

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aktstykker

vedkommende

Staden og Stiftet Aarhus,

samlede og udgivne

ved

Dr. J. R. Hübertz.

II.

Kjöbenhavn.

J. H. Schubothes Boghandling.

Trykt hos *S. L. Möller.*

1845.

Aktstykker

vedkommende

Staden og Stiftet Aarhus.

Höivelbaarne

Hr. Conferentsraad

J O N A S C O L L I N

Deputeret for Finantserne, Storkors af Dannebrog,

Dannebrogsmænd m. m.

Det blev min Lod ad en lang og besværlig Vei at søge min Plads blandt Videnskabsmænd. At dette Maal ikke aldeles forfeiledes, skyldes væsentlig den Hjelp og Beskyttelse, Deres Höivelbaarenhed ved mange Leiligheder ydede mig, tilligemed den opmuntrende Velvillie, der i den hele lange Række af Aar under alle Forhold er bleven sig selv lig, og som saa ofte styrkede den halvt Forsagendes Mod.

Jeg nærrede derfor længe det Önske, offentlig at kunne udtale min Taknemlighed og Hengivenhed for Dem, et Önske jeg søger at tilfredsstille ved herved at bede Dem, gunstigen modtage Tilegnelsen af det nærværende Bind historiske Aktstykker.

Kjöbenhavn, den 28de August 1845.

Ærbüdigst

Udgiveren.

Navne- og Sag-Register.

- A**akjer, 31. Aalborg udplyndret af Kongens Tropper, 55. *Abel, Jacob*, Boghandler, 83. *Abelt, J. H.* 158. Accise, 210. Afregning mellem Borgerne og de bortdragende Soldater, 108. Afsindighed, 91. Almisse til Polske Adelsmænd, 187; til Forskjellige, 193. *Althalt, Arnt*, 329. *Althalt, Joh. Arentsen*, 331. *Althalt, Arnt Johansen*; 335. *Anders Berttelssen*, 39. 212. *Anders Lydrichsen*, 60. 122. 191. 192. 330. Anslag af Bekjendtgjørelser paa Stadsportene og Kirkedørene, 33. Antiquiteter og Dokumenter at samle, 47. Apothek og Apothekere, 58. 76. 80: at løse Privilegium, 139; Privilegiet overdraget en Enke, 139. 207. Apotheker Visitats, 121. 147. *Arnfeldt, Axel*, 105. *Arnfeldt, Jörgen*, 254. Arrest, 168. Arv og Gjælds Fravigelse ved at kaste Nøglen fra sig over Graven 199. 211. *Asferg, S. P.*, 158. Hr. *Augustinus*, 148; hans Enke, 194. *Augustinus, Badskjer (Liflænder)*, 13. 27. 36. 206.
- B**aadsmænd at udtage, 9; Baadsmændenes Underholdning overtaget af Kongen, 25. 31. 76. Badskjerere at udtage til Flaaden, 27. Badskjer-Kiste at udrede, 27. *Badsker* eller *Baltzersen, Wulff*, 58. 74. 76. 98. 190. 197. 242. Bagere, 39. 268. Bagerlauget, 304. Bahus, 21. 22. Barselkoners Jndledning og Kirkegang, 176. *Bartholin, Thom.*, 177. Barselfærd hos Natmanden og tvungne Besøg af Borgemestrenes og Raadmændenes Koner, 181. *Basballe, Peder*, 13; *Christen*, 188. 189. 190. 269. 328. 331; *Jens Christensen*, 334. En Bassist, Tenor og Alt at udtage i Skolerne i Stiftet, 36. *Bauditz*, 55. *Beaufin, Greg.*, 181. 257. 333. *Beaufin, P. G.*, 336. *Beck, Joh. Fredr.*, 269. 273. *Bech, Knud Nielsen*, 336. *Beck, Siwerd*, 24. 38. *Beck, Steen*, 68. 74. Bededagene, 120. Bedrager og Falskner, 95. Begravelse af Døde i Pesten, Convention derom, 36. 273. Forordn. mod Pragt derved, 250. 285. 294. Behövling, 269. *Berner, J. F.*, 338. Biers Odde, 139. Bigami, 246. *Bilde, Peder*, 82. *Bitter, Anthoni, Just Tullekens* Tjener i Amsterdam, 11. *Blichfeld, Henr.* 176. *Blommen*, en Hex, 251. *Blommens Moder*, 255. *Bo Berentsen*, 25. Bogførere, holde Bøger fal i Domkirken, 189. Borgeleje penge, 12. 25. Borgemester at vexe Bestilling med yngste Raadmand & vice versa, 81; Fastelavns Borgemestre, 136; at besøge Natmanden, 184; Edfæstelse for Kongen, 152. Borgen, 95. Borgeport, Udsalgsted for Bagerne, 45. Borinng Holm, 16. Brandordning, 168. *Brahe, Sten*, 22. Brandskat, 141. 191. 216. 218. 244. *Brasch, P. J.*, 158. Bretspil, 261. Bremerholm, 27; Æquivalent for Livsstraf, 200. *Brock, Jutte*, 212. *Brockenhus, Joh.*, til Östergaard, 206. *Brochmann, Envold*, 217. *Brun, Povel*, 145.

Bryske, Carl, 11. Brændevin, 80. 238. Bryllup, 315. Brød, 21. 22. *M. Bunde, Christen Nielsen*, 103. 106. 107. 110. 116. 121. 127. 128. følg. *M. Bunde Nielsens* Præken, 62. Bysvende sendte til Bremerholm for at have ladet en Fange undvige, 144. Bythings Justitsprotocol, 195. Böddelhaven, 247. *Böehn, Melchior*, 50. Böger, 119. *Böggild, P. Th.*, 337. *Bönnigh, Nic.*, 167. Börn lagte ihjel, 117. 149. 193. Börnehuset, Ungdommens Underholdning der, 46. 75. 76.

Canne, 308. Capitel og Clerici, 36. Capitel, 72. *Carl den Niende*, 20. Censur paa Böger, 106. *Dr. Christen, Henrik*, 147. *Christian den 1ste*, 32. *Christian den Fjerde*, 2. 4. 5. 9. 10. 14. 17. 19. 20. 21. 22. 23. 25. 28. 29. 35. 36. 45. 46. 71. 75. 78. 325. *Christian den Femte (Prinds)*, 13. *Christoffer Didriksen*, 25. *Condewin, Claus*, 34. Consumption m m. indkrævet af Præsterne, 155. Consumtionsbetjent og Daglønner, 337. Contribution, 155. Contribution til Halmstad, brandlidt, 38. *Dr. Creutzhauer, J. C.*, 121. 138. 147. *Dr. Custer, Andr.*, 257.

Daa, *Oluff*, 143. Daler slet, 44. 8 Dannemænd (en Jury), 277, oft. samtlige Laugsbrødre som Jury, 293. *Daucet, Ingenieur*, 57. Delefoged, 72. Dobbelhuse, 180. 214. Dokumenter at indsende, 177; kjøbte af de Svenske, 188. *M. Dolmer, Jens*, 122. Domkirken, 49. Domme, Magistratens, at kunne stævnes til Landsting, 104. Domsakt, flere Debitorer forfulgte under een Akt,

196. Don gratuit, 157. Drab — Mord, 158. 213. 214. 217. (ved Gift) 219. 221. 222. 225. 226. 231. 241. 308. Druknedes Redning, 223. Due, den brændgule, 199. Duel, 234. 262. 279. *Dyster, Hans*, 58. Døren, uth for, 277. ganger for, 293 oft.

Ebling, *Dr. Joh.*, 179. Ed — med og imod — 202. 203. oft. desformdelst henfunden under Kirkens Disciplin, 205; ved at lægge Haanden paa Bogen, 216; Sværgen ved Christi Pine og Död forbudt, 283. Eders Erværdighed, Titel til en Biskop, 155. Ege-Ligkister, 269. *Dr. Egidius*, 121. Emder Tagsten, 195. Erklæring om Stadens Tilstand under og efter den fjendtlige Occupation, 112, 113. *Ernst Ernstsens*, 30. 320. Execution for Skatterestancer, 165. 169. Exelentz, 163.

Falch, *Peder*, 143. Farver, 268. Fattiges Penge paa Kjøbet, 221. Felberederlaug, 297. Vedtægter i, 300. dømt i Straf i Haderslev, 302. *Fester, Jess*, 310. Flesk, 22. Fodertrang hos Borgerskabet, 163. *Fog, Lauritz*, 61. *Folmer Thommesen*, 58. 80. 97. 133. 189. — hans Enke 193. —; 207. 211. 241. 247. 329. Forbandede fra Prækestolen (mod Bispen), 63. Forstrækning af Geistligheden, 55. Foster, fundet dødt, 128; alle Pigerne i Byen undersøgte i den Anledning, 135. 226. *Fredericia* at anlægge, 118. *Frederik den 3*, 137. oft. *Frederiksborg*, 35. *Friis, Anders*, 25. *Friis, Christian*, 22. 23. 54. 61. *Friis, Niels*, 326. *Friis, Thönne*, 53. 58. *Friis, Tönne*, 191. *Frikjørsel*, 182. *Frost, Söff-*

ren Jensen, 196. 328. Fuldmagt paa Borgerskabets Vegne, 141. *Funder, Th. P.*, 340. *Funder, Peder*, 342. Fuserjagt, 289. Fæstes Fortabelse, 150. *Fönbo, M. Lauritz*, l. Förslöv, 24.

Gaards Avl, 197, 207. Gallie ved Stilling Dam, 279. *Galthen, M. P.*, 337. *Galthen, Marcus*, 340. *Gersdorff*, 273. *Gesius, Jacobus*, 219. 239. 247. 257. Gjæld at inddrive ved Kongens Mellekomst, 3. 4. 10. Gjenbrev at Prinds Christian skal stadfæste Stædernes Privilegier, naar han bliver majoren, 14. Gift, Former ved Salget, 219. Grassatengang d. e. Dragen omkring i Skare gennem Gaderne med Instrumenter foran sig, 217. 264; af en enkelt Person, 231. *Gris, Lauritz*, 9. Dr. *Grubbe, Herm.*, i Haderslev, 181. *Grube, Erich*, 73. 74. 76. 77. 80. 81. 82. 98. 213. Grydestöber 205. *Gulden, Hieronimus*, Capittlets Ridefoged, 192. *Gye Kochis's*, en Hex, 255. *Gyldenstjerne, Knud*, 53. Gymnasier at oprette, 77; skulle ikke oprettes, 81.

Haandværkere, 17. 28. 35. 39. 46. 60. 102. 274 og fölg. Haderslevhus, 30. Halland, 22. Halmstads Brand, 38. Hals, Skandse at anlægge, 118. Handel, ulovlig med Fjenden, 58. 110. Handel, 5. 11. 16. 21. 33. 45. 61. 76. 80. 126. 191. 207. 242. 258. *Hans, Kong*, 276. Hansestæderne, Reac-

tion mod dem fra Danmarks Side. (Varer paa Oplag forbrudte, fordi de vare fremmed Eiendom), 11; (Borgerskabs Forbrydelse for at huse Lybekkere med deres Handelsvarer "Aaret rundt"), 11. *Hardung, Ant. Georg*, 259. 272. 334. Hattebaand, 196. 199. Hatstaffuerer, 98. Havnen, Havnepenge, 51. 53. 61. 75. 161. Havre, 22. 208. *Heldevad, Hans*, 212. *Helene Kilde*, 194. *Hellekande, Rasm. Jensen*, 206. Helsoeterne, 78. Herberge, at oprette, 61. 165. *Herlov, Morten*, 176. *Herschind, J. S.*, 335. *Herschind, S. R.*, 335. *Herschind, M. A.*, 336. *Herskind, Peder*, 340. *Hertz, Richard*, Æreskjænder m. m., 96 og fölg. Hestesko og Söm at tilføre Bahus, 22. Hoer, Straf for, 323. *Holch, Christen*, 71. *Holck, Eyler*, 273. *Holck, Iver*, 273. *Hornemann, Claus Frees*, 336. Horsens, 145. Humlehave, l. Hvedebröd, 3 for 1 β , 305. Hvervning af Söfolk, 178. *Hybertz, Herman*, 82. *) Hylding, (Fuldmagt for en Borgemester og en Raadmand at hylde Prinds Christian), 12. 123. 124. *Hög, Just*, 189. *Höegh, Jytte*, 143. *Hög, Jörgen*, 195. Höringerne dissenterende fra Byfogden, 221.

Jacob, Mester, Badsker, 27. *Jacob Matthisen*, 104. Dr. *Jacob Otthesen*, 190. *Jan, J. F.*, 340. *Jens Gjüdesen*, Superintendent, 36. 47. Jern, at arbeide i, 43. Kongens J. 95. Indquartering, 163. Instrumenter

*) Etatsraad Jacobsen har opgivet mig efter Helsingöers Regnskaber en Willum Hybertz eller Hübersen i Helsingöer 1588, hos hvem Byen kjøbte Tømmer. Samme Aar kjøbte Byen Embder Tagsten af Skipper Jann (Jacob?) Hübertz.

I Helsingöers Kæmmerregnskab for 1628 begynder første Fjerding med "Hans Hübersens Qvinde 4 β ". Willum Hübersen var dette Aar ansat for 9 Dir. og en, saavidt jeg mindes, Jacob Hübersen for 3 Dir.

ved et Drikkelag af 2 Personer, 217, brugt paa Gaden foran en enkelt Person, 237, foran flere, 217. 264. Instrumentalist-Svend, 265. Inventarium i Smedelaug, 276. Doctor *Johan*, Medicus, 188. M. *Jon Jacobsen*, 47. Jordemoder, 184. *Jull, Jörgen*, 331. Jury, 277 oft. 293. Ende paa Jury-Indretningen i Smedelaug, 295. Jury over Jury, 283. Jöder, 182. 248. 258.

Kaarsberg, Peder, 338. *Kaas, Jörgen*, til Birkelse; hans Fordring paa *Jörgen Knudsen*, 4. *Kaas, Mogens*, 58. *Kabel*, 335. Kaldsbrev, udstedt af Menigheden, 59. 103. *Kalenberg*, 56. *Kall, J. J.*, 158. Kannikedom forlenet til en Borger, 1. *Karen Madsdatter*, en Hex, 250. *Kjellinghusen, Kort*, i Flensborg, 82. *Kjep, Peder Andersen*, 261. *Kjer, Christen Jensen*, 204. 205. 208. 210. 213. 214. Kirke-disciplin, 116. Kjöd, 5. 22. Kjöd-tönder af forskjellig Vægt, 206. Kjøkkenet brugt som Stald, 225. Klage for Övrigheden för for Lauget 278. oft. 282. *Klaumann, L. R.*, 269. Kloge Koner, 193. 194. *Klodt, Bernt*, 73. 94. *Klodt, Hans*, 60. Klostereng, 73. 145. Klædemageri, 60. 70. 94. Klæder af to Farver til fattige Börn, 42. *Knud Christensen*, 76. *Knudsen, Jörgen*, 4. 10. Kongeloven, 268. Kop- og Qvægskat, 178. *Krabbe, Niels*, 2. *Krag, Dr., Niels*, 47. *Krahmer, P. R.*, Barber, senere Postmester, 156. *Kreij, Jacob*, 25. 36. Krig, den Keiserlige, 320. 321. Krig, den Svenske, 324. Krigsstyr at udrede, 20. 29. *Krogh, Niels*, 110. Kroning af Felbereder-Dreng, 302.

Krudtmölle, 73. 212. Kæmner og Tinghörer, 216. *Königsmarck*, Greve, 151. skjænkede en Messehagel og et Altarklæde til Domkirken, 190.

Laan, 276. *Laasby, Peder*, 270. 273. Landsforvisning, privat, 236. Laug af Tömrere og Murere under et, 169. Laugsstevne, 191 ikke at holdes om Söndagen, 292. *Lauritz Pedersen*, Skriver paa Helsingborg, 49. Leievaaninger, Eierne selv at bære Byrden af dem, dersom Leieren er uformuende, 197. Leiermaal, Straf derfor, 213. 215. Lensmandens Samtykke til Salget af en Byens Grund, 39. *Leste, Claus*, 249. *Lessö, Niels*, Skipper, 16. Liffsens Træ, Begravelse derunder, 188. Ligklæder, 282. 288. *Lindenov, Laur.* 50. 53. 58. 60. 61. 79. Liquidation af Gjeld, 196. *Lutter, Morten*, 157. Lyngbygaard, forhen kaldet Söndergaard, 309. *Key*, som kaltis *Löche*, 220.

Malt, 22. Tre Mands Bæger — tör Mund, 278. Markeder, 173. 182. 183. Marken, 50. Tiende af M. 95. *Marselis, C.*, 179. Marstrand, 24. *Marsvin, Else*, 193. Matrikelen, 152. Dr. *Matthias Jacobæus Ripensis*, 72. 323. Medicinalvæsen, 27. 36. 50. 58. 71. 76. 80. 82. 111. 114. 121. 127. 128 fölg. 138. 139. 147. 156. 174. 179. 181. 189. 190. 193. 194. 197. 198. 207. 211. 212. 213. 214. 217. 219. 220. 223. 226. 229. 231. 237. 239. 241. 246. 249. 257. 259. 264. 269. 270. 273. 274. 275. 309. 311. 316. 317. 321. 338. Medicus provincialis, 179. Meel, 22. *Meulengracht*, 226. 248. 341. *Miller, Augustinus*, 97, 117. 205

241. 242. 243. 330. Miöd-krenngeller, 187. *Mogens Pedersen*, Undercapelmester, 36. Monopol, 45. 126. Dr. *Morten Madsen*, Biskop, 49. 55. 61. 80. 93. 94. 101. — Hans Enke, 106. 107. 116. 121. 127. 128, følg. 136. 191. — 196. 198. 204. 205. 247. 326. Murkarle, Kalkslagere og Pligtskarle udskrevene, 35. *Musmann, N. J.*, 342. 24 Mænd, 13. 36. 51. 197. 198. 200. 241. 245. 325. Möllen, 172. *Möller, Henrich*, 145. Mölleren i Aarhus kan lade arrestere Heste og Vogne m. m. for de fremmede Möllere, der hente Korn i Aarhus at formale, 113. *Mönbo, Jens Hansen*, 12. *Mörke, Jens Nielsen*, 32.

Naaens Aar, 103. *Neuhaus, G. S.*, 269. Hr. *Niels Pedersen*, Præst i Ebeltoft, 77. 211. Næseblöden, Raad derimod, 132.

Obligationer, smaa, 216. Oculist og Bruchsnider, 71. 174. 207. Oldermænd, Anke imod at Felberederne etc. vare Oldermænd i Smedelaug, 291; Valg af, 292. *Oluf Hansen*, 145. Oppebørselsbetjente, utro, 273. Ostindisk Compagnie, 33. Overtro, at sætte udöbte Börn paa sygt Qvæg, 111. *Oxe, N. K.*, 158.

Paa^ske *Jensen*, Hr., 49. *Paaske Jensen*, Foged; ihjelslagen, 111. *Paavisch, Otto*, 56. Pante fra, 43. uden Rettens Middel, 294. 305. Pant at sælges ved Auction, 295. Papirmager, 77. Papirmöle, 70. 71. Parrykker, 274. *Peder Pedersen*, Byfoged, 13. *Peder Renholtsen*, Can-

cellibud, 23. Hr. *Peder Thomesen*, Vidne om hans Drukkenskab, 211. Pesten, 36. 78. 197. 209. 309. 311. 317. Plyndring, 56. 320. 321. Postbudenes Lön, 54, 117. Postens Befordring i Jylland, 144. Pris paa Varer, 166. 191. 193. 212. 321 fölg. Privilegier at indsende til Confirmation, 126. Procurator, 212. 213. Proviand m. m., Tilførsel til Stæder i Nærheden af den danske Armee, 21; samme at sælges for billig Pris til Krigsfolket 22; Tilførsel ikke at gjøre, 23. Præster, afsatte, 60. 139. 148. 193. Præsterne til Domkirken, Tvistigheder mellem dem, 49. Publication af Kgl. Forordn., 272.

Qvaksalverie, 246. Qvittering, 12. 24. 28. 30. 68.

Rantzow, *Breide*, 31. *Rantzow, Frantz*, 54. *Rantzow, Geert*, 30. *Rantzou, Johan*, 213 Realskolens Grund, 33. Recepter at undersöges af Læger, 127. *Reedz, Dorethe*, 273. Dr. *Reenberg, Fr.*, i Aalborg, 181. Regjeringsraad, 22. 23. Regnskab, Byfogdernes, 186; Domkirkens, 188; Kæmnerens, 187. Remuneration til Magistraten for at dömmе upartisk i Toldsager, 147. Rigens Raad om Hyldningen, 124. *Rosenholm*, 32. *Rosenkrands, Erich*, — Staden skal aftkjöbe ham et Hus, for at beholde sine Privilegier, — 161. 219. *Rosenkrands, Erik Ottesen*, 32. *Rosenkrands, Folmer*, 32. *Rosenkrands, Holger*, 32. 54. *Rosenkrands, Jörgen*, 143. *Ruhmann, Hr. Hans*, 150. Ry, Toldsted, 147; Kirken ib., 154. *Rögind, P. J.*, 341. *Rögind, Jens*, 341. *Röper, Hans*, 45.

Sadler og Ridetöi at levere, 109. *Sager, Claus* (Badsker), 82. 198. 213. 329. Salpeterladen, 53. Sandemænd, dömt til at afdinge for, hvad de havde skrevet mod Höiesteret, 143. *Saxe, Dr. Peder*, 50; *Ursula*, hans Enke, 190. 193. *Scharffenberg, Ernst von*, 320. *Schernwebel, H.*, Boghandler i Lübek, 82. *Schevelius, Sophrosyne*, 50. *Schmucl, J. B.*, 274. 338. *Schou, Mogens*, 339. *Schröder, Godfrid*, 30. *Schwedler, C. G.*, 342. *Sehested, Christen Tommesen*, 58. 61. *Sehst, Pouell*, 213. Seyerværket, 191. Seildugsvæverie, 102. Seldkjær, 1. *Selmer, Georg*, 71. 207. *Sicher, C. M.*, 333. *Sicher, N. M.*, 334. Sigillantes — Testantes etc. 195. Signet, bortkommen, aflyst til Thinge, 204. Sild, Skaanske, Norske, Flamske, 6. *Simoni, Joh.*, 340. *Simoni, Dan.*, 340. Skanderup og Ry, skulle ikke have Toldere, 147. Skarpretter, 268. Skarpretter-Bolig i en Udkant af Byen, 159. Skarpretter-Taxt, 184. Skat, at erlægge i bare og gode Rigsdalere, 30; forskjellige Skatter, 68. 74; Fritagelse for, 78; Unions, 105; Kobber, 115; til Militairet, 137; Salt etc., 167. *Skeel, Christen*, 166. *Skeel, Jörgen*, 50, 53. Skibsbyggemester, 172. Skjøde, 32. Sko, 22. Skole-Disciplinen, 180. Skolegang, tidlig, 314. 315. fölg. Skolernes Tilstand, 170. Skomagerne, Tilla-delse for inden- og udenlandske Skomagere at falholde deres Arbeide paa Torvet 2 Dage om Ugen, 17. *Skonning, Hans Hansen*, 70. 84. 105. 106. 116. 188. 189. 196. 330.

Skraa, Skomagernes, 16; alle Skraaer ophævede, 28; den borgerlige, 36. *Skram, Hans*, 195. Skriftemaal, Befaling til *M. Frantz Rosenberg*, Bisp i Viborg, at æske af en Præst, hvad der er ham betroet i Skrifte og berette dette til Kongen, 106. *Skrinck, Johan*, 2. *Skriver, Poul*, Raadmand og Cannik, 1. *Skriver, Peder*, Raadmand, 12. *Skriver, Rasmus Nielsen*, 330. *Skriver, Severin Severinsen*, 34. Skyden i Husene, 282. Slagelse, 55. Slagterne, 259, 269. Smaaskolernes Tilstand i Aarhus, 79; i en Del öves Drik og Hoer etc., 80. Smedelaug, 274. Snedkere, 269. Soldaternes Lønning i Skaane, 49. Soven i Kirken at forebygge, 114. 189. Spanske Compagnie, 318. *Spentrup, M. Niels*, 49. Spiret paa Domkirken brændt, 324. *Sten Madtzen*, 24. *Sten Malthesen*, 21. *Steuer, Joh.*, 189. 219. Storm, 191. 212. 306. 325. 326. Stridigheder om Eiendom efter at Fjenderne ere bortdragne, 111. Strömper, 22. *Stæhr, Anders*, 270. Stævning, forkyndt for Herregaardens Port, 222. *Suinch, Christoph.*, 143. Syphilis, 249. Sæbe, 45. *Sömmermann*, 264. Söskade, Erstatning for en tilfældig, 16.

Tavle at ombæres i Kirkerne for Ungdommen i Börnehuset, 46. Taxters Bekjendtgjorelse ved Opslag paa Raadhuset, 8. Tegltøften, 60. Tegn til fattige Haandværksdreng og andre Betlere, 43. *Thestrup, Rasmus Pedersen*, 141. 190. 201. 307. *Thestrup, Willum*, 217. Thing, holdet paa Raadstuen formedelst Uveir, 223. Thinget og Magistra-

ten, 231, Noten. Thingskoven, 237. *Thodberg, Jens Pedersen*, 204. 205. *Thomas Laurentius, Dr.*, 264. Titulatur og Brevstil, 4. 5. 10. 11. 16. 17. 31. 33. 34. 36. 53. 82. 96. 112. 118. 149. 154. 164. Tobakspinderie, 279. Told; 1. Tortur, 255. Torvedag ikke at holdes om Fredagen, 120. Tractemente i Smedelaug, 292; i Felberederlaug, 298; paa Raadstuen, 187. Trolddom, 173. 239. 244. 250. Tromettere, Pibere og Trommeslagere at udtage til Flaaden, 19. 27. Tugthuset, 43; at samle 50 Dreng, som godvillig ville gaae i Tugthuset, 62; fattige Börn som gaae ledige at sende did, 73; Udskrivning i de jydsk Kjøbsteder af Börn til Tugthuset, 75. Tyrkiet, Fanger der, 187. Tyv og Tyveri, 190; — Tyven affinder sig ved en Obligation at rømme Byen *ibid.* — 231. 243. 247. 268. Tyveri, Stiftet forvist derfor, 233. Tyvsfinger, 244. Tømmermænd til Flaaden at udtage, 26.

Udbud, 108. Udlæg for en Fordring, 167. Udpantning, 282. Udskeibning til Lübeck, ulovlig, 61. Ulykke paa Skanderborg Sø, 325.

Utrecht, Johan, alene at maatte holde Skole, 79. Utugt og Lösagtighed i Kirken, 64.

Vaaben, 196. Valgret, Borgernes, suspenderet, 245. Vand og Bröds Straf, 38. *Veile, Anders Sörensen*, 47. Vilkaar, Bagerlaugets, 39. *Veingaard, J. K.*, 159. Vinhus-Sager, 260. 261. 265. Vin, Rhinsk og Spansk, 7. 80. *Vissing, Jens Jensen*, 172. *Vilfeld, Helvig*, 206. Voldtægt, 240. Vragning af Fransk og Spansk Vin, Kjöd, Sild, m. m., 5. Vægge, klinede, 190.

Wardberg, 21. *Wensyssel*, 57. *Werf, Chr. v. d.*, 174. *Wibe, Pæder*, 143. *de Willm, Johan*, 34. *Wind, Jörgen*, 68. 74. *Worm, Wilhelm*, Raadmand, 12. 278. *Dr. Worm, Ole*, 104. 127.

Ægteskabets Hellighed og Midler til dens Bevarelse, 200; — Revers udstedt af Manden, 201. 241; af Elskerinden, 200, af Konen, 237. —

Öl, 5. 21. 22. 274. fölg. *Ahrsöll*, 276 *Örumb, Peder Söffrensen*, 154.

Forældede Ord og Ordformer, Provind-sialismer m. m.

Aaraad, 227. aardielt, 280. Aaset paa en Vogn, 196. affsigt, 192. afftachen, 232. Afftingen, 234. ahnlais, 8; ahntegnis, 8; indsehende, 20;

opsehende, 6; Ahnthall, 22; meherhöigbemelte, 32 o. fl. St. allesamens, 57. Alltingest, 35. alredel, allerede, 48. Also mit Gunst, 303. antuor-

ditt sig, 279. Armbössen, 300. Arme, Fattige, 316.

vere j bande, 67; bandsatt, 199; lyst til Band, for 2 bortstjaalne Heste, 200. bedaget, 25. befleket, 90. bekiende, forskyldte, 30. bekuemme, 85. Benkedyne, 167. berie, 241. bescheeder, 17. beschregenn, 96. beskeldet och beskreven, 99. beslaa Goudtz, at lægge Beslag paa Gods, 3. bestedis och Anleggis, 40. besueckitt, 59. beuoger, bevogter, 7. Bittervin, 234. biuder sig til, 290. blot, 235. blæsse et styche, 217; paa Monsr. N. Ns Respect, 265. blese i hans R . . . , 289. boegieldt, Afgivt af en Bod, 2. Bogførere, 189. Borger, Pl, 16. brauerer, 237. att Breffue och beschylde, 11. Denne Breff, 4; then bedrageri, 6; thenne Mandat, 7; en Antall, 9; en Sted, 18. Brokicker, 189. brøde, Straf, 37, 44. bulder och vliud, 44. byde (flaae?), 90. Būdeler, 298; Bydeler, 299; Boytler, 300. bygfeldige, 51. Būscher Lunter, 109 Consulere Bødelen, 150. Börnepock, 321. 323. böyen, 275.

Cantori, Kongens, 36. Cauerit — med en Vdstragt Armb og Haand, 98. Christi pine och Död, 283. Cinqueuf, 266. Companer, 95. Klokkerens consorter, 70—Biskopens Participanter, 71.

Deffle, syv Thusinn, 278. De-gen, 224 oft. Dielle, 207; hø-rings Dielle, ib. diellefouget, 213. Diefflen fare i hans Liff, 284. Dieffuel, der schall fare en D. i Dig, 229. faa Dieuelen, 238. gaff oss Diefflen thil-hobe, 298. Djevelen före — paa Dören, 267. Dobbelt, 243. dottedede, 230; duter, 242. dra-belig, 84. Drikke Tobak, 140. druch, 222. 235. 265. trey Drö-cke, 292. dröu tid, lang Tid, 47. Du'zen, 304. saa dyre, 225. Dæckmantler, bebræmmede, 93. Dængerj, 90.

efftertale, bagtale, 87. Ege-schaller, en Art Bröd, 268. emel-lom, 27. entholdet, 271. paa Entten Syde sig begiffuer, paa hvilken Side det er, 39. entligh, 8. Erbyder, 98; erbiuder, 146 oft. Ermeldte, 271. Er'zen, 304. Esel, 286.

faaedt fraa sig, 280. Fader, min kjære Superintendent och F., 65. i Fald, 287. Faut, 236. feder, 276. ferdes, gjøres istand, 201. Fettallie, 22. findis til Straf, 39. Jeg fing, 17. flött, 313 Folck i Modsætning til Tjenende, 37. folck, Tjenende ibm. forbede och forrestaa, 9. for-bygge, 52. forböyell, 109. For-derligste Lejlighed, 36. for-dræfflig, 90. forfare, 13. 17; forfaringh, 18. forflossene tid, 102. forhjölpnen, 3. forhöige, forhöie, opfyldte Tönderne"), 7. Fork,

*) Sild og andre saltede Varer svinde betydeligt ind ved Saltningen, stundom en Fjerdedel og mere. De Tönder, som af denne eller anden Grund ikke ere fulde, fyldes ved Vragningen med de manglende Lag o: forhöies.

Vægternes, 208. Forkering, 261. forlagt, 297. forlege, 298. formaledidelse, 68. fornöye och till frydtzstille, 3. forplompis, blandes med den Betydning at forringes, 5. forsichre sig, 271. forstendiget, 148. forsticker, 20. Forthog, Töven, 5. fortенckт vдж, 22. forwagtis, 164. frantz Glas Vin, 217. Fæderlaas, 233. förderligste Leilighed, 17. förindt, 308. före, förre, handle med, 7.

Gallicismer: Revocation, Deprecation, præsteret, admonere, concurrere, privat Affecter, publique Bæste, velintentionerede, occassioner, projecterede, disapproberte, abstinerer, passion, confunderer, publique Enighed, conniveret, Messures, unanimiter, injungeris, dissentere, Raisons, abstraheret, Ordre, observe-ret, imputere, animositet, deraf følgende Sviter, 271 og 272. Gantze, 313. Geböhr, 232. Gemess, 298. Gesel, 289. Gesseller: von N. N. 297. Geskefter, 72. gewonhed, 297. Gieldener, Creditorer, 3. Gjestebudne, 41; laugbiude lade, 40; tilgest bedit, 57; yndböden, 38. Gildskraa, 276. Gildschraer, ib. were god for, være værd, 10. Godmoder, Goedmoder, 313; Höstru moder, Svigermoder, 322. gott folck, 16. 179. till graffue, 37. grandgiffueligh, flittigh och Grandgiffuelig indsehende, 8. Grassatengang, 217. 264. Groffgrön, 207. Gud, weddend

höieste, 146. Ia Gud schal ieg saa, 238. görrett, 275.

haandloffuit, 312. halveschiorte, 263. halff verre, 92. löyet i din Hals, 64. hastmodige, 86. hedenn, bort, 37. Helene, træder mig for nær vдж H, 86. Helffuede, gud git min Siell Brender i H, 208. heller, hvad eller (for enten), 65. Hestefjeder, 204. Hester, 200. Hjertet sadt ij hans buxer, 56. Hille Pine Död, 265. taget hiinderen udj sin falske Sag, 100. hoffued Stoell, 109. Hore loffuit ham, — Tiuff lastet ham, 285. Hor Rumpe — Hore Röff, 210. wred Houff, 44. Huishuassionibus, 93. huort, hvorhen, 200. Hund gör paa ham etc., 86. Hunds-fotter, 267. huoris, 277. Huos-seklede, 281. hyskenne, Prive-ter, 48. Hyttebörn, Hittebörn, 41. de store Höns — becklicke de smaa etc. 89. höstruis, Hustrues, 5; höstrue, 201.

Jan, 261. Jdtzige, 164. Jens-ter, Jensdatter, 279. Igangs-penge, 290. Ildskee, 226. In-spection til, 189. Jorddræt, 274. Jungferkranz, 303.

gjort Kaal paa, 237. Kaggen, wii mott forbyde, 277. Kag-stubende, 247. Kallend breff-uen, 276. Kammerset, 129. Karckenbott, Stævne ved Kirke, 298. Kimer, modsat Klokke, 84. Kjöbsvend, 137. Kjödman-

geris, 90. Kjöringen, Kjöre-
veien, 48. Klaffe, 87. Klef-
fen, 90. Klædegjörerj, 60.
knap, hurtigt, 251. Knapsech,
108. Kniffslag, 203. Knippe-
ling, 130. Kort, it, 234. Kor-
tuill, lyst og Ceremonie, 201.
Krammen, kjøbte i K. (Jydsk), 191,
Krydenerer, 330. Kränzjung-
fer, 303. Kunte, 204. Kuol-
len, faaer vnd Regenschab for
K., 208.

Labeet, 234. leffuende Lande,
huis Siäll Gud haaffuer i de leffuende
Lande, 59. lege, legger, spilte,
234. Lepper, Skoflikker, 200. Li-
beriet i Domkirken, 189. 198. 199.
faar — glede aff en ung liffs
arfuing, 130. Liguegt, Vagt ved
Lig, Vaagestue, 38. Limbsloge,
205. Lindfjorden, Limfjorden, 2.
Lowise (Mandsnavn) 266. lum-
perhaffige, 93. Lyssé Kloffue,
211. Lærreds-Tyv, 280. Löss-
gengere, 225. löckelsse, Luk-
kelse 48. löinagtig, 96. Lössag-
ttige folck, 38.

made, 3. Mannen, 313 oft. Me-
diastinus, 86. meenige Com-
panie, 35. Meisling, 316. men,
medens, 30. menns, men, 321.
mengit, 87. Mercrete, 209.
Mestergjærning, 276. Mine-
sker, 37. Mommessnach, 232.
mue, maa, 3. Mundslag, 281.
Myssig och Leddiggang, 46.

Nachdeel, 161; Nachlessige,
166. Natlager, 302. Natter,
mange gode N., 149. wid Natt och

Daug, 109. Nattewecht, Natte-
vaagen, 140. Nessen, taget mig
selff om N., 89. nyde Vanlycke,
geraade i Ulykke, 16. Næsedug,
204. Nödofftge, fornöden, 16.

offuer de 4 β , 299; tilsagt paa
4 lb β , 302. Oldemoder fick
Skind Kiortel at gaa vdi etc.
88. Older, Oldermands Bestiling,
43. Aaldermannes, Allermannd,
275. ollermand, 278. Omflö-
dighet, Skarn, 48. Omgiegelse,
ond, 129. Oplod, 281. opröcket,
275. opsehende, Tilsyn, 6. op-
tagne, 34. ordelis, 40.

paaformelder, 36. paastaar, 21.
Parlamente, 284. Pass och be-
skæeden, 40. Passeglas, 202.
passelig, 85. 276. passere og
repassere, 176. penndinge
schatt, 25. pengen, Pl., 298.
plidtz Karle, 35; plydtz Karle,
35; Pligsfogitt, 72. pocher
och frantzoser, 207. 257. Po-
demester, 336. pott, icke wile
dricke aff pott med hannem,
279. pracke, 298.

Quinde, Præstens, 188; Bispens,
207; brugt som Skjeldsord (?) 230.
besoffuede Q., 238. Raadsom, 13.
Rannilds Huold, et Fængsel (i
Almindelighed?), 97. Rede, deltag,
33. Rede til Barsel, 128. Re-
deborn, 33. Reder, Pl. Befrag-
tere, 16. 17. Regnen paa Lin-
ner och med Ziffre, 80. Rem-
ssner, 274; rimsnider, 277; Rem-
mer, 280. rencker och prac-
ticker, 64. rettieheidt, 277.

XVII

Rigsmark, 37. Rottgitter, 336.
Røe Kløning, give En, 279.

saat, ssad, 234. Sadeller och Rimmerer, 109. 280. Samellegning. Sammenskud, 40; samellege och bage bröd, 45. samptliger, 299. schandere, 62. schiell, med det s., 225. schide J oss, 298. Schiempt — paakast, 295. schierre, rense, 293. scholesperson, 245. schriig, 265. Sckidne och Vbehoffne, 90. Sckiends Ord, 91. Scommata oc Speeglufter, 84. seer, 6; synderligsh, særegen, 7. sees igjennem Fingre, 27. Segnitt, 17; Zignett, 20; Zignetthe, 21. sen, 276. selvsten, 302. Siønne och besie, 52. siöntes, 211. Skabhalse og grove Cumpaner, 78. Skjeldsord: Horre och seck, 201; hore Vnge och trollquinde Vnge, 201; Enn gamell Siene teffue, och en troldkonne, 202; Troldfolck och tyffuepack, 202; Tyv og horre, 202; Tyv og Skjelm, 202; Tyvtrækkerhore, 202; Brandgul Due, 199; æretiuff och Throldquon Vnge, 209; lögner och æreschiender, 209; som ingen Erlig mand, 209; Knefflen fahr i din Marketenter horre, 212; horre och teffue, 213; Sæch, Hore och en fordruchen Caron, 219; fröndtlich Rasch, 226; tiuff och Schielm, 228; Quinde (Qvind?), 230; hoerer og scharn, 230; Hunssfott, 240; Landstryger, Landlöber, gammel Skalk,

gammel Ædere, 250; daglig Hoere, 259; som ingen braf Karl, 261; Esel, 286; Fuscher, Hundzfott, Flegell och schelmer, 290. Skrederen dømme om Strömperne, 87. skrederkuon, 281. Skumagerer, Pl, 19. Skyb och Skuder, 51. Slap op, og sagde, 208. slemmiste, 86. slig, saadan, 1. Smaa-Bröd, 268. smerest, mindste, 323. smucke Börn de qvad smucke Wiser, 86. Sougen, soven og Sogn, 114. souren, svorne, 6; sournemend, 7; sournemendt, sornnemend, 8; Sparlagen, 131. Spil-lagt, 246. Spiller, Söens., 162. Spisse, bispise, 44. 97. Spiud, 203. sprage, 91. Sprinchel, 316. 322. Staaderdronning, 190. stackarle, 91. stadepenge, 2. Statin, 259. Stieleder, 109. Stoffuelie, Stue-Leie, 40. storm oc veerlige, 16. i Straf, Afgift, 305. suadermit, 201. Sualmen, Sværmen? 38. suart, snart, 85. Suindreng, 86. Swen, Sing; Swen, Suene, Pl., 299. Sycophant, 86. Syld-Öxe, 199. Sömquonne, 316.

tage och finde paa, 85. Taske*) Kroe, Höchere, 306. Tax, Taxt, 8. ted, det, 275. thilbagsettelse, Forringelse i Næring, 16. thilhende, 26. threttan, tretten, 9; sextan, 12. Tichtach, 261. 266. Tjenestedreng (Gaardskarl?), 137. tient hannem aff, 41. til hendes, hos hende, 237. til slutte, 35. toe, 7; tho, 18; thu, 35;

*) I Aarhus kaldes endnu et Par Kjeldere i en Bygning ved Borgeporten: "Taskerne".

XVIII

<p>Touv, 75; thou, 141. toede, toet, 134. Tolfrij, 2. treydie, 40; trydie, 40; trej, 125; tridie, 129. tromettere, 19. trume, 276. træffe efter mig med Glassene, 261. Tunge, har paa din löinagtige T., 64. Tyrepesse, 206. Tyffuerij och throldom, 280.</p> <p>Vaben och werrie oplyst, 277. vaccerer, 1. wanderschab, 300. 303; Landstädter, Seestädter, Rheinisch, Schwäbisch, Rössler, Erfurter und Franzosen, 303. borit wand — fligtiglig Jld, 88. wan erkappe, 202. Wansiet, uanseet, 3; besies, 7. vdsie, 18. Varme, den evige, 252. Vater, Pater, Pfaff und Küster, 303. Vdleet, udsägt, 47. vdraabe, en Magistratsbeslutning, 19. for udskud, som Deputation, 14. wduhal, 13. vdtvaldt, udvalgt 15; wball, 14; waeht, 15. welforordnede, velindrettede, 6. Velkom, en, 292. uellind, 73. werdes, wérdis thill for gudz skyld, 16. werdtPris, 6; skjel-</p>	<p>lige werdt; priis och Kjöb. wicken, wilken, 277. wide, straffe, 23. vidrig, 271. widue, 248. saa wiide, saavidt, 3. Vinfalader, 266, Vinforlader, 267. willie, 4; wilge, 5 oft. Willge, 10. Du vilt, 107. vinde, (Subst.) 67; winde, 65. 135; wand, 130; widne, 135; windissbyrd, 142. Windisbyrdt, 2; windissbyrdtt, 12. Wittgerber Svend, Weissgerbergesell, 298. Vlycker, alle mine, 293. Umschauen, 302. Wnderpantt, 10. Wnderskedelige, 3; wnderskjedeligh, 7; Vederscheed, 91. vndersteher sig, 299. vndertagen, 190. Wogestoffue, Vaagestue, W. och Sörgehuss at holde, 38; Böder og Straf for at gaae i W., 38. Wohnhafftig, 174. Vparteisch — Vdflucht, 147. wqvemss Ord, 279. wraged, undersögt, alldelis w, casset, 7.</p> <p>Öyen, kast under Ö, 84. at dricke eders Öl med i Byen, 64.</p>
---	--

Nr. 1.

1601. 7 April. Poul Skriver fik Brev paa en Jord udenfor Broberg, som forhen havde været brugt til Humlehave.

Poul Skriver, Raadmand i Aarhus, fik Kong. Majst.^s Brev paa et Stykke Jord beliggende i Aarhus, uden for Brobjerg, norden til Seldkier, som i gammel Tid havde været brugt til Humlehave, "nest norden op til Pouell schriffuers haffue", mod Jordskyld 2 gamle Daler aarlig. (Udkast i Geh. Arch.).

Nr. 2.

1601. 28 August. Et Kannikedom forlenet til en Borger.

Poul Skriver, Borger i Aarhus fik Kong. Majst.^s Brev paa det Kannikedom i Aarhus Domkirke, som "vaccerer efter Mester Lauritz fönbo Dog schall hand boe och Residere hos Aarhus Domkircke, och holde och giöre slig thönge och thieniste Jnden och Wden Kircken som andre Residerendis Canicher ther sammesteds, och were thend geistlig ordinantie . . . som om Religionen . . . er udgangen Capittelsstatuter aldellis vndergiffuen". (Udkast i Geh. Arch.).

Nr. 3.

1602. 14 September. Raadstuidne, at Borgerne af Aarhus havde det Prjvilegium at være toldfri i Limfjorden og andensteds i Danmark.

Wij Borgemestere Och Raadt vdj Aarhuss Giöre

Witterligt att Aar effter Gudtz byrdt 1602 den 14 Septembris war wi paa Aarhuss Raadhuss, Och ther Læste en worris Byens preuilegier Aff höglofflig Jhu-komelse koningh Hans Aarhussbye preuilegieret, som medför Jblann d andre Wigtige Artiekler, Wnde och stadfeste wi them alle preuilegier, fryheder, och Naader Som worre forfader, konnigh wdj Danmark thett for oss Naadelig wndtt och giffuitt haffuer, Saa att thi den Nyde bruge och beholde maa wdj alle maade, Och besönderlig stadfeste wj them, then fryhedt, Tolfry att werre Saa att thi thett Nyde skulle saa well i Lindfiorden (sic) som Andrestedtzt wdj wortt Rige Danmark. Och fry for boegieldt stadenpenge Och for Aldt Told wdj Andre fremmede steder, Huilkenn preuilegie ere aff frembsarne konger i Danmark stadfest, Saa ocsaa aff Vorris allernaadigste herre och koning, koning Christiann then fierde Thess thill ydermierre Windisbyrdt, att saa er och findis i Sandhedtt, haffuer wj worris Stadtzt Secrett her wndertröcktt. Datum ut supra*).

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet, med Segl).

Nr. 4.

1603. 23 August. Kongebrev om Niels Krabbes Fordring paa Johan Skrinck og dennes Arvinger.

Christiann thend fierde mett Gudtz Naade Danmarkis Norgis Wendis oc Gottis Konning etc. Wor Gunst tilfornu, Wuider at os Elsk¹. Niels Krabbe til Tostelund, Wor mand oc tiener, Wn-

*) 1604 den 22 Marts udstædtes et lignende Raadstuidne om den Toldfrihed, der var tilsikret Stadens Borgere i andre Havne, af den Grund: "att nogle aff woris medtborgere, haffuer thennom Paa atskillige tider, Beklagett, att dj wdj Nogle Kiöbsteder och Haffner, Besuercs och tilthrengis, att giffue Told aff thieris Skib, Skuder och guodtz" . . .

derdanigst for os hafuer ladit berette, huorledis en eders Medborgere, Johann Skrinck wid nafnn, Som nu wid döden er afgangenn, Schall hafue werit hannom epter hanss Handschrefftis liudelse, Enn Summa Pendingh Sckylldigh, for nogenn Öxenn handt hannom Schall hafue afhandlit, Och Wansiett for^{ne} Johan Skrinckis Arffuinger, Vdi Thydtzland, nu haffue afferdiget, did till Byenn, en theris fuldmechtige, Som paa, theris, Wegne, Schulle, annamme, huis hannom, her i Rüggit, tillstod, oc der Emod betale, huis hand var bortskyldig for^{ne} Niels, Krabbe, Sig oc midlertijd, for, Eder Schall hafue besuerit, at for^{ne} hans Arffuingers fuldmechtigh, icke hafuer Willit, thillfridsstille hannom, for for^{ne} Summa, Wansiet hand de andre hans Gielldener, der vdi Byenn, Saa well som oc, andennstedtz, Som hand haffuer weritt Skyldigh Schall hafue, fornöyet oc affbetalit, Saa, Schulle i, dog hannom, icke hafue wilt tilstede, nogen Wdlæg att mue bekomme, Wansiet hand derom, paa Wnderskedelige tiider, hafuer ladit giöre, ahnfordringh Och strax epter hans, Död, ladit hans, Goudtz beslaa, Wnderdanigst, begierendis, der vdindenn, Woris Nadig^t befordring, till rette at mue blifue forhiölpenn, Thi bede wij eder oc Wille at. Naar i hermed besögis i daa tillholder, for^{ne} Johann Skrinckis Arffuingers, fuldmechtige, wdaff hans epterladendis boe at fornöye, oc till frydtz Stille for^{ne} Niels. Krabbe, for huis hand hannom, Wdj saa made, epter hans Vdgifne Handschrefftis liudelse, er Skyldig, bleffuen, Och hannom, dervdindenn, Saa well som Andre, Johann, Skrinckis Gielldener, forhielper, Saa wiide i med lough oc rett giöre Kunde, paa dett wij for, Sadanne, Klage, Wiider mue oc Kunde blifue. forschonitt Thermed

Skier wor, Willie, Skrefuit paa, Wortt Slott Kiöpenhaffnn, thend 23 Augustj Anno 1603. Wnder wortt Zingnett.

Christian.

Paa Ryggen læses: Oss Elskl. Borgemestere, oc Raadmend wdi wor Kiöbsted, Ahrhuus.

Denne Breff Er Borgemestere oc Raad vdi Aarhus offuerantuordet af E. och welb. Mand Niels Krabis fougett wed Naffn Jens Nielsen Som er den 22 Dag Decembris A^o. 1603. (Origin. paa Papir i Raadh. Arch.).

Nr. 5.

1605. 1 May. Kongebrev betræffende Jörgen Kaas til Birkelse, hans Fordring paa Jörgen Knudsen, hans forrige Foged.

Christiann thenud fierde etc. Wor Gunnst tilfornn, Wiuder Att Osss Elschl. Jörgenn Kaass thill Bierckildtz wor mannd thienner och Befallingssmannd Offuer Jegerenn, Dalleren och Ryefylcke Wnderdannigst haffuer laditt thilkiennde giffue, Huorledis enn Eders medborgere wiid Naffnn Jörgen Knudssen, Som for nogenn thiid haffuer werridt hanns Fougitt offuer for^{ne} Jegeren och Dallerens Lehne Endnu skall Restere Med hanns Regenskaffuer aff for^{ne} Lehne att righig och Clartt, giörre, Och att affbethalle huis hand ennthen her wdi wortt Rennthekammer, Paa for^{ne} Jörgenn Kaassis wegne, Eller och huis hand thill hannom Sielff Paa for^{ne} hans Regenskaber vforklarritt, Kand ennd Restere och werre Skyldig bleffuenn, Och endog for^{ne} Jörgenn Kaass Nogenn gange aff hannom ssaadan richthighed haffuer begierritt, Och hannom wid hanns fuldmegthige derom bessöggt, Haffuer hand dog thill ingenn ende Med hannom Kund Kommidt, Eller ssig thereffter, (Som

Billigt haffde weritt) thill disss wild Rettidt, Thj Bede wij eder och wille, att naar for^{ne} Jörgenn Kaass wed ssinn Fuldmegthige Eder hermed lader bessöge, Och for^{ne} Jörgenn Knudssen for eder Louligenn Bliffner Jndsteffnidt, J da Forhielper for^{ne} Jörgenn Kaassis fuldmegthige, emoed for^{ne} Jörgenn Knudssen Vdenn nogen Forhalling eller forthog, huis Loug Och Rett Kand werre, Saa hand Endeligenn maa bliffue thillholden ssin Regenskaffuer att forklarre, och Thill for^{ne} Jörgen Kaass att affbethalle, huis hand derpaa Kand skyldig bliffue, Eller och therforre att Stille hannom Nöigactig Lougen och Wissen ssom thet ssig Böer, Thermed skier wor wilge, Skreffuit paa wortt Slott Kiöpenhaffn thend 1 May Anno 1605.

Wunder Wortt Zignet.

Christian mp.

Udskrift: Osss Elsch. Borgemester Och Raadmennd wdj wor Kiöbsted Aarhusss.

Lest Vdj Jörgenn Knudtsens huss vdj hans höstruis Mette Pouelsdaaters Paa hörelsse den 16 Majj anno 1605.

(Raadhus Archivet).

Nr. 6.

1605. 2 August. Kongelig Forordning om Vragning af fremmed Öt; item af Kjöd, Sild etc. og at de, som handle med Rhinskvin, ikke maae sælge Fransk og Spansk Vin m. m.

Wii Christiann then Fierde etc. Giöre alle witterligt att efter som wij Komme vdj forfaringe om then store wskickelighz, som sigh begifuer ther vdj wor Kiöbsted Aarhus, med huis Winn Rostocker öll och andden fremmit Drick ther till Byenn indföris och ther sammestedtzt fortappis, saa then tidt och offte forplompis och forfalschis, och enten Gud vdj Landet giffuer

diur eller goued tiid paa Kornet, eller ther er ond eller god Winn wext saa bliffuer dogh samme Drick, Alltiid wed en höy och diur werdt och Priis. Dissligeste om then storre bedrageri ther sammestedtzt schall schee mz huis saltet Kiödt, Sckondscke, Norsche och Flamske Silld, och anden saltet Fisk ther vdj Byenn vdj tönnde tall forhandlis, och thett allsammen vdf then Aarsagh Att therinz icke haffuis then tilbörliche indsehende som thz sigh Böer, Da paa thz saadant maa forrekommis och dermz ther vdj Byenn, saavel som paa Andre wellforordnede steder, maae holddis nogen schickelighed, wille wii hermed strengeligenn och allfuorligen hafue befalet oss Elskl. Borgemestere och Raad vdj for^{ne} wor Kiöbstedt Aarhus att the nu strax och mz Allerförste leilighed, skulle lade forordne nogen souren mend af Borgerne ther sammestedtzt och thennom Allfuorligenn forholde, med störste Flid att haffue opsehende med huis Rostocker och andet fremmit Öll ther for Byenn indkommer ther aff att Wrage huis ikke findis gott att were, och siden att sette huis ther sammestedtzt blifuer solldt och forhandlit for en skiellige werdt effter thet Kornn och Hombles Kiöb Gud aarligen giffuer och efftersom thet er gott till, Huilke for theris wmage och Besueringh skall giffues af en huer Lest otte skillingh Danske, Saauell som och tillforordne nogle sourne mend som Kunde Probere och Wrage alldt huis saltet Kiödt, Sckondsche, Norske och Flamske silld, sampt huis Andet saltet Fiesk thersammestedtzt vdj tönnde tall forhandlis, Och huis som findis gott Kiöbmandtzgoudtz were att the thet merker mz en seer sirkell, oc mercke. huis ther eblandt findis icke saa saltet, Packett eller well foruaret som thett sigh böer, eller och om tönnderne enten helle eller

ballfue findis att were for smaae eller wlongligh, att the da mercker thennom med en synderligh sirckell eller Affridtzningh, saauell som och huis ware som alldelis bliffuer wraged med sin seer mercke, Saa att alle och huer Kunde Kiende thet som wragh och ringe gouedtz er, fra Kiöbmandtz Gouedtz, och att huer slags goudtz maae Kiöbis effter sit werdt efftersom thet er wdj sigh siellf mz loughligh Packning. Wii wille och Naadigst haffue forordnit att for^{ne} sourne mend som erre tillsatte att wrage, schall giffuis for huer Lest att wrage tollff schillingh danske, For att sette sirckell paa en Lest och then att mercke toe schillingh Danske, Och for att forhöige*) Lesten naar thet fornöden giöris sex skillinngh Danske, Saa och till en som beuoger gouedsit, midlertiid thet besies och wragis af en huer Lest toe shillingh Danske. Diss ligesste wille wij effter thenne thag, Allfuorligenn haffue forbödet Alle Winnhandler ther wdj Byenn som handler met Rinnske winn wdj theris Kelder att förre eller wdtappe nogen Spansche eller Franske Winn; saa uell som och thennom som holde eller wdtappe nogen Spansche eller Fransche Winn, wdj theris Kelder att före eller wdtappe nogen Rinnsche Winn, Och schall nogle sourne mend . . . Borgemestere och Raadt her thill schall forordnis eblandt huilke skall tillschickis en wdaf Raadet, wdj thet ringeste engangh huer Maanit, och ellers paa wnderschedeligh tiider om Aarid visitere alle Win Keldere thersammestedt och haffue indsehende met Att emod thenne woris mandat icke Blifuer handlit, Huilke och aarligenn schulle sette, huis Rinusche Winn, Spansche Winn och Franske Winn ther sammestedt

*) Forhöige, forhöje, er at fylde de Tönder, der ei ere fulde. Dette Udtryk er endnu ibrug i Sildesalterierne.

blifuer fortappet J Kande tall for huad priis och Kiöb, Pottenn af huer slags schall Koste, effter som Aaringe er till och Winnen Kand actis goued, For huilken theris wmage och besuerringh thennom schall giffuis af huer fad Winn, thersammestedtzt i Kande och potte tall wdtappis, Enn pott Winn, Och schall then tax the Aarligen sette paa for^{ne} Winn, huad potten af en huer slags schall gielde in Specie ahntegnis, Och paa Raadhussit ahnslais, Saa en huer sigh ther effter Kand haffue att Rette. Saa frempt nogen her emod som förrer eller wdtapper Rinnske Winn, befindis J theris Husse eller Kelder, att haffue eller wdtappe Fransche eller Spansche Winn, Eller och the som förrer eller wdtapper Fransche eller Spansche Winn, wdj theris Kelder att haffue eller vdtappe nogen Rinnske Winn, De tha icke wille haffue forbrudt till oss och Byenn huis Winn the haffuer met att fare, Disligeste thersom wdj theris Husse eller Keldere, naar ther effter af for^{ne} sournemendt blifuer Randsagt, befindis nogen forfallschidt Winn, hand da icke vdi ligemaade, will haffue forbruedt till oss och Byenn, huis vdj saa maade findis forfallschitt att were, Och entligh ther som noggenn sigh wnderstaaer offuer thenne tax, aarligen paa for^{ne} bliffuer satt, nogen Winn att selge eller affhende, hand da icke ther offuer will straffes som wed böer, Bedendis och biudendis for^{ne} Borgemestere och Raad ther vdj for^{ne} wor Kiöbsted Aarhus, Att the thennom höiligenn lader were befallit for^{ne} sornnemend efftersom for^{mit} staaer att forordne, och herforuden Att haffue en flittigh och Grandgiffueligh indsehende met Att offuer thenne woris mandat bliffuer holdit och straffit offuer thennom ther emodt giörer, Saa frampt the icke siellff therefore wille stande oss till Rette, Ladendis thet in-

genlunde, Giffuit paa wort Slot Kiöpenhaffnn then
2 Augusti Anno 1605 Wnder wort Zig^{tt}.

Christian

(L. S.)

Paa Ryggen: Lest paa Aarhuss Raadhuss den 12
Augustj A^o. etc. 1605.

Lest paa Aarhus byetingg den 23 Jully Anno
1612. (Raadhuss Archivet).

Nr. 7.

1606. 6 Februar. Kongebrev med Lauritz Gris, der skal udtage 13
Baadsmænd i Aarhus.

Christian den fierde etc. Wor Gunst tillforne,
Wider, Adt, eptersom wii till worris Orlogsschibis
Vdrösteningh behöffue en Antall Bodzmentd, haffue
Wii didt till eders Bye afferdiget Neruerendis breffuiss
Lauritz Griiss Som der sammstedtz till des behouff,
schall Vdttage Os threttan Personer, Bedendis eder och
Wille Adt Naar for^{ne} worris fuldtmechtige didt ankom-
mer, i daa med hannom haffuer flitig och Grandgiffue-
lig indsseende paa Wore wegne, Adt hand maa be-
komme goede duelige och Siöfarende Carlle, Som Kunde
werre tiennlige och duelige, dieris forordnede tienniste,
Adt forbede och forrestaa, Och adt icke bliffuer fremb-
ssendt Nogen Vnöttige folck, Som well tillforne schied
er, Ei heller for wildt eller wenschab, nogen bliffuer
forscheaanit, Som well ellers till samme bestillingh Kunde
Agtis tiennlige, Och Adtj dennom ssiden Alffuorligen
derhen holder adt de till den ssiste Martij nu först-
Kommendis wdj det Allerseeniste, Kunde were her vdj
wor Kiöbstedt Kiöpnehaffnn tillstede wii wille om
dieris Vnderholding, som med Andre wore Bodzmentd,

Naadigst lade forordinere, Saa Lenge de erre vdi samme wor tienneste, Dermed scheer wor Willge, Schreffuit Paa wortt Slott Kiöpnehaffn den 6 Februarij Anno 1606

Wnder wortt Zign^t.

Christian

Udskrift: Os Elschl. Borgemestere och Raadtmentd wdj wor Kiöbstedt Aarhus. (Orig. i Raadhus Archivet).

Nr. 8.

1606. 23 May. Kongebrev om den Fordring, Magistraten i Bergen havde til Jörgen Knudsen.

Christiann den Fierde etc. Wor gunst tilforrn, Wider Efftersom Oss Elsch^e. Borgemestere och Raad Vdj wor Kiöbstedt Bergenn, Wnderdanigst for oss haffuer ladit berette, huorledis dj for nogen tidt sidenn forledenn schal haffue offuerandtuordit till Enn aff Borgerne derudj wor Kiöbstedt Aarss (ved Naffnn Jörgen Knudsen) Sex hundredt Daler; Som hand paa deris wegne hervdj wor Kiöbstedt Kjöbenhaffnn schulle leffuere och erlegge: Dett hand icke haffuer Effterkommit, Men samme pendinge imod hanss breff forholt och forkommit: Wnderdanigst Begierendis derudinden att Maa forhielpis til Rette. Da Effterdj dj thilforne for samme giæld schal haffue bekommit Enn Gaard til Wnderpanntt vdj forne wor kiöbstedt Aarss, aff for^{ne} Jörgen Knudsen, huilckenn gaard dogh icke schall were god for samme Sum pendinge, di haffuer att kreffue, och dj Nu haffuer afferdigett deris fuldmegtige, den Sagh ved rettenn medt forne Jörgen Knudsen er forordnett att vdföhre Bede wij Eder och wille, attj giörer denn Forordningh, att for^{ne} Jörgen Knudsen Endtligenn bliffuer tihholdenn att selge samme gaard, saa dj Maa komme til deris

betalningh, for deris, hannem offuerandtuordit forne Summa pendinge, Saa wel som for huiss Merckeligh schade och Wleilighed dennem for hanss forsömmelse tilföiet er, medt huiss mere di derudinden haffuer hannem att breffue och beschylde, Saa att for^{ne} deris Fuldmechtige Enn gangh for alle derfor paa deris Wegne, Maa bliffue tilfredsstillet, Eftterdj, dett siunis, att hand medt for^{ne} pendinge och deris offuerleffueringh icke saa oprigteligenn schall haffue omgaaitt, som hannem burde, och hans forschrijffningh hannem tilholder, Att wij och for Widere deris offuerlob maa bliffue forschonitt. Der mett schier Wor Wilge, Befalendis Eder Gud. Schreffuitt paa wortt Slott Kiöbennhaffnn den 23 Maij, Anno 1606 Vnder Wortt Signett

Christian

Udskrift: Oss Elsch^e Erligh och Welbiurdigh Carll Brysche wor Mand Thiener och Embidsmand paa vor gaard vdj Aarhuss Sampt Borgemestere och Raad dersammesteds, Samptligenn.

Lest Paa Aarhuss Raadthuss Torssdagen thenn 18 September Anno 1606 Dogh welbemeldte Erlig welbyrdig karll Bryske icke thenn thidt er hiembe her wdj Landett (Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 9.

1608. . . . Danmarks Bestræbelser efter at emancipere sig fra Hansesæderne.

Herredags Dom, hvorved Anthoni Bitter, Just Tullekens Tjener i Amsterdam, kjendtes at have sin Vin forbrudt, (hvilken han havde oplagt hos en Kjøbmand i Aarhus*). (Udtog af Orig. i Raadh. Arch.)

*) 1630 vedtog Borgerskabet, at ingen Lybekere maatte ligge i Aarhus med deres Gods Aaret rundt. Den, som tog dem i Huset, skulde böde 3 Mk., miste sit Borgerskab og ikke faae det igjen.

Nr. 10.

1608. 22 Februar. Quitting for 16 Mands Borgeleje Penge i 14 Dage.

Kienndis Jeg mig Jenns hansen Mönbow Koningh. Matts. Bossmanndt, Och gör witterliggt Att ieg nu i Dagh haffuer effter Koningh. Matts. Her Stadtholders Befalling adtnamidt och opborridtt aff Erlig wellagtte mendtt Borgemestere och Raadtt wdj Aarhus paa Aarhus Byess wegne, $xxiii\frac{1}{2}$ Rigsdaller xvij β , Som er for $xiii$ dags Borgeleyge, Som dj Sextan Kon. Matts. Bosmendt som haffuer dierris Borgeleyge hersamestedtz nu Neruerrindis wintter, fremdelis effter Her Stadtholders Befaling schulle haffue wdj thilkomendis $xiii$ Dage. For huilcke for^{ne} $xxiii\frac{1}{2}$ Rigsdaller xvij β , Jeg Jens Hanssen Loffuer och mig thilforplictter thil forne Borgemester och Raadtt att holde denom Paa Aarhus byes wegne skadislös, Och will haffue denom Paa Kon. Matt. wegne derfor quitiereidt (sic) wdj alle maade. Thil windissbyrdtt haffuer Jeg Jens Hanssen thröct min Zignett her Neden wnder. Datum Aarhus thenndt 22 Februarij Anno 1608.

(Originalen i Raadhus Archivet).

(L. S.)

Nr. 11.

1608. 30 April. Fuldmagt for Borgemester Niels Pedersen og Raadmand Oluf Rasmussen at repræsentere Staden ved Prinds Christians Hylding og der at gjøre og lade efter bedste Skjønnende paa Byens Vegne, udstedt af Borgemester og Raad, Byfoged og 24 Mænd.

Wii Effterschiffne Jörgenn Sommerfeldtt Borgemester vdj Aarhus Niels Schriffuer Peder Schriffuer, Jacob Abellenn, Knudt Schriffuer Wilhem Worm, Hanns Hansen Grönbek, Cle-

men Jensenn, Niels Friss Raadmendt, Peder Pedersen Byfogett medtt xxiiij borgere ibid, Som er Johanu Anderssens, Olluf Bunde, Peder Saxy, Mortenn Jensenn Michel Bassy, Lodwigh Strömmessen, Olluf Rude, Jenns Stienhugger Poull Nielssen Rasmus Gifft, Peder Basballe Jep Rasmussenn, Jacob Wognsensenn, Sören Söffrenssenn Thamis Heisselballe, Rasmus Clemmensenn, Wogn Pedersenn Anders Nielssenn Jenns Lauritzenn, Jb svendtzenn, Jenns Stigssenn, Jacob Forsbjerrig, Augustinus Badskier, Peder Jbssenn, Giör witterliggt Att efftersom wor Allernaadigste Herre och Koning, Koning Christiann den fierde, Danmarkis, Norgis Wendis och Gottis Koningh, Haffuer for gott och Raadsom Andseett hans Maist. Riger, Lander och Provincier till gaffn och beste Att thennd höjborne förste och Herre Her Christiann thend Fembtte Arffuing till Norge Hertug vdj slesswig, Holdstenn, Stormarenn, och Dittmarskenn greffue wdj Olldenborrig och Delmenhorst Hans Naadis Elskel. kiere Sönn, att bliffue wduball och forordinett thill dette Konge Riges Regierring Samptt diss wnderligenndis Lande och provincier effter hans Naadis dödt och Affgang, Och hans Maist. derfor haffuer laditt sitt Mandatt och befaling wdgae thill Rigens stender, Saa och till oss Borger-skabett hans Naadis Maist. wnderdaninger och Pligttige thiennerre Borgemestere Raadmenndt, Och Mieninge borgeskab wdj Aarhusby Att wi schulle frembskicke nogle wisse Personner som Paa Byenns wegne skulle werre tilstede wdj Kiöbennhaffnn till Trinitatis Söndag förstkomendis Och ther forfare Hans Maist. naadis willie och Mieningh Om högstbemeldtt

hans Maist. Elskelig kierre Sönns wdkorrelsse och whall Saa haffuer wi wdneffindt thilbetroedt och frembsendtt disse thuende Erlig forstandig Menndt Niels Pederssenn Borgemester, Olluf Rasmussen Raadmandt och Borger ibid, att begiffue denom thil kiöbenhaffnn Trinitatis Söndag som forstaar, Och offuer werre for udskud her aff Byenn, Om högistbemeldtte Hans Naadis Maist. Elskeligh kierre Sönns Högbornue förste och Herre Her Christians whall och wdkorrelsse, Och luiss som tha wdj den sag och Handell giörris besluttis Och foraffskedis, Skall for^{ne} Niels Pederssenn och Olluff Rasmussen haffue fuldmagtt, Och nu vdi dette wortt obne breff denom Fuldmagtt giffue paa worris egne, Och mieninge Borgeres wegne att thilsige och Loffue efftersom forstaar Paa alle worris wegne alle och Samptligenn for oss och worriss Arffuinger och effterkomere Erligenn fast och Vbrödeligenn att holde och effterkomme Lige som wi hagde thett giordtt, Och alle hagde Personlige weridtt thilstede, Diss till ydermierre bekrefftelse, och winndissbyrdtt Er worriss Zignetter her wndertröctt Datum Aarhuss thennd 30 Aprilis Anno 1608.

(Originalen paa Pergament i Raadhus Archivet med 34 vedhængende Segl.)

Nr. 12.

1608. 25 Mai. Kongelig Forsikring, at Prinds Christian, som nu er hyldet, men ikke formedelst Minorennitet kan confirmere Stædernes Privilegier, skal gjöre dette inden han kommer til Regjeringen.

Wij Christiann thend Fierde etc. . . Giöre alle witterligtt at epttersom Mennige Borgerschabidt vdi Kiöbstederne her vdi wort Rige Dannmarck, nu till denne Allmindeligh Herredagh, her vdi wor Kiöbstedt Kiöbenhaffn, wedt dieris Afferdigte Fuld-

mectige och Vdskud, Vdaff ehnn huer Bye wed en wisse Ahnthall aff dieris Middell, nu samptligen haffue Eligerit och Vdtvaldt den höigborne förste och Herre Her Christian, Arffuingh till Norge, Hertugh wdj Sledtzuigh, Holstenn, Stormaren och Dytmer-skenn, Greffue vdj Oldenborgh och Dellmen-horsst, Woris Elskel. Kiere Söehnn, thill disse Kong-gerigers, Danmarch och Norgis Sampt des vnder-liggendis Provinciers Regierringh, Dersom Gud Aller-mechtigste det saa haffde forseht, Att hans Kierlighedt wor döedt offuerleffuendis worder, Epther det breff och Segels Liudelsse, de oss vnderdanigst derpaa giffuit haffuer, Tha haffue wij nu der Jmoedt, paa wor Kongeligh throw och Aere, loffuit och tillsagdt, at saadan dieris Beuilningh och waehll, Jcke skall komme dennom, eller dieris Eptherkommere thill nogen Forkrenckelsse, paa dieris Kiöbstedtz Previlieger och Friheder, och Effterdj höibemeldte woris Elskel. Kiere Söehn, Formedelst hans Kierlighedtzs Minorennitet och Ringe Alder, nu icke som vdj sligh faldt, denn for-nödenhedt vdkreffuer, medt Previligers Confirmation forbem. Borgerschab Kand forsiunne, Saa schall hans Kierlighedt dogh wehre forpflicht, förendt hans Kierlig-hed Indthreder vdj ehn fuldkommen Regierringh, att confirmere och bescille Menningge Borgerschabffidt vdj Kiöbstederne her vdj Rigit, alle huis Previlieger och Friheder, dennom aff oss och frembfharne Koninger vdj Danmarck, Naadigst giffne ehre Eptersom her vdj Rigidt haffuer werit Sedtwonligdt, Och frembfharne Koninger for hanns Kierlighedt giort haffue, Dess thill bedre foruaringh, at saa fast och Vbrödeligenn hollis schall vdj alle maader, Epthersom forskreffuit Staar, haffue wij ladit hengge wor Konggeligh Secret her nedem

fore och medt Egenn haand vnderschreffuidtt. Giffuitt och schreffuett paa wort Slaatt Kiöbenhaffnn thend 25 Maij Anno 1608.

Christian.

(Originalen paa Pergament i Raadhus Archivet med et vedhængende Segl.)

Nr. 13.

1609. Klage fra Skipper Niels Læssø med Kongens Resolution.

Stormegtige högborne förste aldernaadigste Herre och Konning Eders Kong. maiest. wille werdes thill For gudz skyld at höre denne min Nödofftige (sic) Klage

Giffuendis Eders Kong. M. vnderdanigste thill Kiende at jeg fattigmaund, for nogen thiid forledenn, Haffde fragtit Nogle Aars Borger mit skiib till Danskenn Och der Jeg var paa same Reisse, Bleff mit skib vnder Borinng Holm, aff gudz mechtige storm oc veerlige Saa Ieg Neppeligenn med folckit Reddit liffuit Men dj gott folck som Jeg haffde Jndden boer med mig. dj finge dieris pending oc andit guodz Reddit Dog jeg fattige mannd maatte sette thill mit skib guodz saa och min Nerring och Velfart Och icke mine Reder wille forhielpe mig noget thill Rette Jnddog Jeg for dieris skyld maatte miste same mit skiib Oc der offuer Kommen vdj Armod oc thilbagsettelse Saa Jeg der for Er aff eders Kong. M. gantz vnderdanigste begierinde Eders naade wille werdis thill for gudz skyld Och meddielle mig Eders Nadis Bifalling thill Borgimester och Raad vdj Aarhuuss Att same min Reeder som Jeg haffde fragtit mit skiib, och maatte for dieris skyld. nyde slig Vanlycke att dj maatte. i nogen maade. Giöre mig nogen wederleg och opreisning. Effterdj gud och lycken var dem med at dieris

goudz och pending bleff Reddit, och Jeg fattige mand Aleene fing slig en stor skaade; Der skall den Euig gud E. K. M. Rigeligen belöne. Och Jeg fattig mand foruendter mig vist aff eders K. M. Jdt naadigt Oc gaat giensuar

E. K. M.

vnderdanige Thiener
Niels Lessö skipper
borger vdj Aarhuss.

Resolution:

Christian den fierde etc. Wor Gunst tillforonn, huis Nehruerendis breffuisser. Niels Lessöe borger oc Jnduonner der wdj wor Kiöbsted Aarhuss vnderdanigste till oss haffuer supplicerit, Anlangendis hand sig offuer sin reder, eders metborger der sammesteds, haffuer att besuerge, det altsammen haffuer i aff hans Jndlagde Supplication ydermere at forfare, Thj bede wi eder oc wille atj met förderligste Leilighed, bescheeder begge parther for eder wdj rette, Oc dennom sidenn wed en Endelig oc Rettmessig domb oc Sentens effter forhörte sagh paa begge sider adschiller, saa att wi for widere, offuerloff oc besuering, wdi denne fattige schippers retferdige sagh, maa Bliffue forschaanet, dermed scheer wor wilge, Skreffuet paa wort slodt, Droningborg den 15 februarij Anno 1609. Wnder wort Segnitt

Christian mp.

Udskrift: Oss Elskel. Borgemestere och Raadmend i Aarhuss.

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet).

Nr. 14.

1609. 28 October. Forordning, at formedelst de ubillige Priser, som Skomagerne i Aarhus sætte paa deres Arbeide, maae herefter saavel udenlandske som indenlandske Skomagere falholde deres Arbeide paa Torvet i Aarhus hver Onsdag og Löverdag.

Wi Christian den fierde etc. Giöre alle witterligt, Att efftersom wii ere komne vdj forfaringh, huorledis Skomagerne der vdj wor Kiöbstedt Aarhus seg thillfordrister for en megitt wldelig och wbillig werd och priiss att selge och affhende sko, stöfle och anden deris Arbed, Och paa dett saadan stoer wskickelighed, och bemellthe skomagers wbillige handell wed billige Middell maa vdj thide bliffue forekommit och Alldelis affskaffed. Tha haffue wii nu aff wor synderlig gunst och Naade, Menigheden der vdj wor Kiöbsted Aarhus och andre wore vndersaather thill gaffn och beste Naadigst wndt, beuillgett och thillatt och nu med dette wortt obne breff wnde, beuillge och thillade, att alle Jndlendiske och vdlendiske skomagere huad heller de her vdj Rigett eller andenstedtz ere boesiddendis, maa her effter indthill saa lenge wii anderledis her om Naadigst lader forordne, en huer Wge tho dage, som er om Onssdagen och Löffuerdagen der i for^{ne} wor Kiöbsted Aarhus paa thorffuett och icke andenstedtz der wdj byen, med huis sko, stöfle och anden skomager Arbed de kunde haffue att affhende, wdstaae, och dett siden friitt och offentlig och aff skomagerne der i byen (formedelst deris skraae) vformientt for en billig werdt selge och affhende thill alle och en huer samme deris waare kunde behöffue. Bedendis, biudendis och Alffuorligen befallendis Oss Elskl. Borgemestere och Raadmend der vdj for^{ne} wor Kiöbsted Aarhus, att de med dett allerförste lader vdsie en beleilig sted och pladtz paa thorffuedt, paa huilcken for^{ne} skomagere paa bemellthe thuende Dage, med deris waare bequemmeligen kunde wdstaae, och siden naar denne voris naadigste forordningh paa Raadhussett der wdj byen bliffuer lest, lader

vdraabe huad sted de thill for^{ne} skomageres stade paa thorffuet will haffue vdlagtt, saa for^{ne} skomagere kunde wüde dennom der effter att Rette. Thi forbiude wii Borgemestere och Raadmendt Byefogden, saa well som och skomagerne der wdj wor Kiöbsted Aarhuss nogen Jndlendiske eller Wdlendiske skomagere her emod med sko, stöffe, eller anden skomager arbed paa for^{ne} thuende Dage om Wgen paa bemelthe thorff offentlig efftersom forskreffuett staaer att vdstaa och affhende, att hindre eller wdj nogen maade forfang att gjöre, wnder wor hylleste och Naade. Giffuet paa wort Slott Kiöbenhaffn, den 28 Octb^r Anno 1609^{*)}. Wnder Wortt Signett.

Christian.

Paa Ryggen: Om Skumagerer i Aarhus 1609.

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet).

Nr. 15.

1611. 13 Februar. Brev om at udtage Trompetere, Pibere og Trommeslagere til Orlogsskibene.

Christian den fierde etc. Wor gunst tilforn wider att efftersom wij Naadigst Forfare huorledis der wdj Eders bye schall findiss Nogne Tromettere Och Stadtzspillmend som wij Naadigst Kunde lade bruge till woris Orloug Skibis behouff, Tha Beder wij eder och wille attj vdj eders bye Vdtager saa mange Tromettere Pibere och Tromslagere som mest der sammestedtze ere att bekomme, och dennom Jilligen och

*) Hoslagt er en Skrivelse til Borgemestere og Raad med Befaling at lade denne Forordning læse og forkynde, "och det siden hoess raadhusit holder tillstede, saa det Jcke bortkommer". Denne Skrivelse er forsynet saavel med Kongens egen Underskrift, som med det Kgt. Segl og følgende Paaskrift paa Ryggen: "Lest paa Aarhus Raadhuss for Raad och rett wdj mieninge skomagernis ibem dieris paahörelsse den 9 November Aar 1609".

vden ald forsömmelse hiid forskicker til wor Kjöbstedt Kiöbenhaffn Saa de den anden Martij Kunde werre her tilstede, Haffuendis indschende att de som vdj saa maade Vdtagis icke dennom forsticker eller bortt Kommer, Thermed schier wor wilge, Skreffuit paa wortt Slott Kiöbenhaffn denn 13 Februarij Aar 1611. Wnd. w. Zignett.

Christian.

Udskrift: Oss Elskel. Borgemestere och Raadmend vdj wor Kiöpstedt Aarhus. (Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 16.

1611. 10 April. Brev, om 1000 Rigsdaler Krigstyr at udrede hver St. Mortens Dag, saalænge Krigen med Sverrig varer.

Wij Christian den fierde etc. Helse eder alle wore Kiere wndersaatte Borgemestere, Raadmend och menige, Borgere der wdj wor Kiöbsted Aarhus Euindeligen medt Gud och wor Naade, wider at Eptersom wij ehre Kommen och geraden wdj en Obenbare Krig och Feide, medt den Stormechtige, Höiborne Förste och Herre, Her Carll den Niende Suerigis, Gottis och Wendis Koningh etc. Huor till en Merkelig Summa Pendinge och Store Forraad, samme Krig med at wdföre, Aarligen will fornöden gjöris, Tha haffue wij der for medt woris Elschl. Dannem. Rigis Raadtz beulingh och samtycke ladet taxeret eders bye och gjort den Forordning, Atthj saa well som alle andre woris Kiöbsteder wdj begge worre Riger Danemark och Norge, schulle komme oss aarligen tilhielp med en wiüss Summa Pendinge, Thi bede wij Ether och wille, atthj Retter eder epther aarligen till huer St Mortens Dagh Jtt Thusind Rigsdaler till oss att vdgiffue Emidlertid och ald denn Stunnd samme

Krig och feide paastaar, och Samme Summa Pendinge och hielp som i wdj saa maade ehrre taxerit fore, till for^{ne} tid fremsender till wort slott Kiöbenhaffn, och dennom lader antworde wore Renttemestere ther sammestedt. Och eder hervdinden som troe och liudige wndersaatte goedwillig lader befinde, Wij wille igien wide och Ramme eders gaffn Och beste, Och were eder Alle och huer En Naadige Herre och Koningh.

Thi lader det ingenlunde, Giffuet paa wort slott Kiöbenhaffn den 10 Aprilis Anno 1611.

Wnder wortt Zignetthe.

Christian

Paa Ryggen Seglet og Udskrift: Lest paa Aarhus Raadhuss wdi Mienige Borgernis Paahörelse d. 19 April 1611.

Lest paa Aarhus Byeting Vdj Mienige Borgeres Paahörelse som tilstede war Anno 1611 den 3 Octobris.

Lest paa Aarhus Raadhuss wdj mienige Borgeres Paahörelse den 8 Octbr. 1612.

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet.)

Nr. 17.

1611. 17 Mai. Befaling at tilholde Borgerne i Aarhus at gjöre Tilførsel af Proviant til Varberg, Bahus eller hvor Sten Maltessen har sin Leir.

Christian Thendt Fierde etc. Wor Guunst thilforn wij bede eder och wille, Attj nu Strax thilssiger och bestiller hoes nogle Borgerne der wdi wor Kiöbstedt Aarss, att di gjöre thilföringh thill wor Kiöbstedt Wardbierg, Bahus, eller huor som helst Oss Elskel. Stehen Maltessenn wor Mand, Raadt, Rigens Marsk, och Befalingsmandt wdj Westeruig Closter, medt wortt Leiger sigh forholder, medt Öll, Brödt,

Meel, Maltt, Flesk, Kiödt, Haffre och Anden Fettallie och Nodturfft, och dett siden dennem Selger for ett skielligt och billigt Werdt, paa dett wortt Krigsfolck for fettallie icke skulle lide Mangell, Der medt skier wor wilge, Skreffuit paa wortt Slott Kiöbenhaffn thendt 17 Majj Anno 1611. Wnder wortt Zignett

Höibe^{te}. Hans May^t. Fordinerede Regerings Raadt wdj Hans May^{ts} frauereisse

Christian Friiss

Sten Brahe

egen hand,

Egn hand

Udskrift: (til Borgem. og Raad i Aarhus.)

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet).

Nr. 18.

1611. 9 September. Befaling at tilholde Borgerne i Aarhus at gjøre Tilførsel af Proviant, Sko, Strömper, Hesteko og Söm til Bahus, og der at sælge disse Ting for en billig Pris.

Christian thennd fierde etc. Wor gunst tilforn, Wider att wij Naadigst er tilsindtz med det allerførste En Ahnthall Krigsfolck. Paa dj Omliggende Norske Grentzer wed wortt Slott Bahus at wille lade hennlægge, som wore Wndersaater der sammestedtz och Vdj wortt Lannd Halland Kunde tilhielp att gjøre bistannd, Om noget wformodeligt paa kom. Thi bede wij eder och wille attj derfore strax tilsiger bestiller och henholder Borgerne der Vdj wor Kiöbsted Aarhus at dj strax och dett allerførste Muligt er Enndeligen och Wden ald wndskyldingh ere fortencnt vdj att gjøre tilføringh Jnd for for^{te} wortt Slott Bahus Med Öll, Bröd, Meell, Maltt, Flesk, Kiöd, Haffre och anden fettalie, saa well som och med Skoe, Strömper, Hestekoe och Söm och anden Nottorffighed som for^{te} wortt Krigsfolck kunde behöffue. saa

dett ingenlunde bliffuer forhallett eller forsömpt, Saa frempt dett icke bliffuer efterkommett, Wij daa icke skall wide dett hoes eder, Och att dj dett siden den-
nom selger for itt billigt och Skielligt werd paa dett
forbe^{te} wortt Krigsfolck for fætallie och anden sligh Not-
torfftige Wnderholdingh icke skulle lide nogen Man-
gell Anseendis att oss der paa er stoerligen Macht
liggenndis, der medt sker Wor Wilge, Skreffuitt paa
wortt Slott Kiöbenhaffn thennd 9 Septembris Anno
1611.

Wnder Wortt Zignett

Höig^{te} Hans May^{ts} forordinerede Regerings Raad
Vdj Hans Maj. frauerrelse

Christian Friis
egen hand

Paa Ryggen læses: Oss Elskel Borgemestere och Raad-
mend Vdj wor Kiöbsted Aarhus.

Anno 1611 denn 21 Septembris er dette Kon-
Mayst. breff wid Canzelj bud Peder Renholtsen Andt-
vordet Borgemestere och Raad wdi Aarhuss.

Lest paa Aarhuss Raadhuss den 21 Septbr^r wdj
Mienige Aarhuss Borgernes Paahörelsse A^o 1611.

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet.)

Nr. 19.

1611. 6 October. Befaling, at der ikke for det første skal gjøres den
forhen anordnede Tilførsel af Proviant, Sko m. m. til Bahus.
Hvad der imidlertid allerede er did henført skal modtages af Sten
Madtzen i Bahus eller af Magistraten i Marstrand.

Christian thennd fierde etc. Wor Gunst til-
forfn, Wider att Efftersom wij denn 9 Septembris Sist
forleden eder Naadigst haffuer tilschreffuitt, Strax att
Schulle tilsige, bestille och hennholde Borgerne der
vdj wor Kiöbsted Aarhus med det allerførste att

giöre tilföringh ind for wortt Slott Bahus med pro-
 uiant och andden Nottorffthighed, som wortt Krigsfolck
 Kunde fornöden haffue, Och effterdj wij nu saa Snartt
 samme prouiant icke behöffue. Thaa Bede wij eder
 och wille attj med samme prouiant did. att forskicke,
 en thidlanngh ind till paa widere bsqied lader ahnstaa,
 dog haffue wij Naadigst, ladett giöre denn ahnordningh
 att huis prouiant som Borgerne did allerede haffuer
 ladett henföre skal aff Oss Elskel. Steenn Madtzen
 wor Manndt thienner och Embitzmannnd der paa for^{ne}
 wortt Slott Bahus, eller Vdj wor Kiöbsted Mar-
 strannndt aff Borgemester och Raad der Sammestedtz
 bliffue annamitt paa dett dj icke formedelst Saadan
 deris tillförsell Schulle lide nogen Skade, och schall
 dennom giffues derimod Nöyagtigh beuis paa huis dj
 i saa maade Leffueritt haffuer, effter huilcken beuis
 wij dennom siden Naadigst her paa wor Rentte Cam-
 mer, eller och wid woris Lennsmend Wnnder huilcken
 enhuer er boesiddendis wille lade Bethalle, dermed
 Skeer wor willge Skreffuitt paa wortt Slott Kiöben-
 haffn, thendt 6 Octobris Anno 1611 Wnder Wort
 Zignet

Christian mp.

Paa Ryggen læses: Lest paa Aarhus Raadhuss den
 16 octobris wdj Mieninge Borgernis paahörelsse Anno
 1611.

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet.)

Nr. 20.

1611. 8 November. Quittinger for "Pendinge Skatten" af Aarhus.

Jeg Siwerd Beck till Föersslouff, Konng. Maytts.
 Renntemester, giöer witterligt, adt Erlige och welfor-
 standdige, Borgemestere och Raadmennd vdj Aarhus,

haffuer nu, paa höigbemeldte Konn. May. min Naadigste herris weigenne, weed Jacob Kreij Borger dersammedzs, ladit leffuere och Offueranntworde, her Jnnd, vdj hanns May. Renntecammer, Eett Thussende gamble daller. Som er dennd penndinngschatt, for^{ne} Borge-mestere och Raadmend, sampt menige almuge, der vdj byen, erre thaxerett fore, adt vdgiffue, till Konn. May. och er bedagitt, till Michaelis och Julle Dag, wdj dette nerwerendis aar etc. 1611. Thill winndis-byrd vnnder midt signedt. Actum Kiöbennehaffuen dennd 8 Nouembris 1611*).

Pendingenne ehre Annammede, efftersom forschreffuidt staar, Och Quitanndtzsen Registeridt.

Siwerdt Beck	Christoffer	Annders
E haanndt	Dirickhsen	Friiss

(L. S.) (Orig. i Raadh. Arch.)

Nr. 21.

1611. 30 November. Brev, at Kongen selv vil besörge de 21 Baadsmænds Underholdning, som Staden för havde underholdt, imod at der betales 7 β daglig for hver.

Christian den Fierde etc. Wor gunst thilforn. Wider at efftersom Borgerschabett der vdj wor Kiöbstedt Aarhusss hid ind thill aarligen haffuer weret taxerit for Jtt antall Baadmend, att schulde vdj Borgeleye vnderholde. Och effterdj wij nu Naadigst ere thilsindtz for^{ne} Baadmend for samme theris Borgeleye sielff att wille lade affbetalle. Tha bede wij eder och wille attj dett saaledis forordner, attj sampt Borgerne thersammestedz vdj Stedett for En och thiuffue Baadz-

*) Omtrent ligelydende Quittering d. d. Khn. 10 Decbr. 1612 for samme Aars Pendinge Skat af Aarhus 1000 Rd., undertegnet af: S. Beck, Christoff, Dirickhsen. Bhoer Berendtzten.

mend at holde, en wiss Summa pendinge vdgiffuer, Nemblig, siuff schilling Dansche for en huer Personn om Dagen, beregnett fra S. Martini sist forleden och thil Paasche förstkommendis, och strax siden med dett förste samme penge hid thil wortt Rentecammer wore Rentemestere her sammstedz thilhende, forskicket. Ther medt schier wor wilge. Schreffuitt paa wortt Slott Kiöbenhaffn den 30 Novembris Anno 1611.

Vnder wortt Signett

Christian

Udskrif: Oss Elschel. Borgemestere och Raadmendt wdj wor Kiöbstedt Aarhuess. (Orig. i Raadh. Arch.)

Nr. 22.

1611. 21 December. Skrivelse til Borgemestere og Raad at udtage nogle gode Tömmermænd til Flaaden.

Christian Thendt fierde etc. Wor Gunst thillforne, Wider efterssom Wij thill Nogenn Bögnings behouff paa Wohre schibe, behöffue Nogen goude Thymmermend. Tha bede Wij Ether och Wille, atthj der wdj ethers Bye wdtager Nogle goedę schibs thömmermænd, Saa mange i flest Kunde thill weige bringe, Och dennom ssiden med dedt allerförste thill wohr Kiöbsted Kiöbenhaffn frembschicker, Saa thee dend Neste Söndagh effther Juell nu först Kommendis wdj dedt allersseniste wist Kand werre der thilstede. Der med scher wohr wilge. Thj lader dedt Jugenlunde. Skreffuit paa wort slot Frederichsborg dend 21 Decbr. Anno 1611

Vnder wort Zignett

Christian.

Paa Ryggen: Anno 1612 bliff dette K. M. worris allern. Herris breff anduordett Borgemesteren thennd

2 Januarij om Afftinen der klokken war emellom otte och Nye slaged. (Orig. paa Papir i Raadh. Arch.)

Nr. 23.

1612. 27 Februar. Brev, at Mester Jacob eller Mester Augustinus skal udtages at gjöre Tjeneste paa Flaaden, for en Badskjer i Sommer. De andre Badskjere skulle være ham behjælpelige med at udrede en Kiste m. m.

Christian thendt fierde etc. Wor gunst tilfornn, Vi bede eder och Wille attj strax, tilsiger och henholder En aff disse tuende Badschere, der wdj wor Kiöbstedt Aarhuss, Mester Jacob eller M. Augustinus, Huilckenn aff dennom i eragter paa dieris Handtuerck dueligst och Skickeligst at were, och aff eder dertill bliffuer forordnidt at handt Retter sin leilighedt effter, Vdj tilkommende Sommer, For en Badscher paa wore Orlog Skibe at lade sig bruge, Och thet saaledis forordner, At Badscherne Samptligenn medt den som der sammestedz Vdtagis, vdreder en Kiste med Medicin och andit som handt till hans handuerck, at bruge paa samme thogh kunde behöffue: Och at samme Kiste medt sin tilbehör kandt were beredt och ferdig, medt det förste, Saa Enn aff for^{ne} Badscher den 8 Aprilis förstkommendis, Wdj thet allerseeniste Vden ald Vndschylling och forsömmelse, kand were her wdj wor Kiöbstedt Kiöbenhaffn tilstede, och sig her paa Bremmerholm ahngiffue. Thissligeste, atj och Vdtager och Vdschriffuer alle de Thrometere, Pibere och Thromslaer, Som der Vdj for^{ne} wor Kiöbstedt Aarhuss er at bekomme, Och at medt ingen sehes igiennem Fingre, Som tilfornn paa nogen steder schiedt er, Men at en huer som Vdj saamaade Vdtagis bliffuer wedt dieris naffn andtegnidt och siden

medt en Förtegnelse hidt forskicket Saa de wissligen medt for^{ne} Badscher kunde were her tilstede till den 8 Aprilis som forskreffuidt staar, Anseendis at Oss er ther macht paaliggendis. Thi tager her ingen Forsømmelse for. Schreffuit paa wortt Slot Kiöbenhaffn thendt 27 Februarij Anno 1612

Wnder wort Zig^{tt}.

(Til Borgem. og Raad.)

(Originalen paa Papir i Raadhus Archivet; Seglet paa Ryggen.)

Nr. 24.

1612. 30 Marts. Quitting for Borgeleje-Penge.

Anders Oluffssen "Kong. Maietts Rentteschrieffuer" quitterer d. d. "Kiöbenhaffn" den 30 Martij 1612 for "Thre Hundrede halff Siette richsdaler, Thredue och En schilling dansche" som er for 21 baadsmænds Hold af Aarhus, 7 β paa hver Person Borgelejespenge fra sidste St. Mortens Dag og til Paaskeaften nu förstkommende *).

(Udtog efter Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 25.

1613. 19 Juny. Kongeligt Mandat, om Ophævelse af alle Skraaer og al Laugsret.

Christian 4. Kgl. Mandat, at da Haandvær-

*) d. d. 24 Febr. quitterer den samme for 329 Rd. 14 β Borgeleje Penge for 24 Baadsmænd, ligeledes begyndende fra sidste Mortens Dag og endende med Paaskedag nu förstkommende à 7 β pr. Mand.

En lignende Quitting fra Mortensdag 1613 til Paaske 1614 o. s. fremdeles.

D. 1 Aug. 1620 for 26 Baadsmænd fra 1 November 1619 til 15 April som er Paaske Aften 1620 à 7 β om Dagen er 379½ Rd. 1½ \mathcal{L} 4 β .

D. 2 April 1838 quitterer Knud Christensen Aarhus Bye, som paa "Kong Maytt. Klede Kammer" havde betalt Resten af de Borgelejespenge, de vare taxerede for, fra 1 Novbr. 1637 til Paaskedag 1638 af 38 Personer à 9 β daglig. Udg.

kerne i Danmark, som ere forsynede med Skraaer og Laugsret opskrue Priserne paa deres Arbeide for deres Kunder, hvortil de tage Anledning af disse Skraaer og Privilegier, saa, for at raade Bod derpaa, ophæves alle Skraaer og Laugsret over hele Danmark indtil videre, og skal der intet saadant Privilegium existere for det første undtagen formedelst speciel Kgl. Benaadning. Det tillades derfor enhver Haandværker, som nu er her, eller som herefter vil nedsætte sig i Riget, at ernære sig indtil videre Forordning, som han bedst veed og kan, naar han har svoret sin Borger Ed og udgiver borgerlig og Byens Tyngelike med andre Indvaanere etc. etc. d. d. Kjöbenhavn 19 Juny 1613.

(Efter en ikke vidimeret Copie i Raadh. Arch.)

Nr. 26.

1613. 19 Juni. Brev, at Kjöbstæderne endnu i 2 Aar skulle udrede den fulde Krigsstyr.

Wj Christian den fierde etc. Helse eder alle wore Kiere thro undersaatte, borgemestere Raadmend, och menige borgere udj wor Kiöbsted Aarhus euindeligen med gud och wor naade. Wider at eftersom wi och Riget formedelst den forgangne besuerlige Krig och feigde ere geraden udi en stor vdgift och giæld, huilcken wi gierne med det forderligste wille haffue aflagd och betalit. Tha haffue wi derfor med wor elskelig Danmarkis Rigis Raads raad, beuilling och samtycke ladit giöre den forordning, at i saa wel som alle andre wore Kiöbsteder udi begge wore Riger Danmarck och Norge skulle endnu herefter udgiffue den siste paa budne Krigsskat udi dette och det nest efterfølgende. Aar, som er den første skat til S. Martini Dag 1613, och den anden skat til S. Mar-

tini Dag 1614 och icke lenger, saa höigt aarligen som den efter de forige skattebreffue, men Krigen warede, er bleffuen udgiffuen, huilcken skat skal erleggis udi bare och gode Rigsdaler och ingen anden mynt. Thi bede wi eder och hermed strengeligen och allfuorligen befale, at i retter eder efter, samme skat aarligen, som forsk^t staar, til oss at udgiffue saa den wisseligen och uden al undskylding udkommer och bliffuer til for^{ne} tider til wort Slot Haderslefhuss fremsendt och dersammesteds oss elskel. Geert Rantzow, wor mand, raad, och stattholder udj wore förstendömme Slesswig, Holsten etc. leffuerit och tilstillit. Wj wille det igien med al gunst och naade bekiende. Thi lader det ingenlunde. Giffuet paa wort Slot Kiöbenhafn den 19 Junij A^o 1613 Wnder wort Signete.

Christian. m. p.

Paa Ryggen Seglet og Udskrift: Om skatt i Kiöbstæderne, Lest Paa Aarhus Raadhus for Borgemestere Raad och Miennige Borgere Mandagen denn 19 Jullij Anno 1613

Lest paa Aarhus byeting Torssdagen denn 29 Jullij anno 1613

Lest paa Aarhus byeting torsdagen den 21 octobris anno 1613. (Orig. paa Papir i Raadh. Arch.)

Nr. 27.

1613. 13 November. Qvittering for 1000 Daler Krigsstyr.

Das auff Befehl Vnd Jm Nahmen des Königlich Holsteinischen Herrn Stadthaltern Gerdt Rantzown Amtmans auff Hathersleben, Erbghessen zum Breidenbergh etc. Jch Godfrid Schröder, Van Burgemeister vnd Rath der Stadt Aarhuss bei Erenst

Erenstsön Schreiber vff Akeird (Aakier) an dem Kreigesschatz (sic) Von Jtzehrwenter Stadt Aarhuss diesen Martini bedaget, zu guetter gnuge habe empfangen vnd angenohmmen Ein 1000 Reichs thaler, Solches bekenne Jch mit diesem meinen offnen schein, Vnd Sollen Jhr. Kon. Mayt. Zu Denmarcken etc. Meinem Gnedigsten Herrn Jn beuhrstehenden 1614 Jhars vmbschlags Rechnug, (sic) dieselben vnderthenigst berechnet werden Jnmittelst Jch wolgemelter Burgemeister vnd Rath der Stadt Aarhuss wie auch Erenst Erentsön (sic) guetter aus Zellungh halben der Ein Tausent Reichsthaler, gebuhrlich hiemit thue Quitieren *).

Vhrkundtlich hab ich diese Quitung mit eigener Handt vnderscrieben, vnd mein pittschafft vnderdrucket Actum Hattersleffhauss den 13 Nouembris Anno 1613.

L. S.)

Godfrid Schroeder mppria.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 28.

1615. 27 October. Skrivelse fra Breide Rantzow om Udredelse af Baadsmanspenge 7 Skilling daglig fra 1 November 1615 til Paa-skeaften 1616.

Wenlig Helssen forssendt med gud wor here, Kiere Wenner, ieg tacker eder for beuist guode, huilckedt ieg gierne igien forskiulder.

Giffuer ieg eder her med Wenligen tilkiende, at Konn. Maiitz^a. naadigste haffuer forordnedt at wilde lade giffue baadtzmendene dieris borgeleyes penndinge her wdij Kiöbendhaffnn, som ellers dee förrige

*) 1614 den 16 November, d. d. Hathersleben quitterer den Samme for 1000 Rd. "an Kriegsschatz", bedaget til Martinj 1614 og modtaget ved Hanns Deuster "Slotzschreiber auff Arhuss".

Aaringer sielff pleiger dennem huos eder at annamme, Huorfore ieg paa hans Maiitz* wegne er begierendis, och her med Befaller eder, At ii endnu wdii Aar, schal wdgiffue borgeleyes penndinge, paa Enn och Thiuffue persoener, om dagen paa huer persoen Siuff skielligh Dansk, som skal andgaae dennd 1 Novbr. nu förstkomendis, och endis paaske Aften 1616, Och halffparten, aff Samme borgerleyes penndinge at frembssende Jnden Vinter, och dennd anden halffpart, at leffuere her wdii Kiöbenndhaffnn, ii höigbemelte hanns Maiitzs. Rennte Cammer, strax paa for Aaridt. Der med skier meherhöigbemelte Konn. Maiitzs Naadigste willie. Och her med befaller eder Gud allermegtigste. Aff Kiöbenndhaffnn dennd 27 Octobris Anno 1615

Breide Rantzow

egen Hand.

Udskrift: Erlige och Wellagte Mennd, Borgemestere och Raad wdii Aarhus Mine guode Wennner, Wennligenn. (Originalen paa Papir i Raadhus Archivet.)

Nr. 29.

1616. 22 Mai. Udtog af et Skjöde paa et Hus og en Grund i Aarhus.

Holger Rosenkrands til Rosenholm skjödede til Jens Nielssen Mörke og Jens Christensen, Borgere og Indvaanere i Aarhus, det Hus med Have, Jord, Grund og Eiendom, som Mette Ommestrups nu paaboer, beliggende paa den søndre Side ved Mindet, næst östen op til Hans Grönbecks og strækkende sig i Öster til Adelveien og paa den søndre Side til den Vei, der gaaer op til "Sioldkiær" *).

(Efter en Copi i Raadhus Archivet.)

*) Denne Grund er udentvivel den, som Christian den Iste skjænkede Erik Ottosen i 1477, maaske i Forbindelse med den, som Folmer

1616. 15 Juli. Skrivelse fra Directeurerne i det nys oprettede Ostindiske Compagnie med 4 Patenter o. s. v.

Woris wenlig Helsenn altidt forsendt med godt; Kierre Wenner, nest ald wenlig och thilbörlige tacksigelse for alt godt, huilckett at forschulde wij allethidt wille findes Redeborn, wdj alle de maader wij eder thill æhre och welbehag wehre kunde. Kierre Wenner effter woris med Consorters wilge och befalling, thilschicker wij eder her høes fiire Obenne Patenter Enns Lydendis, anlangendis ded nye Optagzne Ost Indische Compani, huilcke wij ehre begierendis i Offentlig vdj Borgerschabenns paahørelse paa eders thing och Raadhuus wille lade forkynde, och Sidenn anslais paa Stadtzpuortene Kierckedörenne eller andre bequeme steder, huor ether Selff godt Siunnis, Och om i Selff eller nogen eders medborgere, med oss wille Rede, J ether daa Rigtigenn wille Erklere inden denn Thermin patenterne Om formelder, Och nu strax wid dette woris bud oss eders beuis thilschicke, att dette woris Missiue hoes samme patenter ether er thilhende kommen, Huor wij nogen thidt Kunde thienne

Rosenkrands i 1565 fik af Borgemestre og Raad. (See Aktstykker vedk. Staden Aarhus Pag. 31 og Pag. 181.)

1712 kjøbte Christen Jörgensen Schaarup en Kornhave uden Mindet, strækkende sig fra Claus Jörgensens og Niels Kollerups Eiendom og ud til Markhuset i Længden, og i Breden fra Selkiær til Adelveien, tilligemed de 3 Vaaningsteder, der beboedes af Albret Jensen Kolstrup, Peder og Jens Rebslager, og som vare sammeds beliggende, for 567 Rdr. 3 ½.

1744 solgtes Rebslager Peder Henriksens Hus i Dynkarchen, beliggende mellem Adelveien og Polakhaven, for 257 Rdr. 2 ½, til Christen Nielsen Haarby og Mogens Blak, og var der efter dette Salg Spøragsmaal, om Reberbanen i Kornhaven var solgt med eller ikke.

Alle disse Forhandlinger angaae mere og mindre Realskolens nuværende Grund.

Udg.

eder, finde i en huer for sin personni willig, Her med eder dend Euige gud befallidt. Datum Kiöbenhaffn thend 5 July Anno 1616

Ded Ost Jndische Companis thilforordnede med forwaltere Claus Condewin. Johan de Willm. Seuerin Seuerinssen Schriffuer.

Udskrift: Erlige wiisse och welagte, Borgemestere och Raadmend vdi Aarss, worris Besönderlige guode wenner gandsche wenligenn thilschreffuitt,
(Brevet var forseglet med 3 Segl og findes i Original i Raadh. Archivet.)

Nr. 31.

1616. 5 Juli. Indbydelse til at deltage i det nys oprettede Ostindiske Compagnie.

Efter voris Allernaadigste Herris och Konnings Beuilling och samtöcke, Giöre Wi Eftterskreffne, Claus Condewin, Johan de Wille, oc Severin Severinssen Skriffuer, Borgere vdi Kiöbenhaffn, och sammesteds tilforordnede Metforwaltere, offuer det ny optagne Ostindiske Compani, vitterligt, næst tilbörliche Reverentz och æris Erbiuding, Alle och en huer, som ere Kong. Mayest. vor Allernaadigste Herris, troe Eedsorne Indbyggere och Vndersaatter, være sig Adelig, Geistlig eller Verdslig Stand och Stat, en huer effter sin Condition. At efftersom hans Kong Mayest. oss naadigst haffuer beuilget, her vdi Kjöbenhaffn et Compani at optage, voris Skibsfart paa Ostindien at anrette, Och oss samptlig hans Mayest. Vndersaatter, det paa tolf Aars tid Privilegerit, effter hans Naadis der paa vdgiffne confirmerede Artickler. Da effter samme hans Mayest. Ottende Artickels Naadigste Befaling och indhold, lade wi paa meenige Companies vegne, her met giffue tilkiende, at de sig her hoss oss

angiffuer, inden den sidste Augusti, Och i det længste inden Septembri Maanetz vdgang, næruerendis Aar 1616, Oc deris Naffne lade indskriffue, der hoss met egne Hænder at vnderskriffue den Summa, stor eller liden, som de udi Handelen acter at indlegge, Oc effter for^{ne} næstkommende forløbne Septembri Maanet, acter Companiet Alltingest at tilslutte, oc siden fremdelis ingen Participanter inladis, förend de Tolff Priuilegerede Aaringers forbigang, Huilcket wi paa meenige Companies vegne, alle oc huer, Venligen ville lade vide. Giffuen vdi Kiöbenhaffn den 5 Julij, Aar 1616.

(Trykt Original i Raadhus Archivet.)

Nr. 32.

1617. 5 Februar. Befaling (til Lehnsmanden?) at udtage to Murkarle, en Kalkslager og 6 Pligtskarle i Aarhus, til Arbeide ved Frederiksborg Slot.

Christian thend fierde etc. Wor gunst tilforne Wijde att ephthersom wj till wor forthagne bygning behoff paa wortt Slott frederichsborge behöffuer nogle Murkarle, Kalckeslar och plidtzkarle thj bede wj dig och Ville att du der vdj wor Kiöbsted Aarhus vdtager thu Muerckarle, En Kalckslaer, Sex plidtz Karle, Saa och aff ditt Lheenn otte plydtz Karle som gode ere och dierris embede kand forestaa Och denom sydenn med dit egid visse bud och en forthegnelse paa en huer dierris Naffnn Och huor de ere föede fremsender till for^{ne} wortt Slott frederichsborg Saa dj till den förste Marttij föstkomendis Endeligen Kand werre dersamestedz tilstede haffuendis fligtig Jndseende att ingenn bliffuer fremskicked som forgangen Aar wor fremskickedt medens Andre som ere sterke och förre Dermed schier wor wilge befalindis

dig Gud schriffuit paa wort Slott Schanderborig
thend 5 Februarij Anno 1617 Vnd. w. Segnit

Christian.

(Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 33.

1618. 6 Februar. Befaling til Biskoppen i Aarhus, at han i de ham underlagte Skoler skal udtage 3 Skoledisciple, en god Bassist, en Tenor og en Alt, som dygtige og tjenlige kunde blive, til at lade sig bruge for Musikantere i Kongens Cantori.

Christian dend fierde etc. W. s. G. tilf. wij bede eder och wille, attj der vdj eders wnnderhafvennde Schoeller lader Vdsöge thrennde Skolepersonner enn aff di beste Basister, Tenorist och en Altist som dychtige och thiennlige Kunde bliffue Vdj woris Canterij for Musicanter att brugis, och dennom sidenn hid thill wor Kiöbsted Kiöbennhauffnn, thill Woris Wnnder Capellmester Mogenns Pedersenn med Forderligste Leylighed lader fremschiche, dermed scheer wor Wilge etc.

Khn. den 6 Febr. 1618.

Christian

Udskrift: Oss Elschl. hederlig och Hoiglertt Mannd
M. Jenns Giödessenn Superintendent offuer Aarhus Stigt.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 34.

1619. 24 Juni. Convention mellem Capitlet og Borgemestre og Raad med de 24 Mænd "som den borgerlige Skraa omformelder" om Foranstaltning ved de Dödes Begravelse, i Tilfælde af Pest.

Mieninge Capitell och Clerici Residerinde wdj Aarhus, Borgemester och Raad med xxiiij borgere paa mieninge borgerskabs wegne som borgerlig skraa Paa formelder ibm som er Jacob Krey, Augustinus

Bardskier etc. etc. Gör wiiterligtt att wi med
 pieninge borgerskab ibm som borgelige skraa omfor-
 melder haffuer widtagen och Samptlig widtager och
 forplicer oss till huer andre, att naar nogen husse
 eller Gaarde, (Dett Gud allermegtigste Naadeligen aff-
 uende) kommer wdj den faerlige pentzstilentz (sic), Tha
 schal wi werre forplictig Mand och Höstrue att følge den
 danemand eller danequinde, eller ochsaa dierris börns
 Lig fra Hussid som dett er och till dierris Leygersted
 och begraffuelsse om dj bliffuer tillsagdt och er wden
 loughlige forfald. Ithem och huilcke Naaboer ibm nest
 hoss boendis ere Skall werre forplictige otte aff denom
 att gange till Hussid och bærre samme Lig till sitt
 Leygersted. Dersom nogenn aff di otte Mend er i
 loughlig forfald da anddre dj neste Naaboer att threde
 i dierris sted igenn, Huemb som i timmelig tid worder
 tilsagd och icke kommer som forstaar och berer Lig-
 gid Skall haffue fortabtt for huer Sinde Thu rigsda-
 ler att wdgiffue till fattige Mineskers begraffuelsse Och
 den derfor att görre Rigttige Regenskab som der om
 bliffuer tilforordnid, Och huemb som icke kommer och
 følger Liggid till sin Leygersted haffue forthabtt en
 Rigs march for huer Sinde, wdj lige maade er att for-
 staa om thienistfolckenn Skall saa medtforholdis att
 Naboerne som boer nest hoss denn dödis folck, Skall
 i lige maade lade Liged hedenn forskaffe till sin Leyrg-
 sted wnder en halff rigsdalers forthabelsse for huer
 sinde. Dogh her vdyndenn forstaaes om nogen flöt-
 ter her aff byenn som er vdj denne widtagne wilkor
 med Höstrue, börnn och dierris folck som da bliffuer
 igenn tilstede wdj Hussid wid dödenn affganger Er
 ingen aff oss tilthuongen wnder nogen bröde att for-
 skaffe dierris Lig till graffue, Huadt andlangenn dis er

om Liguegtt Effterdj stoer wschickelighed befindes her wdj Aarhus att naar nogenn borgere och yndbygger vid dödenn affgangenn er och schall holdis Wogestoffue och Sörgehuss offuer ligid, yndkommer der i Hussid adskiellige lössagtige folck Som med Drickenn, Sualmen wnöttige ord och thale Baade forthörner Gud alermegttigste och dj dödes wenner som paa denn tid kand werre sorgesfuld till stoer bekostningh och skade. Er derfor paa Kon. Mtts. woris allernaadigste Herris behag widtagenn Att huo som nu effter denne Daug ijndbegiffuer sig wdj nogen wogestoff och Sörgehuss huor Lig er her wdj Aarhus och icke er der yndbödenn den schall giffue till Kon. Matts. iij Rigs march, ock till byenn iij Rigs marck for huer Synde, haffuer den icke att böde medtt tha schall den Syde i byenns Kielder till wand och bröd i iij Natter och Dage Att wi alle for^{ne} widtagne wilkor vdj ord puncter och artickle will haffue holditt och effterkommit diss till windissbiurd worris Capittels oc Stadtz Secreter wndertröct. Datum Aarhuss thend 24 Junij Anno 1619.

(L. S.)

(L. S.)

(Originalen i Bispe-Archivet.)

Nr. 35.

1620. 2 August. Tvungen Contribution til Halmstad, der havde lidt af Vaadeild.

Siuertt Beckh till Försslöff quitterer Aarhus for 480 Daler "vdj möndt, huer Daller til 96 β dansche" som Byen var taxeret at udrede til Byen Halmstad, der havde lidt af Vaade Ild,

(Udtag af Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 36.

1620. 12 October. Udtag af et Skjøde paa en Grund.

Borgemester och Raad bekjendtgjøre "at wij medt

worris kierre Lendtzmandtz Erlig och welbiurdige mand Lauritz Lindenov till Overgaardt hans beuilgende och Sambtöcke" paa menige Aarhus Byes Bedste og med nogle deres Medborgeres egenhændigt underskrevne Samtykke, sælge og aldeles afhende til den velagte Mand Anders Berttelssen Slotsskriver paa Skanderborg et Stykke Jord "wdenn vestergade . . . vestenn nest op till Anders Rimsniders Haffue" for 20 Courant Daler og 10 β aarlig Jordskyld")

(Originalen paa Pergament i Raadhus Archivet.)

Nr. 37.

1621. . . . Bagerlaugets Vilkaar.

Effthet konn. Maytts. Woris allernaadig⁴ forordning paa hans Maytts. gode behag Er aff Borge-mestere och Raad her i Aarhus medtt oldermandens och Bysydernis Sambtöcke wdj bagerlaug forfattid och widtagen disse efftherschr. Vilkoer huilcke Endelig schall holdis och Effterkomes aff alle Mester och Suennde som Effterfølger.

1. Skall vdi huertt Embede tilforordnis en oldermand huertt aar och til hanom ij eller iij Mestere epter som Lauged er stortt till.

2. Schall oldermanden med ssine til forornede Hoss Syder en wiss Daug om Vggen for Höre huad Klage-maall der kand falde emellom Mesteren, Suenden eller Drengen paa Entten Syde sig begiffuer och rette denom Emellomb.

3. Saa frembtt Nogen findis Till penge straff daa

^{*)} Dette Brev er taget med i Modsætning til det i Aktstykker vedkommende Staden Aarhus Pag. 209 meddelte, ifølge hvilket Magistraten synes at have disponeret over Stadens Grund uafhængig af Lehnsmanden.

schal Same Böder vere forfalden ij partter til di fattige Enker faderlöss börn och Huss Arme, som er aff Handuerked, den treydie partt til oldermanen och hans Hosssyder, dog Byfougeden paa Kong. maystz. wegne ssin tiltalle forbeholdenn.

4. Skall Oldermanen holde en klar Register paa huis böder i saa maade optagis paa dett mand Kand wide om di fattigis penge retteligen Komer paa Nödterfftige steder bestedis och Anleggis.

5. Thill for bemelte oldermans och hans Hosssyder Samellkompst Handuerkis Sager att for höre, Som tieniste Dreng eller Suende angaar, schall embedett haffue itt wis stedt och Laugs Huss at besöge.

6. Vdi for^{ne} forsamling och Laugs Huss maa Jcke holdis eller brugis nogen Drykelaug eller giestebud, befindes Saadantt schulle alle, Saa Vel ssom di lauged bekoster vere ssig entten ved Samellegning eller Anderledis, Dessligteste di som sig laugbiude lade straffis epter dieris formue den enne partt att vere forfalden Till koning. Maytz. den Anden Partt till Aarhusbye och den trydie partt till den som dett andgiffuer.

7. Enhuer som Nogen handtuerck Vill brug och Nerre sig aff, Enten Naar Hand tager borgerskab eller Sydenn Eller Naar hand er dett begierendis, schall sig hoss Borgemestere och Raad Andgiffue, Och der Hanss Naffn optegne Och syden medt byess thienere oldermanen tilschicke. Syden att bruge sit Handtuerck Vden nogen Vydere Andttegnelse eller Sambttöcke Och görre fyldist vdi laugd efter koning. Matz^s forording j Vngers gilden eller dens Verd till stoffuelie huor Sager aff oldermanen och hanss byesyder Emellom Mester och Suend ordelis. Dog att. wiisse sin Pass och beskeeden huor hand er fra kommen.

8. Huilcken Suend sig Modttvilligen andstillen Och försömer hans Mesters Arbeyde, Skall straffis effter oldermændens och byesidernis sigelsse och böderenn dj ij partter till di fattige encker och faderlöss börnn i Laugid. Den trydie partt till Oldermænden och hans byesyder Om dett kand hannem loughligen offuerbeuissis.

9. Huilcken Mester som forholder Sin Suendz Lönn Vden bylig Aarsag som hand haffuer tient hannem aff, Hand att beklage sig for oldermænden och byesyderen, Och dj att hielpe Suenden till sin rett forhientte Lönn effter oldermændens och bysidernis sigelsse.

10. Skall ingen Embidzmend vdj for^{ne} dierriss forsambling maa aldelis ynttedt slutte, eller sette Nogen kiøb eller Sall paa dierris Vaere huad dett schall gielde Saa Wiitt handttverkid vidkommer vden koning. Maytzs. och öffrighed Serdelis befaling och thilladelssse

11. Huo Nogit handttverck will bruge hand schall Sitt Naffn hos borgemester och Raad lade yndschriffue Och bliffue en borger Och schall ingen forbiudes att bruge Sit embede, Vden hand nogen W-Erlig och lastelige Misgierning klarligen offuerbeuissis, huilckitt hand icke saa Nöagtig hanss Gud och Öffrigheden haffuer affstillid som dett Sig bör, Ey eller schall nogen giffue eller görre nogit giestebud eller Mesterstöcke Naar hand Vill sette sig Neder och bruge embedit, huo dett gör haffuer forbrut sit borgerschab och icke mierre tilstedis der att boe, Och der for vden hannd Saa well som dj giestebudne straffis effter dieris for Mue som forbemeldt er.

12. Skall alle mestere Verre forplickttige att Lærre alle fattige faderlöss och moderlöss börnn, saa vell som hyttebörnn dierriss Handtverch Och for^{ne} börnn att

thienne denom Vdj Nogle forsagde Aar for for^{ne} dier-
ris kost och Lærre, Efftersom offuer formynder och
dj thuende Raadmend som der till bliffuer forordnigt
medt denom der om kand ens worde, Och schall dj
forsiönis medtt kleder till Nödtörfft medtt ij slags Farffue
wdaff huiss almiss dertill kand Samblis med denn
Kiercke Poesse dertill bliffuer forordnigt, Och huad
gott Folck och Borgerne dertill will giffue, Mens der-
som Mesteren denom sielff kleder och föder schall dj
Verre forplickt att thienne denom diss lenger efftersom
offuerformynder medt denom kand ens worde.

13. Huo som Nogen husser eller heeler fra sin
Mester er wnduigt Eller och huilcken vdj Saadan
bemeldtte farffue kleder och giffuer dett icke tillkiende
schall verre forfalden ligesom hand husser och heller
fredlös Mand,

14. Skall offuerformynder en Dag om Vgen, till
medt dj thuende Raadmend, Syde och hielpe att and-
ordne hans Maytz. Naadigste ordning att epherkom-
mis Och derforuden forhörre huiss klage som emel-
lom Mesteren och Suennden och saadan thillsatt Lære-
Dreng emellomb Kand falde och lade straffe di vli-
dige och huilcke sig anderledis anstiller end dett sig
bör naar mesteren eller Haanduerkidt denom Jcke
Kand raade.

15. Dersom Nogen Mester for locker hindan-
dens Suende were sig wdi Huad maade dett were
Kand, schal hand derfor giffue til straff j Dr. til di
fatige och end da att miste sin suend.

16. Saa frembt Nogen befindis ssom Nogle Gange
Sin Lære forløber och Jcke derfor Eepter straff och
paa mindelse Sig Jcke forbedrer Saadantt schulde
halfft paa Byens och embedis Bekostning och halfft

paa Kong. maystz bekostning hen schikis till tuckte hussid eller i Jern att arbeide epter som dieris forssiels befindes.

17. Di fatige Börn som Handuerkid læris och aff deris mestere imedlertidt wden nogen wederlag Kledis och födis, schulle forplict were dieris Mestere Jgien och hans Höstru om di ved Alder, Siugdomb eller saadanne tilfelde for Armes med en visse aarlig Hielp att vndsette effter dieris for mue, Naar di Bliffuer Selff til mand och Handuerkid lerdt haffuer öffue Kunde och deraff sig Nærre.

18. Thi Börn som til Handuercke Satt ere schulde Giffuis tegen och di andre fatige Paa dett en huer Kand wide huad for folck hand sin Almiss med dieller.

19. Di som Nogen Embede lerdt haffuer och öffue wille, schulde ssirdielis om di ike drycke och doble och össsilhedt er tilgiffne lige saa wel som di Kiöbmandschab bruge wille, were frij for til dieris Handuerckis fortsettelse att maa bruge med dieris for mynders Raadt; sig til Nötte aff huis denom arffueligen Kand were tilfalden Synderlig Naar di giffue Sig i egteschab om end Jcke er deris 25 Aar gamel, yndt-til hans Maystz. dett anderledis vil forordne,.

20. Skal den som er nest wdi older til den som er oldermand och hans bysider were for plictig att tilsige Nar forsambling schal schie, denom som schall möde Jndtil dett aar er forlöben och der bliffuer anden oldermand vdi satt Huem der Jcke möder naar hand tilsiges böde Hund Siden (sic) (huer sinde?) 1 R til di fatige wden hand er i loughlig forfalddt, wil hand ike den R wdgifue da oldermanden och hans bysider att haffue fuld magtt hanom dett att pante fra.

21. Huilcken laugsbroder och Söster Som i for

Sambling beschylder hindanden med Wquembtz ordt offuerfalder, Som hans ære och guode Naffuen er for nere straffis derfor epter oldermændens och bysidernis Sigelse och dog Kongens och Byens rettighed der med wforKrenked och bröden til di fattige.

22. Huilken ssom falder imod oldermændens tale J Laugs Husidt med bulder och vliud aff wred Houff Giffue $\frac{1}{2}$ R til di fattige.

23. Huo som Ganger aff steffne förind laugserinde er forholditt och wden oldermændens forloff eller wden louglig forfald och icke bliffuer tilstede att suare oldermænden eller huilken Laugsbroder som hand haffuer att tiltale, böde derfor iij R epter ordningen att wdiellis.

24 Naar nogen Laugs broder eller laugs Söster wed döden affgaar, da schall laugsbröderne følge liged til ssitt leggerstedt med mindre di er i Lougligt forfald, wnder j R fortabelse til dj fatige, Bliffuer hand tilsagdt att berre liggid til graffue och hand dett forssömmer böde $\frac{1}{2}$ Dr. slet for hver Synde.

25 En Suend schall Verre forplictig om hand Vill giffue Sig i bager embede att Verre 16 Aar gammell, och schall thiene for Sin Lærre i three Aar dersom ymidlertid forløber sin Mester Skall hand förste gang giffue till bröde j R Anden gang ij R . Om hand icke haffuer att böde medtt Straffis i byenss kielder till vand och bröd epter hanss forsielsse och hans Andklager att Spisse hanenem Thrydie gang effter koning. Maytzs. forordning

26 Skall Jngen Suend i bagerlaug drage fra Syn Mestere förend och thage sin louglig Affskiedt aff hanem Huilcken Suend her Emod forbryder Skall giffue till dj fattige huer gang hans forsiels findis 1 Daler.

27 Dersom Nogen Suend fordrister eller vnderstaar Sig att giörre nogitt Arbeyde enten for Sig sielff eller for Nogen Anden Vdj Sin Mester Huss emodt sin Mesters Villie och Mynde Hand schall giffue till straff 1 slett daler for huer gang dett schier

28 Att Jngen bönder eller Möller her om byen att Maa förre bröd her till byen att selge bagerne till forprang vnder samme brödz forthabelsse till dj fattige börn som haffuer thegn effter forordningen Och der medtt icke schall werre Nogen formient bröd som förriss fra andre kiöbsteder och till almindelig Marked her til byen att dett io maa Selgis Och schall bagerne verre forplict at holde gott forsuarligt bröd vid magt vid borge Portt och i dieriss husse att dett for fattig folck kand findis fald til Vnderholding Vnder denne same Artickles forbrydelsse

29 Jngen quindfolck, som dieres Hosbonde icke haffuer Verrit borger eller bager att maa samellege och bage bröd att holde till faldtz enten i borge Portten eller Anderstedis her i byen Vnder same brödz forthabelsse till dj fattige. Anno 1621.

(Originalen paa Papir med Stadens Segl i Raadhus Archivet.)

Nr. 38.

1621. 30 April. Kongelig Befaling, at Borgerne i Aarhus "til Seiladsens Forfremmelse" skulle hente eller lade hente deres Sæbe, hos Hans Röper i Kjöbenhavn, og, dersom der er nogen Mangel for Sæbe at befrygte, da skal bemeldte Hans Röper derom itide advares af Borgemestre og Raad og af dem, der handle med hans Sæbe.

Christian den fierde etc. Wor gunst thilforn, wüder att ephther som wi Naadigst tilforn haffuer Beauilget Hans Röper Borger och Induoner her wdj wor Kiöbsted Kiöbenhaffn, at maa forsee nogle vore Kiöbsteder med Nödtörffige Seebe, Saa ephtherdj

vi Naadist eracter dett Seiladtzen at were til forfrem-
 melse, Bede wi eder och wille attj tilholder indwo-
 nerne wdj wor Kiöbsted Aarhus, att dee selff hen-
 ter eller henter lader Seebe her i vor Kiöbsted Kiö-
 benhaffn, hoss for^{ne} Hans Röper, naar dee det i
 behöffuer, Dog schal hand, iche dissmindre her epther
 som tilforn lade före Seebe thil for^{ne} Aarhus att Selge,
 epther hans forige beuillings liudelsse, Och naar for-
 modeligt Kand eractis nogen Mangel for Seebe wdj
 for^{ne} Aarhus at schulle forefalde, daa schal hand der
 om itide aff eder, och dee med for^{ne} Seebe handler,
 thilsigis och aduaris paa det hand der epther tilbör-
 ligen Kand Wiide Sig at Rette, Dermed scheer Wor
 Wilge. Skreff. paa vort Slott Khaffn 30 Aprilis
 Anno 1621 wnder w. Zign.

Christian.

Udskrift: Oss elskel. Borgem. og Raadm. i Aarhus.
 (Originalen i Raadhushuset.)

Nr. 39.

1623. 30 Mai. Befaling til Borgemestre og Raad at foranstalte en
 Tavle ombaaret i Kirkerne til Bedste for den Ungdom, der i Bör-
 nehuset i Kjöbenhavn undervises og opdrages til Haandværkere.

Christian denn fierde etc. Wor gunst till-
 forn, wider at effter som wj Handtwerckerne her
 wdj Rigerne, till fortplantelse Saa Och Vngdommenn
 fra Myssig och Leddiggang at frauende, Naadigst
 haffuer ladet optage fattige och faderløse Börn och
 for dennem wdj Börnehuset her wdj wor Kiöbsted
 Kiöbennhaffnn ladet ahnnordne Leremestere, och den-
 nem der forudenn med Nörtörfftig Wunderholdning
 forsiune Jntill Gud will di et Gaatt Hannduerck Kunde
 lere huor aff dj Sidenn Nödtörfftigenn Kunde haffue deris

Liffs Wnnderholldning at fortjenne. Thj Bede wi eder och Naadigst wille, att i der wdj Kierckerne der J Byenn lader anordne end en Tasche huorudj Kunde Samlis Nogenn Collect Samme fattige och Faderlöse börnn till hielp till deris Kleder, och Sidenn huiss Saaledis Samlis hid till for^{ne} Kiö bennhaffnn Aarligenn fremsende. Ahnsendis Saadann Handtuerkernis fort-hielpning Landene och deris Jndbyggere wdj Synnderlighed. (Nest Gudst Hielp) Kand geraade och Komme till fremtarff och gode Dermed skier wor Willie Skreffuet paa Wort Slot Kiö bennhaffnn den 30 May Anno 1623 Wnder Wort Zignet

Christian.

(Efter Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 40.

1623? Skrivelse fra Biskop Jens Gödesen, at han efter Kongelig Befaling havde søgt efter Antiquiteter og Documenter af Aarhus Stift at indsendes til Cancelliet, men Alt, hvad der havde været af den Slags i Kapitler, Klostre, Kirker og paa Herregaarde, var bortført af M. Anders Sörensen Veile, Dr. Niels Krag og M. Jon Jacobsen; træffer han imidlertid senere paa Noget, vil han have det i Erindring.

Effter jeg forgangne Höst haffuer bekommit Kongl. Matt. min nadige herris briff Vdi huilcket begeris oc befalis ieg paa mit embedis Vegne Anuende med mueligste flid her Vdj stictet At lade opsøge Allehaande Slags Antiquiteter oc Documenta som tiene kunde thill At forbedre oc formere Vor Dansche Chronicke Riget thill ære. Da effter Saadan Materia er for en dröu tid siden oppsøgt oc Vdleet her Vdi stictet aff de Dannemend, som daa Vare Regii Historici oc ere nu hensoffuede, blant huilcke Vare M. Anders Veile. Doctor Niels Krag oc M. Jon Jacobssen, huilche vdi

deris thid lod ssøge her Vdi Capittellz Vdi Clostre, Kiercker oc paa Herregaarde, huor de noget spøre eller finde kunde som tiende thill deris historische skrifte. Huorfaare ieg icke haffuer Noget Sönderligt her aff stictet at fremssende Andet end Vdi sammenknytte breffue-knippe er At finde, Giffue Gud Aarsag till her effter At offuerkomme noget aff forskreffue Materie schall icke det bliffue forssömt Att indstillies Vdi Cancelliet effter Vor Naadige herre Kongis Villie oc befaling

Jens Gödissen

Egen Haand *).

(Originalen i det Kongelige Bibliothek.)

Nr. 41.

1624. Udtog af et Thingsvidne af 1624 anlangende en Gyde fra Algaden (Middelgade) ned til Havet.

”For det Thrydie att de holde en Portt for samme giffde medt en god Loess och löckelse for, Saa en huer kand haffue sin Neder kiöring och opkiöring Naar tilsigis och behoff giöris och de Nögle forordne huad sted den schall findis Att en huer kand haffue sin kiöring Naar tilsigis, Saa borgemester och Raad kand bliffue wden offuerlöp och Klage de och schall andorndne att ingen maa eller schall Nederberre onflödighz och dett att legge i kiöringen till nogen forhindring. Huis hyskenne och Andit som samme kiöring er alredel kiöringen till forhindring dett att lade aff stedit forskaffe paa dieris ombkostning Jhuad maade forfalde kan” (Originalen i Raadhus Archivet.)

*) Det ovenstaaende Brev er uden Datum, men findes i Gl. Kgl. Saml. M. S. in fol. Nr. 739, sammen med endel Præsteberetninger, af hvilke en paaberaaber sig en Kongelig Befaling af 11 August 1622. De samme Præsteberetninger ere maaske det ”breffueknippe”, som Bispen har indsendt.

Nr. 42.

1625. 28 April. Magister Morten Madsen fik Brev paa et Kanikedom i Aarhus Domkirke.

M. Morten Madtzen Hoffpredicanter sich Breff paa et Cannichedom wdi Aarhus Dombkircke. d. d. Haffniæ 28 April 1625^{*)}. (Jydske Register.)

Nr. 43.

1625. 30 April. Om Regulering af Tvistigheder imellem Præsterne ved St. Clements Kirke, om deres Indkomster af Sacristie og St. Olai Præbende.

Der blev taget den Bestemmelse, at begge Præsterne, nemlig M. Niels Spentrup og Hr. Paasche Jensen skulde blive i Capitlet "vndtagen halffanden lester Korn, som effter den Anordning, der paa aff wor leensmand, Superintendenten och Capitellit giort er schall wdleggis aff forbemelte prebenter, till en schichelig duelig mand, som schall verre en Capellan och forb^{te} Presters medhielper thill S. Klemmendz Kirche" . . . Naar den ene Præst ved Döden afgik, da skulde den anden være alene Præst til S. Clements Kirke med 2 Capellaner, efter K. Chr. den 3 Ordians. d. d. Haffn. 30 April. 1625. (Jydske Register.)

Nr. 44.

1625. 3 December. Afgift til Soldaternes Lønning i Skaane.

Kiendis ieg Lauritz Pederssen, schriffuer paa helssingborg Slott, at jeg haffuer Annammit, som Erlige wisse och welagte mend, Borgemester och Raad, wdj Aahrhuss, haffuer fremsendt, och hos mig, ladet leffuere, Jtt hundrede halfffembtesindtz tiuge, och Tho

^{*)} M. Morten Matzens Kaldsbrev, som Superintendent i Aarhus, er dateret 14 Januar 1627; conf. herom Gjessings Jubellære, 2 D. 2 Bd. p. 331.

daller Mynt, som ehr det Andet fierdingh Aars Læningh, aff Aahrhuss Bye, Thill Officerer och Soldatters Wnderholdingh, som her i Landet, ehrre inqvarterede, Wdj Kong. Maijts. befestninger, Och ehr Commissa-rierne gierne begierrendis att det tredie och fierde fierding Aars Læning, maatte med allerförste bliffue fremsendt, Tj pengenne giöris storlig fornöden till for^{ne} Soldatters Læningh och Affregninger Helssingborgh Slott den 3 December 1625.

Lauridtz Pederssen

Egen haandt.

(Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 45.

1626. 18 April. Befaling til Lehnsmanden, betræffende Dr. Peder Saxes Gjeld i Hellmstadt.

Befaling til Laur. Lindenov at forhielpe Melchior Böehn af Hellmstadt til, hvis Penge han havde at fordre hos Dr. P. Saxe i Aarhus, som han havde forstrakt ham, til hans Doctorat der holdet, men som endnu var ubetalt. Wulffenbüttel den 18 April 1626*).

(Jydske Register.)

Nr. 46.

1626. 26 Mai. Befaling til Jörgen Skeel og Laur. Lindenov at undersøge Magistratens Klage over dem, der indtage af Byens Mark, item om Havnens Tilstand.

Befaling til Jörgen Skiell og Laur. Lindenov

*) Dr. Med. & Philos. Petrus Petri Saxe föd i Aarhus, formodentlig Sön af Borger (Kjöbmand?) Peter Saxe † 1621 og dennes Hustru Maren Terkildsdatter Abildgaard † 1614. Hans förste Kone Sophrosyne Schevelius föd i Helmstadt (Saxorum), Datter af Dr. Theol. Laur. Schevelius, Prof. og Superintendent, döde i Aarhus efter 5 Aars Ægteskab. Den anden, Ursula Andersdatter fra Veile, levede med ham i 18 Aar. Han döde 1641 (Schive), og hans Enke levede siden i Fattigdom i mange Aar.

Udg.

at undersøge Magistraten i Aarhus, dens Klage over nogle af Borgerskabet, der paa nogle Aars Tid havde understaaet sig at indtage af Byens Jorder og Parter.

Item havde de andraget: "Haffnen och Aars bolluerker att schall were öde, och Aaen forfuld". . .

(Jydske Register.)

Nr. 47.

1626. 6 Juni. Borgemestres, Raads og de 24 Mænds Vedtægt, om Havnepenge at erlægge og om et nøiere Tilsyn med Havnen.

Rasmus Pederssen gius, Jens Stigssen Borgemestere i Aarhus Söffren Jenssen Jens Laurizen, Peder pederssen Clemind Jenssen Wilhelm worum Morten Jenssen Jens Christenssen Raadmend ibm, Giöre witterligt att efftersom Aarhus byess Haffnn er gandsche mögit bygfeldige, och er befriekttenis den att schulle bliffue öde och aldels forderffuidt, Och effterdj Haffnenn haffuer Aarlige icke wden en Ringe Jndkompst till Haffnepeninge aff huis fremmede Skyb och skuder som her Jndkommer Widt huilckit hun icke kunde holdis ved magt medt formedeldst sin stoere Bygfeldighetz skyld, Da haffuer vi paa koning. Maytz, Naadigste gode behaug medt disse effterschriffne 24 Borgere, her sammestedt dieris Wilge Raad och Sambtöcke Som er Peder Christopherssen Christen Carlssen, Rasmus Testrup Söffren Clemidssen, Gregers Nielssen, Anders Pallessen Jens Matzen, Peder Rasmussen Rasmus Vern, Niels Kieldssen Niels Michelssen, Jenns Hammell, Niels Bundessen, Peder Tunglund, Thorekill Saxi, Jens Clemidssen Jens Joenssen Erik Lauritzen Offue Söffrenssen, Niels Laurizen Roed Jens Olluffsen Christopher Pederssen

Jens Söffrenssen Degn, och Mats Nielssen, huilcke for^{ne} 24 Mendtz Slutning medt oss haffue forordnit och paalagdt att schall her effter vdj Sex Aar opholdis som effterfölger, Att aff huer skyb eller Skude som Vdsigler aff huer Reygsse huad eller den er lad eller icke; Skall Skipperne, fremmede saa vell som vorriss egne Skipperer her wdj Aarhus, Giffue aff huer Lest Skib eller Skudders Drecttighedt Thu Skieling danske Och schall hermedt Verre Mientt och forstandit, Att huilcken Skipper som sielf faerer eller Sigler medt sit egen Skyb och godtz schall Vdgiffue denn for^{ne} Penge: Och dersom Skippren Sielfff fracter Skuder bortt till Kiöbmend, Da schall Kiöbmanden effter Sit Guodtz wdgiffue aff Lesten som for er om Rörtt; huilcke peninge Skall opberris till att forbygge och holde Haffnen Vid magtt medt: Och schall Aarligen eller huer Anditt Aar forordnis thuende Dannemend en aff Raadmenden och en aff Borgerne som samme Haffne peninge schall opberre Och den igen paa Haffnen Anduende vdj god fast eggj Bygning som wstraffelike Skall werre medt dess behör: Och Sydenn derfor Aarligen at gjörre Rede och Regenskab, Och samme daug Naar Regenskaffuidt er förhördt, Da att Paakiende tolf eller flerre Borger medt Borgemester och Raad att Siönne och besie huis som findis att werre Byggidt emod Regenskabers wdgiffit. Att saa holdis och effterkomis Skall, haffue vj medt egne Hender her Wnderschriftuit Actum Aarhus thend 26 Januarij Anno 1626. (eller 1636).

(Herefter fölge Borgemestrenes og 5 Raadmænds samt 9 Borgeres Underskrifter.)

Paa Ryggen: Andlangende Haffuen Pening i Aarhus att wdgiffuis.

H. Jörgen Skiell och Lauritz Lindenou
erklerer sig derpaa, om indbygerne at giffue en skil-
ling aff Lesten och fremmede 2 sk. aff Lesten.

Kolling den 6 juny 1626. (1636?)

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 48.

1627. 23 April. Befaling om Ved til Salpeterladen i Aarhusgaards
Lehn.

Da Aarhusgaards Skove ikke formaae at holde
Salpeterladen i Aarhusgaards Lehn vedlige med
Ved, saa befales Jörgen Skeel, Kn. Gyldenstierne
og Thönne Friiss at undersøge Skovene i Aarhus-
gaards Lehn, Skanderborg og Silkeborg Lehne
og udvise, hvor Hugst kan skee, uden for stor Skade
for Skovene og for Bønderne, der skulle fremføre
samme Ved, samt at bestemme hvor mange Læs Ved
hver Bonde skal kjøre, og paa hvilken Tid. Haffn.
23 April 1627.

(Jydske Archiv.)

Nr. 49.

1627. 7 Mai. Confirmation paa den ovenanførte Vedtægt om Havne-
penge og Tilsyn med Havnen.

Woris gandsche Venligh Helssen forssendt med
Gud Vor Herre. Kiere Venner, Nest Thackssigelse
for beuiist goede, Giffue Vi eder Venlighen att Viide,
Att Effterssom I haffue laditt anholde om Confirmatz
paa den Anordningh ssom Her Jörgen schiell thill
Soestrup Ridder och Laurs Lindenow till Ore-
gaardt, effter hans först. Naade Prindtzens befallingh
haffue giortt, om huis Tholld baade Jndvaaner och
fremmede huer Reisse aff dieris schibe eller schuder
schulle giffue, enten de ehre lade eller ey, thill eders

byes Haffns reparation: da eragtte Vij icke Vbilligtt attj hollder offuer den forschr. Anordningh som forb^{te} goede mend, effter hans först. Naade Prindtzens befalningh giortt haffuer, och eder effter samme Anordningh med forne. Thollds opbærelse Retter, Jndtill Nogen sigh der emod bessuerger. Boluerkernis forfaldelse belangende, Attj Vdi liige maade effter forschr. goede mendtz Erkleringh eder forholder, och thillholder dennom som Haffuer Eyendomb som stöder Vd thill forne. Aae och Bollwerk, ad en huer dennom holler dett Ved maght for ssin egen grundt, Hermed eder Gud befallendis. Actum Kiöbenhaffn den 7 May Anno 1627.

Christenn friis Christian Holck

mp. Eg. handt

Holger Rosenkrantz Jörgenssen

Ehandt

Frandtzt Rantzov

mp.

Udskriften: Erligh Viis Velagtt och forstandigh Mend Borgemester och Raadt vdi Aarhus Vore Goede Venner Venligen thillschreffuidt.

Lest paa Aarhus Byeting Torssdagen thend 17 May Anno 1627. (Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 50.

1627. 7 August. Quitting for 12 Rigsdaler, til Lön for Postbudene i Kolding, for $\frac{1}{2}$ Aar.

Kiennendis ieg Jeremias Hannssönn, Skriffuer paa Coldinghus, att haffue Annammidt aff Erlige wüsse och Wellforstandige Borgemestere och Raadmend vdj Aarsss Thollff Daller Currennt som schall were for $\frac{1}{2}$ Aar fraa Martinj 1626 till Pintzedag, nest forledenn vdj nerwerende Aar 1627 aff for^{ne} Bye vdgifuen, till

Postbuddenne her vdj Colding dieris Lönn och Vnderholdningh, for huilcke Pendninge, jeg her med will haffue de gode mend quiteridt. Thill winndis biurd, med egenn hannd vunderschreffuidt Actum Coldnjnghuss dennd 7 Augustj Ao 1627.

Jeremias Hanssönn Eg. handt.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 51.

1627. 21 August. Skrivelse om Forstrækning af Geistligheden i Aarhus Stift, til Kongens og Rigets Tjeneste, mod Rigens Raads Caution.

14 Rigens Raad tilskrive Dr. Morten Matsen ("Kiere M. Morten"), om Forstrækning fra Geistligheden i Stiftet af Guld, Sölv og Penge, det meste de kunne afstedkomme, mod nöiagtig Forsikring og Rente, til Kongens Tjeneste, og mod Rigens Raads Caution. 2 Lod Sölv mod 1 Rd^r in Specie, hvert Lod Rhinsk Guld for 5 eller 5½ Rd^r in Specie, hvert Lod Ungersk Guld for 7 eller 7½ Rd^r in Specie.

d. d. Colding den 21 Aug. Anno 1627.

(Udtag af Originalen i Biske-Archivet.)

Nr. 52.

1627. 8 November. Af en Skrivelse fra Rigens Raad til Kongen, "aff Slauffuelse", (Slagelse) angaaende de Utilbörligheder, de Danske Tropper under Bauditz forövede i Aalborg og paa andre Steder, uidentvivil ogsaa i Aarhus^{*)}, ved den Keiserlige Krigs Begyndelse.

Da Hs. Majst. hl. a. havde skrevet, at om nogen vilde beskyldte Bautzen^{**)}, da skulde han indstille sig, saa forestiller Raadet, at det maa være Hs. Majst. bekjendt "det uhörlige og umenneskelige Plynderie" og anden Ugudelighed, der af Hs. Maist. egne

^{*)} Sammenlign Rasmus Thestrups Dagbog i det Fölgende.

^{**)} I en Paaskrift, paa Ryggen af Brevet, kaldes han: Baudesin.

Tropper var forövet i Slesvig og Jylland, hvor han havde været med. Hvorfor, da Raadet "aff adelss Folck" var bleven underrettet om, at han (Baudissin) var kommen til Sjælland, hvor man mente han intet havde at gjøre, man desuden vidste, at hverken han eller nogen af Hs. Maist. Ryttere havde fægtet eller villet fægte mod Fjenden, men enten havde salveret sig med Flugten, eller skammelig overgivet sig, tilligemed en stor Del, af hvad de saa ynkelig havde plyndret fra Undersaaterne baade til Lands og Vands, hvilket for største Delen havde kunnet være reddet, för Fjenden kom i Landet, naar det ikke var blevet Eierne frataget, og da ved denne Behandling Undersaaternes Hjerter vare blevne afvendte, saa de ingen Modstand havde gjort Fjenden, men paa mange Steder af Desperation taget imod ham, saa havde Raadet ladet ham arrestere, dog som en Cavaller, indtil Hs. Majest. Villie kunde blive dem bekjendt.

"Thi om enskönt hand nu ville haffue skyllen ind paa andere, efftersom hand ij raadstuen haffuer forregiffuit, at Kalenbergh oc Otto paawisck haffde mest skyllt der wdj, Och att Ottis hierte sadt ij hans buxer, Saa ochsaa siger sig icke att haffue weritt vden som en Courier hos printzen, huad hand hannum befalitt. Saa endoch wi en ringe ting om hans Commendo haffuer erforschitt, Saa forseer vij oss till eders Mayest. selffuer, well at verre bevist, hans commendo icke att haffue weritt saa ringe, och omskönt saa waar erre wij doch ij den mening, at der som ederss Mayest lader hannum tilspörge, om hand icke haffuer hoss verrit oc wist at saadan Vgudelighedt er bedreffuen, Om hand intet aff same bytte haffuer bekommit, Om hannum icke aff printzen er bleffuen

befalit, at comparere med sine ryttere ij Holstedbroe, oc lade sig munstere och stille vnder Fanen, som hand icke haffuer efterkommit, Om hand icke aff Printzen er befalit at drage tilbage igen adt Weyle, och det icke heller haffuer giortt, och huad Suar hand gaff, Om hand icke in persona haffuer verrit paa Aalborre Huss, der hand med andre ederss Mayst. Officerer aff Lensmanden wor tilgest bedit och ombedit de icke saa wille handle med fattige Folck, Och om same tid icke Lensmanden af alltt dett hand haffde bleff plynderitt saa well som oc Aallborrebye fören Finden kom, aff huilke well kand förfariss at hand icke haffuer verrit saa fremmit fra dette werck, eller haffuer hafft saa ringe comendo, som nu will forre giffues. Och er ij den mening, at der som baade hand och de andre icke haffde saa ilde forholdt sig ij Julland och Sönderlighed ij Aalborre, som laae ret op til Wensössell, som de imod Forbud som oss berettiss plyndrede, Da haffde wensyssell well tagit dennum ind, och ederss Maist. haffde denne time ennu hafft wensyssell, wij erre ij den mening, at hand icke well skall kand komme til allesamens at benechte. Haffuer och Ed. Maist. Ingenieur Daucet berettet for nogle aff raadit, at hand bad Bautzen om, och spurde hannum adt der Finden kom an, huad hand ville görre, och hand Suarede de Kunde icke fechte, hand wilde retirere sig, och den anden raadde och badt der imod, at di ij det ringiste wille görre en wogenborgh och nogit andit for dennum, och staae fra Hestene och fechte, huor till hand suarede det kunde icke skee hand ville retirere sig. Offuer allt dette haffuer Bautzen giffuit sin parole fra sig til fire aff rigens raad til den 1 November at möde her ij Slauffuelse, och doch ligewell

vden forloff dragit her fra. Dette er worris vnderdagnigste betenckende om Bautzen”.

(Udtoa efter Originalen i Cancellie-Archivet)

Nr. 53.

1630. 11 og 12 Marts. To Breve, angaaende Hans Dyster og Wulff Badsker, der havde handlet med Fjenden.

Mogens Kaass, Christen Thommessen og Thönne Friis, der vare befalede at dömmem imellem Hans Dyster i Aarhus og Indvaanerne sammesteds og i Omegnen, for utilbörlig Omgang imod dem, medens de Keiserlige vare der i Byen, fik Befaling til ligeledes at tiltale Wulf Badskier i Aarhus, for lige Forseelse. Hafn. 11 Marts 1630.

Under 12 Marts s. A. gik Befaling til Lauritz Lindenov at tage Forsikkring af Wulf Badsker for hans Tilstedebivelse under Sagen, og skulde hans Forseelse findes saa stor, at han kunde antages at wille römme, da skal han fængslig anholdes.

Hans Dyster, som skal have 13 Sß Kobber hos sig, der skal være Undersaaterne frakommen, skal tilholdes at levere dem samme Kobber igjen, for det samme Kjöb, de have mistet det, om det lovlig er dem frakommet. Desuden skal han tiltales, fordi han imod Recessen har udfört Kobber af Landet.

(Udtoa efter Jydske Register.)

Nr. 54.

1630. 30 Juli. Befaling til Lehnsmanden at forfare Leiligheden med Hensyn paa Renovationen af Apotheket i Aarhus, der var forringet i Fjendens Tid.

Folmer Thommessen, Apotheker, havde berettet, at han for nogle Aar siden havde kjöbt Apothe-

ket i Aarhus af den forrige Apothekers Arvinger, men at det var "bleffuen megit besueckitt vdj fiendens Thid, och vi naadigst erfarer att hand nu paa det Nye agter att bringe dedt paa fode igjen". saa befales Lauritz Lindenov at forfare Leiligheden og berette derover. Haffn. 30 July Anno 1630.

(Udtag efter Jydske Register.)

Nr. 55.

1631. 30 Januar. Udtag af et Kaldsbrev udstædt af en Landsby Menighed.

Et Kaldsbrev udstædt i Sveistrup den 30 Januar 1631 af 8 Kaldsmænd, af hvilke de 4 vare fra Hoffuidt Sogn (Dover) og de 4 fra Venge Sogn, hvilke 8 Mænd, efter Fuldmagt af Menigheden i Dover og Venge Sogne, istedetfor Herr Niels Andersson, ("huis Siæll Gud haffuer i de leffuende Lande") udvalgte Herr Mickel Rasmussen, efter at de havde hørt hans Præken den 30 Januar i Provstens, Mester Jörgen Petersens Nærværelse i alle Kirker og tilsidst i Hovedsognet. ("dog huis hand kiendis duelig oc dyctig der til aff voris elskelige Biscop") . . . etc. (Brevet, som er beseget med de 8 Kaldsmænds Segl og forsynet med Provstens egenhændige Underskrift, findes i Bispe-Archivet.)

*) Den 5 December 1654 i Skanderborg paategnede Mikkell Rasmussen dette Brev, at saasom han af Kjöds og Blods Skröbelighed i hans Ægteskab havde forseet sig mod det 6te Bud, med Anna Mikeldatter, födt i Skanderborg, medens hun var i hans Tjeneste, saa vëdgik han nu sin Skyld, bad Bispen, Rigens Marsk, hans verdslige Övrighed om Forladelse og Tilgivelse, bad om at maatte forskaanes for Proces, og lagde sit Kaldsbrev frivillig fra sig i Bispens Hænder "och mit Kald affslaer, som dog er forbrut",

1634, den 18 Mai, valgte 7 Kaldsmænd af Mygind, Skörring og Krogsbek Sogne Lauritz Nielsen Österballe til deres Præst, og 1657 lagde han Kaldsbrevet fra sig "Efttersom ieg Underschreffne i mit Kald mig saaledis haffuer forseet, at ieg det icke lenger kand betiene".

Nr. 56.

1632. 22 December. Borgemestre og Raad fik Brev, betræffende Klædemager Hans Klott.

C. 4. W. G. T. Wider efftersom wii naadigst haffue beuilgett Neruerende Hanss Klott att maa der vdj wor Kjøbsted Aarhus itt Klædegiörerj anrette; da bede Vii Eder och wille attj dend lediggaende Vngdomb sammesteds saawell som de ellers ingen Handtverck bruge eller lært haffue, tilholder att giffue sig i tienniste och Arbeide hoss hannem effterdj dett denom till deriss Næring Kand vehre beforderlig. Haffn. 22 Decbr Anno 1632.

(Jydske Register.)

Nr. 57.

1633. 20 Marts. Om Tegtoften, som Fæsteren ønsker at kjøbe.

Der gik, under ovennævnte Dato, Befaling fra Kongen i Kjøbenhavn til Lauritz Lindenov at erklære, hvad Anders Lydicksen skal give til Erstatning, for "Thegildhaffue", som han har i Fæste, men begjærer til Eie.

(Jydske Register.)

Dette skedte uden Proces og Dom, og bad han den gunstige Övrighed i Fremtiden vende "Retten for mig til Naade".

Det bemærkes, at d. d. 1 Juli 1634, har Hr. Christen Thommesen Cantzler etc., paa Kongens Vegne, ved et eget Document, stadfæstet Laurits Nielsens Kaldsbrev. Flere Exempler haves paa et Kaldsbrevs og en Vocations Stadfæstelse.

1645, den 26 October lagde Hr. Iver Pedersen, til Chrstrup og Hornbek, sit Kaldsbrev fra sig, efter Dr. Jacob Mathisens, Bispens, Befaling: "for min store Svagheds oc Skröbeligheds Skyld, med min fri Villie oc Vellberaad Hu haffuer afstanden mit Kald" . . . Han var 1621 kaldet, som Medtjener ved Domkirken i Viborg, og havde Kaldsbrev af Menigheden.

*) Under 20 December s. A. var Laur. Lindenov befalet at anvise Hans Klott Tømmer til en Valkemöle, han vilde lade opsætte i Aarhus.

Nr. 58.

1633. 20 Juli. Kongelig Befaling, om to Herberger at oprette i Aarhus.

Under ovennævnte Dato gik Befaling til Lauritz Lindenov at forordne to "Lossementer" eller flere i Aars, som fremmede Folk kunde faa "Herberge udi och andit huis di behöffuede". (Jydske Register.)

Nr. 59.

1634. 22 Januar. Kongebrev, om Dr. Morten Madsens Forseelser, der nu ere ham tilgivne.

Hr. Christ. Friis og Christ. Thommessen fik Kongl. Mai. Brev, om Dr. Morten Madsens Forseelser med at tilstæde en Præst at forlade sit Sogn, uden Hs. Mai. Tilladelse; med at indsætte en Provst, som ikke var Præst i Herredet, og med at tie til bemeldte Provstes Svogers Forseelse med en Mands Hustru, indtil han fik Hs. Mai. Befaling. Disse Forseelser har Hs. Mai. nu tilgivet ham "oc iche tidere sligt at maa sig vnderstaae at giöre".

Skanderborg 22 Janv. 1634. (Jydske Register.)

Nr. 60.

1634. 21 Februar. Befaling, angaaende 20 Ege af Kallö Lehn, til Havnens Forbedring.

Christen Thommessen fik Befaling at lade Borgemestre og Raad i Aars hekomme 20 Ege af Kallö Lehn, til deres Byes Havns Forbedring.

(Jydske Register.)

Nr. 61.

1634. 20 Marts. Kongebrev, angaaende Lauritz Fog, som havde foretaget ulovlig Udskibning til Lübeck.

Befaling til Lauritz Lindenov, at han aftinger

med Lauritz Fog, paa hans yderste Formue, fordi han for nogen Tid siden, mod Kon. Mai. Forbud, havde udskibet Korn fra Aarhus til Lübeck. Skanderborg 20 Martz 1634. (Jydske Register.)

Nr. 62.

1634. 5 April. Udskrivning af 50 Dreng, som godvillig ville begive sig ind i Tuchthuset i Kjöbenhavn.

Borgemester og Raad vdi Aars finge breff, at samle der sammesteds 50 Drengbörn paa 15 Aar oc iche yngre, som goedvilligen i tuchthuset i Kjöbenhaffn (sig) ville begiffue oc dennem Lauritz Lindenov leuere; dersom de saa mange iche kunde bekomme skulle de Lauritz Lindenov det tilkjendegive. Skanderborg den 5 April 1634.

(Jydske Register.)

Nr. 63.

1634. 12 August. Vidnesbyrd om, hvad Mester Bunde havde sagt i sin Præken.

Huad sig min Kundschaß er Anlangende Om M. B.⁽⁶⁾ prædichen i Dömkirken den 11 (12te?) Augusti:

Endog Jeg iche Kom Af Skolen for Exordium vaar endt saa hörde Jeg dog Strax paa forklaringen At Texten vaar af forige Söndags Evangelio etc. Och som hand Kom frem i prædichen, iblant Andet formenede hand mand skulle tache gud, mand hafde Templer och Kirker saa vel bygget for Sig, som mand hafuer, dersom de iche nu vaare bygget, skulle de neppelig eller blifue. De gamle hafde været fyrige for gudztieneste At forfremme, och Kirker At opbygge och Ziere; Men nu vaar mand iche sa tilsindz etc.

Som en part ochsaa tör bagvasche och schandere

paa Capitelet for dette tempel, som der iche schulle Anvendes pa Kirken det som der tilhörer etc.

Du som saadant lögnAchteligen hafr Angifuet, om Du est geisslig eller verslig, Du est en lögnere och bagvaschere, och schal blifue en lögnere och bagvaschere & pavlo post: Du est forbandet, och forbandelse schal være vdj All din handel och Vandel Evindelig.

Siden om Templens profanation sagde hand denne sted ochsaa At profaneris dermed At huad Mand schulle Raadslaa och giöre schulle det schee udj Kirken, synderlig den tid de Kunde Komme bag Choret, och Seerdeelis om Torsdag formiddag, för de schulle til tinget med deris Sager.

Om den Troldom Achtede Jeg iche huorledes det blef indført, men hörde vel den blef nefnet, Och talet om, och Mand schulle vochte Sig, At mand med sine börn och Afkom enten formedelst den eller lögn och bagvaschelse schulle gerade udi vlyche.

Niels Andersön m. p. pr.

(Originalen paa Papir i Geheime-Archivet.)

Nr. 64.

1631. 12 August. Vidnesbyrd om, hvad Mester Bunde havde sagt i sin Præken.

Jens Rasmussönn Tödzeff

Anno 1634 den 12 Augusti som var J gaar, hörde ieg disse effterfølgende stycker aff Mester Bunde der hand predickede.

1. Den thid ieg var nu Kommen J kircken som var noget tilforn för texten bleff affdelet, och ieg sad i (Choret) och vilde tilhöre guds ord, kom Mester Bunde omseer effter textus partitionem til de ord:

der er skreffuet, mit hus er ett bedehus, huilche same ord hand heftig exaggererede, sigendis Att Efftersom det er Eth bedehus da skulde de derfor icke giöre hende til lögens och bagvaskelsis hus som de giöre ved dett guds hus, thi i hende vide de gandske lögenacteligen att thale om det hederlige Capittel att de kirckens indkomst ey ret skulde anvende och före til regenskab, uanseet deris regenskaber vaare approberit baade aff Geistlig och verslig Öffrighed, saa udskielle de dog dett hederlige Capittel, och fattige kirckens thienere, ligesom de skulle forkomme det til unytte, och det har Du och De (sagde hand) att dricke eders Öll med ibyen. Derfor Du som haff^r sligt angiffuet enten Du est geistlig eller verslig, Du est en lögnere och bagvaskere, och skalt haffue löyet i din hals, och gud skal forbande Dig i Dit sind och hierte, och forbandet vere Du til evig thid, lagde same thid ingen condition till.

2. Vanhelliger de herrens tempel och bedehuset i saa maade, att de icke paa andre beleilige steder komme tilsammen deris lögen, rencker och practicker att optencke och beslutte end i kircken, huilchett de mest bedreffue om Thorsdag Formiddag, Ja de end och saaledis profanerer dette Bedehus att de giöre hende til utuctis och lösactigheds hus, som baade ieg och andre gott Folch paa denne sted tilforn har fornummet. Sagde videre:

3. Dersom din moder var en throidKone, da var det langt bedre, att du lagde det onde ord aff, att du och dine börn icke skulle faa det at höre, och gerade i ulycke. Ja dersom dine egne synder vaare aabenbare, vaare de vel langt flere end hans, som Du althid har paa din lögenactige tunge. Ja Kand skee

att dersom dine gierninger vaare for liuset skulle der vel giøres thræer behoff i Skoffuen thil at henge dig J.

Dette bekiender Jeg med Egen haand. Datum Aarhus ut supra.

Jens Rasmussön

Eghandt.

(Originalen paa Papir i Geheime-Archivet.)

Nr. 65.

1634. 12 August. Vidnesbyrd om Mester Bunde Nielsens Præken.

Efttersom Hæderlig och Höylærdt Mand Mester Morthen Matzön, Min kiere Superintendent och Fader haffuer ladet Mig for sig kalde, J Dag den 12 Augustj, hora 6ta, post meridiem och wedt Min hellgens æd, mz opract finger befalet mig, att bekiende och winde, Efttersom dett war for hannem berætt, att ieg j Dag war thillstede j hæderlig och höijlærde M. Bundj Niellssens predicken in templo D. Clementis, om Jeg hörde, aff hannem blandt andett j samme hans predicken, vt sequitur;

1. De ædificatione templorum: Huad her er giortt, er aff fornødenhed och gudfryctighed, Men Du, heller Du est geistlig eller werslig som anderledis ssagt hafft est forbandett, og schall bliffue forbandett,

2. Om Torssdagen, en partt, för de skullde thill tingett, da willed de handle deris Sager, her i Guds huss, ssom ickj er tilbørligtt,

3. Om Du hafft haft en Trolldkone thill Din Moder, saa bör dett dig att bede Gud, om Naade, att Du kunde bliffue itt Guds Barn.

4. Kand ske, om Dine gierninger vare offentlige, skulle vell dett træ J skoffuen, giöris behoff thill att henge udj.

5. In precationibus Gud befrj oss fraa Lögnac-tige Munde. Forsckreffne fem puncter bekiender Jeg Anders Seuerinssen Sörup att haffue hörtt.

And. Sev. Sörup. Mp. pr.
(Originalen paa Papir i Geheime-Archivet.)

Nr. 66.

1634. 12 August. Vidnesbyrd om Mester Bundes Præken.

Anno 1634 den 12 Augustj hörde Jeg aff M. Bunis predicken i Dombkiercken effterfölgende puncter:

1. att Tempelen war end nu, gud vere loff, ved mact holden Saa mand kunde der Sig well behelpe att höre gudts ord och giöre Sine gudelige Böner til gud i Himmelen Saa Du Som andit haffuer angiffued Skal bliffue en Lögnere i din hals och Du est forbandit och Skal vere forbandit och icke Jeg hörde att der bleff nogen Condition tillagt om poenitentz.

2. Att om Torsdagen för mand ginge til Tinge holdtis der attskellige Raad der bag Coret och der Sammestedtztz offuerlagde deris Skalcke rencker, j steddit att de Skulde giöre deris inderlige Bönner til gud i Himmelen om alld 'fornödenhed*).

Christen Lauridtzön

Egen hand.

(Originalen paa Papir i Geheime-Archivet.)

Nr. 67.

1634. 23 August. Erklæring fra Mester Bunde Nielsen om Indholdet af hans Præken, Tirsdagen den 12 August.

Det jeg er andgiffven hoes min Fromme Övrig-

*) Omtrent lignende Vidnesbyrd haves i Geheime-Archivet af Mester Paaske Jensen, Hr. Svend Hansen Arboe og Jens Pedersen Thodberg.

hed Reverendus (sic) et Clarissimum Dominus (sic) M. Martinus Matthiæ Episcopus Arhusiensem, (sic) belangendis nogle ord, som er annoteret aff min prædicken, jeg haffde Tiisdagen den 12 Augusti der min tects (sic) var aff Lucæ 19 om vor herris beedehuus: Saa er dette mit korte Suar:

1. at det skall icke befindis, at jeg haffver tracteret noget som een ved sit Naffn kunde formercke, oc sig tilltage, men at jeg straffede lögnere oc bagvaskere en oc paa det sted, som her har intet at commendere, med disse Formalib: **Du som haffver her intet at skaffe.** Skal Gud vere mit vinde, at jeg huerken min gunstige oc fromme geislig eller versslig Öffrighed, icke haffver meenit, som jo bör kierkernis her udj Riiiget saa vell som paa dette sted en gudfryctig oc fligtig inspection at haffve

2. Belangende at jeg skal haffve talet saadan menneske at vere j bande, som förer lögn oc bagvaskerj, saa forstaar jeg mig icke anderledis, en den som lyver, oc bagvasker udj det som ham intet vedkommer, oc ham er icke betroet, at saadan menisker er jo Guds vredis börn, saa lenge de ere fremturende udj et ugudelig forsæt, men at jeg skulle absolute haffve bandsat nogen, skal Gud viide, at jeg baade j mit Embede derpaa arbeider, saavel som udj min böner til Gud j himmelen, ynsker alle Synder at komme till omvendelse; oc saadant mit arbeide udj dette mit Christelig loulig Embede saa vel som oc saa mine böner haaber jeg icke at skall vere forgiæffs formedelst Christum jesum

3. Efferdj Materien gaff at tale om bedehuus oc andæctige böner, vaar ocsaa min formening, at baade de som var fød aff ærlige christelig forældre, skulle

inderlig oc minderlig tacke Gud for den Vellgierning, saa vel som ocsaa for den ærlig (sic) oc optuctelse, oc ellers andre eracte deris forældris forseelse, laae sig vere Troldom, tyvej eller huorerj, Paa det at de skulle icke undgielde det, men med bön oc paakaldelse, udj en sand gudfryctighed, oc Christen kierlighed den förmæledidelse forkomme.

4. Det jeg haffver formanet, at enhuer Christen som bruger vor herris bedehus, skall acte huuset, oc for sig vel offuerveje huad det er for it huus; ti Gud vill icke haffve forherdede Synder udj sin meenighed, men hand dennem derforre ocsaa med politiske proces laader straffe ved galie oc green oc udj andre maader.

Gud giffve dit hellige oc saliggjörrende ord, som din rete himmelrigis regn, maa blöde oc bevege fattige synderis hiertér, at de baade ved Guds lous trusel, oc det h. évangeliij tröst, saa vi alle samptligen kand förfremmis til det ævige lifv oc Salighed.

den 23 Augusti 1634.

Buni Nielsön
egen hand.

(Originalen paa Papir i Gebeime-Archivet.)

Nr. 68.

1635. 9 Mai. Rentemestrøens Afregning for Pendingeskatten.

Jörgen Wind till Gundestrup Och Steen Beck till Försslöff Kong. Maytt. Rendtemestere giöre witterligt att Erlig och Welforstandige Borgemestere och Raadmend vdj Aahrhuss haffuer nu paa höigbemelte Kong Maytt. woris Naadigste herris weigne giordt oss Rigtigheed och bescheed for deris Resterende Paa bödne Pendingeschatter deraff Byen Som ehr Först Pendingeschatten till Martinj Anno 1626 belöff 416

Rixdaller Dissligeste for de fiere Termins Pendingeschatt som wahr Paaböden att vdgiffuis Anno 1627 belöffuer dend fulde Schatt 1664 Rix^d. Sammeledis for Pendingeschatten til Martini 1630 Som ehr 500 Rd. och aff Suenne och Thieneste Drengeschatten 21 Rixdlr Jtem for Schatten till Martini Anno 1631: 416 Rd. och aff Suenne och Drengeschatten 24 Rixdaller Noch Pendingeschatten till Martinj Anno 1632 ehr 416 Rixdlr och aff Suenne och Drengeschatten 14 Rixdall. Saa och for Pendingeschatten til Martinj Anno 1633 ehr 450 Rd. och for Suenne och Drengeschatten 13 Rd. 32 β Belöffuer tilssammen 3934 $\frac{1}{2}$ Rd. 16 β Aff forⁿe Pendingeschatter ehr leffueridt Paa Coldinghuus dend 2 Janv. 11 Maj och 7 Augustj Anno 1627 till Erlig och Welbyrdig Mand Gunde Lange till Brenning 2080 Rd. dissligeste leffueridt paa Stiernholm b. till Erlig och velbyrdig Mannd Thönne Friiss til Hesslager dend 29 Decbr 1630 och 7 Decbr 1631 och 26 Martij och 23 Decbr Anno 1632. 1391 Rixdaller effter deris derpaa Vdgiffuene Beuissers Lydelsse Saa och Leffueridt til Hans Boessen Kong. May^{tt} Ombslaughs forwalter den 13 Decbr Anno 1633, 463 $\frac{1}{2}$ Rd^r 16 β effter beuises lydelsse och findis udj deris Regenschaffuer till Indtegt fördt Och saa lignet och Laugt Da befindes att Baade Indtegt och Vdgiffit emoed huer andre Ganger lige Op Saa at de her paa indtet viedre Schyldig bliffuer*). . . . Actum Kiöbenhaffn den 9 Maj Anno 1635

Stehen Bech Christoffer Jffuerssen. p.

(L. S.) Peder Hanssen. mpp.

(Originalen i Raadhus' Archivet.)

*) Det fölgende Udtog af forskjellige Quitteringer giver et Slags Begreb om de den Gang ansatte Skatter.

Nr. 69.

1635. 29 August. Om den Papirmølle, Hans Hansen Skoning, med sine Consorter, vil oprette.

Befaling til Laur. Lindenov, at da Hs. Maist. havde tilladt "Oss elschel. Hanss Hanssen Skoning mz sine consorter", paa et beleiligt Sted i Aarhus Stift, "paa vor oc Cronens Byens eller Capitels Grund" at anlægge en Papir-Mølle, saa har han at paasee, at den ikke lægges nogen anden Mølle etc. til Forhindring. Haffn. 29 Aug. 1635 (Jydske Register.)

Nr. 70.

1635. 31 August. Kongens Bestræbelser for at ophjælpe Klædemageriet.

Befaling til Jörgen Urne at reise til Aarhus og Randers, hvor Klædemageriet ikke rigtig vil trives, formedelst Klædemagernes Mangel paa Forlag, og formaa de rigeste Borgere til at participere, da Hs. Maist. vil forsyne et saadant Compagnie med gode Privilegier, eller om de ikke ville dette, da at formaa dem til at laane en vis Sum Penge, mod passende Rente, da Hs. Mai. lover dem for deres Tilgodehavende hos Klædemagerne, Fortrinsret for alle Creditorer. For

1624. 8 Aug. Khavn. K. M. Brev paa 416 Rd i Specie til Rigens Gields Afbetaling. 1625. 28 Febr. Brev om 416 Rd. til Grændsernes Forsvar. 1636. 9 Juni. Brev om 451 Rd. og Skat af Kiöbsvende etc. til Rigens "höyanliggende nödtörft". 1637. 26 Juni. Brev om 451 Rd. etc. til samme Brug. 1639. 12 Juni. Brev om 676½ Rd. Specie (6 slette & til 1 Rd.) og 1½ Rd. af hver Kiöbsvend, Dreng etc. til Unionens Efterkommelse. 1640. 7 April. Brev om 450 Rd. til do. 1640. 6 Juli. Brev om 451 Rd. til do. 1642. 9 Decbr. Brev om 451 Rd. til do. 1650. 15 Octbr. Brev om 451 Rd. til "dend Ringe militie til hest och foeds at continuere". 1653. 12 Aug. Brev om 902 Rd. til do. 1655. 10 Aug. Brev om 902 Rd. til do. 1655. 8 Septbr. Brev om 66 Rd. 3 & 10 ß 2 Alb. Byskat, 52 Rd. Baadsmadsskat, 579 Rd. 12 ß Bor-geleiespenge. 1655. 1 Septbr. Brev om 902 Rd. til Militiens Underholdning o. s. v.

at være sikkre kunne de desuden lade en, deres egen Tjener reise med, naar Uld eller Farvevahre skulle kjøbes etc. Haffn. 31 Aug. 1635 (Jydske Register.)

Nr. 71.

1636. 7 Februar. Om Betalingen for 2 Ege, Doctor Morten Madsen og hans Participanter havde faaet til deres Papirmölle.

Christen Holch fik Befaling til at modtage Betaling af Doct. Morten Madsen, Superintendent over Aarhus Stift, med hans Participanter, for de to Ege Træer, de af Silkeborg Skove havde faaet til deres Papir-Mölle.

Haderslöff 7 Febr 1636. (Jydske Register.)

Nr. 72.

1636. 14 April. Bevilling for Georgius Selmer at være Oculist m. m. i Jylland.

Georgius Selmer Oculist For tingsdomb fremblagde it Ko. Ma. Obne breff, Lydenndiss, Wij Chrestian den fierde, med guds Naade etc. Giöre Alle witerligt at efftersom Neruerende Georgius Selmer Oculist och Bruchsnider som for oss haffuer thient baade i den sidste Suendshe Krig, saauell som i den thydsche for en feldtscherer, oc nu sig haffuer Nedersatt i Voriss Kiöbsted, Wiborigh Aff oss vnderdanigste haffuer veret begierendiss Att hand Naadigste maatte thilladiss allene i wort Land, Jutland, och ingen fremede som her kommer Jndlöbendiss, at maate bruge sin Kunst, med Oculistiri och bruchsniden, da haffuer Vj Naadigste beuilget och thillat, och hermed beuilger och thillader, att for^{ne} Georgius Selmer Allene och ingen fremide, som her i Riget Kommer Jndlöbendiss maae sin Kunst med Oculisterj och bruchsniden, Vdj for^{ne} Vort

Land Jutland bruge, Dog schall ichj her medt vere forbudet at Voriss egen Vndersaater, eler Andre, som sikh vdj vore Kiøbsteder Vill Nedersette, och thage Borgerschabff, Jo same Kunst maa bruge, forbyden-diss Alle och en huer etc.

Giffuet paa Vort slot Hadersleffhuss den 14 Aprilis Anno 1636.

Vnder Vort Zignet. .

(Bythings Justits-Protocol.)

Nr. 73.

1636. 17 April. Forskjellige Poster, Capitlet og Domkirken vedkommende.

Capitlet i Aars fik Brev saalydende: 1) Capitlet skal være Domkirkens Værge uden Lön. 2) Naar Capitlet vil reise i sine egne "Geskefter", skal det selv betale sine Reiser. 3) Fogden skal afskaffes, og en af de beste Bönder udnævnes til Delefoged, med Frihed for Egt og Arbeide eller en Del af Landgilden. 4) Naar nogen "fornemb" Bygning skal foretages, da skal Arbeidet og Materialet fortinges eller det skal udføres ved en tro "Pligtsfogitt", og Pligtsfolk, saavidt muligt, tages af Domkirkens Tjenere. 5) Klokker og Degn ikke begge at lønnes af Domkirken, men Capitlet at betale sin egen Sang. 6) Klokkeren kan beholde det Tillæg, han har faet "for Aarenis forandring saa och den Store Klocke ringens skyld". 7) Domkirkens Penge forsvarlig at sættes paa Rente etc. HadersleffHus 17 April 1636.

(Jydske Register.)

Nr. 74.

1636. 15 Mai. Notits om Dr. med. Matth. Jacobæus Ripensis.

Dr. med. Matthias Jacobæus Ripensis døde 1636 den 15 Mai, i en Alder af 66 Aar 9 Maaneder 8 Dage. Hans Hustru Ingeborg Hansdatter døde 1614, 30 Aar gammel.

(Schive.)

Nr. 75.

1636. 28 Juni. Om Klostereng, som Bernt Klodtt vil tilegne sig.

Bernt Klodtt i Aars Mølle havde faaet Kongens Missive (af 28 Februar 1636), at han maatte erholde Kloster-Eng mod Afgift til Hospitalet, men da det berettes, at samme Eng var for 100 Aar siden af Chr. den 3. given til Hospitalet "att gresse deriss Kiör paa till Melch, uellind, gröd, och anden nödtörfft, sambt anden der hoest fölgende fordell", saa befales nu Erich Grubbe at betyde Bernt Klodtt, at han sig bemeldte Eng ikke videre tilholder etc.

Haffn 28 Juny 1636

(Jydske Register.)

Nr. 76.

1636. 22 October. Befaling til Erik Grubbe at sende de Börn, som Forældrene ikke ville holde af Gaden, til Tugthuset i Kjöbenhavn, og siden aarlig at sende 4 à 5 af samme Slags.

Chr. den 4. etc. E. Grubbe havde ladet andrage, at der i Aarhus fandtes en Mængde fattige Börn, som lagde sig efter Betleri, "och der offuer vennis till tyffuerie", og om han ikke maatte sende dem over til Tugthuset, (i Kjöbenhavn); det tillades ham derfor at samle saamange Börn, som Forældrene ikke ville holde af Gaden, og som ere saa til Alders, at de kunne tjene deres Bröd, og dog gaae ledige, og skikke dem "till vortt tucthuss", og siden aarlig 4 à 5 af samme "Slagst", "dog de som till handuerch holdis och gaa vdi Skolle, eller i tienste erre icke der med att verre mentt. Hafn 22 Octb^r 1636. (Jydske Register.)

Nr. 77.

1637. 18 Mai. Om Opførelsen af en Krudtmølle i Aarhus Lehn.

Erich Grubbe fik Brev, at Hs. Mai. havde be-

vilget Wolff Baltzerssen og Jens Jacobsen, Borgere og Indvaanere i Aars at opsætte en Kru (sic) Mølle i Aarhus Lehn. Haffn. 18 May 1637.

(Jydske Register.)

Nr. 78.

1637. 19 December. Om Pendinge-Skat m. m.

Jörgen Wind, till Gundestrup, och Steen Beck till Wiibyegaardt, Konng. May. Rendtemestere, Giöre Witterligt, Att Erllige och Welforstandige Borgemestere och Raadmend Wdj Aarhuuss, Haffuer nu paa höigbemelte Konng. May. worriss Naadigste heris weigne, ladet leffuere och offuerandtworde, her Jnnd wdi hans May. Rendte Cammer — iiiij^{ct} Lj Rigsdaller Som er dend almindelige paa budene Pendinge schatt de med Meninge Borgerschab der wdi Byenn wor Taxerit fore, att Vdgiffue, till Sancte Mortens daug nest forleden wdi Neruerindess Aar 1637, Sammeledis och nu erlaugt — xiiij Rigsdaller, suene och drengeschattenn der sammestedis till for^{ne} Termin forfalden, Giör saa thillsammen som dee nu haffuer Erlaugt och affbetaldt, Fiere Hundre Tresindstiuiffe Femb Rigsdaller, huer daller till 96 β danske beregnit, Till Windessbiurdt Vnder woris Signeter, Actum Kiöbenhaffuen dend 19 December Anno 1637

Penndingenne Ere Annammede, Effter som for^{nit} Staar och Quitantsen Registeritt

Jörgen Wind mpp Christoffer Jffuerssen
Peder Hanssen Indfört Absalon Hanssön

(L. S.) (L. S.)

(Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 70.

1638. 8 Februar. Om Pjalter at levere til Papirmöllen.

Befaling til Erik Grubbe at tilholde Kronens

og Capitlets Bønder og Tjenere at forskaffe, efter forrige Paabud, en 4 eller 6 Marker (?) Lærreds Lumper, til Papir-Møllen (ved Aarhus), saa og anordne en vis Mand i hvert Sogn og By, som aarligt kunde samle dem for Betaling "med mindre (vi) skulde til anden Middel foraarsagis".

Hadersløff 8 Febr 1638

(Jydske Register.)

Nr. 80.

1638. 9 Februar. Om Afgift af Skib og Last til Havnens Vedligeholdelse.

Wii Christian den Fierde etc. Giøre alle witerligt, Efftersom oss Elschel. Borgemestere och Raad, Vdj wor Kiöbstedt, Aarhuuss, wnderdanigste, haffuer verret Begierrendiss nogen Hielp, dennem att maatte beuilgiss, thill derriss Hauffns Reparationn Da haffuer wii Naadigste Vndt, och beuilgett, och thillatt, Saa och med dette vorris Obne breff wnde, beuilge, och thillade dennem, aff huer Slette Dallerss werd, som Vd och Jndförres, Aff Vdlendische, Och som worriss Vndersaatte icke ehre, Touu Huide, och Jndlendische En Huid, Saa och aff dennem, som icke Vorris Vndersaatte ehre, Fem schielling aff huer Lest, paa Sex Aarss Thidt, Och aff worriss egen wndersaatte threj schielling, paa Threj Aarss Thidt Dog Att fergeerne forschaanis, Naar de Folck offuerförer, Forbydendiss etc.

Giffuet paa wortt Slot Haderssleffhuus den Niende Februarij Anno 1638. Wnder Vort Zignet

Christian.

(Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 81.

1638. 22 Marts. Udskrivning af Börn paa 13 Aar eller lidt derover, at optages i de jydske Stæder og at sendes, med det Onde eller det Gode, til Börnehuset i Kjöbenhavn.

Missive til nogle af Lehnsmændene i Jylland, at de skulde lade optage Börn paa 13 Aar eller lidt derover, og skikke til Börnehuset i Kjöbenhavn, "och saa frembtt de icke goedvilligen ville did, ville vi naadigst att du dennem skall aligeuell lade tage och fremsende, huor mange aff huer Kjöbsted skall: Ribbe 16, Colling 16, Vedell 10, Viborig 24, Randers 14, Aars 20, Aalborg 20, Mariager 6, Horsens 6, Haderslöff 20. Haffn. 20 Martij 1638.

(Jydske Register.)

Nr. 82.

1638. 24 Marts. Qvittering paa erlagte Afgifter for Baadsmanshold.

Kiendtes Jeg Knud Christenssen Renteschriffuer wdj Ko. Ma. Klede Cammer, At haffue annammidt och oppebaaridt aff Erlige och Wellforstandige Mennd, Borgemestere och Raad i Aars Fire Hundrede Halff Sextende Cur. daller 24 β d. Som er paa Regenschaff wdaff Ko. Ma. Baadzmends Hold, Som dj effter hanns Ma. Schriffuellsse ere paabudne at Schulle wdgiffue thill Borgeleies Pendinge, Huorforre ieg will haffue for^{ne} Borgemestere och Raad Qwitterit Thil Windesbiurd wnder min egen Haand. Actum. Haffniæ den 24 Martij 1638.

Knud Christenssen
Egen haand.

Paa Ryggen: Quithenns aff Rennthecamerett paa
byschytter penngenne. (Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 83.

1638 6 Mai. Apotkekerens Eneret til at sælge Speceri.

Erik Grubbe fik Befaling at tilholde Wolff Baltzeressen i Aarhus ikke at befatte sig med at

sælge "Speisseri", som stridende mod Apothekerens Privilegium; derimod maa Apothekeren tilholdes, ikke at befatte sig med anden Kjøbmandskab. Flensborg 6 Mai 1638.

(Jydske Register.)

Nr. 84.

1639. 19 Januar. Brev, om 2 à 3 Tönder Sædeland m. m. til Papirmageren ved Aarhus.

Erik Grubbe fik Befaling at erklære, om Papirmageren "der ued vor Kiöbste Aarss" kan bevilges 2 à 3 Köers Græsning, en Kaalhave ved sit Hus og 2 à 3 Tdr. Sædeland af udyrket Jord, om det kan skee uden Skade.

Haderslöff 19 janv. 1639. (Jydske Register.)

Nr. 85.

1639. 17 Mai. Om et projecteret nyt Gymnasium at oprette i Aarhus.

Efter Instrux af foranstaaende Dato, skulde der oprettes et Gymnasium i Aarhus, med 4 Professorer. Studieplanen er ikke umærkelig, men for vidtløftig til her at meddeles. Gymnasiasterne skulde nyde Kost og Beneficier, og de kunde af en hvilkensomhelst Professor straffes for Dovenskab og Uskikkelighed, med at sættes i Hullet paa Vand og Bröd og at "holdes fra Kosten" i nogle Dage, Uger eller Maaneder efter Forseelsens Beskaffenhed og hyppigere Gjentagelse....

(Diplomatoriet.)

Nr. 86.

1640. 10 April. Udtog af Capitels Dom i en Sag, mellem Hr. Niels Pedersen Præst i Ebeltoft og Borgerskabet sammesteds.

Blandt Vidnerne vare Borgemester og Raad i Ebeltoft, der vidnede, at Præsten havde kjøbt 22 Eien-

domme der i Byen, af hvilke han ingen Kgl. Skatter svarede; han byggede et stort Skib; havde Smedie; en Kornmölle og anden Haandtering; solgte Öl og Brændevin etc.

Nogle Vidner udsagde, at 1619, i Pestens Tid, da Oluf Smeds Kone skulde gjøre Barsel, og var tilige syg og forlangte Sacramentet, vilde Præsten ikke gaae ind til hende, men blev staaende ved Natstolen, udenfor Dören, og befalede, at den syge Qvinde skulde bringes ud til ham. Da to Koner havde ledet hende ud til Dören, knælede hun paa Dörtærskelen og Præsten satte Kalk og Disk paa Natstolen, og derefter betjente han hende med Sacramentet. Det paasagdes ham endvidere, at han havde nægtet en Aften 1619 at gaae til en Mand, paa hvem "Helsoeterne vare slaget ud paa Skuldrene". Han vilde komme næste Morgen. Den Syge vilde gaae til Præsten og kom et Stykke bort, ledet af to af hans Venner, men maatte ledes tilbage og döde kort efter o. s. v. Han skjeldte Folk ud paa Prækestolen, for Skabhalse, grove Cumpaner etc. han forholdt dem Sacramentet m. m. (Bispe-Archivet.)

Nr. 87.

1640. 13 Mai. Om Eftergivelse af de resterende Skatter af Aarhus, for Aarene 1630 og 1631.

Christian den fierde etc. Wor Gunst tilforne. Efttersom Borgemester och Raadt vdj wor Kiöbsteedt Aarhus, wnderdannigst supplicando haffuer ladet Andraghe, Belangendes schatt, Som Borgeschabett, schulle Restere med for Anno 30 och Anno 31, Huilckenn Resterende schatt, Worriss thillforornede, Commissarier paa Worre Veigne Aarhus bye schall, haffue effterladt formedelst Borgerschabet dend tid, w-for-

muenhed och Arnelige thillstand Och som wj aff din Vnderdanigste Erklerringh ehrfarer At vdj Aarhus-gaards schriffuerstue schal findiss Gienpart med affgangne Lauerss Lindenous schriffuers Hanns Lauridzens haandt Wnderschreffuidtt aff dend Jordbogh fraa Anno 29 thil Anno 30 Som for^{ne} Commissarier schall haffue vdj teignit, formellendis Borgerschabett vdj Aarhus paa worriss Naadigste behaug at schall forschoniss förste Aar for schatt och Bössehötters Hold, Och Siden i tho Aar for halff Seduanlige schatt och Bösseschötters hold, Daa er wj Naadigst tilfreds at for^{ne} Aarhus Borgerschab for samme schatt som forschr. staar maae werre forschonidt. Dermed schier wor willie Befallendiss dig Gud. schreffuet paa wort Slot Kiöbbenhaffn dennd 13 May Anno 1640. Wnder Wort Zeignet Christian

(Ffter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 88.

1640. 28 Mai. Da de, som holde smaa Skoler i Aarhus, ikke kunne hvad de bör, skrive og regne slet, og give Forargelse med Drik og Hoer, saa nedlægges disse Skoler, og Johan Utrecht, Organist ved Domkirken, bemyndiges til alene at holde Dansk og Tydsk Skole.

Wij Christian 4 etc. Giöre alle witterligt, att Efttersom wj Naadigst Komme Vdj forfaring, Huorlediss Vdj wor Kiöbstedt Aarhus schall werre nogle Som holder dansche schoeller som baade schriffuer Jldede och Kand iche Vdj schriffuen och Regnen, det de bör att wiide, Vngdommen thill Nytte, Och wj naadigst aff oss Elschel. hederlig och höylerdt Docter Morten Madtzen Superintendent offuer Aarhus stift, hanns vnderdanigste Erklerringh ehrfarre saa i Sandhed at werre; Och Megen forargelsse Vdj en deell samme

schoeller med Drick og Horreri att öffuis, vngdomen thill störste Wanheldt, Daa wille wj Naadigst haffue forholdt, att alle di Smaae schoeller strax her effter schall affschaffis, Och derhoss naadigst beuilgett och tilladt, Saa och hermed beuilger och tillader Johan Vdtrecht Organist, thill domb Kiercken Vdj for^{ne} wor Kiöbstedt Aarhus, Att maae Sielff Allene och ingen Anden Vdj for^{ne} Aarhus holde dansche och Tydsche Regne och schriffuer schoelle Effterdj hand aff for^{ne} Docter Morten Madtzenn dertill Kiendiss döchtigh, dog schall hand werre for Obligerit, Vngdomen med Störste fliid att vnderuisse, med Lessen, schriffuen och Regnen baade paa Linner och med Ziffre, och ellers i andre maader sig anstille, Som ingen Sig billigen Offuer hanem haffuer att besuerge. Forbiudendiss alle och en huer, for^{ne} Johan Vtrecht her mod som forskreffuit staaer at hindre eller Vdj nogen maader forfang at giöre, etc.

Giffuit paa wort Slot Kiöbenhaffn den 28
May 1640. Wnder Wort Zignet.

Christian.

Paategnet: 1640 den 8 Octbr. Er Originalen aff dette
breff Lest paa Aarhus Raadstue och byeting.

(Efter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 89.

1640. 7 Juni. Om Apothekeraes Ret, til at sælge Vin, Brændevin m. m.

Erich Grubbe fik Befaling angaaende Apotheker Folmer Thomsen, der havde klaget over, at man, formedelst det ergangne Forbud om Kjöbmands Handel, vilde forbyde ham at sælge Vin, Brændevin og anden fremmed Drik. "som hoess ett Apotecher altid pleyer at holdis." ... Hs. Maist. forklarer Forbudet

derhen, at de Varer, som det ikke er Apothekerne tilladt at handle med, ere Korn, Smör etc.

Haffn 7 Junij 1640 (Udtog af Jydske Register.)

Nr. 90.

1640. 13 September. Befaling, at der ikke videre skal fortsættes med Indretningen af de paabudne Gymnasier, da Hs. Maist. har erfaret, at der skal være adskillige Betænkeligheder derved.

Capitlerne i Viborg, Aars og Ribe fik Befaling ikke videre at fortfare med Indretningen af de Gymnasier, hvorom for nogen Tid siden var udgaaet en Fundats, da Hans Maist. har erfaret "hoess samme Gymnasier adtschellige betenckninger at indfalde" ... Glychstadt 13 Septbr. 1640. (Jydske Register.)

Nr. 91.

1640. 18 December og 1641. 7 Januar. 2 Breve, om Magistraten, som ikke havde villet rette sig efter Forordningen af 1619, der paabyder, at Borgemesterskabet aarligt skal vexe imellem Raadmændene; Valget at foregaae Fastelavns Söndag, i den Kongelige Befalingsmands Nærværelse m. m.

Befaling til E. Grubbe at erklære om Grunden til, at Magistraten i Aars ikke har villet rette sig efter Forordn. 1619. Koldinghuss 18 Decbr. 1640.

Befaling til samme, da Hs. Mai. hverken af hans eller Magistratens Erklæring kan see nogen Grund til, at "Borgemesterne vdi vor Kiöbstad Aarss, sig vdi nogle Aar schall vnderstandit imoed woris vdgangen forordning ved deris bestilling at forbliffue", saa vil Hs. Mai. nu, at Lehnsmanden skal tiltale de Skyldige og tage Dom over dem"). Koldinghuss 7 Janv. 1641.

(Udtog af jydske Register.)

*) "Fastelavns-Borgemestre," som her sigtes til, vare Borgemestre, valgte efter den Norm, Forordningen 1619 foreskriver, nemlig, at den,

Nr. 92.

1641. 3 Marts. Udtog af en Landsoverrettsdom, betræffende Herman Hybertz's Fordring hos Peder Bilde.

Herman Hybertz havde at fordre hos Peder Bilde 1200 Rdr. Courant med Rente 6 pCt. Denne Sum med Skadegjeld etc. i alt 2336½ Rdr. 13 β indtaledede Kort Kierlinghussen i Flensborg paa hans Søsterbörns, bemeldte Herman Hybertz's efterladte Börn i Kjöbenhavn, deres Vegne, og solgte til Iver Krabbe paa Mariager Kloster det derfor udlagte Gods, som var: Rebstrupgaarden, en Gaard kaldet Munkholm, et öde Möllested, Ployelstrup Mölle, en Part i en Gaard i Gaassen, 7 Bundgarns Stader ved Nibe og to öde Byggesteder i Nibe*).

(Katholms Archiv. Udtog.)

Nr. 93.

1641. 3 Marts. Claus Badskers uchristelige Forhold mod hans Kone.

Befaling til E. Grubbe at tiltale Claus Badsker i Aars, og hænde Dom over ham, for hans uchristelige Forhold mod hans Hustrue, Offue Söffrenssens Datter sammesteds.

Koldinghuss 3 Marts 1641 (Jydske Register.)

Nr. 94.

1641. 6 Mai. Skrivelse, fra Heinrich Schernwebel i Lybek, om hans Fordring paa afdöde Jacob Abel.

Ehrnveste, Erbare, wolweise grossgünstige geehrte Herrn, nebst meiner dienstentbietung, Kan E. Erb.

som et Aar havde været Borgemester blev yngste Raadmand og yngste Raadmand blev Borgemester o. s. v. Det var interessant at erfare, fra hvem Impulsen til denne og lignende Anordninger under denne Konge gik ud. Det demokratiske Element i dem stikker paa en mærkelig Maade af, mod Tidsalderens hele aristokratiske Retning.

*) Det synes at Fordringen var fra 1624. Dette er den ældste Hübertz, jeg kjender: vort Slægtregister begyndte hidtil med 1629.

Udg.

wolw. Jch unberichtet nicht lassen, welchergestalt Selige Jacob Abell mir noch 1026 Ɔ Lüb. für gute empfangene vnd auff sein begehren gesante Bücher schuldig, wie dan solches seine 2 schreiben so er an mir gethan auch bekrefftigen, worin Er sich auch zugleich, Zu auffrichtiger Zalung anerbitten, Wann Jch dan zu den Meinigen von Gott vnd Rechtswegen befugt, als hab Jch von meiner hochgeehrten Obrigkeit vmb eine vorschrifft an E. Ehrnf. wolw. gebeten, welche mir dan auch gutwillig mittgetheilet worden, thue demnach damit meinen Diener Johan Petersen ann E. E. wollw. abfertigen Vndt gantz freundlich vndt dienstlich ersuchen vnd bitten, E. E. wolw, wollen meiner hochgeehrten Obrigkeit bitte vnd begehren, bey Jhnen Raum vndt statt finden lassen, vnd Zeigern meinem Diener die hülffliche handt leisten, damit er an guter gangkbahrer Müntze obbenante 1026 Ɔ Lüb. empfangen, vndt Jch also zu den Meinigen gelangen möge, Solches gegen E. E. E. wolw. wiederumb zuverschulden, will Jch jederzeit willig alss schuldig, nebst empfehlung Gottes Schutzes, erfunden werden, Actum Lübeck 6 May 1641

E. Ehrenf. Ehrb. wolw.

Dienstwilliger

Heinrich Schernwebel Bürger
vnd Buchhändler.

Udskrift: Denen Ehrnfesten, Erbahren vnd wollweisen Herren Bürgermeistern vndt Rhatt, der Stadt Arhusen, meinen grossgünstigen hochgeehrten Herren vnd Freunden.

Nr. 95.

1641. 15 October. Afskrift og Udtog af en Erklæring af Hans Hansen Skonning, angaaende nogle mod ham fremførte Beskyldninger.

Erklering Imod hæderlig oc höylærdt Mand M. Jacob Knudsøn Skolemester oc Canick vdi Aarhus, imod nogle Poster, som hand kalder Antægnelser, Oc siunis dog efter min Mening, Mesten parten Scommata oc Speegluffer.

Hans Hanssøn
Skonning*)

Marci Cap. 9. V. 49. Haffuer Salt hoss eder, oc haffuer Frid med hverandre.

Primo de Exordio vdi disse scommatibus. Dn. M. hand bruger en hell saare vbequem titell imod mig (som ieg det forstaar) vdi förste indgang vdi sine scommatibus eller Antegnelsser (som hand dem neffner) hans formalia eller egne ord ere disse, Antegnelser vdi Hans Klockers Regensskab, Eya huorfra Komer mig saadan en høy Titel, eller huad kommer mig Klockeriet vid. Er ieg iche Casserit fra den bestilling, vel (ut honestius dicam) en Reformerit affset Klochere, Jcke end verdig at Kaldiss en Kimer, end siden at tillege mig Slig en høy och drabelig Klocher Titel. Jeg maa bekiende at der ieg saadan en hederlig Titel lesde, fick ieg adsckillige vnderlige Tancker, Ja giorde mig en Jndbildung vid mig Selff, at saadant var mig schreffuit Til en hanelig och Vformercket Spot, for den arme Bestillings Ringhed skyld, ieg for nogen tid siden var vdi bessynderlig effterdj den hederlig mand M. Jacob Skolemester veed nocksom mit Naffn, endog det er ickon slet och ringe: Men alligeuell Corrigerit ieg mig selff, at ieg foer wild med mine Tancker, och at saadant var mig ingenlunde kast vnder Öyen, som en foragt eller spot: fordi haffde

*) Der staaer egentlig "Skoming"; men det skal være Skonning. Ogsaa et andet Sted forekommer "Skoming" skrevet af ham selv.

det verrit saa; som ieg mig vdi min Simpelhed indbildede, at det haffde verit en foractelig bestilling: O da vill ieg ingenlunde tro, M. Jacob Skolemester, med sin medbroder haffde mig saa suart (sic) der vdi succederit som da (sic) gjorde, Jdet de io da saauelssom nu forualter selff alt huis der till er behörig at lade bestille baade med Klocker Ringen och Kimen, med andet mere saadant, saa ieg derforre Kand tage och finde paa, den dannemand ingenlunde da; foractedet det hederlige och höye Klocker Embede, Men alleniste tencker ieg Naffnit kunde icke well bekuemme hannem, Ellers maa dett werre, io vdi en stoer Agt och Respect hoss hannem Och derforre kand baade ieg och Andre suart gerade vdi en vrang Mening: Naar mand formegit vell betroer sine egne falsche Jndbilledinger; Och maa saa kortelig vere sagt till en Jndgang Om samme Exordio, Huad hans andre angiffuende Poster som han kalder Antegnelser ere belangendis huilche ieg anseer for scommata eller Speegloffer att vere, ere disse: Den 1) Antegnelse er denne, At hand mig beschylder Dagene icke ret antegnede paa huilche Klockerne ere gaaet, for de fleste Liig. Der til suaris: At saadant er well mueligt: Dog efterdi Dn. M. veed Dagene bedre och wissere, end de ere indförde aff mig, saa tuifler ieg ingenlunde, den dannemand, hand Jo det vell selff efter sin opschriffuelse, Corrigerer: Och giffuer den Post ickon passselig tuist. Anlangende den 2) Antegnelse er denne: At Karen Rasmusdaater, som Ringtis fore, var icke en Pige, Men Rasmus Pedersens Kone, Och ieg dog haffuer förd hinde ind for en Pige etc. er icke megit verd at suare till, For det 3) gör M. Jacob mig saare vd, i det hand skielder

mig for en Sycophant som bemercker saa megit som en Bedrager eller falsk Anklagere. Och det formedelst hans tuinde börn, Klockerne ere gaaet fore, emod Kongelig forordning, vden tuifl, haffuer en Miss-tanke til mig; ieg hannem der for sckall haffue angiffuet. etc. Dertill suaris: At den hederlig Mand, træder mig nogit for nær vdi Helene, och formoder en Erlig Mand well saadant gör beuissligt, som mueligt er vel kand bliffue Disputerligt Och ieg mig ochsaa erligen skall legge fra. Saadanne Scornata maa staae for sit verd, fordj ingen er dog derfor dess verre, at en Hund gör paa en, vden hand bider hannem: Men ilde haffde det staaet mig an, (maa ieg bekiende) som ickon er en Laicus och vlærder Mand, om ieg sligt haffde skieldet hans, ringiste och slemmiste suindreng for. Motte end wel ochsaa hafft mig nogit forsckaanit for saadant for mine mange graa Haar sckyld, om hand end var Personen findsk och vred. Och om ieg endsckönt er den dannemand ringe och foractelig vdj verd och valor, (huilchet er mig alt lige kiert) saa er ieg dog ligeuel ingenlunde hans Medias-tinus, eller och feyer hans Rendestene, at hand torde saa foractelig gribe mig an, vdi saadanne sine ubegrundede furiis, och Hidsighed. O det stod vell smuckt at smucke börn, de quad smucke Wiser och visse folck burde vel at haffue forstandig Tale, och derhoss vere herre offuer sine affecter, och icke lade affecterne regere offuer sig, eller tage herredømme, offuer fornufftenn, Nu vel, ieg bilder mig dog ind, at saadanne hefftige motus animi, och hastmodige Beuegelsser, skulle vel icke vere andit end en Siugdum, som beröffuer it Minnische Sind och fornufft fra: Och det formedelst en gammel længe forgiemt suragtig

och bitter hadsk Materj, ved Galdens Opskiudelse, huilcken giffuer sig vdi alle de andre Lemmer: och naar Galden saaledis offuerlöber, med denne slemme och sure Materj giffuer Siugdommen sig strax tilkiende vdi de andre Lemmer, vid adskillige Merktegn: fordj daa seer Öyet tuert, Hiertet vand er hadsk, Henderne redebonn til Hug och Slag, ia blods vdgydelsse, och Tungen ferdig at klaffe och efftertale sin arme Neste och Jeffn Christen: huilchet kommer (siger ieg) alt-sammen aff denne slemme forberörte sure och længe forgiemte materi, Galden saaledis aff sig opskiuder som er en gammell forgiemt had, huilcken forgiffter alle de andre Lemmer, naar den offuerlöber: Vdi samme forberörte tridie Post, findis och saa disse scommata eller Spegloffter, saaledis: Ne sutor ultra crepidam, Giffuendis dermed at forstaa, at ieg som en Skomager, slet intet sculde videre vnderstaa mig at straffe, end saa wiit Skonne vidkom. Och lade Skrederen dömme om Strömperne, Giffuer disse Rationes for: Effterdj (siger hand) mig icke er betrod, nogen jnspection med Capitelet, och Canonicis: Men at ringe, Klockerne, var min Bestilling som ieg haffde burd at varet paa. O Herre Gud: naar haffuer ieg mengit mig i noget som den hederlig Mand vidkom? Men migh siunis hand meget mere er falden vdi min Bestilling J det hand haff taget sig Klockerne an, som en forvalter der offuer, haffuer ieg andet giort end waret hannem selff ad vdi mit Register, amice et honeste, om den forbuden Ringen for smaa Börn med de store klocker? som gik for hans Börnn, Er ieg derfor faldet vdi Skredernes Embede lastet strømperne, som mig intit kom vid? och forglemt Skoene? Ney, thi förind det bleff ringet for det förste hans lille Barn (det siste kommer mig intet vid)

skickede ieg hannem Bud, saadant war emod Kongelige forordning: Menn huad for Suar ieg fick, maa bestaa sig: Jeg var dog ickonn en ringe Tienere etc. Och skulde den hederlig Mand, iche end heller saa haanlig lade mig høre min arme och Ringe Klocker Bestilling, som hand saa titt her gör, en huer erllig Mand ved io vel, at ieg haffuer haft samme bestilling, huilcket ieg icke heller blues vid. Her foruden weed ochsaa mange got folck baade edel och wedell, ia fattige Och Rige, huor for den er mig fra tagen, som Nocksommelig sin tiid offentlig en huer skal Komme for Öyen, dog er ieg i den Mening, at haffde der nogle verit inden döre vdi Capitelet, som haffde borit wand i det sted en part bar saa fligtelig Jld, haffde det Lumperi verit dempet Lengesiden.

Naar huer bær ild och ingen Vaannd

Saa faar Jlden Suart*) Offuer haand.

Och end maa den Dannemand wel wide, at ieg (vuerdig) i samme ringe bestilling haffuer ochsaa verit i det hæderlig Capittel som en Notarius juratus, vel en 18 Aar, langt för hand kom til Byen, huilcket ieg selfuer goduilligen for Strenghed och Haarhed sckyld, opsagde Resignerede och befalede Gud, som Nocksom beuissis skall, om fornöden göris, saa den hederlig Mand ingenlunde haffuer fornöden, at lade mig høre det hand er en Canonicus, och ieg Jkonn en Klocker, O det er saa saare stacket siden at vor Oldemoder fick Skind Kiortel at gaa vdi, hun tör ingenlunde saa megit stoltzere aff den som hun gör, eller foracte Andre, Jeg wiste altsammen dette langt thillforne, at

*) Skonning skriver ofte suart for snart. Jeg skal benytte denne Note til at bemærke, at, skjönt Sk. skriver en smuk Haand, er det stundom vanskeligt at afgjøre, om et Bogstav er lille eller stort o. s. v.

ieg var Klocker, förend den Dannemand lod mig det forstaa blues heller intit der vid, fordj altid haffuer ieg vdi mit ringe Klocker Embede, saa megit præsterit och bragt thil weye (mig dog vden ald berömmelse) effter mine ringe wilkor, som den Dannemand, bade som en Canonicus, och Rector scholæ, effter sin höye stand kand haffue giort. O betencke sig det som Propheten Malachias, 2. taler: haffue wj icke alle en fader? haffuer icke en Gud skabt oss? huorfore foracter vi da? den ene den anden? Tacke sig Gud huer for sin Lycke Jeg er lige saauell fornöyet med mine Ringe wilkor, som den Danemand med sine store och Anselige, Dog motte vel den hederlig Mand, vdi denne Post sparit baade Vmagen Papiir och Blæck, haffde ieg haftt saa megit diss minder at suare till. Nu huad wil ieg sige, eller megit agte saadanne Scommata eller Spegloffter? (effter som ieg dem optager) Mand wed io retwel, at de store Höns, som sidde öffuerst paa Hannebielken, pleige io altid gierne, becklicke de smaa, som sidde neden Vnder dem, och icke ere saa höyt opsat, som de ere etc. Hand ochsaa, den hederlig Mand, foruiser mig hen, vdi samme sine Scommatibus, eller Spegloffter, at ieg schulde haffue taget mig sellff om Nessen: Saa maa ieg beckiende min Skröbelighed, At ieg intit ret synderlig er forfaren in Rhetoricis: Och nödis derfore at suare den hederlige Mand proprie och enfoldig wiüss, Nemlig: Jeg icke weed nogen anden haffuer taget mig om den, mungendi ergo, at ieg io self, den haffuer ryctet vdj 62 samfelde Aar, och formoder den hederlig Mand, lader hinder der wel bliffue besiddende vmolesterit, effter guds wilge. En huer tage sig ickonn vel ware paa sin egene Nesse, Min schal ingen Vere til for

hindring, Men ieg frygter at der findis Mange Vdj Verden, der saa lenge varer paa andre deris Næsser, saa de forglemme derris egne Fule Skidue och Vbehoffne Næsser. — Men effterdj her falder Aarsage ind, och wj ere Koinne Vdj Nese Discurs om Næser, at tale: Da maa ieg röre it eniste Ord, huad den Lærer Cyprianus, hand taler om Næsser: Saaledis begynder hand sin Tale om den Skielder, der skielledede och bandede Daud, och siger saa: *sicut canis macellj semper nasum sangvinolentum habet etc.* Dette er Vdtydningen, At Ligeruiis som Kiödmangeris och Slagters Hunde, de altid gerne haffue blodige och besudlede Næsser, den Aarsage de idelige æde Raaet Kiöd, och snauss er stedtze der vdi etc. Ligesaa findis der mange Mennisker (siger denne Cyprianus) huis Næsser och Munde, altid ære blodige och röde, J det de idelig och altid æde och tygge deris Arme Næsse (sic) hans Raakiöd, ia slide och byde (sic) hannem, med efftertale Kleffen, och Andet mere saadant. Jeg taler her Vdi Almindelighed ingen fortæncker mig. — Den hederlig Mand förer en Latinske sententz ind Vdj samme sine *scornmatibus*, saaledis *Liudendis: sed papulas observas alienas ipse intus obsitus vlceribus.* Det er Meningen, at ieg saa grangriffuelig (sic) observerer och agter effter Andris smaa Blegner och Vdslæt. Men de store Bylder och Saar, som ieg selff inden Vdi er beflecket med, denn (sic) Lader ieg fare. — Saadanne sckarnagtige *metaphoricæ Locutiones*, Ja *maculationes*, motte wel vere tilbage ladt, Jeg dog tager mig dem ickonn saare slet och ret an, och Veed intet til saadant Dængerj at suare, andet end det som den fordræfflig Poet phjlemon, *Canonicus syracusanus*, hand suarede, naar hand formerckede Nogen war

hannem wred eller fortörnit, vndskyldet hand dennem selff, och sagde: insanimus omnes (sagde denne philosophus) cum irascimur. Vi ere alle galue (sic) och affsindige Naar vi vorde wrede, derfor sckal icke heller en huer tage sig saadanne Scommata eller Spegluffer straxen formeget ner an, snurre, sprage springe, eller truffue. Ach, Ney giffue sig ickon Respit och tiid: Jngenlunde betale Sckiends Ord, med sckiends ord Men betencke, at fornufften er vnd wigit fra det samme Mennische, ald den stund saadant vdspyes, Och derfor siger Cato Major: Jratum ab Jnsano, tempore tantum distare puta. Hans Mening er denne, at der er ingen Vnderscheed paa en affsindig forbistred Mennische, och en som er Vred, andet end Tiden, Nemlig, at den ene affsindighed, varer nogit lenger end den Anden. Men huilcken aff disse begge, enten affsindighed, eller Vrede, Monne vare lengt? (sic) Vel mener Cato, at it Menniskes wrede, er snart Vdblest och offuerfaret, saa er det dermed giort Men it affsindigt Mennische, er icke saa snart kommit til rette igien, effterat det haffuer forlorit Vid och fornufft etc. Sanderlig (sic) ieg weed icke om ieg eller nogen Kand samtycke med Catone, her vdj eller ey, Fordj ieg haffuer seet mange Menniscker som haffue verit beröffuit sind och fornufft fra: Ja saa grueligt at mand haffuer, mottet badstet og bundet der arme stackarle, Och ere dog ligeuel, inden en Kort tid, Komne til rette igien, saa siugen haffuer forladet dem: Men tuert imod haffuer ieg baade seet och end selff forfarit, mangan er bleffuit en Anden wred, och end vel for en ringe ting sckylt, huilcken Vredis affsindighed, ingenlunde haffuer saa snart Kundet forladet dem, Men det ene Aar effter det Andit, woxet och formerit sig

io meer och meer, med slig en vsluckelig Had och Affuind, Jmod sin Jeffn Christen, ja en part ere bortdöde i saadan en Dieffuels Had, saa aldrig nogen Medicin Kunde lege eller hele deris hadsche, och vredagtige Hierter, förend Döden haffuer taget dem bort. O ilde leffuit och enda halff verre döde").

4de. Han har ikke gjort ordentlig Regnskab for "sogne Klocken", ikke antegnet alle de Lig, den har gaaet for og ikke leveret Pengene ad Tutorem. Han svarer, at han har givet nogle Folk fri for Armodis Skyld, skal det være meget "Ont", da kan han sagtens erlægge Kirkens Part; — han har gjort ligesaa god Regnskab for denne Klokke, som hans Fornæmd, der aldrig have gjort Regnskab, undtagen maaske nu nylig for Aarsagers Skyld. — 5te. 2 ₤ for Kirken at renholde kan ikke passere i Regnskabet, da dette er Klokkerens Embedspligt. Han svarer, at han har nydt denne Indtægt i 25 Aar, indtil den med det Övrige blev ham frataget med Magt. Et andet Sted siger han, at han "henimod 25 Aar" har været i Kirkens Tjeneste. — 6te. Nægter M. Jacob at have modtaget 4 Daler, Kirkens Anpart for Oluff Skomagers Lig. Sv. Disse Penge ere ham leverede ved Hans Skonnings egen Datter, troer han, dog vil han henstille denne Post til Gud. — 7de. Han har beregnet sig 2 ₤ for meget for M. Jacobs første Datters Begravelse. Sv. der er ingen Constitution derom, som han kjender: de 2 ₤ vil han forære M. Jacob, om han kan være tjent med dem. — 8de. M. Jacob havde ikke kunnet betale ham hans Lön af Domkirken til Mikkelsdag 1640, för Hans Skonning havde aflagt Regnskab og erklæret sig paa Antegnelserne. Han siger, naar man

*) Hertil er Originalen ordret afskrevet.

kan betale en fattig Kirketjener med "Huishuassioni-
bus", saa behöves ingen anden Mynt. — Til Slutning
forlanger han fra Capitlet med Kannikernes Underskrift,
at faae tilstillet de Beskyldninger, der existere imod
ham, formedelst hvilke han saa haanligt og pludseligt,
uden Lov og Dom er removeret fra hans Bestilling
o. s. v. o. s. v.*).

Aarhus den 15 Octobris Anno 1641.

(Kongens Bibl. Gl. Kgl. Saml.; Autograph.)

*) Efter den oven givne Foranledning, ere 7 Klagepunkter blevne ham
tilstillede, nemlig: 1. at han ikke efter Embeds Medför havde Tilsyn
med Domkirken; 2. at han holdt en Medhjælper i sin Tjeneste, uden
Capitlets Tilladelse, ja imod dets Forbud, da det havde ham mistænkt
for Utroskad; 3. der var desaaarsag engang bleven 16 L \bar{w} Bly, Dom-
kirken tilhørende, bortstjaalne; 4. at han var Capitlet udydig; 5. . . . ;
6. at han reiser bort fra sin Tjeneste paa længere Tid, uden at have
Lov dertil af Capitlet; 7. at han kun har gjort Regnskab for nogle af
Ligpengene, og udeladt mange af Regnskabet.

Herpaa har Skonning leveret en Erklæring, der findes i Biske-
Archivet: "Copia eller Udskrift aff de lumperske Quantzwise Be-
skyldninger, som hæderlig, höylærd mand M. Söffren Andersön
Lector mig haffuer tilsend i Capittels Naffn, vid tuende Dannemænd,
Aar 1641 den 23 Octobr. huilcke dog ere intet andit end ret nogle be-
bræmmede Dæckmantler (vel ut ita dicam) ickon Adams Figenblade,
deris hadske Hiærters Bitterhed at skiule med, de haffuer imod mig: at
ingen skal mærcke aff Pudset. . . . Thi her vises vel ærmerne, Men Kior-
telen er dogh skaarit aff andit. Her hos min Erklæring imod samme
Dæckmanteler oc Quantzwise Beskyldinger offererit i Capittelit den 15
December Anno 1641". Hans Forsvar synes noget svagt. Til den Be-
skyldning, at han var reist bort uden Tilladelse, svarer han, at det al-
drig havde været ham formeent at reise bort, naar intet forsömtes, og
eftersom han for nogle Aar siden kavde faaet Tilladelse til at oprette et
Bogtrykkerie, havde det været ham höist fornödent at gjöre Reiser baade
uden og indenlands, især da han ogsaa havde faaet Privilegium paa at
trykke Kirke-Gradualen o. s. v. o. s. v.; men disse Punkter ere ikke den
rette Grund til Klage imod ham: "Trende Gange er den Hederlig oc
höylærde Mand Dr. Morten Madtzen bleffuit mig saare fortörnit, ia
heel afgunstig, Som jeg formoder aldrig at haffue gifuit den ærlige
Mand Aarsage eller billig andledning til". Den første Gang var i Mai
1638, da han var Notarius capituli, da Dr. Morten 3 Gange skjældte

Nr. 96.

1642. 21 Mai. Brev, om Bernt Klodt, som ikke efter sin Forpligtelse har leveret Klæde paa Klædekammeret.

Befaling til E. Grubbe at tiltale og hende Dom over Bernt Clodt i Aarss, der har Möllen ibid. i Fæste, mod deraf at levere et Parti Klæde "paa woris Kledekammer", istedetfor Landgilden, hvilket han ikke har opfyldt. Haffn 21 Martz 1642. (Jydske Register.)

Nr. 97.

1642. 14 Juli. Skrivelse fra Dr. Morten Madsen til Borgemestre og Raad, angaaende en Bedrager, der havde efterskrevet Bispindens Haand og tilvendt sig en temmelig Del Klæde, Silke og Flöjel. Han havde begjært Kongens Jern til ham, men det maatte ikke bevilges, hvorimod Magistraten havde taget mod Borgen. Bispem vil kun erkjende Borgen, naar der sættes Liv for Liv, Ære for Ære. (Meddelt af Rector Blache.)

Eftersom Borgemester och Raad i Aarhus haffer ved Capitels og Dombkirchens Ridefoged Henrich Mogensön, ladet mig wiide, hvorledis de haffde i Dag paa deris Raadhuss een Falschner som self skall haffue vedgangit at haffue skreffuet effter een temmelig parti gods Klede, Silche och flöyel udi min Hu-

ham for en Lögner, i Næværelse af Lehnsmanden, Erik Grubbe og de to Borgemestre. De to Gange lod han det gaae hen, men den tredie Gang forsvarede han sig, og da blev Bispem meget heftig og forbitret. "O! conscientia er det icke sandhed." Den anden Gang var den 2 Decbr. 1639, da Dr. Morten havde bortfæstet et Stykke Jord paa Höybymark, som Palle Rosenkrands's Tjener mente at have Fæste paa, og da Hans Skonning paatog sig at procedere Sagen. "O! conscientia er det icke dog Sandhed." Den tredie Gang, da han i Capitlet fremlagde det formentlige Hjemmelsbrev paa denne Jord, for Bispem, og da sagde Bispem blandt andet: "Det har Du gjort det der far Dieffuelen i Dig". "O! conscientia er det icke dog Sandhed." Han beraaber sig herved paa Capitels Herrerne's Hukommelse. Udg.

*) D. d. Regensburg 1642 fik den Samme Befaling til at ophøre med den rettlige Forfølgning, mod at B. Clodt sætte Forsikkring for at betale Landgilden med Malt, som forhen etc.

struis Naffn, och skreffuet min hustruis Naffn och Haand effter under Breffuet: ladendes mig ved hannem viide, om Jeg vilde haffue noget dermed at bestille: Saa tacher jeg de Dannemend for deris gode Villie at de dog ville lade mig det vide, förend hand slipper gandske; effterdi Jeg kand nu spørge, at det er den tredie Tingdag hand haffuer verit for deris Ret baade paa Raadhus och til Ting. Hvorfor jeg strax haffuer ved for^{ne} Henrich Mogensön och min famulum Peder Mariager ladet de Dannemend Borgemester och Raad ombede at Mig motte bevilgis Kongens Jern til hannem; och det da iche maatte beuilgis, men bleff suarit, at hand haffde satt Borgen: Saa endog det er ingen maneer at lade saadanne Letferdige Companer sette Borgen, saa er jeg dog noch tilfreds, dersom Borgemester och Raad lader ham sette saadan Borgen, som bestaaer udi at sette Liff for Liff, Ære for Ære, och all straff at udstaae, ligesom hand selff tilstæde vaar; Ellers beuilger Jeg ingen anden Borgen, thi Mig ehr det jo skeet huad hand haffuer gjort, Jeg bör ei det at beuilge, saa frembt Borgemester och Raad iche vill staae til Rette for Alt dette. Och er det ellers for mine Öyen iche uden Mistanche. Aarhus d. 14. July 1642^{*)}

Morten Madtsön.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

*) Den 11 August 1642, (efter Rector Blaches Opgivende), udstædtes et Brev under Capitlets Segl, hvorved Domkirkens og Capitlets Ridefoged Henrich Mogensen bemyndiges til at møde til Aarhus Bything med velvise Borgemestre og Raads og samtlige Borgeres Fuldmægtige, som ere stævnedes paa menige Borgerskabs Vegne, i St. Clemens og St. Olai Sogne, som Avl bruge, angaaende Domkirkens Tiende af samme Avling. Efter en Udskrift af Capitlets Copibøger, var der allerede 1615 gjort Fordring paa Tiende af Aarhus Mark, et Slags Fortsættelse af de gamle Kjevlerier mellem Geistligheden og Borgerskabet.

Nr. 98.

1642. 15, 16, 19, 20 Juli. 10 forskjellige Requisitioner og Svar, betræffende den Æreskjænder og Bedrager Richard Hertz. (Meddelelse af Rector Blache.)

1. Kjerre Jens Christensön och Kjerre Borgemester, besynnerlig guode Ven Gud Allermegtigste forlene Eder en Lyksalig guod Dag,

Efftersom vij udi Gaard begierrede Fengsel till den letferdege Kompan Rechart Hertzen, som wores fattige Hustruer med hans löinagtige Dicht og skriffthaffuer Maculeret och beschregenn, Ocb saamme Fengsel til hannem daa bleff os negtet och afslagen, Saa effterdi det er wores fattige Hustruers ærre ehrlige Naffn och guode Rycete angieldende som os billigen börd at defendere og forsuare, er wi wenligen och gjerne begierendes, ati som woris guode Vehn wille welgjöre och paa Rettens Vegne skicke os et Fengsel till for^{ne} Rechart Hertzen, hvorudi Vii kunde haffue hannem til Sagens Uddrag vel forvaret Wij loffuer och tilsiger Eder at tage hannem der ud igjen med Lou og Rett, uden Ederß schade i Alle Maader. Och befaller Eder hermed Gud Allermegtigste, Actum Aarhus d 15 Julii 1642

Hans Deuster

m. m. p.

Denne Begjering kommer mig Hanss Deuster allene ved og offven skreffne Forplegt loffuer at efterkomme.

2. Efftersom jeg Hanss Deuster, Borger i Aarhus udi gaar saauelsom i dag haffuer verret Fengsel begjerrendes till Rechart Hertzen, som min Hustrue och Daatter en ærrörige Sag löinagtigen haffuer dichtet og paaschreuen som han nest Guds Hielp Aldrig

schal kunde gaatgiorre eller bewise, Och denn Danne-
 mand Jens Christensön Borgemester i Aarhus
 haffuer undt och beuilget mig Fengsel till hannem,
 Daa efterdi Byskriffueren Augustiinus Miller, sig
 lader forlyde at haffue loffuet och guodsagt, At holde
 hannem tilstede, huormed jeg iche nöyes, effterdi hanss
 dicht og skriffuen er min Hustrus och Barens ærre
 ehrlige Naffn och guode Rygte Angjeldende, som
 billigen börd at defenderes och forsuares, saa er jeg
 med disse tuende Dannemend venligen begierindes, at
 for^{ne} Augustiinus Miller wille lade for^{ne} Richart
 Herten worde byens Tienere fölgagtige at nedersette
 udi Rannilds Huold til Sagens Ende og Uddrag,
 Jeg loffuer och tilforplegter mig hermed derimod igien
 att samme Richart Herten medler tid schal worde
 spiset och underholdes som en Fange börd, saauelsom
 at stande ham for Liff och Helbrede, imidlertid hand
 med lou och Rett bliffuer igien udtagen, med mindre
 hand wed den Timelig Död bliffuer bortkaldet, heller
 och gör nogen Gierning paa sig sielff, huoraff hand
 kand fange nogen schadde, och her wdi at holde
 for^{ne} Augustinus Miller shadeslös, Actum Aarhus
 denn 15. Jullj Anno 1642.

Hanss Deuster

m. m. p.

Her thill Suarede Augustinus Miller os at han
 haffde med Hans Deuster intet at schaffe, Mens
 naar Hans Deuster Kom paa Raadhuset, och der
 wilde annamme hannem schulde han wære hannem
 fölgagtig. Aarhus ut supra

Folmar Thomesen

Lauritz Fogh

Egen Hand.

Egen Hand

3. Efftersom den guode Mand Lentzmanden Welb.

Erich Grubbe som en Rett Chresten Öffvrighed udj
 gaar haffuer schreuen Augustinus Miller en Zedel
 till At hand schulde lade os unterschreffne, bekomme
 Rechart Herten, at lade forware udj byens Feng-
 sel; som os self agter at forsuarre, Effter at sligt til-
 forne, af Borgemester os er beuilget, saa lader wij nu
 Wed disse tuende Dannemænd med bemelte guode Mands
 Zeddel Esche och begiere for^{no} Rechart Herten
 aff Augustinus Miller som hannem haffuer udj hans
 Huss, Os at maatte worde fölgagtige, at settes udj
 byens Fengsel och Arrest, Wij loffuer hermed for
 huis Löffte Augustinus Miller til Borgemester och
 Raad for samme person gjort haffuer, hannem scha-
 dislös at holde, Och er herpaa hans schrefftlige suar
 och Erklering begierendis. Actum Aarhuss denn
 16. Julij 1642.

Hans Deuster

m. m. p.

Niels Bundissen

Egen Haandt

4. Efftersom Welb. Erich Grubbe min Kiere her
 Lenssmands Underskrⁿ Sedell, Andlangendiss, Richart
 Herssens Arrest Udi mit huuss, mig behendiget den 16
 July effter middag Wed tuinde mine med borgere,
 Nemblig Jens Clemendtzen Ko. Ma. tholdskriffuer
 och Hans Jörgenssenn Hatstaffuerer beggj Borgere
 her udj Aarhuus, Saa Erbyder ieg mig Underda-
 nigste, Den goede Mands Sedell At parere dog Con-
 ditionaliter, At Naar ieg maa Leffuere hanem, for den
 Sidendiss Raad och Ret Paa Aarhuus Raadhuss, Som
 ieg haffuer Cauerit for hanem, med en Vdstragt Armb
 og Haand, till Borgemester, Jenns Lassen och
 Hans Deuster, effter Raadstuwindes Liudelsse, skall
 hand gierne bliffue fölgagtig, dog mig skadisslös,
 For det Andet effterdj Ko. Ma. byefouget Wulff Bald-

zerssen, haffuer Ladet for^{ne} Rechart Herssen wdi mit Huuss Arrestere paa en Ret, paa Ko. Ma. Wegne, thör ieg mig iche Understaae, Uden Nöyagtige forsikring aff Ko. Ma. fouget, hanem at lössgiffue, förind mig Nöyachtige Caution for hanem tillstilles, Er dete min Underdanigste Erklering paa min Kiere Her Lenssmands Sedell, som mig er thilhende stillet, Datum Aarhus*) den 16 Julj Anno 1642.

Augustinus Miller

m. m. p.

5. Efterssom Hanns Deuster, och Niels Bundissen Borger udj Aarhus, mich den 16 Iully skriffelig haffuer ladet beschicke, med Tuende Dannemænd Nemlich Jens Clemendssön och Hanns Jörgenssen, borgere i for^{ne} Aarhus, med effterfølgende Ord Saa Lydendis,

Efterssom Augustinus Miller byskriffuer udj Aarhus Haffuer en Compan wed Naffn Rechart Herten i Hans Huus Imod Vores Willie, Efterssom hannd Vores Hustruer Skriffeligen Haffuer beskeldet och beskreven, Huor aff Siunes for^{ne} Augustinus Miller, udj Sagen at Verre interresserit, Erre Vi Underskreffne derfoere Venligen och gierne begierendis, At den guode Karll. Johann Lydloffssen skriffuer paa Aarhuusgaard, och Ridefouget offuer Aarhusbye, Ville uellgjöre och paa Rettens Veigne, Udi den guode Mand Lendsmandenns Frauerelsse, tilsete och forordne, en Anden skriffuer udj forn^{ne} Augustinus Millers Steed, till Aarhusbyeting, udj den Sag at skriffue, midler tiid Samme Sag, Som Vores Hustruers Ærre og Lempe er Angieldendis, Imellem oss

*) Dette og de to næstfølgende Breve ere efter Hr. Cand. Theol. Colds Afskrift, de övrige 7 ere aftrykte efter Rector Blaches Afskrift.

och for^{ne} Rechart Herten, till Byetinget urgieres,
Och er herpaa for^{ne} Johann Lydloffssens, guode
och Venlige Suar begierendis, Actum Aarhus, den
16 July Anno 1642

Hanns Deuster,
mpp,

Niels Bundissen
Egen Haandt

Huorfoere Jeg udj min Gunstig Hossbunt, Erlich
och Velb. Mannd, Erich Grubbe till Tielle, Kong.
May. befallingsmand paa Aarhusgaard, Hanns Fra-
uerelsse, dee Danemend Borgemester Jens Christen-
ssen och Chresten Karlssen, befallidt och ombedet
haffuet till nu förstkommendis Torsdaug och Saa lenge
den Sag urgieres, wille tilsette och forordne En Anden
skriffuer udj for^{ne} Augustinus Byeskriffuers Sted
till Aarhusbyeting udj den Sag at skriffue, efterdj
Augustinus udj Sagen er interresserit, och er Dieris
Hustrues ære og Lempe Angiendendis, Siunes derfoere
med ald Billighed och Rett deris begiering bör at
effterkommis, Atj Dannemend derfoere dette Saledis
ville forordne, som i Achter at wille forsuare, for Den
gode Mand min Hosbund, Velb. Erich Grubbe,
Naar Gud vill Hanns Velb. Hiemkommer, Och er der-
paa aff i Dannemend eders Suar begierendis, Actum
Aarhusgaard, den 19 July Anno 1642

Johann Lydloffssen Egh.

6. Effter som Rechterdt Hersen haffuer sadt min
Hustrue Thoffe Chrestensdotter sodan end hourdt
Loigen paa adt hand som en Lögener och Falskener
haffuer tagedt hiinderen (sic) udj sin falske Sag daa
effterdie Jeg thiell forend iche Allene effter min gun-
stige her Lensmands thielladelse och effter den guode
Mands Eegen Hand At for^{ne} Rechterdt Hersen udj
thielbörliq Löyernis Fengsel at foruaris Jndthiell Sagen

fuldkommerlig wed Loff och Redt blyeffuer udfördt Saa esker jeg hannem nu wed disse thuende Dannemend Siemmen Lauersön och Mechel Katterup, begge Borgere her udj Byen aff eder Welacht och fornemme Jens Chrestenson och Chresten Karlson Borgemestere saa och Augustinus Byskrijuer udj huis Hues samme Löyener och Falskener er som jeg formener udi Löes Foruaring at jeg motte bekomme hannem udi thielbörlig Löyernes och Falskernes Fengsell Indthiel at Loffuen Redtferdeligen kand haffue sin genge och huis jeg icke nu faa hannem som forberördt er Saa lader Jeg eder ogsaa wed for^{ne} Dannemend wide at I skulle staa mig thiell Rette for hannem om hand enten paa nogen Maade undkommer blyeffuer forgiEFFuen eller bracht om Lyuedt och det for wor Allernaadigste Herre och Kønning sielff effterdi Loff och Redt synes mig nu at forhienderes effterdi jeg saa offte haffuer eskett hannem och icke haffuer mottet bekommedt hannem udi fast Foruaring och herpaa er end huer eders schriftelig Suar begierindes. Achtum Aarhus den 20 Julij Anno 1642

Niels Bundisen

Egen Haandt.

7. Anno 1642 dend 26 Julij waar forskreffne thuede Dannemend Simmen Lauritzen och Mechell Kuotrup Beggi Borger i Aarhus hoes mig och loed mig lesse denne skriffelig Beschickelse Breff, huortil jeg suarer nu som thilforen forskreffne Maade (Mendt?), Att jeg Rett gierne will unde hederlig och höiellærde Mand Docter Mortten eller Niels Bundisönn Byens Fengsell til forskreffne Rechertt Hertsenn, thi jeg haffuer Ingen Forholld i nogenn Maade giortt Entten Docter Mortten eller Niels Bundisönn Paa Hende,

Men om Augustinus byschriffuer forhollder hanem hoes sig, och eche wil slepe hanem, Dett schall eche findes att vere min schyld Som med Augustinus hans Haand er att beuise Som widere schal beuises naar thiden giffuer. Aarhus d 20 Jullj Ano 1642

Jens Chrestensön
Ehand

8. Effter denne Beschichelse suarris iche anderle-diss End effter de förrige, dogh naar den forflossene tid, som er till Sanct. Ollaij förstkommendes, Ehr forbigangen, Som jeg haffuer loffuit for . . . med Kongl Maijst fougedtz tilladelse, schall Riechert Her-senn bliffue fölgagtig, dog med Nöyachtig Caution paa mig och Mine iche till hinder eller schade at komme i nogen Maader, Datum Aarhus Estermid-dag Klocken wed 7 Slet om Afftenen den 20. Jullij 1642 wed mine Medborger Simon Lauritz. og Michel Qvotrup, ut supra.

Augustinus Miller
m. m. p.

9. Chresten Karelsens Suar At Nar hand seer Augustins schriffuer hans forpligt som hand for Recherdt Herrzen forgangen Torsdag for Retten gjordt haffuer och Richert herpaa igien for Retten bliffuer leuerit will hand giffuer suar her paa, thil widnisbiurd unterschreuidt med woeres egne hender datum Aarhus d 20 Jullj 1642

Simon Laurinzen Michel Christenss (en)
Eg. Handt Eg. hand.

(Originalerne i Raadhus Archivet.)

Nr. 99.

1642. 30 Juli. E. Grubbe fik Brev angaaende et gammelt Stenhus i Bispegaarden, som nogle Borgere önskede at erholde, for deri at indrette et Seildugsværerie.

C4tus G. A. W. Wiid. at efftersom nogle aff Bor-
 geskabet vdi vort (sic) Kiöbsted Aarhus wnderdan.
 er begierendes at maatte bekomme den gamle biug-
 fellige Steenhuus i Bispegaarden som tilforn brugtes
 til at ligge Korn paa aff Skanderborrig Lehn der
 en Weffuerie med Segeldug at oprette huor ved en
 deel fattige folck och börn kunde haffue dieris Verelse
 och ophold da ere wi Naad. tilfredts at de for^{ne} biugfel-
 dige Huus dertil maa bekomme dog at de dig strax dieris
 Revers skal giffue och tillstille at de for^{ne} Weffuerie
 met Segeldug skal anrette och med förste i werck
 sætte saa frembt de ellers for^{ne} hus acter at nyde, thi
 dersom de det ikke gjöre maa de for^{ne} Hus ikke be-
 holde. Haffn 30 Julij 1642. (Jydske Register.)

Nr. 100.

1642. 2 August. Brev om Mester Christen Friis's Vocation.

Under ovennævnte Datum fik Erik Grubbe Be-
 faling fra Kongen at tilkjendegive Magistraten i Aar-
 hus, at da Sognepræsten til vor Frue Kirke var ble-
 ven Præst til Domkirken, saa var det Kongens Villie,
 at den skulde kalde M. Christen Friis til vor Frue
 Kirke *) (Jydske Register.)

Nr. 101.

1643. 4 Januar. Om Naadens Aar efter en Kannik.

Ifølge Kgl. Rescr. af 4 Januar 1643 skulde al

*) Den 31 Juli s. A. havde Hs. Maist. stadfæstet Valget af M. Chri-
 stian Nicolai (Bunde) til Domkirken "effterdj vi hans gaffuer sself
 haffuer hört, hwilcke os wel haffuer befallit".

Efter 2 Rev. fol. 32 Ltr. E Nr. 16 i Bispearchivet, tiltraadte Hr.
 Christen Nielsen Friis sit Kald, ved vor Frue Kirke, den 21 Au-
 gust 1642. Udg.

den Indtægt, som til Dato er falden af det Kannikedom, som Dr. Peder Sax (sic) nylig er död fra, följge hans efterladte Hustru*).

(Bispe-Archivet,)

Nr. 102.

1643. 29 April. Befaling, at Magistratens Domme kunne stevnes til Landstthing, da den ikke för, i Kongens Regjerings Tid, havde ladet sig forlyde med, ved Privilegium at være fritaget herfor.

Befaling til Erik Juell og Mogens Högh, Landsdommere, at da Magistraten i Aarhus skal lade sig forlyde med at være i Besiddelse af Breve og Privilegier, hvorved de vare berettigede til de samme Friheder, som Kjöbenhavn, Malmöe og Ribe nyde, nemlig at Magistratens Domme gaae forbi Landstthinget og lige til Rigens Raad, saa vil hans Mai. dog ikke, at dette skal komme dem tilgode, men Landsdommerne at kjende paa Magistraten i Aars, dens Domme, der komme for Landstthinget, ligesom de andre mindre Kjöbstæders, "effterdi de saadan frihed ey i Voris Regjerings tidt tilforn paatalt haffver". Haffn. 29. April 1643.

(Jydske Register.)

Nr. 103.

1643. 11 August. Jacob Matthisen Aarhusiensis tilbagesender Dr. Ole Worm de Breve af Skonning (Hans), hvilke han har læst med Forfærdelse etc.

Jacobus Matthiæ Aarhusius D. Olao Wormio

*) Samme Aar dönte Herredagen i en Sæg, Anne Sal. Christen Kræmers i Holbek, der, contra Aarhus Capitel, fordrede Naadens Aaret efter hendes afdöde Sön, M. Christoffer Christensen, "ligesaa well som andre, nemblig Docter Mattis förige Medicus i Aarss, som med samme Vicarie till forne wahr naadigst forlennit, Hans Arffuinger dett nydet och bekommet haffde" . . . Hun havde forgjæves suppliceret derom i 1639; Capitlet havde fradömt hende det, og denne Dom stadfæstedes nu ved Herredagen. Dette Vicarie havde Dr. Jacobus Fabricius, "woris Liff Medicus" paa den Tid Indtægten af.

Vir Clarissime, Affinis conjunctissime. Transmissas ad me Schonningii literas remitto*). Cohorruui ad earum argumentum, maxime cum eo facinore suspicia illa videantur augeri, quæ multorum sermone diu increbuit. Quid velim, scio te scire. In re enim dubia dubie est loquendum. Ille qui ἐκδίκου habet ὄμμα, commisso sub aulæis scelere tandem in proscenium producit. Tantum fiat justitia! Vale Friderichsburgi 11 Aug. 1643.

(Dr. Olai Wormii & ad eum epist. pag. 782.)

Nr. 104.

1643. 4 September. Qvittering for Unions Skatten.

Haffuer ieg Vnderskreffne, efter Kongl. Maytz. min Allernaadigste Herris Befalning, Anamit Som Erlig och Velagt mand Christen Karlsten Borgemester vdi Aars, haffuer ladet leffuere vdaff Aarsbye wdie Rixdaler och Realer Jt Hundrede Tresinds tiffge och toe Rixdaler, wdi Cronner, Jtt Hunder, Förgetiffge Rixdaler, Noch vdi Hele och halffue Rix m[Ⓜ] stöcker, Jtt Hunder, halftresindstiffge och femb Rixsdaler, Huer daler beregnet till halffemtesindstiffge och Sex skilling Danske, Gör Jn Summa, Firre hundrede halftresindstiffge, och Syff Rixdaler, Som ehr Kongl. Maytz. den paabudne vnion Skatt Bedaget at wdgiffues till Sante hannsdag Anno 1643. sidstforleden, des til Witterlighed haffuer ieg med min egen Haand vnderschreffuett. Actum Stiernholm den 4 Septembris Anno 1643.

Axell Arnnfeldt E.hd.

(Originalen i Raadhus Archivet).

*) Disse Breve angik sandsynligvis Dr. Morten Madsen eller hans Familie. Udg.

Nr. 105.

1643. 17 November. To Breve, angaaende Mester Christen Nielsen og Bispinden.

Ved det ene fik Erich Grubbe Befaling at tage Forvaring af M. Christen Nielsen, som har Bispens Datter i Aarhus, at han vil blive tilstæde og svare til, hvad man har at tiltale ham; kan han ikke stille denne, "da schall hand borge for sig self i dett blaa torn".

Ved det andet befaledes det Bispen i Viborg M. Frantz Rosenberg strax at begive sig til Aarhus og forbyde Mester Christen Nielsen Prædikestolen. Item, da Hs. Maist. har erfaret, at den afgangne Biskops efterladte Enke nylig har været saa syg, at hun har ladet sig berette af en Præst, saa skal han af samme Præst, "authoritate mea" erfare, hvad hun har betroet ham, og saadant melde til Kongen selv og ingen Anden. Bjerté Præstegaard 17 November 1643.

(Jydske Register.)

Nr. 106.

1643. 2 December. Om Mester Christen Nielsen, som var bleven sendt til Kjöbenhavn.

Befaling til Erich Grubbe at erklære sig over, hvorfor han strax havde skikket M. Christen Nielsen til Kjöbenhavn, uagtet han havde tilbudet sig at stille Borgen.

(Jydske Register.)

Nr. 107.

1643. 4 December. Censur paa Böger.

Befaling til E. Grubbe at tiltale og hænde Dom over H. Hansen Skonning i Aars, fordi han understaaer sig at trykke Böger og Pasqviller "som iche

efter Voris Naad. Befaling aff de Höilærde ehre reviderede". Haffn. 4 Decbr. 1643. (Jydske Register.)

Nr. 108.

1643. 4 December. To Breve om Mester Christen Nielsen og Bispinden.

Ved det ene tilkjendegives det Erich Grubbe, at Erich Juel og Mogens Hög vare befalede at begive sig til Havreballegaard for at forhøre Mester Christen Nielsen.

Ved det andet tilkjendegives det Erich Grubbe, at Mester Christen Nielsen sendes tilbage igjen, og at Lehnsmanden skal tage Forvaring af ham, at han bliver tilstede eller lade ham borge for sig selv. Item at han skal passe paa, at Bispens Enke ikke omkommer sig eller bortkommer. "som Du vilt andsvare".

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 109.

1643. 4 og 18 December. To Breve, angaaende Mester Christen Nielsen og Dr. Morten Madsens Enke.

D. d. Haffn. 4 Decbr. 1643, Befaling til Bisperne i Aalborg og Viborg at kjende paa de Sager, der af Comissionen, Mester Christen Nielsen anlangende, bleve dem forelagte. d. d. 18 Decbr. da Mester Christen Nielsen beklager sig, at efterat han er kommen hjem, holdes han saa strængt, at han ikke tør tale med Nogen, saa befales E. Grubbe at lade ham tale med hvem han vil, kun at det skeer i Nogens Paahör, som han (E. G.), selv dertil forordner. Item da Bispinden havde beklaget sig, at der var ingen i Byen, som vilde paatage sig hendes Sag at forsvare, saa befales Lehnsmanden, at han ikke maa hindre nogen i

at tale hendes Sag, hvem hun dertil begjærer og kan formaae dertil.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 110.

1643. 18 December. Brev, om at det gevorbne Krigsfolk, som skal marschere, tilholdes at gjøre deres Skyld til Borgeskabet klar.

Christian den fierde etc. Vor Gunst Tilforn Efftersom det Geuorben Krigsfolch udj det Lehn Inquarteret schall Machere da bede wj dig och Naadigst wille att Du strax Vfortöffuet Lader gjøre, Affregning med denom ihwor wit dj Borgerschabet schuldig bliffuer att borgerschabet der effter Kand bliffue betalt, dermed scheer wor willie Befallendis dig Gud Skreffuet paa wortt Slott Kiöbenhaffn den 18 Decemb^r. Anno 1643.

Vnder wort Zignet

Christian

Udskrift: Oss Elskelig Erlig och Welbiurdig Erich Grubbe til Thielle wor Mand Tiener Och Befallingsmand Paa wor gaard Vdi Aarhuss.

(Originalen i Raadhus Archivet, med Segl.)

Nr. 111.

1643. 27 December. Skrivelse fra Borgemestre og Raad, betræffende det udbudne Mandskab af Aarhus.

Borgemester og Raad tilskrive Land Commissarierne, at de have gjort deres yderste Flid med at forskaaffe 200 raske Karle at lade möde i Rye, men uagtet al Umage have de kun faaet 100 Mand "som wj dog medt store Penge (foruden en Maanetz soldt, dieris Knapsech och andit diss behör dennöm medgiffuen) dertill haffuer köfft huilche wj nu medt dieris Office-rer fremschicher". Og da Land Commissarierne have skrevet, at de hos Wulf Baltzerssen skulde udtage hvis Krud og Lunter han havde i Forraad og lade

følge med til Rye, saa havde de taget 19½ Tönder Krud og 25 Büscher Lunter, hvilke de nu sendte*).

(Efter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 112.

1643. 29 December. Udskrivning af Sadler og Ridetöi at sende til Snoghöi.

Hilssen medt Gudt, Wide Maa i Borgemester och Raadt i Aarhus at migh ehr till schreffuid fra Rigens Marsch, Att Kiöbstederne her aff Landet, schulle forschiche til hanom huis Sadeller, di allerflieste som Nogen leedis tienlig ehr at bekomme, Huor fore ehr till eder, Saa well Som och Ride Fogder till Aarhus gaardt, Min wenlig Begieringh och befallingh, atj Strax Wden Ald forsömmelsse laader opsöge alle Sadellerne hoes Eder, Med sin till Behör, Sadelgiordt, forböyell, Stieleder Stieböyell Stenger och hoffued Stoell och Mig Jnden i Morgen Aften Laader forstendige, Huor Mange i Kand till Weyebringe, doeg attj denom Jligen forschaffer till Snoeghöy wid Meyelferdt sundt, saa Rigens Marsch, denom Wid Natt och Daug, Kand bekomme, schall i och her for wden laade bestille hoes Sadeller, och Rimmerer alle dj flieste Feldt Sadeller, till Dragoner; J Wdj en Jll Kand flye ferdig huilche i och schall laade mig wide att wi dennom Strax til En Anden tidt, denom Kand borttschiche, Giörer Nu herwdj som Stoer magt paa liger och widt Nat och Daugh det Jngendlunde laader forsömme, be-

*) 1643 den 27 Decbr. haßuer welachtte Borgemesteren vdj Aarhus vdtagen hoes mig paa Comessarar welbyrdige Niels Krag och Erich Juell dieris schriffuelsse först 19 halff Tönder Böes Krud wegett 2576 pund och Koester ett hunder pund Krud 26 Rdr. ehr . . 649½ Rdr.

25 Buscher Lunter ett busch 2 ½ er 12½ Slet Dir.

Wullff Baltz.

Ehandt.

fallett eder Gudt, aff wiborgh hastig Fredaugh den
29 Decbr. 1643.

Niels Kragh

Udskrift: Erligh, Wiis, och welagte Mendt Borge-
mester och Raad i Aarhus Min Synderlige goede
Wener gandsche Jlig Cito Cito Citissime.

Det breff er leffueritt vdi Aarhus Veedt Anders
Nielsen i Brandtstrup dendt 31 Decbr. 1643 om
Aftenen Weed 5 Slett. (Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 113.

1644. 19 November. Befaling betræffende Erklæring i M. Christen
Nielsens Sag.

Erich Grubbe paalægges at erklære sig over,
hvorvidt Sagen mod M. Christen Nielsen var kom-
men, da Fjenderne bröde ind i Landet. Haffn. 19
November 1644. (Jydske Register.)

Nr. 114.

1645. 9 Marts. Brev om det Korn, som Borgerne i Randers og an-
dre Stæder havde kjøbt af Fjenderne, hvilket skulde fratages dem.

Til Commissarierne i Jylland. Da det var be-
rettet, at Borgerne i Jylland, i Randers og andre
Stæder, havde tilforhandlet sig en stor Del Korn af
Fjenderne, saa befales, at enhver maa beholde det Korn,
han eiede för Fjendens Tid, men hvad han havde
kjöbt af Fjenderne, det skulde fratages ham, oplægges
i Magaziner eller anvendes til Undersaaternes Nytte,
"andseende saadan ulouglig handell og Vandell med
vor och Rigens Fiender iche er tillat". Haffn. 19
Martz 1645. (Jydske Register.)

Nr. 115.

1645. 19 September. Om den ihjelslagne Paaske Jensens Tøi at udlevere.

Befaling til E. Grubbe at tilholde Magistraten i Aarhus at udlevere den, Lauritz Ebbesen til Refstrup, hans Ridefoged Paaske Jensen, der af Aarhusgaards Lehns Bønder blev ihjelslagen, da han vilde forhjælpe en af Skanderborg Lehns Bønder til sin Ret, tilhørende Kuffert og Skrin. d. d. 19 Sept. 1645.
(Jydske Register.)

Nr. 116.

1645. 8 October. Rescript om den Overtro, at sætte udøbte Börn paa sygt Qvæg.

Chr. den 4. "Efftersom wj naadigst komme udi forfaring, stor wgudelighed paa Landsbyerne mange-steds att gaa i Suang, med wdøbte börn paa sygt Queg att lade sette, i den meening, det deraff schulle bliffue helbredt, da paa det saadan Superstition och Dieffuelens gierning, her effter kand bliffue forekommen" etc. befales Provster og Præster at have Indseende hermed o. s. v. d. d. Kjöbenhauffn den 8 Octbr. 1645. Christian R.

(Originalen i Bispe-Archivet.)

Nr. 117.

1645. 2 November. Om de Tvistigheder, om bortkomne Eiendele, som kunne opstaae efterat Fjenden er bortdragen.

Et Regulativ af 19 Poster, hvorledes der skal forholdes med de Tvistigheder og Irringer, der kunne begive sig, efter at Fjenderne vare bortdragne, hvilke vel kunde være af den Vigtighed, at de maatte paa-tales, dog ikke forfølges med den strænge Ret "och en deel dog deraff findiss aff den Consideration och

Victighed at vere, at dj ej kunde saalediss vstraffede ladiss, som effter den sidste Keyserlige Krig skeede").
(Bispe-Archivet.)

Nr. 118.

1645. 16 November. Skrivelse fra de Kongelige Commissarier, at Borgemestre og Raad skulle opgive hvad Skade Staden havde lidt under den fjendtlige Occupation, og Stadens nærværende Tilstand.

Nest woris Wenlig helsen, och Stedtzwillig Erbiudelse, til aldt gaatt, Efftersom wj haffuer bekommet, Hans Maytt. woris Allernaadigste Herres. Naadigste befalling att schulle begiffue Oss till Alle, Kiöbstederne wdj Aarhuss Stiftt Liggendis, Och med flid forfahre wdj huad Stand, de aff fienden er Effterlatte, Saa och huad schade de Liid haffuer, Thi ere wj formedelst Samme oss aff hans Maiytt Anbefallede Commission, Begierendes Att Borgemester, och Raad (Efftersom denem Byens Leilighed best er bekiendt) Sig imoed Oss, om dend gandsche Byenss Neruerrende tilstand, Saa och huad schade dend wdj Seeniste feide tid Liid haffuer, Saa wdförligen, och Nöyachtigligen. Wilde Ercklere, och Samme dierris Ercklering til Oss wnder dieres hender beschreffuen giffue, Som de det i Frembtiden Acter at wilde forsuarre, och paa tilbörilige Steder wehrre bekiendt, Och will hermed haffue eder Samptlige Vnder Guds Milde Protection och beschiermelse befalledt, Actum Aarhuss dend 16 November Ao 1645

Mogens Bille

P. Reedtz

mpp.

mpp.

Udskriften: Erlige wisse och welforstandige Borgemestere och Raad wdj Aarhuss, worriss gode Wehner, Gantz Wenlig?
(Originalen i Raadhus Archivet).

*) Af I. Rev. fol. 10. Nr. 95, som er Regnskab over procuratoris Capituli Indkomst 1645, sees, at der for det Aar næst efter Fjendernes Udtog kun betaltes halv Skyld og Landgilde i Jylland.

Nr. 119.

1645. 21 December. Tilstaaelse fra Rasmus Jörgensen, Brolægger i Kolding, at Borgemester og Raad havde indhændiget ham en Erklæring over den Skade, som Byen havde lidt af Fjenderne.

Kiendis Jeg Rasmus Jörgenssön Brolegger i Coldingh att Jeg haffuer annammet aff welwisse och fornehmme borgemester och Raad i Aarhus, dieris och Aarhus Byes Erkleringh paa huis Brystfeldighed for^{ne}, Aarhus By Vdj fiendernis Thidt er vdj geradt huilcken Erkleringh jeg loffuer att leffuere Erlig och welb. Mand, Mogens Bild Slotzherr paa Coldinghuss Slodt, dennem vden schade i Alle maader dess thil witterlighed mitt Zedwahnligt merck vnderschreffuitt och Jacob Nielssön och Anders pederssön borger i Aarhus med mig thil witterlighed at Vnderschriffue Dat. Aarhus den 21 December 1645.

Jacob Nielssön
Ehapdt

M

Anders Pedersönn
Egen handt

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 120.

1646. 16 Marts. Brev, at Mölleren i Aarhus Mölle kan arrestere det Korn, udenbyes Möllere hente i Aarhus, som og deres Heste og Vogne.

Christianus Qwartus Giöre alle witterligt, at eftersom os Naadigst er forekommet hvorleedis nogle Möllere udj Aarhus Lehn sig Skal understaa, at drage til forbemelte Aarhus med deris Heste og Vogne, og Hemmelig hente Malt og Korn at före til deris Möller at Male, saavel som og Borgerskabet der sammesteds til Dennem at lade udføre, hvoerover mueligt med vores Told og Accise Underslæb begaaes saa og Aarhus Möller paa sin Maling Skeer forkortning da ere vi naadigst tilfreds at bemelte Aarhus Möllere, saamange som hand enten i Byen eller andensteds udi

slig Underslæb antræffer fri uden nogen Forbrydelse og tiltalelse maa lade deres Heste og Vogne og medhavende Korn Arrestere, og siden Domb der over lade hende Forblivendes etc.

Hafniæ d 18 Marti A° 1646.

Udskrift: Læst paa Aarhus Raadstue d. 1ste Juny 1676.

Læst ibidem den 8 Juny 1676.

Forewist og Forkyndt paa Aarhus Byeting den 18 Decbr. 1684.

Læst paa Aarhus Byeting d. 14 Setbr^r 1699

Rigtig Copie efter Originalen

Thesterer

Grotum.

(Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 121.

1646. 14 Mai. Brev om den ulovlige Frihed, Doctores i Randers tiltage sig.

Knud Ulfeld fik Brev, at Randers Borgere havde klaget over, at de der boende Doctores tiltog sig mere Frihed, end de kunde tilkomme, hvilket han maatte paasee. Hafn. 14 May 1646.

(Jydske Register.)

Nr. 122.

1646. 17 Mai. Befaling at forordne nogle Mænd til at gaae om i Kirkerne med lange Kjeppe, at slaa dem paa Hovedet med, som sove under Prædiken.

Chr. den 4. Da der begaaes stor Uorden i Kirkerne med "Sougen" (Soven)" da ville vi naadigst, atj vdi hvert Sougen (Sogn) i eders Stift nogle schall tillforordne, som kand gaae runt om i Kircherne med lange Kieppe, och Slaae dennem paa hoffuidet som

souffuer och saaledes holder folchet aarvaagen til at høre Predichen *)".

(Udtog efter Originalen i Bispe-Archivet.)

Nr. 123.

1446. 30 Mai. Brev om en Skat af Kobber og Tin for at restituere Artilleriet efter Krigen.

Christian den 4. Brev til Lehnsmanden: Formedelst den Skade, Riget i sidste Krig har taget paa Artillerie, anmodes "bönder og Menige Almue" over hele Riget efter deres Formue at komme Kongen til Hjælp med Kobber og Tin, dog saaledes, at de, som ved Thingsvidner (der skulle paategnes af Lehnsmanden) bevise deres Fattigdom, skulle være fri. Ligeledes skal han og Bispen handle med Præsterne i Lehnet, at de godvillig yde Bidrag, dog saa at hver Præst i det mindste giver 4 L $\frac{1}{2}$ Kobber (Kedelkobber) og 1 L $\frac{1}{2}$ Tin. Alt at leveres til Töymesteren "oss Elschel. Christopher Suenche**). (Copi i Raadhus Archivet.)

*) Denne Anordning har jeg seet endnu at være i Brug i Marstrands Skjergaard, i Fiskebekskihl, hvor jeg i 1817, under et Ophold af nogle Dage, besøgte Kirken. En Mand i en lysblaa Kjole, klædt ganske som Staaderkongerne i Aalborg for nogle Aar tilbage, gik under Prædiken frem og tilbage med en omtrent 4 Alen lang Stang med en Klump paa Enden, omtrent som Hovedet af en Morgenstjerne uden Pigge. En gammel Kone, som nikkede, fik vel ikke paa Hovedet, men "Spögubben", som jeg troer denne Betjent kaldtes, stødte haardt i Gulvet med Stangen, tæt udenfor hendes Stool, hvorpaa hun forskrækket foer i Veiret.

At der i Aarhus, efter det ovenstaaende Paabud, ansattes en Mand med en lang Kjøp "och Slaae dennem paa Hoffuidit som souffuer", sees af Udtog af Domkirkens Regnskab i det følgende. Udg.

***) Brevet er stilet til Erik Grubbe til Thielle, Embedsmand paa Aarhusgaard, og handler blot om "Bönder og Almue", men det er læst paa Aarhus Raadhus den 13 Juli og paa Ryggen paategnet: "Anlangendis at handle med Prester och Borgerskabet omb Kaaberskatt."

Nr. 124.

1646. 18 Juni. Brev om Hans Skoning, der hindres i sit Embede.

Befaling til Lehnsmanden at undersøge Hans Skonings Klage over M. Söffren Anderssen og M. Jacob Knudsen Lector og Rector i Aars, der hindre ham i at betjene sit Embede, uagtet de övrige Capitulares ikke ere ham imod.

Hadersleb 18 Jun. 1646. (Jydske Register.)

Nr. 125.

1646. 30 October. Om Nævninger i Bispindens og hendes Svigersöns M. Christen Nielsens Sager.

Da Vidnerne i Sagen Mester Christen og hans Hustrues Moder nu af Landsdommerne vare forhörte, saa befales Lehnsmanden Erich Grubbe at tage af de fornemste, vederhæftigste og bedste Borgere, enten det er Borgemestre, Raadmænd eller Præstens Medhjelpere, Ingen undtagen, til Nævninger, "paa det Sandhed des bedre kand vdledes". (Jydske Tegnelser.)

Nr. 126.

1646. 11 November. Paabud om Kirke Disciplin.

Kgl. Rescr. at ingen Psalmer synges i Kirkerne uden dem, Almuen har lært; at Ungdommen holdes til at lære de samme; "att Quindfolchene schal tillholdis och formanis, at sidde offuer ende udj Kirchen, naar der Siungis, och tillige med dend Anden meenighed at siunge Pssalmer"; at de store Tyende i Kiöbstæderne, saavel som paa Landet, skulle staae frem paa Kirkegulvet og lade sig overhöre; at gemene unge Folk ikke maa troloves för de i Skriftestolen havde aflagt Pröver paa, at de kjendte deres Troes Lærdomme").
Khaffn 11 Novbr. 1646. (Originalen i Biske-Archivet.)

*) En ældre Dame i Aarhus paastaaer at kunne erindre, at det,

Nr. 127.

1647. 22 Januar. En Kone, som anden Gang har ligget sit Barn ihjel, skal staae aabenbar Skrifte, kommer hun saaledes tredie Gang, da at straffes paa Livet.

Jörgen Hög fik Brev, at da Hs. Mai. af hans Erklæring saae, at Hans Mikkelsens Qvinde i Aall nu anden Gang havde ligget sit Barn ihjel af den Grund, at de for Armod ikke havde Evne til at holde Tyende og Tjenestefolk, saa benaades hun paa Livet, men skal til Straf og andre til Advarsel staae aabenbar Skrifte, og derhos paamindes, at dersom hun tiere bliver befunden i saadanne grove Forseelser, skal hun uden Naade straffes paa Livet. Haffn. 22 Jan. 1647.
(Jydske Register.)

Nr. 128.

1647. 28 Januar. Augustinus Miller sat under Tiltale som Rettens Foragter.

Befaling til E. Grubbe, at tiltale og hænde Dom over Augustinus, forrige Byskriver i Aars, som Rettens Foragter, for hans Forhold under Sagen mellem ham og Joh. Lyloffsen. Haffn. 28 Jan. 1647.
(Jydske Register.)

Nr. 129.

1647. 2 Februar. Brev fra fire Rigens Raad (Landcommissarierne?), om Udredelse af Penge til Postbudenes Lønninger af Kjøbstæderne, samt Udbud af en Karl med Skovl og Spade, paa egen Kost at arbeide paa den nye Fæstning ved Hals og tvert over for Fyen.

Woriss gandsche wenlig Helssen forsendt med Gud Allermichtigste, Nest wenlig thacksigelsse for beuiste goede, det Gjien at forschjulde wij Stedze will

endnu i vor Tiå i Aaby Kirke var Skik, at Fruentimmerne lagde sig paa Knæ, naar de kom i Kirken og under Sangen sade forover böiede, og var det en bedrøvet Enke, da blev hun under hele Tjenesten liggende paa Knæ.

findes Willige. Kjerre Erik Grubbe Kierre Broder, efftersom Riges (sic) Raad, Wdaff dette provincie deris schriffuelse Ehr oss Behendiget, Anlangende att wij med borgeschabitt Her udj Landitt wed Lenssmandens Befoerdring wille Handle om Penge at Wdgiffue thill poest budenis opRettelse, Saa haffuer eendeell Kiöbstedernes Middell Her hoes oss werit forsamblet Och dertill Beuilgett och saat for Penge at Wdgiffue, Huorfor woris wenlig Begiering, Att du wille thilholde Borgemester och Raad, wdj dit Lehen wnderliggendis Kiöbsteder, Att huis dj dertill Beuilgett Haffuer Och ehr sat for effter hoes fölgende Zedell at vdgiffue, Maatte bliffue ehrlagt her vdj Wiborig Endeligen Jndenn Pinzedag förstkommendis, Och saa frembt Jungen aff oss paa dj thidder Kunde findes her tillstede, de da pengene till Hendrick Jensen Landztinghörer her sammesteds wille leffuere, Och derpaa thage hanns Beuiss, efftersom och forgangen Aar, Adellen sielff Haffuer Beuilgett Enn Vnng karll at wnderholde paa Huis festninger her vdj Landett schall anliggis, Nemblig thuert offuer for Fyenn och Wed Halss, da ehr sambtögtt at en huer schall forschaffe Sinne frij wnderholding Sampt enn Spade Enn schoell och enn Hyffuelborde, at Du derfore Adelen udj dit Leen wille thilschriffue Att alt sligt maatte haffuis wdj Beredschab. Wij for worris personn for Retter altid gierne Huis dig Kierre broder till thieneste och goede kand werre, Och will her med haffue dig Gud allermichtigste Befallit Ex Wiborig denn ij Februarj A° 1647.

Peder Lange Erik Jull Mandrup Due

Eg. H.

Eg. Hd.

mp.

Hendrich Randzou

mp.

Udskrift: Erlig och Welbr. Mannd, Erick Grubbe thill thielle Kong. Maist. Befahlings Mand paa Harballegaard, woris Kierre Broder, Och sönderlig goede wen, gandsche wenlig tilschreffuit.

Lefuerit her Paa Aarhusgaard den 18 Febr. 1647.

(Efter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 130.

1647. Februar. Udtog af en Fortegnelse over Hans Deusters Böger.

Ved Skiftet efter Hans Deuster fandtes følgende Böger blandt flere. In Folio: Luterij biblius denn förste Partt in folio thydsch som Endis paa Psalteren 2 Dlr. Harmonia Evangelistarum Fischeri 1 Part thydsch 2½ Dlr. Chronicon Chyterij 1ste Part thydsch 2 Dal. Do. den 2den Part 2 Dal. Historia Ecclesiastica opera Hedlonis tydsch 2 Dal. Cronicon Sleidani teusch den förste part 3 Dal. Jerusalembs stadts beschriffuelsse Reisnerj threj Parter in uno involucro 2½ Dlr. Adell Spegell Spangenbergij den 2^{den} partt 2 Dlr. Itinerarium sacrum Buntingi thydsch vnd Viceris von einigkeit vnd Zueitragt begge 2 Dlr. Historia Josephi 2 Dlr. Cosmographia Mynsteri thydsch 3 Dlr. Dansche Kongers Slecetbog 2½ Dlr. Saxo Gramaticus fordanschet 2½ Dlr. Dass Helden Boch vnd Ouidij Metamorphosis paa thydsch vdsat durch Hadomanno Begge 1½ Dlr. In 4to: Chronica Carionis tydsch 1 Dlr. In 8vo: 5 Bögger von Amadis aus Franchreich nemlig 2den, 4de, 5te, 9de og 10de Del*) alle for 3 Dlr. Monarchen Boech durch . . . 2 ¼. Italiensche französiche vnd En-

*) Det bemærkes, at ved Skiftfordelingen blev et Værk bestaaende af flere Dele saaledes delt, at hver Arving fik sin Del, saavidt Værket strakte til; deraf udentviwl de mange Defekter.

gelsche Schat Cammer 1 Dlr. Commentarius in Terentium Riccij, Latin 2 Ɔ. etc. etc. (Raadhus Archivet.)

Nr. 131.

1647. 5 Marts. Befaling til Lehnsmanden at træffe en anden Indretning med Torvedagen i Aarhus, der nu holdes om Fredagen, hvorved Bededagen ofte forsømmes.

Christian den 4 etc. Wor Gunst Tilforen, Efftersom wij Komme wdj forfaring, at der wdj wor Kiöbsted Aarhuss Schall holdis torffue dag om Fredagen huor wdoffuer Bededagene tit och ofte forsömmis, Da wille wi Naadigst, at Du med Borgemestere och Raad der vdj byen en Anden beleilig dag dertill schall beramme huilchet wi Siden med woriss Naadigste obene Breff till Rette torffue Dag vil lade forordne, dermed schier wor willie, Befallendiss dig Gud, Schreffuit paa wort Slot Kiöbenhaffn dend 5 Martij Anno 1647*).

Vnder wort Zignet

Christian.

Udskrift: Oss Elskl. Erlig och welbyrdig Erik Grubbe till Tiele wor Mand, Tienere och Befallingss Mand paa wor Gaard Hauffrballegaard. Leffueritt den 4 Martij 1647. (Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 132.

1647. 3 April. Tilladelse til at rödde en forhugget Skov tæt ved Havreballegaard.

Erich Grubbe fik Tilladelse at rödde en Skov, som var næsten forhuggen, beliggende tæt ved Havreballegaard og at gjöre Jorden til Agerland, og læggen under Ladegaarden ibid. Haffn 3 April 1647.

(Jydske Register.)

*) D. d. 14 April 1647 har Christian den 4 tilladt, at Torvedagen, istedetfor om Fredagen, herefter maa holdes om Löverdagen, paa det at Gudstjenesten ikke skal forsømmes.

Nr. 133.

1647. 15 April. Befaling om at lade foretage en Visitation af to Læger, over Apotheket i Aarhus, hvorover der var klaget.

Da det var andraget, at Apotheket i Aars ikke var forsynet med saa gode Medicamenter, som man kunde fordre, saa blev det befalet Dr. Johan Christoffer Medicus i Aarhus og D. Egidius i Randers at visitere Apotheket, i Overværelse af Borgemester og nogle af Raadmændene, og under samme Dato gik Befaling til E. Grubbe at tiltale Apothekeren til hans Privilegiums Forbrydelse, om Undersøgelsen viste, at han ikke havde gjort sin Pligt etc. Hafn. 15 April 1647.

(Jydske Register 308.)

Nr. 134.

1647. 4 Mai. Befaling om at beskikke Dr. Morten Madsens Enke en Lavvæрге.

Befaling til E. Grubbe at paalægge Mads Poulsen Borger og Indvaaner i Randers, at paatage sig Christine Johansdatter, forrige Bispes af Aars, hendes Sag som Lauvæрге, og til at paatale den efter Lov og Ret, hvorom hun har ansøgt Hs. Maist.*).

Haffn. 4 Mai 1647.

(Jydske Register.)

Nr. 135.

1647. 20 Mai. Rescript om Mester Christen Nielsen, der er dømt fra sit Kald og Mester Jens Dolmer, som skal indsættes deri.

Kgl. Rescript: da Mester Christen Nielsen, Sognepræst til Domkirken, nu er dømt fra sit Kald, og

*) Under 31 Mai s. A. gik Befaling til Frantz Lyche, at da Raadmand Mads Povelsen havde undskyldt sig for denne Sag, da han ikke altid kunde være tilstede, saa skal han paalægge Raadmand Mads Thygesen sammesteds at vicariere i den Aaldens Fraværelse.

(Jydske Register.)

Mester Jens Dolmer, Ulric Christ. Gyldenlöffues Præceptor, i Aaret 1643 havde faaet Löfte paa dette Kald, om Mester Christen Nielsen blev afsat, og Mester Jens Dolmer reiser over, for at lade sig höre paa Kaldet, saa befales, at om han bliver valgt, en anden af Byens Præster da skal betjene Embedet, indtil han fra U. C. Gyldenlöve kan blive forlovet*) etc.

Khv. 20 Mai 1647.

Christian.

(Bispe-Archivet).

Nr. 136.

1648. 12 April. Fuldmagt for Anders Lyddichsen, paa Stadens Vegne, den 17 April i Kjöbenhavn, at bivaane Prinds Frederiks Udvalgelse til at succedere paa Thronen.

Kiendis wi wnderschreffne Och Giör hermed for alle Witterligt med dette wort obne breff, at Efftersom Stoermegtig Höybaarne Förste, och Herre Sal. höylofflig Jhuekommelsse, Koningh Christian den Fierde, Danmarches Norges Wendes och Gottis Koninng, Hertug udi Schlessuig, Holstein Stormarn och Dytmerschen, Greffue vdj Oldenborg och Delmenhorst, Alles woris Naadigste Herre och Koninng, Haffuer for nogen thidt Siden ladet Sine Obne Breffue och Patenter Vdgaae, i den mening, Efftersom det saaledes den allerhöieste Gudt, Haffuer behaget adt Bort Kalde den höyebaarne Förste och Herre, Hertug Chri-

*) Kgl. Rescr. til velb. E. Grubbe og Dr. Jacob Matthiesen d. d. 27 Septbr. 1647 med Befaling at tiltale M. Jens Dolmer "for nogle groffue Eccesser, som hand beganget haffuer" . . . 1647 den 30 Septbr. udgik et Kgl. Rescr. til Biskop Dr. Jacob Matthiesen, at dersom Mester Jens Dolmer bliver dömt fra sit Kald, saa skulle de 3 lærdeste og skikkeligste Landsbypræster i Stiftet sendes til Kjöbenhavn at lade sig höre "efftersom oss magt paaligger at en schichelig Mand till forbemte Kald igien bliffuer befodret",

stian, höylofflig Jhuekomelsse Wdualdt Printz till Danmarch och Norge, huorudoffuer nu ingen Eligeret och Wdualdt befindes, som disse Rigers, och Landers hoffuet, och Herre Kunde werre, med miere, Medens paa det Zicherhed och Rolighedt Kunde Stiffes, Wenighedt, missforstandt och Wroe at forekomme, Er for nöwendigt agted, nu till den 17 April. först Kommandes, wdj Kiöpnehaffn med meninge Rigers Stende, Omb den Höybaarne Förstes och Herres, Hertug Frederich, Hertug udj Schlessuig, Holstein Stormaren, och Dytmerschen, Greffue udj Oldenborg, och Delmenhorst, Hans Wahl och Election till dette Rigers, sampt diss wnderliggendes Rigers Landers och Prouintzier Regiering, effter höigbemelte hans Kon. Mai. Dödt och Affgang Adt forestaa at Dilibere, Slutte och affhandle Naadigeste begierendes fuldmechtige med Nögachtige Fuldtmagt Aff Stenderne udj huer Prouince at forsichie, och lade mödde, at Aldt for^{ne} till bemelte Thidt Kunde foretages med widere offte bemelte hans Kon. Mai. Breff och Patenter Jndholdt. Daa haffuer wi udi den Hellige Threfoldighedts naffn, Endrechteligen, Sluttet Och Jndgaaedt den höybemelte Förste och Herre Hertug Frederich, till disse Rigers och Landers Printz at Kore och Wahle, Och haffuer wj omb höygste bemelte Herres och Förstes, Hertug Frederichis Wahl och Election paa wor. Egne och den fattige menighedt udj Aarhuss bye dieris Wegne, Sambtöcht, till betroed, och fuldmechtiget, Saa och hermed Sambtöche fuldtbyrde Och tilbetroedt Anders Lyddichssen Her same stedtz Till bestembte Thidt, den 17 Aprilis udj Kiöpnehaffn med de Andere Prouintziers Deputerede och Fuldmechtiger, At handele Slutte och forrette som wi gerne nöyes och orffuis

med i Alle maader: Noch ehr wi paa det Allerydmyggeligeste, och Wnderdanigste begierrende, huorpaa wj ey thuiffler for^{ne} Aarhuss Bye maa beholde och forbliffue weed de Privilegier och haandfestninger Som Höylofflig, hans Ko. Mai. Naadigeste Soerit och giffuet, och Andere hans May. Forfædere for^{ne} Aarhussbye, Forwnt och Bebreffuet Haffuer, Den Allermegste Gud Will wærdes till At giffue Sin Rige Welsignelse och Benedidelse Alting maa komme till hans Hellige høye naffns æhre, och Hans Førstlige Naade til Glæde och goede Euigwarende Berømmelsse och Jhuekommelsse, och alle Jndbyggere till Welstandt, Bestandig Welfærd och goede. Datum Aarhuss den 12 Aprilis Anno 1648.

Att dette er en Rigtig Copiæ aff den fuldmagt mig bleff leffuerid, bekjender Jeg

Anders Lyddichssen Ehdt.

(Efter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 137.

1648. 9 Mai. Shrivelse fra Rigens Raad, at da Prinds Frederik nu af Raadet er udkaaret til Konge i Danmark og Norge, og da Tidens Tilstand ikke tillader, at Hyldingen som sædvanligt foretages i hver Provinds for sig, saa beordres Kjøbstæderne at sende en Borgemester, en Raadmand og en Borger med Stadens Segl og fornøden Fuldmagt at møde i Kjöbenhavn, tre Dage før den til Hyldingen berammede Dag.

Danmarchis Rigis Raad, Helse Borgemester och Raad och Meninge Borgerschab offuer ald Danmarckis Rige Wenligen och Evindeligen med Gud, Och giffue eder her hoess alle och en huer tilkiende at efftersom den høybaarne første och herre Her Frederich den Tredie, med Guds Naade Danmarchis Norgis Wendis och Gottis wdualde Prindtz och herre, Hertug til Slessuig Holsten Stormarn och Dytmerschen, Greffue wdj Oldenborg och Delmenhorst, Nu wdj

denne forsamling vdj den hellig trefoldigheds Naffn aff Meenige Danmarchis Riges Raad och Riderschab er wdualt och kaarit och aff Geistligheden och Borgerschabet Samtycht Danmarchis och Norgis Koning at worde, Saa effterdj denne Neruerendis tilstand Jche kand taale och alt for langsombt wilde falde at Saadant som Seedwanligt werret haffuer i alle provincier Seerdeelis bliffuer forretted, da er for Landtzens Rolighed och beste denne gang for Raadsombt och Nödigt eraget at hyldingen her wdj Kiöbenhaffn aff Meenige Stender offuer det helle Rige bliffuer forretaget och fuldendet och der til berammet den 6 July förstkommendis, Thij bede wj eder alle och huer Seerdeellis, atj aff eders Bye trej Dage tilforne wille lade möede her wdj Kiöbenhaffn, En Borgemester, en Raadmand och en borger med eders Stadtz Segel och alles eders fuldmagt Saa de wisseligen til for^{ne} tiid och Steed her ere tilstede, da paa alles eders wegne ydermere at forfare huis Samme Hylding Angaaendes her bliffuer proponeret och foregiffuet, Och der wdinden at giöre och Sambtyche huis andre Stender her wdj Riget for gott Anseendis och gjörendis worder, Saadant scheer woris wdualde Prindtz och herre til Naadigste behaug worris fæderne Land til Merkelig Gaffn och beste, Och alle och en huer til Störste Roelighed och Langwarende welstand Och bliffuer aff woris wdualde Prindtz och herre med ald Gunst och Naade moed alle och en huer wforglemt Jhuekommet och Erkiendt. Och wj for worre Personner findes eder alle och huer til ald Gunstig befording, willige och Erbödige.

Actum Kiöbenhaffn dendt 9 May Ao 1648.
Corfitz Willfeldt Christian Thomesen mpp.

Anders Bille mppria. O. Gedde pp. Christoph. Urne. Mogens Kaas mpp. Thage Throlle. Christoff. Vlfeld Egh. Jörgen Seefeldt Christoffersen mpp. Gregers Krabbemoppa. Hanns Lindenow. Jffuer Wind Eh. Jürgen Brahe mpp. Friderich Rud Egen hand. Niels Trolle mppria.

(L. S.)

Paategning: Lest paa Aarhus Raadstue den 25 May 1648. Lest paa Aarhus Byeting den 25 May 1648. Lest paa Aarhus Raadstue den 1 Juni 1648.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 138.

1648. 13 Juni. Om Handelen i Horsens.

Til Lauritz Ulfeld: Horsens Borgere havde andraget, at deres Borgemester Oluff Hanssen, efter et gammelt Privilegium, ham meddelt af Christian den 4, tilholder sig alene at handle med Hollænderne og Fremmede, som komme der til Byen, hans Medborgere og den hele Egn til stor Skade, og nylig skal han have forbudet en hollandsk Skipper, som laae der for Byen, at sælge det Ringeste til Borgerne, uagtet han Intet selv kjøbte af ham, og hvorvel baade Skipperen attraaede at sælge og Borgerne at kjøbe etc. Det befales nu, at han skal levere dette Privilegium fra sig etc. Hafn. 13 Junj 1648. (Jydske Tegnelser.)

Nr. 139.

1648. 29 Juli Om Stadens Privilegier at indsende.

Frederik den 3. Rescript til Lehnsmanden E. Grubbe at lade Magistraterne i Lehnet indsende Copie under Stadens Segl af de Privilegier, der vare i Brug

og Observants, og som de tænkte at faae confirmerede ved Kroningen o. s. v. Kjöbenhavn 29 Juli 1648.

Paa Ryggen Udskrift og: Leffuerit Paa Haffrballe-gaard den 1 Septb^r 1648. Lest paa Aarhus Raadhus den 7 Septb. 1648. (Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 140.

1649. 27 April. Befaling om at oversende Mester Christen Nielsen og Bispinden under Forvaring.

Befaling til Niels Krag at forskikke M. Christen og forrige Bispens Qvinde i Aarhus, hver for sig, vel forvaret over til Kjöbenhavn, da deres Sag paa næste Herredag skal foretages. Hafn. 27 April 1649.

(Jydske Register.)

Nr. 141.

1649. 11 Juni. Kongelig Befaling til 5 Læger, at undersøge nogle Recepter, henhørende til Mester Christen Niensens Sag.

Frederik den 3. W. S. G. T. Wi bede eder och Naad. wille at i giffuer eders vnderdann. betenckende om hos föyede recepter huor till de tiener at bruges, saa och at i omstendilig forhörer M. Christen forrige Sogneprest i Vor Kiöbsted Aarhus huad han derom will Vere gestendig och huortill hand denem haffuer brugt huorom i med forderligste vdförlig relation i Vort Canelie haffuer at indskicke d. Hafniæ 11 Juny.

Marginen: D. Oluff Worm, D. Simon Pauli, D. Fabricius den Vnge, D. Thomas Bartholinus, D. Hyp-hauff.

(Udkast i Geheime-Archivet.)

Nr. 142.

1649. 24 Juni. Herredags Dom med Voteringer i Sagen: Dr. Morten Madsens Enke, Kirstine contra Erik Juel og Mogens Hög, hvorved hun frifandtes for de hende paabyrdede Beskyldninger.

Kiersten Dr. Mortens cit. Erick Juell — Mogens Hög for de haffuer [vden nogen exception] wed mact kiendt de offuer hende forhuerffuede Vidner som till Sueckelse for dennem vaar indsteffnet: 1. Effterdi de vaare icke loufligen effter rictig kald och Warsel forhuerffuede och effter rycte och tiidender, Huorimod Landsdommere suarede at de Widner waare forhuerffuede i Aarss Capittel i Erick Grubbes Borgemester och Raads och dieris egen nærwærelse huilcket de nectede at de aldrig waar till wedermæle men icke haffuer vildet eller Tordt möde enten til Herridtzting eller Landsting endog de dertill tiit och ofte er citeret. [In margine: Widnisbyrdene bestaar vdi 60 Personer deraff ere icke tilstede vden 22 huilcke de begierer at maatte alle særlige forhøres.] 2. For en Sandsmends (sic) Tow aff 4 mennd de haffuer ved mact kiend for en död foster som paa kierkegaarden skall were fundet, som de haffuer soret hende till Moder och fra hendes fred endog ingen retmessig Widne haffuer wundet hende wed de tiider at haffue redet till barsell eller giort barsell och Sandsmends Tow kand icke skee anderledes effter Lowen end wed 8 mend Tilmed haffuer der ingen sictet hende effter Lowen icke heller er fosteret siunet och grandscket som billigen burde.

Interrogatoria aff Landsdommerne till M. Christen:

1. Om hand kunde benecte at hand haffuer haft skammelig omgengelse.
 2. Huor for hand icke haffuer holdet sig fra hende effterdi hand hörde well om hendes onde ryct.
 3. Om (denne Ouæstion mangler.)
 4. Om hand icke wiiste at hun redde til barsel. Huilcket hand alt sammen benectedt wed sin æd.
- Ligesaa till Hende 4 (?) Poster. Widnerne waare:

1. M. Jacob Knudssen med opracte finger sor at hand icke haffde seet nogen giörlig gierning men haffde well hört at de waare i rycte för huer andre och at hun redde till barsel, och at hand saa den 22 May 1643, saa well at hun waar tyck ligesom en quinde der redde till barsel men wed icke om hun redde till barsel men den 12 Augusti waar hun hos M. Jacobs quinde der hun laa i barselsing och da war hun smal igien. Huorimod hun benectedt sig icke at haffue redet till barsell men benectedt icke at hun io waar noget tyckere dengang hand omwidnede men icke anderledes end som ethuer kand wederfares at mand er icke altid liige tych och liige smal.

2. M. Christen Friis suor at 1 Söndag i Advent 1641, i en Præstegaard til bryllup, om afftenen effter maaltid gick Kiersten op paa kammerset och M. Christen fuldte hende strax och der sagdes men weed icke aff huem at M. Christen haffde lagt der paa kammerset om natten i Præstegaarden. Huilcket hun beiaede at hand waar i Præstegaarden och hand liigesaa at hand lagde paa kammerset i den tridie seng effterdi hun och hendes daatter laa i en seng och M. Christen Friis och hans hustru i en anden och M. Christen i den tridie. Om rycte och tiden der om dieris dristig omgiengelse men icke self haffuer seet wiidere Waar ochsaa hos Bispen om afftenen der hand döde men da gick alting saare kierligt imellem dennem och hun haffde hannem i Armen. Hannem siöntes ochsaa at hun waar tyckere end hun pleyede men weed icke huoraff det waar.

3. Hr. Johan Hanssen Capellan bekiendte effter rycte och Tidende at haffue hört de haffde ond omgiengelse men icke at haffue seet noget. — Den tiid

barnet waar funden paa kjerkegaarden och Servieten kom der en knippelings kremer til hannem och sagde at hand erindrede sig icke andet end Bispens kone haffde io köbt de knippeling aff hannem som waar om Servieten. — Engang skickede M. Christen hannem bud wed vnderdegnen at hand skulle erindre en piige i skriftestoelen som kom fra Dr. Morten quid esset Mendacium & calumnia — Saa och at hun waar bleg vnder ansictet och tyck.

4. Hr. Suend Albredtssen, wand Om rycte och Tidende kand hand icke necte at hand io haffuer hört at de haffuer fört et ont leffnet tilhaabe men icke haffuer seet noget self. Apotekereren i Aars haffde sagt at den præscription som M. Christen haffde leffueret ind paa Apotecket waar dycdig til at fordriffue Foster. — 23 Augusti 1643 straffede hand horerie paa Predickestoelct och förde Rubens historie til exempel*), och bleff fört for Bispem at hand haffde talt for dristig och bleff derfor anklaget och citeret aff Bispem och da suarede M. Christen i Capittulet sigendes: nos non sumus bestiae. — Saa och, at hun saa ilde vd och spurde hende hui hun saa ilde vd efterdi hand waar Bispens famulus suarede hun: "ieg er nöd der till for min mands suaghed" men siutes icke hun redde till barsel — Hörde at der sagdes "Bispem er icke saa suag som ordene gaar hand faar snart glede aff en vng. liffs arfuing".

5. M. Söffren wandt at haffue seet dieris meget wenlig och kierlig omgengelse i ord geberder och lader, — Waar de tilsammen i Hr. Hendricks i Gam-

*) I Mose B. 35, 22. "Og det hendte sig, der Israel boede i det samme Land, da gik Ruben hen og laae hos Bilha, sin Faders Medhustru, og Israel hörde det."

melby Laa till sammen i en kammer M. Christen i en seng Kiersten Docters och hendes daatter i en seng och Mester Söffren i en anden seng, och effter hand waar gaaen i seng saa hand M. Christen staa op for skorsteenen och gick till M. Söffrens seng och spurde hannem om hand soff men lod som hand soff och gick saa vnder Sparlagen hos Kierstens seng huad hand der gjorde weed hand icke och saa icke heller effterdi hand befalede sig Gud i saadan bedröffuelige tilfald.

M. Christen siger at hand widner det aff had huilcket M. Söffren benecter det aldrig aff haad at göre vnder hans siels saligheds fortabelse. — J Gammelby forlod hand hannem i hans kammer men bleff paa kammers hos Kjersten Docters om natten er paa syffuende Aar siden — Siuntes at hun waar tyck mere end hun pleyede men huoraff det waar weedste hand icke.

6. Anders Lyderssen [Borgemester i Aarhus] want at de waar i rycte och ord for huer andre och at Kiersten rede tilbarsel och gick rycte aff dieris wenlig och dristig omgiengelse men icke seet anderledis end i Æren men meget dristig och at hand waar endelig i meening at hun redde til barsel, hand haffuer baade soret hende till boell och brand och er nu Widne bag paa dieris æd.

7. Maren M. Jens Knoffs want at Kierstene haffde bud till hende wed Mortensdag 1642 at hun wilde komme til hende och da begierede aff hende en recept till en siugelig quinde som haffde hafft hold i 16 Wger men hun vndskyldede sig icke at torde giffue hende saadan en recept, thi det waar farligt och synd at omgaaes med saadant och fryctede for

den rycte och Tidende der gik — Kiersten bekiendte det samme men at wilde haffue den recept till Kiersten M. Tögers huis næse blöde, da rade hun hende at hun skulde lades paa foeden och icke æde gaase eller suinekiöd.

8. Christen Carlssen Haffuer hört at de waare i skammelig ryctt for huer andre och self seet at hun waar trind och bleffuen smal igien och saa ilde vd vnder ansictet och gaff expres act derpaa, engang der hun gick vd af kiercken men weed intet andet end af ryctet — Hand haffuer och weret én aff Næffningerne.

9. Hans Jostssen Paa skifte efter M. Paaske, sagde Hans och Bispen (sic) der de fuldtes vd, adwarede hand Bispen ad om den rycte om hans hustru och M. Christen om dieris omgengelse med kysssen och klappen och andet och bad hand wilde forkommet men haffuer intet self seet der till andet end at hand haffuer seet dennem haffue huer andre i armen i haffuen och klappet huerandre.

10. Maren Madtzaatter wandt well at haffue siuntes och tald om hun waar tyck men wiste icke om hun redde till Barsell — hun waar hos hende fra Mickelsdag till Paaske men icke fornummet noget wskickeligt till dennem andet end at hand gick tiit och ofte der vd och ind.

11. Cidtzell Andersdaatter [in margine: Waar i hullet paa Haffreballegaard] want at hun tiende Kiersten fra St. Hansdag till Juell kom till hende imellem Pindtzdag och St. Hansdag och Kiersten siunttes tyckere end den tiid hun kom der och at hun medler tiid haffuer haft nogle quindelige tilfald och hendes kleder waare wreenere end de pleyede,

item at hun laa wed sengen i nogle dage men intet wskickeligt aff hende at haffue seet.

12. Anne Kockes [in margine: Waar i Hullet paa Haffreballegaard] wandt Jicke at haffue seet eller weed nogen wtilbörlig omgiengelse aff Kiersten men at haffue hört om den onde rycte Hun haffuer icke tient hende men ellers weret tiit der i huset och seet at hendes Klæder waar wrene och andet at hun laa siug i nogle dage.

13. Folmar Apoteker wandt at M. Christen skickede hannem bud wed en liiden Dreng om 2 lod (sic) da spurde Folmer hvem der skulde haffue dennem da suarede (han) Drengen at M. Christen kunde intet giöre med dennem da skickede M. Christen bud till hannem igien at hans suoger M. Töger skulde haffue dennem — Huortill M. Christen suarede at hand brugte dem til at fordriffue en molam fra hans Kone, och aborteret tuende gang först 8 Wger effter dieris bryllup och siden et Aar dereffter. Folmar sagde at M. Christen bekiendte for hannem i Domkiercken at Dr. Fabritius haffde forordenet Dr. Morten den recept, Andet weed hand intet deraff eller huor till den bleff brugt.

14. Offue Klocker, want at Peter Jacobssen och Jens Christenssen haffde beret hannem at de haffde seet M. Christen i et Cammer haffue Kiersten i armen och klappet och kysset huer andre wiidere weed hand icke.

15. Mette Klockers wandt at der M. Christen eller hun kom till Dörren hun weed icke hvem det waar gick hun fra winduet och wilde icke see effter nogen dog saa hun M. Christen sette sig ynder winduebencken med en quinde men huem quinden waar weed hun icke — wiidere weed hun icke.

16. Jens Blytecker wandt at hand saa i winduet till Klockerens M. Christen i Bispens egen kammer och Kiersten Docters hos hannem men saa dennem icke giöre noget wtilbörligt.

17. Mette Mogensdaatter wandt at hun haffuer baaret breffue imellem M. Christen och Kiersten der hand waar i Hospitalet och siger icke at haffue wundet at hun haffuer med Anne Jacobsdaatter (toet) Bispens kones klæder som hun berettet at were saa besmittet som en Barselquindes — Anne Jacobs benectedt icke at haffue toet klederne med Mette men bred dennem vd effter de waare toede.

18. Rasmus Poffuelssen [in margine: Waar 2 natter i Hullet paa Haffreballegaard] wandt at de gick och spadtzerede i Haffuen och gick saa ind ad Closteret igien och Bispen waar self med och M. Niels och saa at Kiersten bleff kast omkring paa Gulffuet men huem der kaste hende ned wed hand icke — Rasmus haffde och sagt till hans kone at de haffde saadan omgiengelse at det bliffuer æwigt galt, — Nock at hand saa dennem sammen vnder en træ i Closters haffue och at M. Christen haffde ladet giöre en Dör paa muren som icke waar för.

19. Helle Offuesdaatter, wandt at hun haffuer seet dennem i Closters haffue spadtzerende och Bispen hos och intet andet wtilbörlig omgiengelse aff dennem fornummet vden vdwortes mens icke indwortes.

Bispen i Wiiborg haffuer ochsaa indskicket sin skriftlig Kundskab som refererer sig paa de forrige.

[In margine: Bispen leffuede 16 Wger effter hun bleff beskyldt for at rede til barsell.]

Hun (Kirsten) formeener at Landsdommer bör at

specificere huad for skammelige gierninger de haffuer bedreffuet och det wed alle circumstancier effterdi det er hende icke offuerbewiist med tuende offuer-
eensstemmende widner. Paa Servietet stod i hiörnen
K D M med Loths historie paa och haffuer aldrig
haft saadane Servietter i sit hus Hun begierede at
Barnet maatte nu igien optages och aff Medicis besig-
tes om det haffuer weret et barn eller icke.

Der haffuer aldrig weret fleere end 4 Sandmend
i Aars Naar receptorne och alting confereres da be-
findes det at were 42 wger och 4 Dage.

In margine: Der waar ingen i gandske Aars by
som kunde were fortenckt for det döde foster vden
Kiersten Doctors som waar i fuld lande rycte og
ry effterdi alle piügerne der i byen derfor bleffue
examinerede.

Vota: Effter de forhördte documenter kand
Landsdommers dom funderet paa Sandmends Tou och
widnisbyrdene icke wedgaaes men hun bör frü at were
(16 Assessorer)

Hende er skeet meget stor Wret och bör billigen
at absolveres. (1 Assessor)

Wforsuarligt med hende procederet och widnerne
tilltruet fanget och offuertalet till at winde paa hende.
(1 Assessor)

Sandmendene ey bör derfor noget at liide paa
dieris boeslaad effterdi de ey haffuer kundet giort an-
det end skeed er i dette fald (2 Assessorer)

Hun er wskyldig medhandlet forkyndet paa Pre-
dikestoelen om hendes ære widnerne tiltuungen at
widne om hende, och ilde med hende procederet.

Sententia: Landsdommers Dom widnerne an-
gaaende och Towens confirmation bör icke at komme

Kiersten Doctors paa Liff eller ære till skade i nogen maade men derfor fri at were i alle maader^{*)}.

M. Christen Cit. Erick Jull och Mogens Hög for widner de haffuer wed mact kiend och derpaa Næffning for kietterie paa hannem giort er huilcken hand formeener och gandske mactesløst at were.

Vota & Sententia

Jngen siger der imod. (Udkast i. Geheime-Archivet.)

Nr. 143.

1649. 26 Juni. Befaling til Niels Krag, at Fastelavns Borgemestre herefter skulle afskaffes, hvorved forstaaes den ved Forordningen 1619 (conf. Pag. 81) paabudne aarlige Rotation af Borgemester Bestillingen imellem Raadmændene.

Frederik den 3. W. G. T. Vider att vi naad. haffuer for gott andseet, att Fastelaffuens Borgemestere udj vor Kjøbsted Aarhus her efter schall afschaffes, Thi bede vi dig och Naad. ville, att du tuende vederheftige och forstandige Dannemend till Borgemestere

*) Dr. Morten Madsen døde efter Schive den 17de October 1643, efter hans Söns Indlæg, (1662) for de Kongl. Commissarier, den 16de October 1643. Den 16de December blev Bispinden arresteret af Lehnsmanden og bevogtet med bestilt Vagt, indtil 16 Januar 1644, da de Svenske kom til Aarhus Efter Enkens Paastand var Boet, der ved total Forsømmelse af alle Vedkommende var bleven spoleret og forrykket, af Værdi over 30000 Rdr. . . . Augustinus Müller svarede paa en Beskikkelse, at han var med da Sølvet blev udtaget af Dr. Mortens Bo til "de tu Regimenters inquarterede Ryttere, nemlig Polachen oc Pensen" Den 19de August 1647. lyste Erik Grubbes Ridefoged paa Aarhus Bything Kirsten Johans Datter (Bispens Enke) "fuld Kettische Sag til for letfærdig Leyermaal oc Blodscham med hindis Datters Mand". Efter at Enken to Gange havde stevnet, først Erik Grubbe og siden Capitlet for Høiesteret, hvorfra Sagen først var hjemvist til Underretten og siden til 4 Commissarier, fik hun dog ingen Ret, da alle indstævnedede Parter exiperede og Commissarierne derfor ikke vidste at dømme; indtil ovenstaaende Dom faldt.

der sammesteds forordner, som hues Borgemesters Bestilling vedkommer kand forrette, och enhuer Loug och Ret administrere, som de agter at forsuare och være bekjendtt. Haffn 26 Juny 1649.

(Jydske Register.)

Nr. 144.

1649. 5 September. Udskrivning af en Skat til Militiens Underholdning.

Wij Frederich dend Tredie etc. "helse Eder alle vore Kiere Troe Undersaater Borgemester, Raad-mænd och menige Børgere udj vor Kiöbsted Aars, Evideligen med Gud och wor Naade. Viider efftersom udj denne faerlige Tiids tilstand, voris kiære Troe Undersaatters Defension, och Landes och Rigers Nöd-vendig forsvar, vj icke hafve kundet forbigaa endnu en tidlang dend ringe Militie til Hest och Foeds at continuere som anordnet er, hvortil en anseelig Summa Penge behöfvis, da hafve vj, ehvor ugierne vi det och gjorde" med Rigens Raads Samtykke ladet taxere alle Kiöbstæder i Riget og "Eders Bye for^{ne} vor kiöbsted Aars for fire Hundrede, en och halftredsiindstive Rixdal. in Specie eller detz Værd, nemlig Sex Slette Mark for huer Daler, udj goed och gangbabre Mönt, desligeste af hver Tieniste Dreng udi forskr. Eders Bye skal giffue En Rixdaler i Specie eller des værd som forskrefvet staar, Saa och hver Kiöbsvend meere efter deris Formufue"... Pengene at betales til Lehnsmanden 14 Dage efter Michelj; Ligningen at gaae ligelig til "Saa dend Rige hielper dend Fattige;" og at endelig ingen Tjenestedreng eller Kjöbsvend forskaanes, ihvor de og tjene o. s. v.).

Paaskrift: Bleff leffuerit 8 October 1649.

(Raadhus Archivet.)

*) Ved Rescr. af 5 August 1651: "Helse Eder alle vore kiere troe

Nr. 145.

1649. 7 December. Befaling til Lehnsmanden at handle om Afstaaelse af Apothekervarer m. m. til Dr. Johan Kreutzhauer, der har faaet Tilladelse til at holde Apothek i Aarhus, da dette ikke kan tillades Apotheker Enken, som et Fruentimmer.

Niels Krag fik Brev, at da Hs. Mai. fandt det betænkeligt at forunde Apotheker Enken, som et Fruentimmer at bestyre Apotheket i Aars, saa havde han forundt Dr. Johan Christopher Creudtzhauer at holde Apothek sammesteds, dog for at ikke Enken skal tabe for meget, skal Lehnsmanden og Borgemester og Raad handle dem imellem, at han afkiøber hende hendes Varer, Instrumenter etc. for hvad billigt kan være. Naar dette er i Rigtighed, da skal det betydes Dr., at han har at indkomme om Privilegium ligesom hans Formænd. Haffn. 7 Decbr 1649.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 146.

1649. 15 December. Tilstaaelse fra Hans Skonning betrøffende Klokkerembedet, der igjen er ham overdraget.

H. H. Skonning tilstaaer, at Stiftsövrigheden (E. Grubbe og Jac. Matthiesen) have overdraget ham Klokker Tjenesten ved Offve Ottensens nu indtrufne Död, interimsviis, saaledes at han strax skal qvittere den igjen, dersom den mod ham verserende Sag gaaer ham under Öine. Han forpligter sig til, imidlertid intet at gjøre i sin Tjeneste ved Domkirken uden Capitels og Tutorum Samtykke; at holde Klokkerne i Gang og Skik; modtage Inventarium og Re-

Undersaetere" etc. udskrives "til Rigens Gjelds Afleggelse" og til at underholde "endnu En tiid lang dend Ringe Militie . . . som anordnet er" atter af Aarhus 451 Rd. in Specie, sex slette Mark til hver Daler, og af hver Tjenestedreng og Kiöbsvend 1 Rd^r, Pengene at betaales til Lehnsmanden til Martini.

sidencen ved Syn; hver Söndag under Prækenen gaae med Tavlen og strax nedlægge Collecten i Blokken, "oc intet der aff til nogen omstandendis betler at uddiele"; at holde Kirken lukt om Sommeren efter 7 Slet og om Vinteren naar det mörknes; melde om der gaaer Fald paa Laasene; hans Part af hvad der betales for Jord og Klokker skal han modtage af Kirkeværgerne og ikke af nogen anden, og skal han henwise alle dem, der bestille Jord, til Kirkeværgerne etc. . . .

(Udtog af Originalen i Biske-Archivet.)

Nr. 147.

1649. 16 December. Om Befästningen af Biersodde (Fredericia).

Da Biers Odde skulde befästes, udgik Befaling til Lehnsændene i Jylland, at lade forfærdige hver 100 Hjulbörer, 50 Spader og 50 Skovle og sende derhen. Haffn. 16 Decbr 1649. (Jydske Register.)

Nr. 148.

1650. 28 Februar. Befaling, at Apotheker Enken i Aarhus maa beholde Privilegiet mod at bestyre Apotheket ved en üuelig Svend.

Niels Krag fik Befaling at lade Cathrine Jörgensdatter nyde Apotheker Privilegiet efter hendes Mand, mod at hun holder Apotheket ved Magt og holder en duelig Svend, hvilken Doctoren i Aars i Overværelse af Borgemester og Raad skal tage i Ed. Hafn. 28 Febr 1650. (Jydske Tegnelser.)

Nr. 149.

1650. 14 August. Om Hr. Bendix Söffrensen til Holme og Trandherg, som blev sit Kald fradömt.

Herr Bendix var i 1649 anklaget for Lehnsmanden Erich Grubbe og Superintendenten Jacob

Matthiesen for sit uterlige Forhold, som Nogle an-
saae for Sygdom, andre for Last, og da disse vare i
Forlegenhed med den Sag, henvendte de sig med en
Forespørgsel til Cantsleren Christen Thommisen,
hvis Svar gik ud paa, at Manden for den Svaghed
ikke kunde dømmes fra Kaldet; man fik forordne
ham en Capellan, indtil man saae Udfaldet paa den
formeentlige Sygdom.

Man satte ham altsaa en Capellan ad interim, og
tog en Forpligt af ham, at han skulde aldeles afholde
sig fra alle præstelige Forretninger, i hvilken han blandt
andet siger: "huilcken min Suaghed Jeg dog icke kand
negte, jeg jo med wmaadelige Dricken aff Thoback"),
Öll och Brenduin, samt wtilbörlig Nattewecht haffuer
forögett" han lover "at holde mig i Stilhed leffue
skickelige och ædrueligh, wockte mig for Drucken-
skabff, fylleri, Thoback-Dricken, och ald anden ond
Omgengelse, som min Suaghed kand forögge och kand
werre Gud til fortörnelse"

Da han efter denne Tid blev værre, voldelig over-
faldt Capellanen o. s. v. saa arresterede man ham og
den 14 August 1650 dömdes han af Fru Jytte Högh
Sal. Hr. Niels Krags til Trudsholm og Dr. Jacob
Matthiesen fra Kaldet, for Drukkenskab, voldelig
Overfald, Huien og Skrigen paa offentlig Gade m. m.

Et af Vidnerne, Hr. Johan Hansen, udsagde; at
Hr. Bendix havde huiet og stöiet paa Gaden og var
redet omkring med tændt Lys paa Hesten En Af-

*) I extraord. maanedl. Relat. Nøbr. 1674 fortælles, at en Svensk Jagt,
der var ladet med Ammunition, sprang i Luften, formedelst en Baads-
mands Uforsigtighed, som i det han stod og "drack" en Pipe Tobak,
lod et Stykke tændt Lunte falde ned i en Krudttönde.

I Norge siger man endnu den Dag i Dag "at drikke Snus".

ten var han hommen ind i hans Hus, havdè sat sig ned, taget Tobak af sin Lomme og skaaret den, "och drach deraff thou Pibber fulde" o. s. v. *)

(Udtag efter forskjellige Papirer i Bispe-Archivet.)

Nr. 150.

1650. 22 August. Fuldmagt fra flere Borgere til Rasmus Pedersen Thestrup og Sören Sörensen at forfølge en Sag (mod Borgemestre og Raad?) anlangende de 4000 Rdr. Brandskat til de Svenske Officerer, hvorfor nu fordres næsten det Dobbelte.

I. J. N.

Kienndis Wij Vnderschreffne Borgere och Induoner Vdj Aarhus, Och gör witterligt, at wj paa voriss Egenn, och Voriss medborgeres wegne her Vdj Aarhus, Fuldmagt giffuer woriss Medborgere Rasmus Pederssenn Thestrup och Söffrenn Sörenssen ibm, at begiere Kongl. Maytt. voriss allernaadigste Herriss och Konnings Steffning; Anlangende dj 4000 Rixdaller Brandshat, som til dj Suendsche Officerer aff Aarhus bye forledenn Suendshe Feide bleff wdloffuit, Och aff Borgerschabet, Nu J stedenn Fordriss der for 7766½ Rixd. i½ ort och x½ schilling. Huor wd Jnden

*) 1651 den 17 Juni blev Præsten Mag. Niels Jörgensen i Them tiltalt for at have aftinget for ulovlig Skovhugst, Falsk, Drukkenskab, Dands og andre onde Sæder, item for en Bandseddel, han imod Recessen havde udstædt over en Person, Johan Brun af Holstebro, der havde været hans Börns Lærer og havt hans Nøgle i Forvaring, og som han troede havde berøvet ham Penge. Ved Thingsvidne blev det bevist, at Mester Niels, til Niels Vinters Bryllup i Randers, havde været beskjenket; havde dandsset uden Præstekjole; var faldet paa Gulvet i Dandsen; havde slaet Öl af et Glas i sin Hue o. s. v. Ved Capitels Dom blev han mulcteret paa 200 Rdr., men ved Herredags Dom, der faldt Mandagen den 23 Juli 1655, blev han frifundet for Aftingningen, som ikke tilstrækkelig bevist, hvorimod han for Bandsedlen og for Drukkenskab blev afsat fra sit Kald.

(Bispe-Archivet.)

Borgerschabet formehner denem Vret att schee, Och fordj for^{ne} Rasmus Pedersen och Söffren Sörenssen her udj fuldkommen fuldmagt at haffue aff os och woriss Medborgere, At giöre och lade vdj Samme Sag saa vit Loug och Ret were kand for Hans Kongl. May. och Danmarkiss Rigis Höyuiss Raad, och Ellers huor fornödenn giöriss. Til windissbyrd haffuer wij som schriffue kand woriss Hennder Vnderschreffuit, och wj Andre som icke schriffue kand woriss Zigaretter wndertrögt och Merck Vndertegnet. Actum Aarhus den 22 Februarij A° 1650.

Jens Nielssen Hamel Eegen hand, Oluff Storm Egenn Hand, Hans Jenssen egen hand, Simen Nielssen Egenhandt, Söffren Rasmussen Egen haand, RIS, Hans Lille Fulden Ehandt, Jacob Lauridssen Egen hanndt, IR, Oluff Throelssen Egen haandt, Albert hanssön Egen handt, Jacob hansen Egen handt, X, Anders Sörenssen Vesten Egen hand, (L.S.) AMS, M, Laures Nielssen Egen hand, Laurs Jenssen Egn hand, Laurids Söffrenssen egen handt, (L.S.) HP Mogens Knudssen Egen handt, Jens Sörenssen EHaand, PS, Peder Sörenssen vintter Egen hand, Peder Hanssön Egen handt, Chresten Jenssen Egen handt, ILZ, Söffren Oluffssen Egen handt, Christen Pederssen Egen hand, Morten Jacobsen Egen hanndt, Frandtz Jensön Egenn haandt, Rasmus Larssen Egenn haandt, Jens Pederssen Egn handt, Niels Jenssen Egen haandt, Jens Söffrensen Egen Handt, Niels Morthessen Egenn hand, Jens Christessen Egn Hand, ITS, SR S, VAR, RMS, Michel Pedersen Egenn haand, Christoffer Thomsen Egenhdt, Peder Jenssen

Eg Handt, Gottfriedt von Romel Eigen hant,
Peder Michellssen Egen handt.

(Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 151.

1650. 9 October. Befaling at aftinge med Sandemændene i Aarhus paa deres yderste Formue for deres Forseelse mod Höiesteret.

Befaling til Fru Jytte Höeg at aftinge paa deres yderste Formue med Söffren Söffrensen Prydtz, Söffren Oluffsen, Jesper Jenssen og Jens Braagaard, Borgere i Aars, der havde været Sandemænd i Kirsten Docters Sag, og som vare dömt i Kongens Naade og Unaade, for Noget, de havde skrevet bag paa Höieste-Rets Dommen, bemeldte Höieste-Ret for nær. Hafn. 9 Octb. 1650. (Jydske Tegnelser.)

Nr. 152.

1650. 14 November. Qvittering paa 1 S \ddot{u} 12 L \ddot{u} Kobber og 1 S \ddot{u} 1 L \ddot{u} 13 \ddot{u} Tin, Kobberskat af Aarhus.

Jörgen Rosenkrandts til Kieldgaard, Oluff Daa thil Holmegaard, och Peder Wibe K. M. Rentemestere Giöre witterligt at Erlige och welforstandige Borgemestere och Raadmend vdj Aarhus haffuer nu paa höigbemelte K. M. Voris Naadigste Herris wegne ladet giöre os Reg^b. och bescheed for Jt Schippund Tolff Lisspund Kobber, och It Schippund, It lisspund, thretten Scholepd Thin, Som de med meh-nige borgerschab Som formuende haffue weret, thil K. M. och Cronen haffuer Vdgiffuen thil S. Michelsdag Anno 1646: huilchet Kobber och Thin de efter derom vdgangne anordning haffuer leffueret her paa K. M. Thöighuuss, efter Christopher Suinch, och Peder Falch Thöighuuss forualtere deris derpaa vdgiffne be-

uisses lydelsse, dat. den 5. Augusti, Anno 1647. Thil
Widnessbyrd vnder Voris Zigneter Actum Kiöben-
haffn den 14 Novembris 1650.

Quitantzen er emod for^{ne} Jndlagde beuiss con-
fereret, Och siden Registerit.

Jörgen Ronsen	Krandts	Oluff Daa	mpp.
	Ehd.		Jndskreflen
Sigfrid	Anders		Jenns
Friiss	Söffrensssen	Christenssen	
(L. S.)	(L. S.)	(L. S.)	

(Originalen i Raadhus Archivet).

Nr. 153.

1650. 5 December. Om to Bysvende, som vare dömt i Kongens Naade
og Unaade.

Befaling til Fru Jytte Högh at sende Bysven-
dene Niels Mortensen og Axel Ebbesen af Aars,
der for deres Forseelse af Byfogden var dömt i Kon-
gens Naade og Unaade, til Holmen at arbeide i Jern,
indtil Hs. Maist. anderledes befaler*). Hafn. 5 Decbr
1650.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 154.

1650. 19 December. Om Postens Befordring gjennem Jylland.

Der blev anordnet visse Bønder til at befordre
Posten i Jylland "noget bedre" og "hannem fra ett
stett till ett andett kunde flytte och fremføre" mod at
blive fritagne for anden Ægt og Arbeide. Dertil blev ud-
lagt i Skanderborg Lehn 2 Gaarde, Stjernholm
Lehn 4 Gaarde, Coldinghus 6 Gaarde, Havre-

*) Deres Forseelse bestod deri, at de havde ladet en Billedsnider, der
var beskyldt for Bigami og arresteret, udbryde af Fængslet og undkomme.

Udg.

ballegaard 4 Gaarde, Hald 4, Mariager 2 og
Aalborghus Lehn 6 Gaarde. 19 Decbr. 1650.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 155.

1651. 28 Januar. Om Kloster- eller Mølle-Engen, som Möllens Besidder forlanger i Fæste.

Kongl. Rescr. til Fru Jytte Högh, afgangne Hr. Niels Krag's til Trudsholm og Dr. Jacob Matthiessen, at da Aarhus Mølle var pantsat til Henrich Möller, Tolder og Indvaaner i Kjöbenhavn, og han havde begjært, at en Eng liggende ved Mölledæmningen, kaldet Kloster-Eng, Hospitalet tilhørende, som ikke af nogen var fæstet, "och derforvden Möllen at ligge till Skade och Affbrech, fordi mand saa tillig om Aaret for for^{ne} Eng Skyld, faar at ladé wandet bortløbbe, huorweed Malingen hindres", maatte overlades ham for den Afgift som deraf gaaer til Hospitalet, da var Hs. Maist. gjerne tilfreds dermed, naar det kunde skee uden Hospitalets Skade*).

(Raadhus Archivet?)

Nr. 156.

1651. 17 Februar. Udtog af Præsten Pouel Bruns Forsvar mod Borgemester Oluf Hansen i Horsens.

"Huad Materien er anbelangende, daa er dend, Gud bedre det, alt for meget i sig selff beuisslig, Thi i saa maader haffuer Visseligen Borgemester giort mig mere ont end godt, at hand ofte hafuer kommet mig til at göre mit Embede suckendis, i det Jeg saa mangu

*) Kongl. Rescr. d. d. 19 Juni 1654 til Erik Rosenkrands og Dr. Jacob Matthiesen er af netop samme Indhold, altsaa paa et fornyet Andragende af Henrich Möller, som ogsaa i dette kaldes Indvaaner i Kjöbenhavn, men ikke Tolder.

gang, naar Jeg schulle prædiche Guds Ord for Borgemester och Raad och ellers Meenigheden, da haffuer Jeg prædichet Guds Ord for hans Medbröder, men i hans sted gemeenligen for hans tomme sæde, Saa hand haffuer iche aleniste forsömt Oensdag och Taarsdags prædichener (end och naar dend ædle materie Christi passions historie er forhandlet) men oc tit oc ofte imod Recessen bededags prædickener, at Jeg intet schal talle om Söndage oc Hellige Dage; Endnu iche det Alleniste, men oc foractet voris Christen Kirkis louglic vedtagen schick med morgen Bönen, Thi udj 9 Aar Som Jeg nu snart aff Guds naade haffuer veret i det H. Embede weed Jeg wed dend Höyeste Gud, iche, at hand haffuer verit i en eniste morgenbön, huor aff haffuer flyt och fult en stoer for Argelsse och i Christi Legemis Opbygelse en stoer nedbrydelse, Thi hand er dend Öffuerste Borgemester, her i Horssens, som wed sit exempel schulde udi Guds frycht, Liusse for dend gandsche meenighed, men her wdj haffuer hand iche liusset ret wel, J saa maader haffuer wisseligen Borgemester giort mig mere ont end got; At Borgemester siger at hand haffuer giort mig got, det tacker Jeg hannem fore, der som Jeg haffuer bekommit, mere end mit Embede, aff saadan En mand burde, enten hand mener det stycke Klede hand forærede mig offuer hans S. Hustruis Liig, som jeg tilforn nat oc dag i hindis suaghed, som billigt vaar, betiente, eller Andet, Kand hand det fordre, saa er Jeg', Gud schee loff, goed for at betalle hannem det, Ellers erbiuder Jeg mig at tienne Borgemester baade i mit Embede (om hand mig iche wil foracte) oc Ellers uden fore, i alle muelige billige oc tilbörliche maader."

Borgemester havde blandt andet klaget paa Præs-

ten, at han i Tamdrup Kirke og uden for, i Paahör af Vognsvende og Dreng, havde sagt: "Borgemester haffuer gjort mig mere ont end got".

(Bispe-Archivet.)

Nr. 157.

1651. 10 December. At Magistraten skal have $\frac{1}{4}$ Del af Confiskationer i Toldsager, for at dömma upartisk etc.

Rescr. til "Erlig och welbyrdig Erik Rossenkrantz till Roessenholm wor Mand Thiener och befallingssmand paa wor gord i Aarhuss, "at ved Confiscationer for Toldsvig, skulle de confiskerede Varer deles i 4 lige Dele, den ene til Kongen, den anden til Provincial Toldforvalteren, den tredie til Toldbetientene og den fjerde til Magistraten "da Epterdj Borgemester och Raad ehr Ahnbefallit vdj Alle Confiskations Sager Vparteisch vden ophold och Vdflucht at Dömme" ..

(Udtog efter en Copi i Raadhus Archivet.)

Nr. 158.

1652. 15 April. At der herefter ikke skal ansættes Toldere i Skanderup og Rye.

Anders Bille! Wider at vi herefter ingen tollere vill haffue enten i Skanderup eller Rye.

Haffn 15 April 1652.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 159.

1654. 29 October. Om Visitation af Apothekerne i Viborg og Aarhus.

Bafaling til Dr. Johan Creutzhauer og Dr. Christen Henrik at visitere Apothekerne i Viborg og Aars, hvorover, der var klaget, og at indsende Visitationens Forretningen under deres Hænder. Aalborghus 29 Octb. 1654.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 160.

1657. 20 Juni. Om Hr. Augustinus, som nægtede at tage Tjeneste paa Flaaden.

Anno 1657 den 20 Juny waare wi wnderschreffne Dombkirchenns Tienere, fra woris Kiære Ærværdige Hr Biscop henschichet med it breff Schreffuit wdj Wiborg aff woris welb. Hr Lens Mand Erich Rosenkranndtz till Hr Augustinum herudj Byen, udi meening at hand strax schulle parere Kongl. Maytz Ordre hannem ved Bispen forstendiget at reyse till Kiöbinghafn Kongens flode at betiene, paa huilchet hand gaff efterfølgende Suar: Att naar hand bleff beschichet med en tilbørlig penge, huorfor hand Kunde Kiöbe sig Sængeklæder att ligge paa til Schibs och andet fornödenhed, waar hand strax ferdig till Hans Maytz Tieniste.

Andengang der wi aff woris Kiere ærværdige Hr Biscop bleff henschichet at forhøre, huad Hr Augustinus forstod wed den tilbørlig penge och Anden fornödenhed; Suarde hand, en Schibskiortel, Sengeklæder, Lindklæder, en Bibel och Alterbog: der wi tilspurde Hr August. om hand iche Kunde wære fornöye med Ti Slettedlr. at reyse offr med, Suarde hand, at hand iche wilde reyse enten for Ti, Tiuffue, Trediffue eller Fyrretiuffue Dlr. efftersom hand iche Kunde bliffue uden en Extra Ordinarius Præst paa Schibet och iche fich udenn sin Maanidtzsold, sidenn, naar alting igien waar Kommen udi welstand, hafde hand intet, i den sted andre Schibs Præster hafde deris Aarslön. Mens dersom hans Maytz. speciel Schriffuelsse Kom paa hans Persoen eller paa alle Præster som waare Komne fra Kald och igien aff hans Maytz. faait opreisning, at di sig till hans Maitz. Tieniste schulde Jndstille, wilde hand och strax

være ferdig. Att saa i Sandhed er widner wi med woris Hender herunder underschreffuit. Actum ut supra.

Jörgen Bertelssönn
mmppria

Eske Hanssön
Egen dt

(Originalen i Bispe-Archivet.)

Nr. 161.

1657. 15 September. Dispensatien for Bispen i Aarhus med Hensyn paa de Koner, der ligge deres Börn ihjel.

Bevilling for Dr. Jacob Matthiesen, Biskop i Aars, som formedelst Svaghed ikke altid personlig kan absolvere de Qvinder, der ligge deres Börn ihjel, til at lade saadan Absolution forrette ved Herredsprovsterne. Haffn. 15 Septb. 1657.

(Jydske Tegnelser.)

Nr. 162.

1657. 18 October. Udtog af en Forhandling om en Kone, som havde ligget sit Barn ihjel.

Aff Jernet har en Peder Jensen (formodentlig Foged) tilskrevet Biskop Jacob Matthiesen*), i sin Hus-

*) Begyndelsen paa Peder Jensens Sskrivelse er:

”Wnder Gud den allermectigstes Beschiermelsse, dend gode hæderlige her Beschop Erholde, Nest pligtuillige Thicnnestes Erbiudning.

Hernest her Beschop Dochter Jachob Mattissen høyærede forne me Wen, udi min welb. hossbond her Olluff Parssberigss fra verelisse, er Jeg for Aarsaget eder att tilschriffue”

Slutning: Wil her med och altid med alt kjert haffuende haffue hanem Gud allerte befallet Sambt mange — NB gode Natter forönset, Aff Jernett den 18 Sbris 1657.

Udskrift: J. h. N. Hæderlig och höylærde Mand Dochter Jacob

bondes Oluf Parsbergs Fraværelse, i Anledning af en Peder Nielsen i Gront (Bront?) i Skjöd Sogn, hvis Kone havde ligget et 14 Dage gammelt Barn ihjel og som Præsten nu ikke vilde meddele Sacramentet etc. "Saa effterdj frome Hr. Beschop det er nu en waaenschelig tid vi leffuer udj"

Han beder om, at de maatte absolveres etc. — Herpaa har Bispen tegnet, at det havde været Præstens Pligt at melde dette Tilfælde mundtligt, men om han formedelst de vanskelige Tider ikke havde kunnet dette, da skriftligt etc. . . . d. d. "Aarhus 1 Martij 1658. 18 Vgger effter breffuit er skreffuit". Præstens Erklæring lyder saaledes: "Min Kundskab ahnlangende om denne tilfald, da har det sig saaledis. Den 8 Augusti sist forleden begroff ieg dette Barn, og neste uge dereffter Reiste ieg till Aarhus och gaff Bispen dit tilkiende, da bliff mig Svarit udi M. Lauris Bording's paahör och offr verelse, at ieg schulde consulere Bødelen i den tilfald etc. och intet befatte mig, för dj viiste mig Kongens breff. Effterdi dit var dit andit barn, som qvinden haffde liggit ihjel: dersom forne Peder Jensen Sandferdeligen Sligt haffde berettet, tviller ieg eje paa at admodum venerandus Dns Episcopus io haffde ehrindrit Sligt.

Severinus Mattsen
Örstedt.

(Originalen i Biske-Archivet.)

Nr. 163.

1657 En Domkirkens Fæstebonde dömt til Fæstes Fortabelse, fordi han havde fört en Andens Sag for Retten imod Kirken.

Hr. Hans Ruhmann anklagede Domkirkens Fæste-

Mattisen Superintendent Offr Aarhus sticht min tilformodende høyærede gode Ven, paa det wenligste tilstellet.

bonde Mads Nielsen i Lisbjerg til Fæstes Forbrydelse, fordi han havde vist sig ulydig imod ham, der paa Domkirkens Vegne var hans Husbonde, i det han ikke alene havde vægret sig ved at møde i Rette paa Thinget paa Kirkens Vegne i en Rebnings Forretning, men endog var mødt for Modparten og havde ført Sag imod Kirken. Herredsfogden fandt ham til at have hans Fæste forbrudt for denne Ulydighed. Ved Landsthingsdommen s. A. blev Underrettsdommen stadfæstet: "effterdi befindiss at Mads Nielsen baade imod mundtlig och skriffelig forbudt at haffue thaget enn Sagh i for Suar imoed Kapitelet och Domkirchen, som er hans egen Hossbonde" (Udtog efter Originalen i Biske-Archivet.)

Nr. 104.

1658. 19 Marts. Grev Königsmarcks Sauvegarde for det geistlige Gods tilhörende Capitlet i Aarhus.

Demnach die Bauren den Residirenden Geistlichenn hir in der Stadt Aarhaussen gehörig, biss hero Vnter schwere Contribution gewessenn seindt, vnd nuhnmehr der Friede zwischen beiden Chronen gäntzlich geschlossen vndt all Hostilitet auffgehoben, Alss wirdt allen vnd Jeden so meinem Commendo vntergeben seindt hiermitt ernstlich verbotten, von densselben geistlichenn Bauren, zeitt wehrende vnsser verpflegung albie im Lande dass geringste weder an Furage, Korn, Gelder, proviant oder sonsten etwas mehr wass Nahmenn es haben kan zu fordern, sondern selbige ohnbeschweret vnd vngeplundert zu lassen vnnndt wan schon bej diesselbige Geistliche Bauren einige Reutter seindt einquartieret wordenn diesselbige strax abzuschaffen vnd anders wo zuuerlegen, wornach

sich ein Jeder zu richten so vnter meinem Commando gehörig vnd für schwere Straffe forzusehen wirdt. Vhrkundt ist Jhnen dieses als eine Salvaguardia vnter meiner handt vndt Jnsigull ertheilet worden, so geschehen Ahrhaussen den 19 Martij 1658.

Dero Königl. Maytz vnd Chron Schweden bestalter Obrister zu Ross vnd Fuess

C. O. v. Königsmarck.

(L. S.)

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 165.

1661. 23 Februar. At Borgemester i Aarhus herefter skal aflægge Ed for Kongen selv.

Rescript, at hvo, som herefter vælges til Borgemester, skal "for oss sielff deris Eed afflegge". Det befales derfor, at naar en Borgemester afgaaer, skal den ældste Raadmand "til oss afferdiges til at fornemme woriss Naad. willie om samme bestilling igien at betiene" ...

(Raadhus Archivet.)

Nr. 166.

1661. 26 Februar. Om Taxering af Kiøbståds Bygninger m. m.

Frederich dend Thredie etc. Wor Gunst tilforn. Efftersom vores Naad. obne Befaling ehr tilforne Vdgangen till alle Stender her vdj wort Rige Dann. Anlangende rigtige Jordebøger At indschie paa vores Rendtekammer paa ald deres Jordegods till en rigtig och fuldkommen Matriculs indrettelse Och wi da och tillige Naad. haffuer Ladet om det samme Sær befaling vdgaae til de Geistlige och Borgemestere och Raad vdj Kiøbstederne, Saa och om deres gaarders och Kiøbsted biugningers taxering. Da effterdj wi Naad. fornehmer Att

det henhaler med Jordeböggernes indleffuering, til fuldkommen och endelig rigtighed Da paa det at det med Kiöbstederne iche dereffter Schulde Opholdes, haffue wi Naad. for got anseet och Nöduendig befunden, att forordne wisse Commissarier aff alle Stender Som Strax Kunde begynde Kiöbstedernes taxering, och derfor denne Vores Naad. befaling till eder ladet Vdgaae, Att J dermed Strax begiunder och giörer til Ende, til huilchen Forretning wi och Naad. haffuer befalet oss Elschel. Christen Schell til Estrup och Kield Krag til Thrudsholm, wore mend och Thienere, tillige med Supperintendenten offuer Aarhuuss Stiftt oss Elschel. Mester Hans Eenvoldsen Brochmand, eller dersom hand wed Loulig forfald Kunde were forhindret vdj hans Sted wed tuende prouster, Som hand der till ordnierer, Saa och oss Elschel. Borge- mester Anders Liudersen, vdj Aars och Borge- mester Madtz Poffuelsen J Randers vdj Kiöbste- derne offuer Ald Aarhus Stiftt Vdj Lenssmandens eller hans fuldmegtiges Offueruelse paa huer Sted att taxere Alle Kiöbstedgaarde och Biugninger J huem de af alle Stender vden forskell tilhörer eller den- nem behoer, Och att Considerere deres Werd Saale- des, at der paa forskiell giöres, effter deres Situation, endten den er mere eller mindre bequem for Trafi- quen Och om Ejermanen deraff Niuder nogen Leye eller och Alleniste den blotte inhabitation, Thagendes henseende til noget wist pro Cento, til Biugningens Aar- lig reparation och wedligeholdelse, Jtem de dertill lig- gende Jorder och Eiendommer Saa och att taxere en huer Borgeres Næring och brug, huor effter de en wiss och billig Proportion haffuer at giöre Jmellem Kiöbstederne och Landet Saauelsom ochsaa Jmellem

Kiöbstederne J Sig Sielf huilchet Altsammen med forderligst schall forretages och forrettes och til fuldkommen rigtig endschab bringes, huoeffter i eder haffuer Att rette Befablendes eder Gud, Schreffuett paa wores Kongl. Residentz Vdi Kiöbenhaffn den 26 Febr 1661.

Vnder wort Zignet

Friderich

Henniboe.

Udskrift: Oss Elschel. Borgemestere och Raad wdi vor Kiöbsted Aarhus. (Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 167.

1661. 7 April. Om Kirken i Ry, der var udplyndret m. m.

F. 3. etc. G. a. V. at efftersom oss underdan. er andraget huorledis Rye Kirke vdi Skanderborg-Leen, iche alleniste Ved mange Militarische Vdplyndringer er bleffuen ruineret och alt detz tilhörige Inventarium fratagen, mens end och aff wlychelig Jdebrand vdi nest forleden Aar, den öffverste Deel aff Torned med Klocher, samt Tömmere och Bielcher aff Kirken er bleffuen forbrendt, Da "... tilstædes det Kirken at nyde 1 Rd^l. af hver Kirke i Jylland "som Formue haffuer".

D. d. Kiöbenhaffn 7 April 1661.

(Udtog efter en Copi i Bispe-Archivet.)

Nr. 168.

1661. 29 August. Et Brev fra Peder Söffrenssen Örumb, Provst i Vrads Herred, om Opkrævning af Consumption m. m.

"Efftersom min Erværdige Biscop Er paa mig fortörnet, Aff Aarsag Jeg saa ringe Told aff Möllerne udi mit herredt frembringer; daa er dett min ydmyg Erklæring, att Vradtsherrett grendsser paa Nör-

vangsherredt udi Riberstift i Koldinghuss Lehn, huor Præsterne for kort Tid siden, ingen Befaling haffuer bekommet, consumptions Tolden angaaende, och for dend Aarsags Skyld, Möllerne maaler uden Told-sedeler, drager de En Deell aff Vradtzherredt till sig, och deroffuer ere de Möller en Deel her i herredet liggende ferdige till att löbe fra Möllerne, och sig hart offuer Vradtzherredtz Præster besuerger, formedelst de dennem tillholder, hans May. Naadigste befaling underdaanigste att holde och effterkomme; daa er Jeg ydinygeligen paa min egen, och mine herredtz Præsters Vegne begierendis, Eders Erværdighed vilde haffue oss fattige Præster undschylt, och optenche nogen middell, huorved saadan disorder kunde remederis; thi Gud vide Skylden iche findis hoss oss, och vi altid oss derpaa ville beflitte, vi hans May. naadigste befaling, underdaanigste kand effterkomme ded meeste oss mueligt kand være, ynschendis hermed Eders Erværdighed, med Kieriste Frue, kiere Börn och alt kiert haffuende, under dend høyestis protection Evindelig*).

Ex Aarhuuss den 29 Augusti 1661.

E E Y T. Peder Söffrenssen

Örumb

Eg hand.

(Bispe-Archivet.)

Nr. 169.

1661. 30 November. Brev til Borgemester og Raad om den extraordinære Contribution af Aarhus.

Da der var indkommen Klage fra forskjellige

*) Efter en Kgl. Befaling af 21 April 1661 var Consumtions-Forvaltning, Opsyn med Möllerne, Opkrævning af Græspenge, den paalagte Skat paa Brudgomme etc. overdraget Præsterne; saa at Bønderne, naar de skulde kjøre til Mølle maatte løse Toldseddel hos Præsten.

Kjøbstæder over Ligningen af den sidst paabudne Contribution, og efter de fra Commissionen til Matriculens Indrettelse indhentede Oplysninger havde Hs. Maist. nu ladet ligne alle Kjøbstæderne for en vis staaende maanedlig Afgift, hvoriblandt Aarhus for 250 Rd^r. maanedlig at betaales til Gen. Krigs-Commissario eller hans Ordre, under Straf af "Militariske Execution". For denne Skat var efter Rescr. ei heller Magistraten fri. Som Hs. Maist. ved forrige Publication havde til Kjøbstædernes Forlettelse og Restauration indtil videre eftergivet Consumption og Græspenge, saa maatte ikke derunder forstaaes Accise, paabuden ved Toldrullen af 1 Septb. 1655*).

(Raadhus Archivet.)

Nr. 170.

1662. 13 Marts. Afbigt fra Barber Kraemer, der i Hidsighed havde forseet sig og opsagt sit Borgerskab.

Efftersom Jeg Fattige Mand for Nogenn Rom^h thiid siden Vdi hastmodighed (Formedelst Enn Strenge Inquartiirung mig Aff welb. Hr. Commissarier Var paa- lagt allene) paa Aarhus Raadstuffue opsagde mit Borgerskab, doch Jche J Forsadthige Veiss Vdi Menningh at mig saadan Last iche mere Burde at paaliggis End de Andere Bartscher mine med Borgere her vdi byen,

*) 16 December 1663, Rescr. til Samme, at da den paalagte Contribution kom saa uordentligt ind, saa befales nu, at af de Penge, der ikke ere leverede til Forvalteren over Skanderborg Amt, skal der beregnes Renter fra 1 Mai sidst, tilligemed anden Omkostning. Det paalægges Magistraten at sørge for at Pengene komme rigtigt ind, da de ere høist nødvendige til "voris Flodes och Söestats" Opkomst og Fornödenhed, og dersom den er forsömmelig dermed, da at staae til Rette for Skaden. Magistraten skal sørge for, at Skatten lignes efter enhvers Formue og Næring, og de forsömmelige Betalere skulle tvinges ved "de nærmeste Middel, Som tidernis tilstand och woris tieniste vdkreffuer Ved Nam vden Dom, anseendes oss och wore Riger och Lande merchelig Møgt derpaa er liggende." D. d. Kjöbenhafn 16 Decbr. 1663.

saa Effterdj Jeg siden Lige wed mine Andre med Borgere haffuer Vdstaad Byenss thyng, Beder Jeg paa dett fligtigste. well wise Børgemester Och Raad mig saadan Min forseelse ville Gunstige effter Giffue, Jeg Loffuer her effter som Andre Erlige mend mine Medborgere mig at anstille Att Minne Kiere Öffrigheid eller Jngen Sig Schall J Nogen Maader haffue Offuer. mig at besuære, Och Findess dem alle met thiennistpligtighed Offuer bödig aff Min fattige Effne och Formuffue, Önscher Dennem Samptlig Wed Lang Warig hellsen och Wellstandt wnder Gudtz beschiernelse For Wagtende Nogen Gunstig Suar her Paa*).

Aarhus den 13 Martij 1662 Jhr dienst williger
Paulus Reinhardt Kramer Eh.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 171.

1663. 2 Januar. Brev om Morten Lutter i Horsens, der besværes over Toldordinantsen.

Borgemester og Raad i Horsens fik Befaling ei at besvære Morten Lutter, Postmester i Horsens, over Toldordinantsen**.) (Jydske Tegnelser.)

Nr. 172.

1663. 15 Januar. Tilbud fra Præsterne i Nørhald Herred om en Afgift af Korn.

Vi Vnderschreffne Præster udi Nørhald herredt, thill ett ydmyg, och underdannigste Tachnemmeligheds Tegn, for hans Kongl. Mayttz. vores allernaadigste Herres och Konges faderlige Naade och Schondtzell

*) Skrevet paa Stempelpapir til 8 β.

**) Han var tillige Kjøbmand, og man havde faa Aar iforveien anholdt en Del Varer for ham.

Jmod vores Orden, vnderdännigste ærbiude os, at en huer Præst med Prousten i for^{ne} Herridt vill Jndleuere i Neste Kiøbsted (Mariager eller Randers), huofra Kongl. Mayttz. Korn udschibess, fire Tönder Korn Rug och Byg, med allerunderdännigste och ydmygeste begering, hans Kongl. Mayttz. Saadan i Kongl. naade ville optage, och herefter ligesom tillforunn vere och bliffue vores geslige Orden en naadig Herre och Konge. Hermed hans Kongl. Maytt. i den Allerhöyestes beschermelse thill ett lychsalign och langvarig Regimente troligst och vnderdännigst befallendes.

Aff Gassomb Kierche den 15 January 1663*).

Hans Lauritzön m. p. p. Peder Jensön Brasch E Hand, Jens Johansen Kall mp. p. Niels Knudsen Oxe m. m. Söffren Pederssen Asferg mpp. Jffuer Hanssen Abelt mpp.

(Originalen i Bispe-Archivet.)

Nr. 173.

1664. 19, 21 Januar. To Breve om den dræbte Skipper Hans Olufsen fra Norge.

Befaling til Borgemester og Raad at hjelpe Anders Olufsen til Rette mod hans Vederparter, de to Personer, der vare paa Skuden med hans Broder, da denne blev dræbt, samt fængsligen at anholde disse Personer. Haffn. 19 Janv 1664.

Item Befaling til at forstrække Anders Olufsen 20 à 30 Rd^r. "af voris partt aff dend til pris dömbte Skude och Gods, som hans Broder affg. Hans Olufsen med sig fra Norge udfört hafuer, thil den sag

*) D. d. 5 Febr. 1663 tilbyde Præsterne i Hjelmlevherred 2 Tdr. Rug og 2 Tdr. Byg, kun at Hr. P. Pederssen i Adtzlöff og Miesing maa slippe med 1 Td. Rug og 1 Td. Byg, fordi hans Sogne ere hel ringe, forarmede og öde.

med at udføre anl. samme hans Broders Ombringelse".
Hafn. 21 Janv 1664. (Jydske Register.)

Nr. 174.

1664. 26 April. Om Indquartering af et Compagni Ryttere.

Frederich dend Tredie etc. Worress Naade tillforn, Efftersom wi naadigst haffuer ordineret, at Vorress Oberst Detleff Randzou med sin underhaffuende Compagnie till Hest hereffter udi vorress Kiöbstad Aarhuuss skall logere, Saa er hermed vorress naadigste willie och Befalling, at i giörer dend anordning, at hand for sin egen persohn saa velsom for hanss gandsche Compagnie tillbörlig Huussleye och Stand-Quarteer der Kand bekomme och nyde, Huor med scheer vorress willie, Giffuet paa Vort Slott Kiöbenhaffn dend 26 Apr 1664

Frederich

Udskrift: Oss Elschel. Borgem. och Raad udi Aarhuuss.

(Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 175.

1664. 1 September. Skjöde paa et Hus og Grund bag Klosteret til Skarpretterens Bolig.

Torsdagen den 1 September 1664, nærværende Christoffer Skult K. M. Byfoged, Jens Knudsen Viingaard Byskriver og Jacob Hansen schreder Tinghörer, Borger ibid: samt 8 lovfaste Dannemænd paa Aarhus Byting stod Anders Tommesen, Raadmand her sammesteds "och vdi Haand toeg" Oluff Christennssen Kiemner paa Borgem., Raads og Byens Vegne, soldte etc. "Jt hannss huuss och Eyenndom liggendis bag Closterit her sammestedt, som strecker Sig fra Huus gaufflen och lanngss henved Adelgaden

imod Niels Thielstis huuss Tolff siellandtz Allen och fra Planchewerckit fra gaden neder J Haugen J Nör Tiugge och otte Allen, och thuert offuer haugen J wester och öster, Tiuge och Fire Allen til Palle Christennsen schoemaggers huuss, och fra Huusit langss Neder J Haugen wed for^{ne} Palless Huuss Fembten Allen, och det med ald Sin rette tilliggelse efftersom forschr. staar, udi Lengde och brede oppe och Nedere, liggesom det nu biugt begreben indheignit och forfunden ehr Slett indtet udi nogre maade undertagit.... til scharpretterenss Residentz her Jbid"...

(Udtag efter Originalen i Raadhus Archivet.)

Nr. 176.

1664. 12 September. Ansøgning fra samtlige Indvaanere i Aarhus, betræffende forskjellige Poster.

Stormegtigste Höybaarne Förste Allernaadigste Arfueherre oc Konge.

Efftersom det hafuer behagit Eders Kongl. Mayestet paa sine Kierre Vndersaaters Borgemester och Raadz sambt meninge Borgerskabez Vnderdanigste begiering i Aarss, att Continuere den forrige huidz eller haune Told, den halfue part til woris hafns Reparation, som baade i sidste Krig saauelsom siden er bléfuit heel megit forfalden, Oc dend anden halfue part til Magistraten at perpetuere, Anseende deris ringe tilleg for deris Vmag oc besuerring, huilkit Eders Kongl. May. in October Anno 1663 wed ny Privilegier Naadigst hafuer oss med begafuit, huorforre Borgemester oc Raad, samt alle Aarhusis Jndwaanere Eders Kongl. May. paa det allerunderdanigste betacker, Medens som wij derpaa hafuer Oss forretagit same Privilegier saa och haunens Reparation at iwerkstille, saa wit Aarsens

Thid for windteren wille tillade; Da er oss omsider af Welb. Erick Rosenkrantz Jndlefuert Eders Kongl. May. bref Daterit den 8 December nesteffter, huorudj Eders Kongl. May. Naad. befaller, Att wii schulle afkiöbe welbemelte Erick Rosenkrantz it huss Staaendiss i Aarss, oc derpaa forschaffe Eders Kongl. May. Rosenkrantzis schiöde, oc det siden ind Rette oc wedligeholde, huis icke, war Eders Kongl. May. oss icke gestendig, dend nylig Naadigst gifuen Privilegia, icke heller den liden schou som til Aars marck oc fædriftt nogle hundrede Aar hafuer werit beliggende; Mens som saadant falder dend fattig By oc Jndwaanere i disse besuerlige tider, aldt for tungt oc fast Umugligt at effterkomme, som General Krigs Commissario welb. Otte Powisch wed vnderdanigst Erclering in Martio er tilkiendegifuit, huorudinden ydmygelig er begiert, at betallingen oc fornöden penge dertil, maate findis paa det heele Stiff, som nu fornemmis Naadigst paa alle Kiöbstederne i Jydland, at were giort anstaltdt, det tillige med Aarsby at betalle, Medens som Aarhusby for Eders Kongel. May. Naadigste forondte privilegier er blefuen paalagt 500 Rd^r. at betalle til same husis reparation, i særdelished foruden sin egen anpart, hvorudj at hielpe ey nogen af de andre Kiöbsteder nogit er paabudit, woris fattige By til disto Störe Besuering, oc den nu heelmegit forfalden Haunn til merkelig Nachdeel, forsömmelse, oc forderfuelsse saa den omsider wil blifue dis besuerligere. at hielpe. Jndflyer derforre til Eders Kongl. May. med allerunderdanigste bön oc begiering, at den fattig Byes Jndwaanere saauit for ofuen bemeldte 500 Rd^r. Naadigst maate bliffue forschaanit, At wj alleniste Maanidtlig deraf maate tilladis woris quota at betalle,

oc de andre Steder i Landet i ligemaade deris Anpart, ligesom udj dett Öfrige, maanetlig fremdelis at continuere Jndtil saalenge for^{ne} Summa blifuer welb. Erik Rosenkrandz betaldt, Oc efftersom ingen By eller Kiöbsted i Jylland behöffuer saa stor hielp til deris Hauns opbiugning, Reparation oc wedligeholdelsse, som Aarhuss formedelst at Söen Spiller der ret ofuen paa, och ofte wed Jisdrift, Storm oc det wilde Hauss bylger merkelig Sckade oc Afbreck tilföyis, oc derimoed med diss Störe Omkostning och middel, Continue wil wedligeholdiss, beder derforre udj ald Vnderdanighed, at dend Naadigste oss senaste forondte privilegium, med huidz eller Haune Toldens oppebörsel, Naadigst paa ny maa bliffue Confirmerit, oc Eders May. Tolder, ingen Sckipper for Vdgaaende at Clarere, förind for bemeldte Haune Told blifuer Erlagt som i andre Steder brugeligt findis. Ynsker hermed Eders Kongl. M. oc det gansche Köngelig Arffuehuss it langwariende Lyksaligt oc, fredsommeligt Regimente oc er herpaa it mildt oc Naadigt Suar Vnderdanigst forwentendis^{*)}.

Paa Sambttlig Aarhussbyes Jndwaaneris Weigen
Eders Kongl. Mai. tro Vndersaattere

Jörgen Juell mpp. Madtz Wærn
Egen handt.

Kiöbenhaun den 12 Septemb. 1664.

Hans Kongl. Ma^{ts}. Naad. Svar er at Tolderen vdi Aarhuss haffuer sig effter Höistbem^{ts} Hans M^{ts} Naad. vdgiffuen bevilling at rette om Haune Toldens erleggelse naar hand de trafiquerende clareris Datum Cancelliet for Kiöbenhaffns Slot den 7 Octobris 1664.

Kragh mpp.

Lest udj Meeninge Almuess Neruerelse Paa Raad-

*) Skrevet paa stemplet Papir Nr. 9 til en Rigsort.

stuen her udj Aarhus dend 20 Octobris 1664. Sameledis lest for Retten paa Aarhus byting dend 20 October A^o 1664. (Originalen i Raadhus-Archivet.)

Nr. 177.

1666. 22 Januar. Skrivelse fra Borgemestre og Raad om Lettelse i den store Indquartering.

Hans Ko. Ma. till Danmarck och Norge høybestalter Hr. General Krigs Commissarius dend Edele och wellborne Herre Hr Otto Paausch till Jernet etc. Ydmygge Helsen och beredwillig tienistis Erbiudelse, Gunstige goede Welb. Herre Hr General Krigs Commissarius, Efftersom Eders Exelentz haffuer oss till schreffuet, angaaende oss at schaffe her aff Byen, en Maanets Forstrechning forud aff quartal schatterne, det wi och Straxen haffuer ladett Borgerschabett forstaae, at effter Komme. Da haffuer de aff oss weret Begerendiss wj wille paa deriss wegne. Anholde hoess ederss Exelentz, at de dog maate lindris, Noget med dend storre indquartering de ere, Belagden medt, Nembelig Tuende gandsche Compagnier. Och efftersom wij seer och erfarrer at det och udi sandhed befindiss, de med samme inquartering offuer deriss, effne er Beladen, for Aarsagis Wi paa deris Wegne, effter deris indstendige Begering hoess ederss Exelentz at anholde och ydmygeligen Begerer, at denom med det ehne Compagnie. igien Maatte endledigis, Ellerss er det Wmuligt schatterne at ind Komme, Anseendiss dend store Fuortrang hoess borgerschabet findis. Saauell Pa Landet her omkring. Det er iche med samme Compagnie, allene giort men war it Compagnie tillforen, För det

Siste, Som och iche wden stoer Bekostuing hoess Borchschabet bleff indlagt Saa at dersom baade dend Jdtzige Storre indquartering. schall Continuere. och Matriculs schatten till Flaadens bygning Foruden denne Maanets Forstrechning, befrögtes. (som dess verre for öyen sees, at byen som Enn stor Deell er öde. Endelig gandsche schall bliffue ruineret. Huor offuer de denom haardeligen beklager, Formoeder Eders Exelentz Gunstig befording. hoess hanss Kongl. May. till it milt och naadigt giensuar. Det will Gud belönne Och wi for woris Ringe Personner, som Byens Ringe middel. iche Kunde Wnderlaade, dend fatiges Nödtörfft at andrage, Will stedze beflite oss Paa. Huis E. Exelentz till angenehme Thieniste att forrette E. E. Stedse Forbliffuende Pligt willige*).

Aarhuuss dend 22 Januarij Anno 1666.

Borgemestere och Raad

I Aarhus.

Christen Jenssens Eg. handt, Christian
Henr. Petersen mp. Anders Thomessen Eg. handt,
Jörgen Juell mpp. Sören Sörenssen Egen handt,
Jens Lassen Egen hand, Carl Christensön Egen
Handt

Efttersom stundtlich ordre forwagtis, att det Compagnie som sist ankom, igien schulle söge sit forige Quarter, da wille de saalenge patientere, Jeg formoder att de med forderligste bliffuer hiulpen, Jeg forbliffuer deris

Thienstwillige

Otto Powisch mpp.

Wiborg den 27 Januarij Anno 1666

Lest forretten Paa Aarhuuss Byeting den 1 Febr.
1666.

(Originalen i Raadhuss-Archivet.)

*) Skrevet paa stemplet Papir Nr. 9 til en Rigsort.

Nr. 178.

1666. 16 Februar. Bevilling for Lauritz Thorsen til alene at holde et aabent Herberge for Reisende i Aarhus.

(Meddelt af Professor N. M. Petersen.)

Frederik den 3. G. A. W. at wi Naad. haffuer beuilget och tillat, saoch hermed beuilger och tillader, at oss Elskl. Laurids Thoerssen, woris Skiffte-skrifuer i Aarhus Stiftt maa tillige udj wor Kiøbsted Aarhus, allene holde et Vstraffeligt. obet herberge for de Reigssende der til och fra Byen, och herbergere for billig betaluing alle som det aff hannem begierendis worden, huorimod bem^{te} Laurids Thoerssen schal Niude de benaadinger som andre wertshusse her udj Riget Niuder och ere med benaadede, Thij forbiude Vi etc.

Hafn. 16 Febr. 66.

(Det originale Udkast i Geheimearchivet; paategnet: Cass. (casseret).)

Nr. 179.

1666. 16 October. Skrivelse om Skattnernes Inddrivelse, der gaer saa langsomt, formedelst Borgemestre og Raads Ligegyldighed, da de ikke bruge den befalede Execution, men indlægge Exeqver Rytterne i Vertshuse og betale deres Underholdning af Skatten. Dette maa de ikke: de skulle indlægge Rytterne i deres egne Huse, især i Borgemestrenes, og det til al Restans er inddreven etc.

Frederik den 3 etc. Vor Naade tilforn. Eftersom vj naadigst fornehmer, Huorlediss i med stor Restands af denn maanidtlig paabudene Contribution aff Eders bye, schal efterstaae, och det enn deel formedelst Eders egenn Nachlessighed, at J iche bruger denn anbefahlede Eexecution till Schatterniss Indsambling, menn schall henlegge Rytterne i Wertshusse, och aff Schatten betalle dennem deris Exequerpennge, och i ssaamaader, der daglig noget fratager, huor offuer denn iche Rigtig till anbefahlede Thider, fremkommer, Thi er voris Naadigste Willie och alworlige

befahling, att huis i iche Straxenns indforschiaffer och Erlegger ald denn Resterende Contribution, Saauel som her effter Maanidtlig i rette tider dennd Clarerer det da hoss Eder sielf wed Execution schal sögis som vedbör; och Exeqver Rytterne indleggis vdj Eders huusse, Særdelis udj Borgemesternis, och der forbliffue paa deris och de Nachlessiges bekostning indtil Skatten Rigtig er aff Clarerit, och paa anbefahlede steder Erlagt, och ei udj nogenn Wertshuuss ind Logeris, eller nogenn Exeqver penge dennom af Schatten at giffuis, Menns huis dennem forordniss, det udj hemelte Maader aff Eder at vdgiffuis och derforuden at stande oss till Rette, for huis schade schattenns Vdebliffuelsse foraarsager udj pengenis Destinerede brug, det Vj och oss Elschelig Jesper Nielssen Hudtfeldt, naadigst haffuer Anbefahlet saaledis at forordne, och i acht tage, och ved slig forordnede Midler, Schattenn tilbörliqenn lade Söege, Huoreffter o. s. v.

Khavn. 16 October 1666

Fridrich.

Vnder W. Zignet

(Raadhus-Archivet.)

Nr. 180.

1666 Fortegnelse paa, hvad der blev udlagt Christen Skeel paa Skifte efter Jacob Nielsen.

Dette Effterskreffne er welb. Christen Skeel Jörgennssen, Paa Skifte stedet effter Sal. Jachob Nielssen fordumb Raedmand her udj Aarhus, for sinn Fordrinng Effter att 12 schieling paa Dalleren aff Kortett er, wdgiort som følger,

3 Boeder paa Stuessgaade med it gards Auffll udi alle Aarhuss wannege 400 Dr. Enn selffeyer bonn-degaard i Elsted som Annders Suennsen och Jennss lassenn paa boer for 300 Dr. Jnndlagt udj

Sal. Jachob Nielsenss gard paa Medelgaade 200 Dr. 1 brunn Taftis ombhennng med Kappe Silche franusser omb och it Senng Klede weffuet i gult Sillche 30 Dr. 1 Ny Flamsch Benchediönne for 20 Dr. 10½ Allenn lang med Röed Klede vnder. 1 par finne Kniplings pudvaer 18 Dr. 1 par finne ditto 15 Dr. 1 par finne hörgarns Lagen 2½ brede 13 Dr. 1 par ditto 13 Dr. Summa 1009 Dr. Liger fraa sig 1 Dr. 12 β 5 ♂. Dette for^{ne} befinndis Richtig effter schiff-treffueds formeldinng, aff bemelte Sal. Jachob Nielsenss boe att werre wdgiortt*)

Effter Borg^{ne}. och Raadtz befalling
Jennss Knudssen Wiingaaard mpp.

Paa Ryggen læses: 1666 den 23 Jullius war Jens Nielsens och Jens pedersen paa Estrup och schulle tillbyde Velbördig Christen schiell sin Lod Sedell och Martinnus da iche Paa sin hosbonds Vegne ville anname den. (Raadhus-Archivet.)

Nr. 181.

1668. 27 Juli. Befaling til Borgemestre og Raad om en Afgift af Salt m. m.

Rescr. Da Tidernes Fornödenhed udkræver, at Flaadens Udrustning skal fortsættes, og der desaarsag er udskrevet et Antal Öxne af alt Jordegods i Danmark og Kiöbstæderne ikke skulle forskaanes, saa skal Aarhus levere 312 Skjepper godt Spansk Salt til Proviand-Commissairen Nicolaus Bönnigh, hvem de desuden i alle Maader skulle assistere ved Slagtningen og Ned-saltningen etc., saa han ikke skal klage derover. Aarhus skal desuden skaffe Slagtere til at slagte Qvæget og vederhæftige Mænd til at see efter Slagterne, Salterne og dem, som nedpakke. Magistraten skal til Skat-

*) Skrevet paa stemplet Papir Nr. 9, til en Rigsort.

kammeret "til vorris Kammer Raad och Renntemester oss Elskel. Mogennis Friis til Boller och Fåurschouff", (indberette?) hvor mange Lispund Kiöd der kommer af hver Oxe og hvad Smaamaden aparte belöber . . . Byen skal fremdeles levere Pakhuse, Arbeidsfolk, Vogne, Aske at beströe Huderné med o. s. v. O. s. v.*)" (Udtag efter Originalen i Raadhus-Archivet.)

Nr. 182.

1669 En Arrestation.

Da Borgemester Jacob Sörensén vilde arrestere sin forrige Tjener, Povel Knudsen, nu i Tjeneste hos Vilh. v. Marselis paa Havreballegaard, gik han ind til Capitlets Ridefoged, Jens Huass, hvor P. K. just var, med en dragen, krum Sabel i Haanden og havde med sig to af Byens Tjenere, ogsaa med dragne Kaarder. Borgemester sagde til Povel Knudsen: "giff dig Du schalt gaae i Kjelderén" . . og saa satte de P. K. i Kjelderén. Beskyldningen var Mangel i aflagte Røgnskab. (Raadhus-Archivet?)

Nr. 183.

1672. 6 Juni. Indretning af en Brand-Ordning.

Raadstu-Placat, at alle Murmestere og Tömmermænd, som ere Mestere, skulle være Brandmestere og tildeles visse Districter, hvori de skulle visitere Skorstene, Kakkelovns-Rör, Bagerovne, nedslaae de ulovlige, og besörge Foder etc., som sidder for nær ved Ildsteder, bragt bort, og i Ildebrands Tilfælde möde med deres Svende for at redde. Dette skulle de ikke

^{a)} Rescript 23 Decbr. 1670, da Nicholaus Bennich havde klaget over, at Staden Aarhus endnu stod til Rest, med hvad den skulde levere til dette Slagterier, saa befales Borgemestere og Raad ufortövet at clarere eller at lide Execution.

gjøre eengang, men ideligt og stedse, naar fornøden gjøres. For det Arbeide, de herved have, skulle de have Tilladelse at indrette, begge Professioner under eet, et Laug, for at af holde udenbyes Mestere og Ube-
rettigede fra at gaae dem i Næringen.

(Raadstu-Copi-Bog.)

Nr. 184.

1672. 13 Juni. Om Inddrivelse af de resterende Skatter.

Efftersom til Lovenss Rividering Baadtzmendtz Vdreedning for it Aar ssaavel som Slagteriedtz Beskostning fra 1667 hidindtil, Badschier Kiste, trompeter, gammel giæld med Andet mere effter Kongl. naad. Befalinger her aff Byen store Summer er vdgifuen huertil ingen Anlaug eller ser Skatt er Paabuden medenss aff de andre paabudne Quartaller er betaldt, Saa aff quartalschaterne dessen Summa endnu Resterer oc Byen Jdelig vorder exequeret foré och Saassom meeninge borgerschabet Saadant nogle gange er Vorden foreholdet och doeg ingen Rett Slutning och resolution aff dennem er tagen och giort, Da ere vj foraarsaget at driffue det til Nogen Ende och Byen en gang for alle for ssa Mange och store Bekostninger, som Byen ved idelig Execution paaföriss til Byens Restes Clarering at befrie, Och derfor hermed befaller dette Aars Taxerere at de Straxssen forfatter it rigtig Mandtall och Tayst offuer ald Byen til offuenbemeldte Quantum, som kand bedrage offuer 1060 Rd^r. at erstatte igien huiss aff Quartalerne dertil er tagen och det förstkommende Torssdag paa Raadstuen fra Eder under ederss Hender leffuere Saa frembt J iche Self vil vere tiltencht at tage imod Executionen och vi der paa Kongl. Maist och Byenss Vegne vere foraarssaget

dette hoss eder at söge. Huiss aff Restandtzerne Indnu kand ind bekommiss enten aff geisslig eller versslig Skall Komme Byen i almindelighed til goede Saa schal det och vere Borgerschabet frj fore at Jgjennemsee alle Kiemnere Regenschaber Siden Matriculen paa kom at dee deraff kand see huor til schatterne er anvent och huem der staar tilbage. Datum Aarss den 13 Juny 1672.

Jesper Nielsen Hutfeld, Jörgen Juul, Jacob Michelssen, Sören Sörensen, Jenss Veyerslef, Jens Lassen, Jens Christensen Basballe, Carl Christenssen, Rass Tögersen.

(Raadstu Copi-Bog.)

Nr. 185.

1681. 12 Februar. Om Skolernes Tilstand i Aarhus Stift.

Aarhus. Rect. Niels Nielsen Krog: "Disciplernes Tal er nu omstunder heel ringe moed forrige tiider at regne da in Classe Rectoris i forrige tider hafuer været ofuer 80 Disciple, (nu 17 Disc.) dog forhaabes at schulle tiltage, naar forælderne kunde fornemme dend Christlige høye Öffrigheds faderlige Omhu for scholerne at hielpe paa foede". Antal nu 95 Disciple i 6 Classer. Horsens. Rector Knud Oluffsen: "Disciplene, som Scholen nu frequentere, ere 39, af hvilke de fleeste ere fattige Börn. At Frequentzen er icke större, volder, at folckene her i Byen, som Börn hafve, ingen synderlig Lyst hafve at holde deres börn til Latinske Schole". Randers. Rector Laurentius Erasmi Morsletius. Disciplenes Tal 45 (i fire Lextier), som nu findes udi Scholen, endog det Tal offte forandres formedelst en Deel ere fattige folckes Börn, som nu holder ved Scholen,

nu reyser derfra efftersom Forældrene ey hafver de middel, hvoraf de dennem frem kand holde". Maria-ger. Rect. Johan. Eschilli var alene med 1 Hörer. "Disciplenes Tal udi Scholen hafuer i disse Tider meged aftaged til 26 eller 28 Personer, fleere og ferre, formedelst fattige Forældres Vilchor ere ringe og scho- lens beneficia ichun faa og smaa. Tilforn for disse Tider, haffuer her vel været god freqvens, da 60, da 80 Disciple. Der er og Tid effter anden kommen mange gode ingenia heraf Scholen, som endnu her og paa andre steder leffuer Præster, Borgem., Raadmænd, Studentere og i andre Bestillinger, som vel ellers uden Scholegang her paa Stedet iche vare komne saa vit, for- medelst forældrene iche kunde formaa at holde dennem paa andre Steder, före de hafde lagt nogen Grund, og kunde kjendes huad haab der var om dennem". Hobro. S. L. Quistius R. (uden Hörer). "Discipler som fre- qventerer Skolen, er nu en Snes, meere eller mindre iblant, lige som de effterhaanden dimitteris til de store Skoeler, og fattige Folch kand formaae at holde deris Börn til Bogen". Grenaa. Rasmus Mickelsön Rector (1 Hörer). "Nu ere her i Skolen 38 Discipler, de 14 sidde i Skole Mesterens Lexie de andre i Hörerens. Deres Vilkor er ringe saa den störste Deel af dem ere saa fattige at de høyeligen behöfve Skolens beneficiis, Forældrene formaae iche for deris store Fattigdoms skyld deres Börns Studia at fortsætte, som de gierne vilde i Særdeleshed naar deres Börn herfra til een anden og høyere Skole skal fremsendes". Ebeltoft. Jacob Christensen Clementin R. "Udi Ebel- toft Schole ere ingen Hörere, allene hafver Schole- mesteren en tjener, som lærer Börnene först at kjende Bogstafver, stafve och Læsse Freqventerer nu

udi Ebeltofft Schole henved 24 Discipler, undertiden fleere, undertiden ferre efter Tidernes och Forældrenes tilstand, som meestendeelen hafver ringe middel at holde deris Börn til Scholen med, ssaasom og Börnene dertil ingen Lyst eller Villie hafver, de fleeste betler, fisker och anderledes ere om deres Lifves ophold". Skanderborg. E. C. S. Schandrup, Rector (ingen Hörer). Confluxen er 24 à 26, "sær flere sær færre lige som Betletiden ("Betle" er raderet ud, men læses dog tydeligt nok) dennem deris scholegang kand tilstede".

(Udtog efter Originalen i Biske-Archivet).

Nr. 186.

1681. 20 November. Antagelse af en Skibstømmermand.

Ved et Brev af 20 November 1681, undertegnet af Borgemestre og Raadnændene og 12 Skippere og Borgere, beskikkes Mester Peder Siuertsen von Churlandt til Skibsbygmester i Aarhus. Han skal stedse have 8 Tømmermænd ved Haanden til Skibenes Reparation, eller flere om fornödent gjöres. Han skulde have alt Arbeide, som forefaldt, og han blev efter hans Anmodning fri for al borgerlig Skat og Tyngde.

(Raadstu-Copi-Bog.)

Nr. 187.

1682. 23 Februar. Möllens Forhold til Byen m. m.

Formedelst den Uvillie, Borgerskabet havde ladet see derover, at Mölleren Jens Jensen Vissing havde taget et toppet Fjerdingskar af en topmaalt Td. Rug og Malt i Toldkorn, saa gjör han Aarhus By fölgende Propositioner: 1. Dersom man vil sende sit Korn til Mölle med Strygmaat, da vil han nöies med et ströget Fjerdingskar i Told. 2. Dersom man hellere vil

betale med Penge, da vil han male Rug og Malt for 1 β Skjeppen i Malelön. 3. Da Hs. Maist. har solgt Möllen for aarlig Landgilde 468 Tdr. Malt, saa tilbyder han Byen Möllen for denne aarlige Afgift, naar man vil holde Möllen ved lige. 4. Hans Fader har taget Möllen af Hs. Maist. i Betaling for 9440 Rdr., dersom Byen hellere vil kjøbe Möllen for denne Sum, vil han afstaae den, uagtet han har anvendt meget paa dens Forbedring. Den har i hans Faders og i hans Tid ikke kunnet forrente mere end 2 pCt. etc.

(Raadstu-Copi-Bog.)

Nr. 188.

1685. 11 August. St. Olai Marked nedlagt og afskaffet.

Rescript: At istedetfor det Marked, der plejer at holdes i Aarhus paa St. Olai Dag, skal der nu holdes to, det ene den 22 Februar og det andet den 12 October.

(Raadstu-Copi-Bog.)

Nr. 189.

1686. 26 Mai. Straf for at have søgt Hjelp hos en Troldvinde.

Den 26 Mai 1686 dömte Tamperretten i en Sag, "Da effterdj for os beviises, at Mette Sörensdaatter har søgt en Troldvinde (Som nu for sin Misgjerning er brendt) ved navn Gye Nielsdaatter, at hun hende skulde samle i Egteskab med Jens Sörenss(en) i Strandhusit, huilket hun ok self for Retten ikke har kundet benegte.... bör i sin Sognekirke stande aabenbare Skrifte, ock ellers være under gifuen den verdslige straf, som den Kongl. Lou omformelder.

(Bispe-Archivet.)

Nr. 190.

1686. 29 Juli. Raadstu-Vidne for den ærbare, meget vise og kunstrige Mand, Christian von der Werf, Oculist, Sten- og Brok-Snider, "wohnhaftig" i Veile.

Borgemestere og Raad udj Aarhuuss, gjöre hermed for alle vitterligt at Aar effter Christi Födtsel 1686 Thorsdagen dend 29 July paa Aarhuuss Raadstue for oss erschinnede den erbare meget wiiss og kunstrige Mand Christian von der Werf Oculist, Steen og Bruch Schnider Wohnhaftig udi Weile og Var vores Attest och Kundschaab begierende anlangende huiss Patienter hand her paa Stedet haffuer under sin Cuur hafft og Nest Gudtz naadige Bistand lycheligen og vel cureret thil dessen Beuissning hand og nu her for Retten med sig hafde, en huers til hannem gifne Attester, end og en Deel som self i egen Persohn samme tid lod sig finde. Fremkom for Retten Rasmus Christenssen Smed, Borger her i Byen gaf tilkjende huorledes Mester Christian von der Werf hafde afschaaren en Geuext, paa hans wenstre Arm vog $1\frac{1}{2}$ schaalpund, og hannem meget lykkelig og vel igien lægt og cureret saa hand derfor siger hannem beste Thach. Endnu frem komb for Retten Christen Hermandsen Mahler, Borger her i Byen, og gaf tilkjende at bem. Mester Chr. v. d. W. hafde schaaret hans liden Sön, som var 5 Aar for Bruch og hannem til den 9de Dag nest effter Lychelig og vel cureret, saa hand derfor tacher hannem got. Noch frem Kom for Retten Rasmus Værn Borger og Handelsmand ibid., og gaf tilkjende at meerbem. Mester v. d. Werf hafde schaaret Jörgen Anderssen i Mygen Mölle hans Sön 3 Aar gl. for Bruch, og hannem meget lykkelig og wel cureret, saa hand derfor tacher hannem got. Fremblagde

nu bem. Mester Chr. v. d. Werf efterschrefne wel-
 fornehme og welagtbahre Gotfolck deriss Attester og
 Kundschaer paa hanss lyckelig og vel forrettede Cuur,
 nemblig Jenss Jacobssen Skifholmb Borger, og
 fornehme Handelssmand her i Byen, hanss liden Sön
 15 Vgger gammel Skaaret og cureret for Bruck, og
 igjen stillet paa frisch foed 8de Dagen effter Skjærin-
 gen; Lauritz Pedersen Borger her ibm. hanss Sön
 udj 5te Aar Skaaret for Bruck og 9de Dagen effter
 stillet paa frisch foed; Nielss Ollufssen paa Ende-
 lafue, hanss Sön 3 Aar gammel skaarit for Bruck og
 11te Dagen efter igjen stillet paa frisch foed; Peder
 Thomessen i Fuolby hanss Sön 15 Aar. skaarit
 for Bruck, og 8de Dagen nest efter gaaed huor hand
 vilde; Kiersten Pederssdaatter i Elsted hindiss
 Sön udj 3^{die} Aar, skaarit for Bruck og 8de Dagen efter
 stillet paa frisch foed; Michel Rasmussen af Thund-
 öe, foeget sammestedss, hans 1 Aar gammel Sön hafde
 Jt W-manerlig Hareskjör i sin offuer Mund, og Ganen
 gandsche sönder, huilchet hand Lyckeligen og vel
 curerte og igien paa frisch foed stillet, 14 Dage efter;
 Rasmuss Jenssen i Skeyby hanss Barn, som hafde
 it Hareschiör i dend Ofuer Mund, derfor Lyckelig
 og vel curerit; Anderss Jacobssen boendes paa
 Bodholt ved Wiibørg, som hafde en stoer schade
 af Kræft i sin Neder Mund, huilche blef hannem den
 gandsche Hage afschaaren, med sambt Lippen, til det
 bare Been, og igjen udj 3 Vggerss forlöb efter, Lycke-
 ligen og vel curerit, som hand aldrig hafde haft nogen
 Bræck, menss fuldkommen Hage og Lippe, som til-
 forn, samt og Peder Rasmussen Todberg,
 Borger og Schipper her i Byen, hanss Daatter, 3 Aar
 gammel afschaarit en Wext under hindiss höyre Foed,

huor med hun var fød, og hinde derefter 14 Dages forløb, meget löckelig og vel paa frisch igien stillet, foruden mange andre adtschillige Suagheder og tilfælde indwortiss og wduortiss, hand Een og Anden baade her i Byen og udenfoere, hafuer hiulpet og curerit i medenss dj Trinde fierding Aar hand her paa Stedet haffuer været, huorfore vj hannem voriss Attest om sin velforhold her i Byen, sampt hanss (Nest Gudss naadige Bistand) meget berömmelige og kunstrige fuldbracte Cuur paa ofuenbemeldte og flere andre under sin Haand hafte Patienter, gierne meddeeller. Falder derhoss til alle og enhuer efter Stand og Condition, som oft bemeldte Mester Christian v. d. Warf forekommendiss worder woriss respective tiennestwenligste Bön og Begjering, de hannem til det beste wilde befordre, saa og ladendiss hannem frj og w-behindret til Landss og Wandss passere og repassere, huor hanss retferdige Reisse sig begifue kand. Sligt forskylder wij altid gierne igien mod alle og enhuer, Oss skall paa beflicte at erkjende og aftiene. Detz til Vitterlighed" etc. *)

(Raadstu-Copibog.)

Nr. 191.

1686. 3 November. Om Barselkoners Kirkegang og Indledning, der var ved at gaae af Brug.

Mag. Henrich Blichfeld og Morten Herlov til Domkirken supplicerede Hs. Maist. i Anledning af, at det hidtil havde været Skik i Aarhus, at Barselqvinder lode sig indlede og med Følge offrede paa

*) Den 8 Septbr 1711 fik Salmon Pouelssen von Qvoten, Oculist Sten og Broksnider, der "med sine Medhavende" havde skikket sig ærligt og vel her i Byen, en lignende, dog mindre höitravende Attest. Han havde opereret 2 gamle Koner for Stær og skaaret et Kræft-Saar af en Mands Læbe etc.

Alteret, indtil for faa Aar, siden nogle Særsindede undslog sig derfor. De søge om, at det maatte paalægges Stiftamtmanden, Magistraten, men især Kong. Maist. Byfoged at vaage over, at den gamle Skik vedligeholdes. Hs. Maist. vilde derved ikke blot vise sin store Naade mod "os fattige Guds Ords Tjenere", men ogsaa mod Menigheden: "hvis Enighed oc Rolighed endog heri maatte conserveres, da den Rige maatte tilholdes at bruge her udj samme Skikke som den Fattige". . . . 3 Novbr 1686. (Bispe-Archivet.)

Nr. 192.

1687. 19 Februar. Befaling at sende gamle Documenter m. m. til Thomas Bartholin, som deraf skal indrette og forfærdige Værker over Rigerpes Antiquiteter og Historie.

Chr. den 5. Wor Naade tilforn, Eftersom for os allerund. er blevet andraget, hvorledis paa mange stæder udi Stigts Kisterne, ved Capitlerne, Kirkerne, Skolerne oc andre saadanne stæder i vore Riger oc Lande schal findes adskillige gamle Breve, Documenter oc Bøger, som til de dansche oc Norsche Antiquiteters oplusning, i sær udi dend geistlig Historie, meget skulle kunde forhjelpe, hvilke voris Justits Secreterer oc Antiquarius oss Elskel. Thomas Bartholin allerunderd. formeener at kunde være hannem til stor Bistand til at indrette oc forferdige disbedre de Værker angaaende voris Rigers Antiquiteter oc Historier, som hand efter voris allernaad. Ordre under hænder haver, Da er voris allernaad. Villie oc Befaling, at Du

*) Efter en lös Seddel blev denne Ansøgning bevilget den 18 Januar 1687, og Befalingen om Barselqvinders Indledning fornyedes atter den 25 October 1709, da Sognepræsten Mag. Lauritz Thura og Mag. Joh. Matth. Hammerich havde klaget over vedvarende Overtrædelser i denne Henseende.

strax med flid lader eftersee udj Stigts Kisten oc paa andre stæder i dit anbetroede Stift, hvis gamle Breve ante reformationem, Documenter, Böger, saasom annales veteres, Chronica, Monasteriorum Breviaria, Missalia etc. der maatte findes, oc bem. voris Justitz Secreterer med forderligste dennem tilsender, at hand der af kunde uddrage oc sammensancke etc. Kjöbenhafn den 19 Febr Anno 1687.

Christian

Luxdorph.

Udskrift: Til Dr. Erich Grave etc.

(Originalen i Bispe-Archivet).

Nr. 193.

1689. 11 Marts. Angivelse til Kop- og Qvægskat.

Tilkommer mig Vnderskrefne effter Kongelig Matz^s Naadigste forordning, at betahle udj Kop og Quægschatt for induerende Aar

Mig og min Kieriste	24 Rd.
Trej Börn	18 -
To Piger og en Gaards Karl	6 -
To Postwogenn Heste	2 -
Fire Kiör	2 -
En Gied	» - » - 4 β
Sex Faar	» - 1 p 8
	<hr/>
	52 Rd. 1 p 12 β .

Datum Aarhus den 11 Martij 1689.

Jesper Nielszen Hutfeldt.

(Originalen i Raadhus-Archivet.)

Nr. 194.

1692. 11 October. Forbud mod Hverving af Söfolk, ved Livsstraf.

Rescript: At ingen Fremmede, eller Indenlandske

paa deres Vegne, maa understaae sig i Aarhus at hverve Söfolk under Livsstraf, hvilken báade Hververen og den, der lader sig antage skal være undergiven

(Raadhus-Archivet. Udtog.)

Nr. 195.

1692. 15 November. Klage over Baron Marselis, der opkjöber Erter.

Borgerne klage til Borgemestre og Raad over Hr. Baron Constantin von Marselis, der ved udsendte Bud havde ladet opkjöbe alle de Erter, han her i Egnen havde kunnet overkomme, ladet dem före til Oplag paa Marselisborg, og stod nu i Begreb med at indlade dem i 2 Fartöier, som han dertil havde fragtet, alt tvert imod Byens Privilegier.

(Raadstu-Copibog.)

Nr. 196.

1694. 2 Januar. Dr. Ebling andrager paa at faae noget Vist af Byen aarligt.

WelEdle og welwise Borgemestere og Raad, Sampt höiagtbahre, og welfornemme Borgere og Indwohner udi Aarhus. Huor höilig en Medicus her i Stifet reqvireris, remitterer Jeg til en huers Judicium, har derfor efter adschiellige fornemme gotfolchis anledning og begjæring sögt hans Kongl Maist^s allernaadigste Bestallingsbref som nu allerede er Publicerit, Menns som ingen Medicus Provincialis af sin Praxi alleene kand subsistere, huor for de fleste om iche alle Medici Provinciales nyder Jt wist quantum besynderlig af dend Bye, huor de Residerer af Aarsag Indwohnerne har dend nærværende j paa Komme Smit-somme, saa wel som andre sygdomme i dend sted de omkringboende maae med Heste og wogne giöre

Bekostning paa at lade dem hende, Altsaa understaar ieg mig her med for eder samptlig at Proponere, om i mig her af Byen noget aarlig vil forunde, der som jeg Resolverer mig her at Residere, forventende her paa eders fuldkommen Resolution som altid forblifuer eders ydmygste Tjennere

Aarhus den 2 Januar 1694.

Johan Ebling

M. D.

(Raadstu-Copibog.)

Nr. 197.

1699. 7 April. Kongelig Befaling til Ophjelpning af Skole-Disciplinen.

Chr. den 5. "Gjøre alle vitterligt, at efftersom Wi Komme vdj Erfaring huorledis vngdommen vdj schollerne paa en Deel stæder vdj vorre Riger schal verre hengifuen til formegen Frihed, og lade sig forføre i Drik og Daabelhuse til adschillig Usömmelighed, hvorfra, naar de ved nogen alvorlig Disciplin kaldis, de da schollerne schal forløbe, og sig enten vden Testimonia til andre scholler begifue, eller vorre Riger undvige og deponere andre steder, eller og lade sig vnder Militien antage, og bogen slet forlade" under 1. 2. 3. 4 befales at saadanne Disciple ikke maa deponere fra andre Skoler; gaae de til fremmede Stæder, da udelukkes de fra Embede; gaae de til Militisen, da skal Hvervingen gaae tilbage etc. 5. Da Disciplenes Uskikkelighed for en Del reiser sig deraf, at Lærerne i Væsen og Klæder ikke ere som de burde, ikke leve ordentlig, ikke residere ved Skolerne og Kirkerne etc. etc. saa befales nu det fornödne imod al denne Uorden.

(Udtog efter Raadstu-Copibog.)

1694. 9 Juli. Klage fra en Barber over Indgreb i Næringen m. m.

Gregorius Boufein indgav en P. M. til Magistraten, angaaende Indgreb i Næringen af forskjellige især Albert Tilmand, der dog af Hs. Maist. allernaadigst var forundt at betjene Holstebro og Lemvig, og Herman Barber, der ikke var Borger og dog hængte Bækkener ud, som en "bestilede og aprobeerede Chirurgus"; han mener at ikkun to kunne leve af Kunsten. Efter at han nu har tjent Hs. Maist. til Lands og Vands for en Regiments Chirurg, og for mange Aar siden er examineret af Dr. Köhte (?), Dr. Hammering og 4 Chirurg Mestere og befunden dygtig i at lave "Koustens Emplastra, Vnguenta, Oletäder, Wund-Balsamer og andet", saa tilbyder han sig endnu at underkaste sig en examen rigorosum af Dr. Johan Ebling Provincial Medicus, Dr. Herman Grubbe i Hadersleben og Dr. Frantz Reenberg i Aalborg i Magistratens Overværelse. Naar han saa tilligemed den anden, som Magistraten kan udvælge, har underkastet sig denne Examen rigorosum, og disse to alene maa være her i Byen, vil han betjene Hospitals Lemmerne og de Fattige gratis, kun at Medicamenterne godtgjøres efter Dr. Eblings Approbation.

Magistraten erklærede, at de ikke kunde forskyde nogen af de her boende: den ene var en gammel Mand og edsvoren Borger, den anden var barnfød her og en Chirurgs Søn, de have fremvist deres rigtige Lærebrev og de paastaae, at Gregorius Boufein, som fremmed selv tredie er kommen her til Byen, ogsaa skal fremvise sit Lærebrev.

(Rådstu-Copibog.)

Nr. 199.

1696. 13 Februar. Erklæring om Markederne i Aarhus.

I en Skrivelse til Etatsraad Moth erklærer Magistraten, at her holdes 3 Markeder, det ene St. Olai Dag varer i 14 Dage, paa hvilket Samsingerne ere berettigede at kjøbe deres Brændeved og "Kohl" (Kul). De andre to ere Fæmarkeder og ikke til stor Nytte for Byen. Det ene holdes den 22 Februar, det andet den 12 October; dersom det sidste maatte holdes 8 Dage senere, da var det gavnligere. (Raadstu-Copibog.)

Nr. 200.

1696. 3 April. Erklæring angaaende to Jöders Ansøgning om at maatte nedsætte sig i Aarhus.

"Allerunderd. Erklæring paa Mathis Jacob Leve Jödiss Suplic for hans 2 Sønner her at boe": "Dend sidste her i Eders Kgl. May. Kjøbsted Aarhus boende Jödde, hand falerede, og her fra bortreist och tvende andre Jödder fast for Armod kort tilforn af Byen bortflöttede Ville Eders Kgl. May. allern. behagge, Byen for saadanne Jödder naadigste at forskone var det Byen og Kiöbmendene i deris Næring meget tienlig"... (Raadstu-Copibog.)

Nr. 201.

1696. 10 October. Om Frikjørsel af Ryttergodset.

Skrivelse fra General Commissariatet af 10 October 1696 til Sessionen i Skanderborg. Af Specification over Egterne ved Jörgen Rantzaus Regiment saaes det, at der til Rye Mølles Forbedring var brugt 250 Vogne i dette og 310 Vogne og 24 Bönder til "Plitzfolk" i forrige Qvartal, samt 80 Vogne af Oberst Prehns Regiment; derfor vil Gen. Com. have Sessionen erin-

dret, at den ikke saa aldeles hengiver Bønderne til Möllerens Hoverie, "helst efterdi deels af I goede Her-
rer Self, ved senest overleverede Commission, iblandt
andet, har sat Bøndernes Frihed for alle Slags Hoverie,
til et Fundament af deris Conservation, herefter uden
videre Hjelp præstanda at præstere, som og af des
Aarsage allernaadigst approberet og ved Forordningen
er publiq gjort" etc. (Stiftamtets Archiv. Udtog.)

Nr. 202.

1697. 19 April. Ansøgning fra flere Haandværkere om Afskaffelse af
alle Markeder.

Den 19 April 1697 søgte Skomagere, Hattema-
gere, Dreiere og Bagere (ved Fuldmægtig) og 1 Potte-
mager om at faae alle Markeder afskaffede, fordi Uden-
byes førte saa meget ind i Byen til Skade for de her
boende Haandværkere, hvis "Tilstand hos de Fleeste
er gandsche slet, og ofver alt saadant, ey kand Svare
naadigst paabudne Schatter, og Byeus Udgifter, som
tilforne og endnu gierne vilde." De bede om, at der-
som de ikke kunde opnaae andet, det da maatte bevil-
ges dem, at det Marked, der holdes den 22 Februar
maatte forandres derhen, at det holdtes med Heste og
Qvæg alene.

Paa den samme Ansøgning er afskrevet Copie af
en Forestilling af 7 April 1697 fra 29 Borgere, stør-
ste Delen Kjöbmænd, hvori de meget prise Markeders
Gavnlighed for Byen, de ønske at Hs. Maist. vilde for-
unde Byen flere saadanne Markeder; "thi huor noget
selges feyler icke noget igien hoss Een och anden
kjöbes".

Magistratens Erklæring, d. d. 17 May 1697, gaaer
ud paa, at Markeder ere gavnlige og bör bibeholdes.

(Skomager-Laugets Archiv.)

Nr. 203.

1698. 12 Marts. Rescript om en Taxt for Skarpretterens Forretning. Item at Övrigheden og deres Hustruer, saa og Borgere og Borgerkoner skulle indfinde sig, naar Natmandens Kone kommer i Barnsnöd, og være hende behjælpelig. Ligeledes skulle de overvære Natmandens Barnedaab, Ligfærd m. m.

Christian den Femte etc. Saasom vi komme i erfaring, hvorleedis Skarp Retterne her j Vort Rige Danmark naar de nogen execution paa Misdædere skal forrette, skal de, uanseet de nyder deris ordinaire Böldelpenge, drive deris Salarium saa höit, at Sagsögerne med de store omkostninger som gaar paa processerne oc Misdedernis underholding oc Varetegt det icke skal kunde udstaa, Saa tilskicke vi Eder herhos en Taxt, effter hvilken Skarp Retterne for saadanne deris executioner skal betalís oc lade sig nöye, oc er voris allernaadigste Villie och befaling, at naar nogen Misdeder af Eder blifver tilkjendt at lide oc udstaa execution af Skarp Retterne J da udj Eders Domme udtryckeligen indförer hvad Skarp Retterne effter ovenskrevne Taxt for sine forretninger bör at nyde, hvilke J oc Byfogden der i Byen til allerunderdanigst effterretning strax haver at tilkjendegive, oc til dend ende hannem rigtig Copie af Taxten at meddele; oc som ellers for os allerunderdanigst er bleven andraget at övrigheden j een deel Kiöbsteder oc deris hustruer skal unddrage sig fra at vere tilstede ved Natmændenis Börnedaab oc Ligsbegravelser, i særdeelighed naar Natmændenis Qvinder kommer i Barnsnöd at de da ingen hielp skal have af Jordemödre eller af öfrighedens oc Borgerskabets Hustruer, men maa saavel dertil som til Lügbegiengelser oc Barnedaab med stor Bekostning forschrive folck andensteds fra af deris Vilkor; saa befalis Eder hermed, at J oc Eders Hustruer

icke maa veigre Eder udj ved Natmandens Börnedaab eller Liigbegiengelser der paa stedet at vere overværende, saa ofte J derom bliver anmodet, men Børgerskabet med Exempel foregaa, som J haver at tilsige, sig oc derved naar det begieris, at lade finde; desligeste at Eders og Borgerskabets Hustruer, saavel som Jordemoderen paa Ansøgning, indfinder sig, naar Natmandens Hustru kommer i Barnsnöd Dermed skeer vor Villie; Befalendis Eder Gud, Skrevet paa vort Slot Kiöbenhafn den 12 Martij Anno 1698.

Under vort Zignet

Effter Hans Kongl. Mayst. allernaadigte ordre og befaling.

M. Moth

Udskrift: Til Magistr. i Aarhus.

Allerunderd. læst paa Aarhus Raadhuus d. 18 April 1698 for Borgerskabet. Allerunderd. læst paa Aarhus Byeting den 28 April 1698.

(Originalen i Raadhus-Archivet).

Nr. 204.

..... Formular til Taksigelse ved Ligbegjængelser.

Hans (Hendes) Efterladte Höybedrövede lader alle og enhver i denne anseelige Følge ydmygst og ærbødigt, hver efter sin Stand betakke, saavel for den Godhed og Bevaagenhed, de har ladet see for hans (hendes) Salige i hans langvarige Svaghed, som og for den sidste Ære at geleide hans Lig til sit Hvilested, og forsikkrer at have samme i taknemlig Erintring — eller: og forsikkrer samme i alle muelige maader skyldigst at afftiene.

(Af Saml. af Testamenter ved Ligprækener i Aalborg Stifts-Bibliothek.)

. . . Udtog af Byfogdernes Regnskab.

Aar.	Summen af de indkomne Bøder etc.	Passagerer ved Færgeløbet.	Tillf. af Leirmaal.	Tillf. af Slagsmaal og Bordag.	
1650 13½ Rd. *)		4	2	
Fra 1 Jan. 1674	til 1 Jan. 1675 var Indtægten 28 Rd. 2 Ort 9 β	265 **)	3	2	
1675	22 - 1 - 5 -	103	2	3	
1676	41 - » - 3 -	127	} Mangler.	8	
1680	43 - » - 8½ -	70		9	
1681	25 - 2 - 11 -	83			
1682	14 - 1 - 7 -	95			
1683	43 - 2 - 4 -	92			
1691	} 99 - 3 ½ 13 - }	167		9	} Mangler.
1692		206		5	
1693	95 - 1 ½ 7 -	88		8	
1694	38 - 3 ½ » -	204		1	
1695	51 - 2 ½ 7 -	244		6	
1696	53 - 3 - » -	132	7		
1697	102 - 4 - 9 -	217	6		
1698	120 - 4 - 10 -	225	7		
1700	56 - 4 - 15 -	95	5		
1701	82 - 5 - 10 -	156	5		
1702	67 - 1 - 10 -	122	15		
1703	49 - 1 ½ 11 -	51	12		
1704	51 - 5 - 15 -	95	9		
1705	32 - 2 - 6 -	86	9		

(Raadhus-Archivet.)

*) Anno 1650 den 5 October leffuerit forne Lauris Rasmussen forne Penge (13½ Rd. ÷ 10 pCt. til Byfogden) her paa Raadhuset, huoraf dend halfue part bleff lagt i Byens Kiste, och dend anden halfuepart Sören Söffrenssen Byens Kemmener tilstillet at føre Byen til Regnskab.

**) Af hver Fodgjænger, som förtes over fra Jylland til Sjælland, betalles 1 β til Kongen, hvilken Afgift indkrævedes af Byfogden.

Nr. 206.

. . . Et Par Notitser af Kæmner Regnskaberne m. m.

1622. "Skall Opberis denn Aarlige Skatt wdj Curant Mönt beregned huer daler thill v $\frac{1}{2}$ d. aff Niels Laurizönn Roedt. Att Agtis den som staar for 4 β Skall Thagis v β slette wndtagen forskaadit Skall opberris i slett Penge." Den aarlige Skat var "97 Dlr 1 $\frac{1}{2}$ 12 β Corant möntt Ehr vdj slette Penge 1 C^t xxi $\frac{1}{2}$ Dlr. 1 $\frac{1}{2}$ 4 β ". Forskud var 171 Dlr. 14 β .

"1622 den 13 Jullij andttuordet Wilhem Worm Borgemester den tid hånd drog til Kiöbenhaffn att forhuerffue Breff hoss Niels Pallissen paa dj pening, som var giffuit til Aarhus iij Rd^r. Den 15 Julij Andtuordit Söffren Byesvend til den Adelsperson som war fangen i törkj ij RigsD^r. Jörgen fullen for Canselers frue hand förde til Sambsoe 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$. 31 October gaff 1 Mand aff franckrige til hans Sön som war fangen i törkiet ij RigsDr. Den 18 December gaff en karll som var fangen vdj törkj 1 slet Dr." Dette Aar var der paa Byens Vegne udgivet 179 Maaltider Mad à 6 β til Brevdragere, Cancellibud og andre Reisende i Kongens Ærinde, Fanger o. s. v.

1634 "Er Sommen paa Aarloff schathenn Som ieg schall görre Regnschaff for 137 $\frac{1}{2}$ Corant Daller och 1 $\frac{1}{2}$ Er Sommen paa forskod 56 Slette daller 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ d. 228 $\frac{1}{2}$ Slettedal. 4 β (Foran staaer:) "wdj Curant mynt huer mark thill xx β danske".

1636 vdlagd Paa Jull afftenn thill Borgemester och Rad paa Jull afften Pendingg 21 Dlr. Thill 2 poter miöd 24 β Thill krenngeller 4 β Thell Agustinus schriffuer 24 Dlr. etc. etc.

1656 April 3^{die} til tvende fattige fordrevne Adelsmænds Bud at levere 2 Rd "som dennem paa Byens

Vegne er foræhrit". Mai 31 "til neruerende fattige fordrefne Adelsmend 1 Rd. foræret paa Byens Vegne. Decbr. 4 "At Rasmus Lassen Byens Kiemner leffuerer Neruerende fattig fordrefne Polsch Addelessmand 1 Rd, Som hannem paa Byens Wegne er forærit Aarss Raadstue d. 4 Decbr. 1656

Christen Carlssen Eg handt".

(Raadhus-Archivet.)

Nr. 207.

. . . Udtog af Domkirkens Regnskab.

1645. Indtægt efter Jordebogen 603 Dlr.

Deraf indkommen . . . : 107 - 3 $\frac{1}{2}$ 6 $\frac{1}{2}$

Restans . . 495 Dlr. » $\frac{1}{2}$ 10 $\frac{1}{2}$

"For huilcken Restandtzt Jndtet var hoss Bønderne at bekomme efftersom de aff Fienderne var vdpløndrede, och forarmed, och en Ringe Sæd haffde faaed i Jorden efter Fienderniss Vdtog". . . .

1646. Christen Basballe leverede Bly til Kirken. "Annamit aff Docter Johan Medicus for it stoelstade til sig self J di lange Karlstoel, J dend 13de stoel ned ad 3 Dlr. For it stoelstade til hans höstrue Katrine hendrichsdater J di lange Qvindstole, som Sogneprestens quinde staaer, med E paa 3 Dlr." Folmer Thommessen Apotheker "for Jorden til sin Daater J dend Storegang i Domkircken mod Choridt" 30 Rigsdlr. eller 45 Sl. Dlr. For alle Kløkkerne 2 Dlr. Jens Anderssen Karlby og Hustru paa Middelgade for deres Begravelse i den Søndre Korskirke "under Liffsens Træ" 90 Dlr. "Giffuit hans hanssen skaaning for Documenter och Kongebreffue som hand haffde vdlagt til dj Suensche och dennem affkjöfft

effter hans Quittantz 3 R ." Calcanten (Bælgetræderen) x R . Nock for hannd haffuer Juspection til dem som Soffuer vnder Predicken J Domkiercken Effter Capitels Constitution 4 Dlr." (Ligesaa 1647.) "Giffuit 3 Karle, som össde det möget scharn affsted i Liberiet och bar det vd paa Kierckegaarden, som Kalket [30 Læster Kalk] schulle ligge", xii β .

1647. Annammet af 2 Bogförere, som paa to forskjellige Gange "udstod" i Domkirken 3 Dlr.

1648. "Giffuit Jenns Lassen, der gaaer med Kjeppen i Domkirken x R ."

1649. "Betalt Jens Lassen for sin wmage med de soffvende under Prædicken at opvæcke $\frac{1}{2}$ Aars Lön 2 $\frac{1}{2}$ Sldr. . . . 20 och 21 Aug. For Welb. Just Höegs Lüg til Biörnholm aff alle Klocherne xvi Sldr. . . S. A. den 25 October annammet for Sl. Folmer Tomessöns Leyersted i Dombkirchen i den store Gang 30 Dlr."

1650. "Giffuet Jens Lassen, der gaar med Kjeppen i Domkirken 2 $\frac{1}{2}$ Dlr.*)" 25 Januar: For Christen Frandssen Brockickers höstru vij Dlr.

1651. 2 Marts "Jt stachels huss almis Barn wden Ringen i de Fattiges Jord 8 β . S. A. 16 April. Alle Klocherne ringet for Hans Hanssen "Klocher".

1652. 30 April. "Annammet aff Christen Basballe for it Stolestade thill sin Hustru Litzebeth Pedersdater udj de lange Quindstole N° 17 penge iij Dr. S. A. 14 August. Aff Johan Steuer Apotecher for it stolestade i den store gang met den Bogstaff T paa, penge 3 Dlr.**) S. A. 31 October. "Aff de 4 mindste

*) Endnu 1654 findes "Jens Lassen, som opvacte de soffende it $\frac{1}{2}$ Aars Lön 2 $\frac{1}{2}$ Sldr"; men derefter mangler denne Udgiftspost, saavidt som jeg ved et flygtigt Gjennemsyn af Regnskabet har kunnet overbevise mig derom.

**) Johan Steuer var uidentivl en kort Tid Forpagter af Apotheke; han har f. Ex. paa eget Navn leveret Vin til Domkirken; men 1657

Klocher for Chr. Basballess Hustru i Emmerwad iij Dlr 1 $\frac{3}{4}$."*). S. A. 10 December om Morgenen greb man en Tyv i Domkirkens Taarn "och haffde giort Skade." Man holdt ham 9 Dage i Fængsel og derpaa tog man hans Obligation til Thinge, at han skulde römme Byen.

1653. 24 November "Giffuit Staader Dronning Jorden fri, for Armod schyld"***).

1654. 17 Mai. For Ursula Sl. Dr. Peder Saxis begraflse bag Choret xxx Sl. Dlr.***). S. A. 1 August Dr. Jacob Otthessön i Borgerporten aff alle Klocherne 9 $\frac{1}{2}$ Dlr. †).

1657. I Anledning af en Reparation paa Eske Klokkers Hus, forekommer: "giffuet tuende Klinequin-der for 32 Vegge at kline hver Væg 4 β er 8 Dlr." ††)

1658. "Ellers ere der adskillige Liig begraafne saa vel i Domkirken, som paa Kirckegaarden baade aff de Svenske och aff de Polske, men vilde ikke forstaae sig til nogen betaling endoch effter flittigste Anmodning, vndertagen hvis Messebagelen och Alterklæder, som hans Ex^o. Graff Königs Marck Dombkirken med forærede". †††).

synes Enken paany at have overtaget Apotheket. Hun har i det mindste det nævnte Aar leveret til Kirken 106 Potter Vin, à 10 β .

) Ved Borgemester Hans Jostssens Begravelse ringede alle Klokkerne og derfor betaltes 9 $\frac{1}{2}$ Dlr. Han jordedes den 25 Séptember 1652. S. A. den 5 November jordedes Borgemester Peder Pedersen og den 8 November M. Sören Anderssen, Læsemester.

***) 1653 den 18 Februar jordedes Borgemester Rasmus Nielszen.

****) Revisionen gjorde Udsættelse i Anledning af Fru Ursula's Begravelse, hertil svaredes: "Ursula Dr. Peder Saxis vaar en Canonici hustrue oc nød i det mindste Klokkerne frie effter gamle Statuta Capituli".

†) 1656 den 27 Januar jordedes Rasmus Pedersen Thestrup. Den 28 Januar, Mester Wolff Baltzersen, der udentvivl begyndte sin Carriere i Aarhus som Barber og endte som Kjøbmand og Borgemester.

††) Der skal endnu findes klinede Vægge i Aarhus.

†††) Det sees dog ellers, at der for flere Svenske Ryttere blev ringet

1659. "Efter Slutning gjort den 7 Septbr. at Domkircken skulde och giffe noget til Brandskat der den tilligemed Byen stod i største Fare 40 Rd^r er 60 Sl. Dlr.

Udgifts Poster 1649 og 1650 etc. Fick aff Anders Thomesön 11½ skippund Bly a 18 Sldr. . . . Til forskreffne Bly (12½ S~~z~~) at stöbe er forbrugt 3 Læs tör Væd a 12 β. Ister for xj β, Blysöm 600 a 1 ⷈ, Store Söm Kiöbte i Krammen for vj β. 1649. Den 24 December. Giffuit for 32 ⷈ Vox til To Alterliuss. ⷈkenn 13 β er vj Dlr ij ⷈ. Giffuit til Arbejdsön, och for gaarn iij ⷈ ij β. Paa Stagen i Corit ij Liuss. Vog 28 ⷈ. ⷈkenn 13 β och for garn, och dem at giöre Tillsammen vj Dlr 1½ ⷈ. Giffuit Annders Thomessen for 13 schippund 10 scholpund Blye, Lybsch Wecht. schippundet 18 Daler. Giffuit Jens Christensen Blytecher for samme Blye at oplegge paa Taarnet, for schippundet 3 ⷈ. Nock giffuit Hannem for Knappen och Flöyen at opsette iij Dlr. Giffuit Söffren Smed for Seyerwercket at Forfærdige, baade Gang och Slaawerchet ix Dlr. 1650 6 Marts Loed nedtage ti Vinduer smaa och store, som udi den store storm næst forleden — 13 Februar udblæste och bleffue brudne

Wdgift som fra den 22 Aprilis 1650 er anvendt paa den trette med Kirstine Johansdaater Sl. Doctor Mortens Anlangende de Penge som hun effter sin Sl. Hossbonds Handskrift er Dombkircken skyldig, huilcket hun self haffuer Dombmed Klokkerne ved deres Begravelse, og at Kirken derfor, i det mindste stundom, sik Betaling.

1664. 22 Marts jordedes Biskop Hans Enevoldsen Brochmand. S. A. den 3 Juni Borgemester Anders Lydichssen. 1666. 3 December, Borgemester Christen Jensen. 1670. 20 Januar, Borgemester Jacob Sörenssen. 1671. 8 December, Tönne Friis hos Willem Thestrup paa Middelgade.

kircken at erstatte, som slig Bekostning forarsaager. Capituls Rîdefouget Hieronimus Gylden haffuer aff mig bekommit til ssammè Trette at udføre efter rigtig beviis och designation, huor paa pengene er anvendte, som følger: 1650. 29 Juni Leffuerit Hieronimo iij sl Dlr. 15 Septemb. iij sldlr. 1651. 21 Februar iij sldlr. 4 Martij xiiij Dlr. 3 Septemb. j sldlr. 1652. 19 August 1½ sldlr xjj β. 15 Novemb. xv sldlr. 1653. 28 Januar xx sldlr jj ₴. 22 October iij sldlr. jj ₴. 1654. 9 Aprilis xxx sldlr. 10 Aprilis x sldlr ii ₴. 20 Aprilis x sldlr. Vdlægt for en Opsættelse och Domb aff Aarhus Byeting imellem Domb Kircken och B(orge-
mester) Anders Liudichsön, dermed Pengene hos hannem at söge. Penge vi ₴ xii β.

1652. 13 Januari. For mig*) och Hieronimus Gûlden for en Reisse wi gjorde, til Droningborg, der Commissarierne handlet Kiersten Docters och Anders Lydicksen Jmellem, Som Varede paa Tredie Dag. iij Dlr. Fortærede i Randers . . . 1 Dlr 1 ₴. 23 Januari. For en Reisse ieg gjorde til Wiborg J ssamme sag. Til Fortering i fem Dage v Dlr 1 ₴. 9 Februari. Giffuit for en Gjenpart aff en Raadstuedom, Peder Bierring i Viborg Sente mig, om samme Sag jiiij ₴. Budlön, til it gangende bud fra Wiborig med samme Dom vj ₴.

1653. 26 Januari. Til Fortæring i Wiborg paa 5 Dags Tid . . . xv sldlr. Betalt samme Tid for Commissariernes affsiget x sldlr. 2 December Paa min reise til Dragsholm at söge Lavdags breffue til fract 1 Dlr. J Calundborg 4, J Vindkilde 2 maaltid mad a 1 ₴

*) Niels Nielsen Krog, Rector, som Tutor Capituli, der har aflagt Regnskab for det halve Aar fra 1 April 1649 til Michaeli S. A. Forövrigt ere nogle Poster medtagne fra Jacob Knudsens Regnskab for det næstfølgende Halvaar.

er 1½ sldr. Gaff for 3 Lavdagsbreffve a 3 Ɔ er ij sldr. 1 Ɔ. Vognleje frem och tilbage, och at hand skulde töffve effter mig ij sldr 1 Ɔ.

1654. 16 Juni. Fortæring der Jeg i Colding i ssamne sag søgte hans Majt., denne Sages befodring anlangende paa 6 Dags tid jii sldr. Gaff for en Kongl. Befalning til W. Erick Rosenkrandtz aff Cancelliet, Penge jii sldr

(Efter Originalerne i Bispearchivet og et Par Regnskaber, mig tilstillede fra Rector Blache.)

Nr. 209.

. . . Udtog af forskjellige Optegnelser om Almisse, uddelt af Biskopen.

1652. Af Else Marsvins Rentepenge: Hr. Bendix Söfrensen, en afsat Præst 2 Dlr. Hr. Christen Nielsen, en afsat Præst 1 Dlr. 2 Ɔ. Maren M. Jens Crogs 2 Dlr. Ursula Dr. Peder Saxis 2 Dlr.

1656. Maren Svenske ved Aaen (en klog Kone) 2 Ɔ.

1668. "Desligeste som Catherine Folmers, der för hafuer været een fornemme qvinde i Aarhus Sl. Folmer Apotekers Huustrue, menn nu sidder i stoer armod er hende foruden hvis hunn för bekomm af disse penge tillagt 2 Ɔ").

1669. Börre Nielssen een ælendig vanför Dreng i Hænder oc Födder, som er fader og moderlös oc dog søger den Latinske Skole 2 Ɔ 8 β. Trende Stackler, som idelig søger Morgenbön oc ere gamle arne oc siuge (Ane Borums, Christen Skibbygger oc dofne Peder) a 4 β er 12 β.

1671. "Hr. Kield Mougenssen een fattig afsat

*) Cathrine Folmers boede den Gang i Enkeboderne paa Graven, og er formodentlig död ved 1676, da hun ikke siden den Tid omtales.

Præst som er fra Sandtzen" 2 R . Sl. Hr. Augustinus's Enke (en klog Kone)...

1682. "Eenn vannför Stackell ved naufn Mette Povelsdaatter, som gaaer paa to Krycker oc hafver stedze været her i Aarhus, till hielp til hendis reise til St. Helene Kiede 1 R 8 β ".

1687. Sl. Peder Bundis Daatter ælendig oc meget forderfuet i ansigtet". (Bispe-Archivet.)

Nr. 210.

... Udtog af Aarhus Hospitals Regnskab.

Efter Forordningen 1 April 1606 skal det tit og ofte være hændet her i Riget, at "Qvindesspersonner wdaff stoer Forsømmelse, enn part och wdaff Druckenskab, och anddenn saadann Thillfalld ligger deris egenn börnn ihuell", og at mange ansee dette for en ringe Synd, da den hidtil kun er bleven straffet med Kirkens Disciplin, hvilken de ikke ændse. For nu at forekomme dette i Fremtiden, skal Overtræderinden vel første Gang slippe med en Mulct, men anden Gang skal hun arresteres og straffes "paa hinndes Halls".

Af saadanne Böder havde Hospitalet fra hele Stif-
tet i Indtægt:

1648 af 27 Qvinder fra 1 R til 5 Dlr. i Alt	33 Dlr. 2 R		
1649 - 51 — fra 1 R til 2 Dlr.	43 Dlr. 1 R 12 β		
1651 - 37 —	34 - » - 4 -		
1653 - 1 Kone i Skibholme for 2 Börn	4 - 2 - » -		
1656 - ? Qvinder	21 - 1 - 4 -		
1661 - 1 Kone for 1 Barn			
1663 for Börn lagte ihuel og et Æg- teskab i forbudne Grader	46 - 3 - 8 -		
1665 Brödepenge	10 - 3 - 8 -		

1666 Brødepenge	10 Dlr. » $\frac{1}{2}$ » β
1667 Brødepenge	8 - 3 - » -

(Bispe-Archivet.)

Nr. 211.

1636. Udtog af Bythings Justitsprotocollen.

7 Januar^{*)}. Sigillantes: Peder Christoffersen K. M. Byfoged, Augustinus Miller (Byskriver) og Anders Pederssen. Testantes: 8 navngivne Mænd og — Niels Michelsen og Peder Bunde^{**)}. I en af de forekommende Sager, hvori Byfogden uden tvivl var Part, beklædte Jacob Lauritzen, en Borger, Dommersædet. 14 Januar. Sigillantes: Peder Christoffersen, Aug. Miller og Jacob Lauritzen. Testantes: 8 navngivne Mænd og — N. Michelsen Schreder og Peder Bunde. 24 Dannemænd vidnede, at 1633 kostede 1 Td. Sild $6\frac{1}{2}$ Rd^r. 16 β ; 1 Td. Torsk $6\frac{1}{2}$ Rd^r. 16 β ; 1 L α Talg 11 $\frac{1}{2}$ med Khavns Vægt; 1 S α Jern med Khavns Vægt 11 $\frac{1}{2}$ Rd^r. 16 β ; 1 Embder Tagsten xiiij Rd^r. og 1634 1 Td. Sild $5\frac{1}{2}$ Rd., 1 Td. Torsk 5 Rd., 1 L α . Talg 10 $\frac{1}{2}$, 1 S α Stangjern 11 Rd., 1^m Tagsten 14 Rd^r. 4 Februar. Jacob Lauritzen beklædte Dommersædet i følgende Sag: Jens Uldriksen var skyldig til Hans Skrams Börn 120 Dr., hvilke velb. Hr. Jörgen Hög til Hammergaard, der, som det synes, boede paa Sjelleskovgaard,

^{*)} Thingdag var Torsdag.

^{**)} Efter de 8 Vidner forekommer stundom anført 3, stundom 2, stundom blot 1 Navn, skilt fra Vidnerne ved en Tankestreg. Tankestregen synes at være absolut nødvendig; thi et Sted, hvor dette Tegn var glemt, har man anbragt det oven over Linien. En berømt Retslærd, hvem jeg har tilladt mig at spørge herom, har yttret, at de Mænd, der anføres efter Tankestregen muligt ere Thingsøgende over det lovbestemte Antal Vidner, altsaa simple Tilhørere.

Udg.

skulde modtage. I Selskab med Byfoged P. Christofersen drog han til Sjelleskovgaard og tilbød Hr. Jörgen Hög Pengene med Afdrag af 33 Daler, som denne var ham skyldig, men han blev saa slet modtaget, at han tilligemed Byfogden over Hals og Hoved maatte flygte til sin Vogn, som holdt uden for Porten, begge efterladende deres Værger, hvilke efter Vognmandens Vidne en af Sjelleskovgaards Bønder og Tjenere kom med og bragte dem ved Vognen. Jörgen Hög havde formeret en Regning paa forskjellige Omkostninger etc. paa 176 Daler og nu forlangte Jens Uldriksen at 4 Mænd skulde vurdere følgende Varer, som han havde bragt til Thinge for at clarere denne Fordring: 1 Vogn med Beslag, Kurv, Aaset og Stjert 16 Dr., 7 Bukkeskind 12 Sl. Dr., 80 Ganger Heste Sko for 20 Sl. Dl., 2 Tdr. Nödder 5 Dr., 2 Tdr. helkoppet Humle 16 Dr., 109 Al. Silkebaand af forskjellige Slags 13 Dr., $2\frac{1}{2}$ P , 1 Köllert 15 Dr., 1 Pund Tin 3 Dlr., 1 Pund 20 P er Kjedelkobber 4 Dlr. 8 β , 3 Dusin Hattebaand 18 Daler, 1 Dusin med Stene udi for 15 Daler 1 Sölvsvog $2\frac{1}{2}$ Lod for $7\frac{1}{2}$ P , $1\frac{1}{2}$ Dusin trinde Silke-Hattebaand $6\frac{1}{2}$ Dlr. 1 P , $\frac{1}{2}$ Dusin do. med Frandtzer om for 3 Daler, 4 Dusin trinde Hattebaand med uægte Guld udi for 3 Daler etc. Vurderingsmændene tilbød sig at ville beholde Varerne for Vurderingssummen, om Jörgen Hög ikke vilde modtage dem. 18 Februar. Sören Clemmendsen tog Dom her ved Aars Bything over 4 indenbyes og 41 udenbyes Debitorer, i Veilby, Kasted, Hasle, True, Tielst, Hesselager etc. etc. alle under een Akt. 10 Marts. I en Retsforhandling omtales Borgemester Söffren Jennssen Frost i Aars, som Slotsskriver paa Skanderborg i Aarene 1608—1612. Hans Hansen Skaaning mödte for Dr. Morten Madsen Superin-

tendent og fremlagde 2 Gjeldsbreve, udstedte af Simon Lauritzen til Wulf Baltzersen for Specerier og Varer, han i Fjendernes Tid 1627 etc. havde modtaget til Beløb 700 Dr. Disse Gjeldsbreve vare af W. Baltzersen overdragne til Dr. Morten Madsen, og af denne vare de, efter Simon Laursens Forklaring, igjen overdragne til Jens Christensen, Hospitals Forstander, for et Hus, han af denne havde kjøbt. Ikke desto mindre fordrede Bispen 2 Aars Renter, 84 Daler. Simon Laurisen erklærede, at Gjeldsbrevene kun vare udstedte til Wulff Baltzersen, og at de ikke som Vexler etc. kunde bære Renter; 3 vederhæftige Mænd vare Cautionister for Pengene, og han vilde kun have med Wulf B. at gjøre. Byfogden dömte, at da der vare 2 uendelige Domme i denne Sag, som ikke vare omstödte af S. Laursen, saa maatte han nu betale Renter efter Endelig Dom. Simon Lauritzen Bundtmager reiste Proces mod Jens Jensen Vinhandler for adskilligt Bundtmagerarbeide, Kjöbmandsvarer, m. m. deriblandt: Afgröden af 2 Gaardes Avl, hvoraf Halvdelen ansloges til 12 Traver Byg og 21 Traver Havre. 17 Marts. Jacob Lauritzen fremstod for Borgemestre og Raad og oplæste en Ordinantz af Aarhus Raadstue af 3 Martz 1636, at Borgemestre og Raad havde truffet den Overenskomst med 24 Mænd, ("Wij Borgemester och Raad udj Aarhus, Med xxiiij vnderschreffne Danemend, ssom da udj Aarhus Raadstue forsamblett war, gjør alle witterligt, Att paa menige Borgerschabs ibm Deris gaffn och Bæste denne effterschreffne Ordinantze, haffuer Beuilgett, och sambtycht") at naar nogen udleier Huse eller Boder til saadanne, som ikke formaae at udrede Kongens og Byens Skatter, da skulle Eierne selv udrede disse, og dersom Leierne borttrykkes af Pest, Blodsot, eller

andre farlige Sygdomme, "som denn enne Borger kunde haffue Affschie, och frycht for denn Andenn" og de ikke formaae at lade deres Döde begrave, da skulle Eierne selv bekoste dem i Jorden. 24 Marts. 2 Stokkenævn angaaende 2 forskjellige Fruentimmers Rygte etc. bestaae hvert af 24 Mænd. Dom over Söffren Rasmussen, et Slegfredbarn föd i Karlby i Nörherred. . . "och som hand leddig och löss stöed her for Retten, Vdenn nogenn Pinsell eller Tuingsell och offentlig bekjende"... adskillige Tyverier förövede, dels alene, dels i Selskab med En, ved Navn Peder Andersen fra Aalborg Kanten, som han havde truffet paa Gaden her i Aars og som havde sagt til ham: "wilt du gaa med, daa will ieg fli oss Enn heelhob penge", ... "och saa fuldis de adt"... De bröde 3 Gange Blokken i Domkirken, hvor de lode sig lukke inde om Aftenen, og 2 Gange stjal de 1 Pose Böger af Jacob Abells Liberj, i Domkirken. Han blev dömt fra Livet og Bonden sine Koster igjen. 31 Marts. Et Stokkenævn angaaende en ung Mands Rygte er afsagt af 24 Mænd. 21 April. Claus Sager Badscher i Aarhus pantsætter sin Hustrues Arvegods for 100 Sl. Dlr. 28 April. Peder Christoffersen Byfoged fremstod og gav tilkjende, at ingen Vidner maatte udstedes, som augik Hæderlig och höilærd Mand Doct. Morten Matzen i nogen Maade för han havde faaet lovlig Varsel "och stod Peder Christoffersen med de 8 Mænd til Verdermaalsting"*). 12 Mai. Niels Matzen for Kirsten Rasmusdatter "For Tingsdom Lydeligenn affsagde arffue och giæld effter hindis Sl. Hossbunde Jenns Olluffssen schipper... At hun huercken wille arffue ey heller betalle nogenn bortschyllendes giæld effter hannom i nogen maader, Efftersom hun ochsaa tillforn,

*) Dette Stykke hörer cnten til Thingdagen den 5 eller den 12 Mai.

offuer hanns graff haffuer kast nöglene, och sig der fraa ald arffue och gjeld effter hannom affsagde, icke effter denne dag sig dermed at wille hefatte eller tillsuare i nogen maader,"... 11 August. Eske Rasmussen barnföd i Aars, 15 Aar gl. blev fremfört paa Thinget og havde paa sig 73 Alen Silke-Baand "med sölf Jndweffuet" a 12 β pr. Al. Sjellandsk Maal og en Sölvske vog 3 $\frac{1}{2}$ Lod, som han havde stjaalet ud af Hans Jostsens Krambod. Han bekjendte ogsaa, at han samme Sted forhen havde stjaalet en Del af samme Slags Baand, som han havde solgt til Biritte Jörgens-Datter i Aars, "som Kaldis den Brangguld Due" for 1 Slet $\frac{1}{2}$. Blandt flere Sager bekjendte han ogsaa at have stjaalet "et guldflattet Hattebond schatteret for 4 Rixdaller fra en fremet Karll i Jenns Basballis Vderstue". Torsdagen den 8 December fremstod Jens Nielszen Hammel paa K. M. og Aarhus Byes Vegne indförte paa Thinget en Fange Söffren Perssen 17 Aar gammel, et uægte Barn af Peder Olsen i Öxenmölle og Karen Hansdatter i Tistrup, der blandt andet bekjendte, at han den 28 November sidst havde ladet sig lukke inde i Domkirken Kl. mellem 7 og 8 om Aftenen, og at han med en "Syld Öxe" bröd Laasen fra Jacob Abells Liberi i Domkirken og tog nogle Böger ud i en Skindpose og derpaa med samme "Syld Öxe" bröd han Laasen fra den nordre Kirkedör indvendig og gik ud o. s. v. Han bekjendte en Mængde smaa Tyverier, de fleste höist ubetydelige. Blandt andet bekjendte han ogsaa, at han havde dræbt en Ko for Maren Greerssis i Thistrup "Och den Dagh der Gick Band for samme Kou, Var Hand Vdi Kierken, och Bleff Bandsatt for Koen, Och sagde at hand icke paa 7 Aars thid, haffde verret thill Alterss"..... Dommen löd

saaledes: "Widste jeg iche for^{ne} Söffren pederssen for samme hans begangne, tiffuerj, saa och Jern, och fengsels Vbrydelse at Kunde befrj, Men derfor sit lif, at haffue forbrut, Och efter Ko. Ma. Naadigste forordningh, paa Bremerholm Vdj Kiöbenhaffn, at hedenföriss...

Foruden ovennævnte Sager forekomme endnu i dette Aar følgende Retstilfælde:

Maren Kruses i Aars tiltalte Jens Söffrenssen i Viby for 2 Heste, som han havde fra hende til Græsning, og som nu vare bortstjaalne. Hun sigtede ikke Jens Söffrenssen for Tyverie, men hun mente, at han skulde være hende ansvarlig. Adskillige Viby-Mænd vidnede: "at det dennem fuld Witterligt err at der Vdi dieris Kierke schall werre Lyst till Band for 2 Hester som er bortstollen till Jenns Söffrenssens ibm som der gik Vdi gresning och Maren Kruses Vdi Aars thillhörende, Mens huort de erre henkomen war dennom ubevist, Niels Matzen for Niels Rasmussen, hvem Offue Söffrenssen fød i Hinderup havde slaet et blodigt Saar i Hovedet med en Vognkjep "i Kiöbing", og hvorfor han nu blev voldsvoren. Söffren Lauritzen fik et Stokkenævu af 24 Mand til at bevidne hans Hustru Maren Jörgensdatters Skikkelighed, i Anledning af ærerörige Beskyldninger af And. Lauritzens Kone, Maren Rasmusdatter. 4 Februar. Ane Paulsdatter beviste med et Thingsvidne af 1 Mand og 2 Qvinder, at hendes Mand Ewert Ewertsen Lepper holdt til med Mette Bundeqvinde. Ogsaa effter at hun var kommen ud af Raadstukjeldereren, kom Mette sammen med ham, mod hendes Forpligt til Magistraten, der havde ladet hende sætte fast, og da hun ikke torde besøge ham i hans Hus, fordi Konen atter var flyttet ind til ham, saa besøgte han hende hos

Karen Demings hans Nabokone, hvor han satte sig til at drikke, og naar Konen kom, for at hente ham til sit Arbeide, sagde han: "gack fra mit Öiesiun dinn slemme Horre och seck, Du haffuer forspildt min Lyst, min Kortuill, min Ceremonie. Jeg kand icke faa hafft en suadernit for dinn sakermentsche horre Vnge och trollquinde Vnge." Jacob Lauritzen paa Borgemester og Raads Vegne æskede Dom over Ewert Ewertsen, Lepper, der ifølge et Revers af ham udstedt 25 Juli 1635, havde forpligtet sig til at römme Aarhus Lehn og Bye, naar han "sig Wtilbörligen mod Egteschabs punchter emod sin höstrue Anne Pouelsdatter forholder" . . . da han nu efter ovenstaaende Thingsvidne havde gjort dette, saa etc. . . . dönte Byfogden, at da han nu havde anstillet sig utilbörlig mod Anne Poulsdatter, "tilmed vdj sagen er forhuerffuet 2 WEndelige Domme som endnu stander wed dieris fuldemacht och aff forne E. E. WJgjenkaldet, Daa wiste Byefogden icke Andet der om at sige for rette, End for^{ne} E. E. io bör (Emeden hans Vdgiffne forpflicht stander wed magt) Att römme Aarhus Bye och Lehn, eller at straffes derfor, som vedbör". Rasmus Testrup sigtede Gyes Sön Jens og Ane Michelsdatters Sön Niels for 3 ituslagne Vinduer i hans Boder bag Klosteret, som ikke kunde "ferdes" under 6 ƒ dansk. N. Matzen lyste Jens Rasmussen paa Brobjerg et fuldt Vold til paa Hans Söffrensenss Vegne i Wituedt, hvem han den 1 April, sidst havde bibragt et Saar i Hovedet, "stort og blodigt, og sort underlöben i Ansigtet". Frederik Jörgensen, Maler, kom med sin Svoger Morten Nibing ind til Vinhandler Jens Jensen Basballj og formedelst nogen Tvist kom han omkuld paa Gulvet med bemeldte Svoger, han havde ogsaa kastet Værten et

”Passeglas” i Hovedet, fordærvet en Tinkande, endel Malerier, Vinduesrunder etc.), da kom Jens Jensen med en Kniv — tiende — og skar ham tværs over Ansigtet. Lauritz Ebbesen, K. M. Befalingsmand paa Skanderborg Slot, havde en Gjeldssag for Retten. Jens Nielsen, Guldsmed, havde Tiltale til Söffren Laasbyes Kone Kirsten Christensdatter, fordi hun den 20 og 21 April, först paa Gaden og siden ind ad Dören havde raabt og skjeldt hans Moder Trund Söffrens datter ud for ”Enn gamell Siene teffue, och Enn troldkonne” og sagt at hun var kommen af ”Troldfolk och tyffüepack” og hendes Datter Dorette Nielsdatter havde hun skjeldt en Tyv og en ”horre” etc. D. d. 12 May. Niels Pedersen i Borum tiltalte Söffren Jensen i Borum, fordi han den 28 Juli f. A. var kjört bort med hans graa ”Wanderkappe” og et Hynde, som han havde lagt i hans Vogn. Skibstömmermand Söffren Jörgensen Allröe klagede over Lauritz Simensen, Drager ibm, at han havde kaldet ham en Tyv og en Skjelm, og sagt at han havde stjaalet hans Penge etc. Skjönt denne Sag ved Vidner blev beviist, saa gjorde dog L. Simensen den 22 Juni Ed paa, at han intet saadant havde sagt. Peder Jensen Todberg tiltalte Lauritz Bödkjers Hustru Anne Söffrens datter fordi hun havde sagt, at Peder Todbergs Hustru Anne Villadzdatter havde taget en Skjorte og pantsat til Rasmus Molboe og hans Hustrue. L. Bödker og Hustru benegtede under Ed. Maren Olufsdatter tiltalte Söffren Laasbyes Kone Kirsten Christensdatter, fordi hun den 29 April sidst, Kl. 3 om Eftermiddagen havde skjeldt hende for en Tyvtrækkerhore og slaet hende et blodigt Hul i Hovedet med en Rist. Christoffer Rasmussen klagede over Peder Nielsen i

Aaby, som har tjent Jacob Rimmer i Aars, at han den 2 Mai havde slaget ham 2 blodige Skader i hans Hoved med et "Spiud". Svend Lading fremstod og sagde, at Byskriveren Aug. Miller havde skrevet "Wret udi Tingbogen"... Lars Jensen gav Jesper Jensen, begge af Sielle, 12 Slette Daler for det "Kniffslag" han slog ham, i Aars den 17 Juni, i Laaret over Knæet. Desuden blev der ham paa Ko. Ma. og Byens Vegne lyst et fuldt Vold til. Niels Eskilsen klagede over Rasmus Lassen, fordi han mellem den 28 og 29 Juni om Natten slog et Vindue slet sönder i hans Hus og stak nogle Sting i Dören med et Spyd, saa Jernet blev siddende i Dören. Skomager Christen Thomessens Hustru sigtedes (den 7 Juli) fordi hun havde sagt, at hendes bortkomne Gaas stod paa Anders Pedersens Sti i Fægdyden, og den 17 Juni havde hun været med en Kone fra Veilby, af hvem hun havde kjøbt den, i And. Pedersens Gaard, men uagtet denne ikke vilde kjendes ved den, saa vedblev Skomagerkonen Beskyldningen. Anders Pedersen opgav den 25 August Sögsnaalet for Dannemænds Forböns Skyld. Ewert Ewertsen, Lepper, anklagede Rasmus Lassen paa Rosensgade, at han den 28 Juni Kl. 9—10 om Aftenen var kommen med et Spyd for at myrde ham, og da E.E. lukkede Vinduer og Dörre, slog han et Vindue ind og stak ind med Spydet, rendte saa Dören op og slog paa E. E. "for at myrde" ham, som han sagde. Omsider bleve de adskildte ved Niels Eskilsen og Hustru, der kom til. Niels Eskilsen bevidnede Sandheden "med helgens Eedt och oprachte fingre"... "dertill suarede for^{ne} Rasmus Lassen och med sin helgens eedt och oprachte fingre benegtedt, at hand icke haffuer giort denn gierning som hand beskyldis for"...

Mester Hans Helleuad Barsker og Söffren Rasmussen udstedte et Synsvidne over E. E.^s Beskadigelse. Henrik Svertfeier havde en blodig Skade paa venstre Side af Hovedet, var blaa under det höire Öie og Oluf Svertfeier havde 3 blodige Skader paa höire Side af Hovedet, hvilke de den 19 Juli havde tilföiet hinanden. Niels Rasmussen i Holmstoell lyste efter et Messing Signet, bortkommen i St. Olai Marked "at huo det finder, daa her efter denne Dag indtet at skulle gielde och at werre casseret" Jens Pedersen Todberg fik et Stoknævn af 24 Mænd, at han havde levet ulasteligt fra den Tid han kom i Latinskole og siden han nu paa 6te Aars Tid havde været Hörer ved Latinskolen, og takkede de Forældre, hvis Börn han havde undervist, ham godt. Den samme lod den 25 August Biskop Morten Matzen beskikke for at erfare Aarsagen, hvi han er udelukket af Kirken og Skolen. Elline Hansdatter, Christoffer Steenhuggers havde tiltalt Christen Jensen Kier for en Kniplings Næsedug, saa god som 6 $\frac{1}{2}$, hun gav ham i Forvaring, da han kjörte for hende til Silkeborg. Han svarede, at han intet havde faaet og tilföiede: "Gud giffue hun faar denn fallende sygge i hindis forreden Kunte" . . Nu vilde Elline Hansdatter have Besked paa, hvad han mente dermed. Han fragik at have ment hende, og sagde at han havde ment en Qvinde, han havde seet staae ved Vognen ved Silkeborg, da han var i Kroen, og da han havde mistet en Öxe den Gang og en. Hestefjedder, saa havde han ment denne Qvinde, hvorimod han höiligen benægtede at have ment Elline Hansdatter "Wed Gud och min salighedt efter Recessen med mine oprachte fingre, Att saa sandt som ieg schall arffue Guds och

Christi Rige, at ieg icke ved samme for^{ne} ord mente Elline Hansdatter". Byfogden tilfandt Christen Jensen Kier at indkomme for Præsten og hans Medhjælper under Kirkens Disciplin. Jacob Abbel tiltalte Kield Mortensen, Bogbinder, for den Beskyldning, at han havde forlokket hans Læredreng til sig. Jens Pedersen Tøddberg fremstillede 2 Mænd af Galthen og en af Höver, som vidnede, at de havde kaldet ham, fordi de yndede hans Præken, og ikke for nogen Contracts Skyld, Gunst eller Gave, eller noget der kunde ligne Simoni, ei heller var det dem bekjendt; at nogen anden havde givet ham Stemme af saadan Grund. Item vidnede 2 Mænd, at Dr. Morten Matzen aldrig havde været i Galthen Kirke og visiteret, siden han blev Biskop i Aarhus Stift. Lauritz Hansen i Storring for Jenns Pedersen Todberg fremlagde en Klage etc., hvorved Maren Rasmusdatter sigtede M. Paasche Jensen, Præst til Domkirken, fordi han ikke vilde skrifte hende, for hun udlagde en anden Barnefader, end den, hun havde udlagt for Hr. Tue i Tued paa Mols. M. Paasche Jensen kom frem og soer med oprakte Fingre etc. at hun talte Usandhed. I denne Sag var der givet Dr. Morten Matzen lovlig Varsel til hans Bopæl. Christen Jensen Kjer tiltaltes af Hans Andersen, fordi han i en Stævning conciperet for Jörgen Grydestöber, havde skjældet ham for en Falskner og en Lögner. Da Christen J. Kjær vedgik at have skrevet Stævningen, saa dömtes han til at staae til Rette efter Recessen. Hans Andersen lod ham siden fordele for en Lögner. Den 19 November blev R. Rasmussen af Brabrand overfaldet paa Alfarvei paa Byens Frihed af 3 Mænd eller Karle fra Framlev, der "Limbsloge ham" med Vognkjempe. 2 af disse kom til Thinge

og gjorde Ed paa, at de ikke havde været med, alligevel opkrævede R. Rasmussen Sandemænd at gjøre Tov over dem. M. Söffren Andersen Læssmester omtales d. A. Skipper Jens Ousen fra Hals tiltaltes, fordi han havde ituslaget 4 Vinduer i Jens Basballes (Vintappers) Gaard den 10 December. Maren Jensdatter tiltalte hendes Farbroder, fordi han havde banket hende med en "Tyrepesse".

1637. 12 Januar. Albert Skot havde den 18 December faaet 2 blodige Huller paa den høire Side af Hovedet. Anders Jespersen, Skræder, havde 4 blodige Saar i Ansigtet, hvilke de havde tilføiet hinanden ved Slagsmaal, hvorfor de begge paa Kongens og Byens Vegne lystes et fuldt Vold til. Augustinus Liffender, Barscher og Borger i Aars pantsætter for 54 enkende Rixdaler i Specie al den Markjord, der ligger til hans Gaard i Emmervad. Johan Brockenhus til Östergaard og Jomfru Heluig Vlfeld til Muossgaard omtales. 16 Februar. Carsten Thomsen paa sin Husbonds, Rasinus Jensen Hellekandes Vegne i Kjöbenhavn, havde Tiltale til nogle Handlende angaaende Leverance af 20 Læster saltet Kjöd, og til Jens Christensen, Raadmand, angaaende 4 Læster saltet Kjöd. Jens Nielsen, Byens Tjener, havde veiet disse 4 Læster Kjöd og vidnede at somme Tönder veiede 16 L~~æ~~, somme 18 L~~æ~~, somme 20 L~~æ~~, ingen Tönde veiede mindre end 18 L~~æ~~ (16?) og der vare dem, som veiede 21 L~~æ~~, alt Sjellandsk Vægt. Ogsaa de Folk, som havde været med at holde samme Kjöd paa Stænger, da Byens Tjener veiede det, vidnede at det holdt den Vægt. Skipperen, som førte disse 4 Læster Kjöd over, fik 12 Daler i Fragt. 8 Juni. Efter Thingsvidne vidnede Erik Matzen, at han kan mindes i 16 Aar,

at et Gaards Avl af de sletteste ikke har været at faae til Leie ringere end 6 Rd., naar den, som har det leiet bort selv betaler Kongens og Byens Skatter. 22 Juni. Christoffer Rye for Hanns Heldeuad, Barberer. ”Dom for dielle Offuer Jenns Rassmussen thienendis Rasmus Lauritzen Vdj Huolbech for sig och sin staldbroder for 12 Rd. for Löffte hand er hanem skyldigh, hand haffuer Cureret, och legt dennem begj for pocher och frandtzoser, Och der dj ehr bleffuen helbred bortrömet aff hans huss, Om Natterthide och hannem ey Betaldt. Att Betalle Eler lide hörings Dielle, Jndtill huemb der steffner paa Nye komer och vill vere i rete”. 28 September. Christen Kaae fremförte Vidner paa et Forligelsemaal mellem ham og Mester Jörgen Selmer, Brochsnider, der var bleven ham skyldig for Logis, Öll og Mad for sig og sin Qvinde, fra Pintse Mandag og til 4 September 13 Slette Daler 1 $\frac{1}{2}$ 6 β , for hvilken Sum han leverede Christen Kaae i Pant ”en Gammell Sleden, Groffgröns Kappe” og 35 Alen grovt Blaargarn. Samme Dag tog Mogens Christensen Dom over Claus Barscher for 21 Dlr. 12 October. Hendrik Mogensen paa Bispen Dr. Morten Madsen’s Vegne havde Tiltale til Maren Jensdatter, som forhen har tjent Anders Bertelsen og har taget Fæstepenge af ”Bispens Quinde” og ikke har sögt sin Tjeneste ”Bleff thildömpt at lide Dielle derfor”. 9 November. Folmer Thommesen, Apotheker, havde Tiltale til Anders Thommesen, M. Wulff, Jens Basballj, Hans Vinter, Niels Bundisen, Anders Pedersen Langschouff, Jörgen Lauritzen og Söffren Christensen, at de imod Ko. Ma. naadige Brev af Kjöbenhavn 17 Juli 1633 handlede med saadanne Kryderier, som det alene var Apothekerne tilladt at handle

med; [nemlig "Sucker eller anden Spetzeri" . . . "dog hermed icke mient dersom nogen, will allene bruge denne Handell medt Spetzeri hand io det maa giöre" . . . Andre Handlende forudsættes at have deres gode Næring af Kram, Korn og anden Handel.] De fleste af de Indstævnedes mødte og sagde, at de gjerne vilde overlade Folmer Thomsen de Kryderier, de havde, men Jens Basballe, Vintapper, svarede, at han selv vilde handle med "Spetzeri" og Vin.

En Tønde Havre ansloges til 5 $\frac{1}{2}$.

1638. De 4 Vægttere her i Byen bleve paa Jule Nat 1637 overfaldne af 2 Klædemagersvende, hvilke söndersloge deres "Fork" og vilde have ihjel-slaaet dem selv, om de 3 Byens Tjenere ikke vare komne til Hjelp. Christen Jensen Kier havde i en Skrivelse til Raadmand Jens Lauritzen, (Fader til M. Lauritz Bording) udtrykt sig saaledes om hans Kone, Söster til Raadmand J. L. "Saa i Thiisdag 8 Dage Sidst drog ieg till vißorrig, och Same dag, tog hand hans Kleder bort, och sagde hand ville Reysse thill Sieland, huilcket icke scheede, Menns den thidt ieg Kom hiemb, haffde drucket med huer Andre saa ieg Thencker ieg faar ickon vnd Regenschab for Kuollen, Och min liden Sön Jens Christensen Slap Op, och sagde Thill Migh. Niels laae ved stochen, och Vgget lille Kiersten, och hand laae offuen paa min Muor, huilcket maae scheere mig haart thill mit hiertte, at mit barn Kunde sige Sligt thill migh, Huilchet hand Kunde ichelettelige thage aff sig Sielffuer, Och dersom ieg Kom hanem thill att Sige de forne ord, eller Sagde dennem for hannem, Saa gud git min Siell Brender i Helffuede" Paa sin Söster, Margrethe Lauritzdatters Vegne, opkrævede nu Raadmand J. L. Stokkenævn

og tog Vidne. Da Christen Kjer blev stævnet til Thinge desformedelst, saa fremlagde han en skriftlig Afbigt, sagde at han havde forskrevet sig i Hastighed, i Druk-kenskab og af Enfoldighed, bad sin Kone om Forladdelse, bad Slægt og Venner, om at tale hans Kone til Rette, at hun maatte forlige sig med ham og tilgive ham, og bad tilsidst Stokkemændene og andre godt Folk der paa Thinget at tale hans Sag hos hans Kone, hvorimod han lovede at være hende en god Staldbroder og en kjerlig Husbond o. s. v. o. s. v. Niels Andersen, Borger ibid. fremlagde et Indlæg saalydende: Efttersom Mergrete Lauritzdatter haffuer ladet mig Steffne for Vinder, hun Vill forhuerrffue till Aarss byeting paa Thorsdag nu förstkommendis som er den 7 Februarj 1638 Saa Vinder ieg Niels Andersen, ved Gud och min sallighz saa Sant som ieg schall Arffue Guds, och Jesu Chrestj Rigge, att ieg Aldrigh haffuer begieret nogen schammeligh gierningh aff Mergrete Lauritzdaater, ey heller iegh ved, med Mergrete Lauritzdaater, andet end en Erllig Danequinde vell eyner och Anstaar, Och dersom Christen Kier, haffuer schreffuet, eller sagt, mig andet paa, da haffuer hand giort, som en ære tiuff, och schielm, och som ingen Erlligmand, och Gud giffue att Bødelen och Dieffuelen Kunde straffe, saadan en æretiuuff, och Throldquon Vnge att andre lögner och æreschiender, Kunde thage Exempell deraff, dett will jeg Niels Andersen, verre bestandig till Aarhus Byeting, eller huor Mergrete Lauritzdaater det will begiere, Thill witerlighz haffuer ieg Niels Andersen min haand Vnderschreffuet Ex Aarhus den. 7 Februarj 1638 Niels Andersen egen hanndt. Mellem 1634 og dette Aar synes der at have været Pest i Aarhus. Raadmand J. Lauritzen lod

sig den 12 April udlægge Christen Kjers ringe Indbo og hans Gaard paa Rosengade for hans 4 Stifbørns Underholdning, hvilke han var Værge for. Paa hvert Barn regnedes 24 Daler aarlig. 28 Juni. "Borgemester Söffren frost advarede paa Thinget Borgerskabet i Aars ... att de Oprigtig och Retferdeligen schulle Angiffue, och fortholde huiss Korn, de Vdi Aarhus Kornmölle vill lade maalle, Paa det hans Ko. Ma. och Cronens Retighed, icke schall dermed for kortess, och de vdi frembtid schulle geraade vdi skaade". 2 November. Jörgen Andersen dansk Skolemester og 2 Qvinder vidnede, at de sidste Tirsdag var 8 Dage saae Christen Jensen Kier staae i sin Dör og da kom der nogle Ord imellem ham og Ane Selquinde, og hun sagde til ham "at alt det hun haffde thient med hendiss Hor Rumppe (de qvindelige Vidner sagde: "Hore Röff" de mandlige Vidner: "Hor Rumppe"), det ville hun giffue den thiff Chresten Kier thill en Lenke att henge vdi". Efter Thingbogen fik en Karl 6 β i Fæstepenge, en Pige 7 ⷀ i Lön for en Sommer. 15 November. An Selquinde fremlagde sit Suar og soer med Helgens Ed, at Christen Kier havde 3 Gange været efter hende for at "bedriffue Horrerie med hinder", hvorimod Christen Kier med samme Ed soer: "Att hand Aldrig begiert nogen schamelige Gierning aff hinder eller Nogen, Siden hand Kom i Æchteschabff". 29 November. Christen Kjer begjærede Dom over Ane Poulsdatter Selquinde for ærerörige Ord, hun skulde have tilsagt ham. Ane Selquinde fremstod og sagde, at hun vidste ikke andet end hvad som er ærligt og godt med Christen Kjer, og som hun skulde vide med en ærlig Dannemand, og benægtede ved Ed at have tilsagt ham nogen ærerö-

rige Ord i nogen Maader. Folmer Thomsen, Apotheker, tiltalte adskillige Borgere, foruden Jens Jensen, Vintapper, fordi de handlede med Vin, Sukker^{*)}, Rosiner og Kryderie etc. Da Byfoged Peder Christoffersen var död, mödte hans Enke Karen Frandsdatter paa Thinget "och da Kaste Nögelen fra sig Och da Affsagde Sig fra Arffue och gjeld effter hinndis S. Husbund P. Christoff." Der omtales S. A. en "Lysse Klöffue" hvormed en Mand slog en Kone et Hul i Hovedet.

1639. 10 Januar^{**}). And. Jacobsen i Ebeltoft, Ridesfoged paa Kallöe, paa sin Husbonds Welb. Her Christian Tomessen til Tandrup, Ridder, Danm. Riges Raad, Cantzler og Hövidsmand paa Kallöe Slot hans Vegne æskede og fik Vidne af Anders Lydriksen i Aars, at han var i Ebeltoft Kirke Mandagen, da Jens Sörensen i Skovgaard gjorde sin Datters Bryllup, "och da Siöntes hannem, att Her Peder Thomesen Cappelan Vdi Ebeltofft, Som da gjorde Thjeneste, paa hans fachter och geber, hand haffde paa Prædickestolen lod det sig Ahnsee at hand var drucken, Och en diell af folcken, som var i Kiercken, for same Hanns Vschickelighed schyld beloe hannem"... Varsel i denne Sag fik Hr. Peder Thomesen paa Samsöe, 6 Mænd fra Omegnen af Ebeltofft, Borgemester Knud Rasmussen, 4 Raadmænd og 36 Borgere, alle i Ebeltoft. Hr. Niels Pedersen i Ebeltoft æskede og fik Vidne af Mette Mikkelsdatter, at hun, da hun 1619 tjente Sl. Morten Glad i Ebeltoft, saae den anden Söndag Morgen tidlig, som var den anden Söndag efter den förste vor Frue Dag samme Aar, at for^{ne} Hr. Niels Pedersen meddelte afgangne Oluf Smeds

*) 1 \overline{z} Sukker gjaldt 2½ \overline{g} i Detail.

***) Dette Aar var Wulff Baltzersen Byfoged.

Hustru Maren Mikkelsdatter, selv tredie det höiværdige Sacramente "vdi Dörenn, Huor de Kom Vd Jmod hennem, Och for^{ne} Maren Mickelssdaater icke gjorde Bardsell den Dag, ey heller döde samme dag, Och icke hun hörde nogen begierede att Her Niels Pederssenn skulle gaae Jnd thill Hirder same Thidt" Hans Jostssen Borger i Aars vidnede det samme. Christen Smeds Kone paa Volden skjeldte paa Christen Bagers Hustru og sagde: "Gud giffue Knefflen fahr i din Marketenter horre." 2 Mænd vare den 7 Februar til Syn paa Krudmöllen for at syne et Fad Salpeter. (1637 kostede 1 Td. Rug 2 Rd., 1 Td. Byg 9 slette Mark). 28 Februar. Christen Lauritzen Kaae pantsætter sin Gaard paa Skolegaden til Capitlet for 200 Rd. in Specie, hver Rigsdaler til 96 β Danske mod 6 pCt. Disse 200 Rd. vare af det Legat, Fru Jutte Brock til Estrup havde skjænket for en Mandags Præken. . . . Den 14 Marts omtales Niels Madsen "tilforordnede procurator her i Aarhus". Hans Heldeuad Badsker forlangte den 18 April et Stokkenævn for sig, Hustru og Börn for den Tid, de havde opholdt sig her, da han nu agtede sig med Sine til Horsens for at nedsætte sig: "Sitt bröd och Nering der med Gud och æren att Adspörge" . . . Han fik et godt Vidnesbyrd. Da Anders Bertelsen, Rigens Skriver, var död sad hans Enke Margrethe Poulsdatter igjen med 11 Börn og maatte taale Indförsel af Mandens mangfoldige Creditorer, der synes at have frataget hende Alt. Den 25 April vidnede 5 Borgere, at Gregers Nielsen den 31 August 1638 var afseilet herfra med en Ladning Malt til Holland, men formedelst Uveir, læk Skib etc. havde maattet vende tilbage, for at losse, og fandtes da Lasten bedærvet. S. D. vidnede de samme

at Jens Jacobsen den 16 Marts 1639 var afseilet til England med en Ladning Rug og Havre, men var afdreven og kommen til Kjöbenhavn. Offue Söffrensen Procurator omtales. Efter Erik Grubbes Forlangende bevidnede en Del gamle Borgere i Aars, at i 50 og flere eller færre Aar, som de kunde mindes, havde Adelvcien fra Tulstrup, Astrup, Morslet og Trandbierg Sogne gaaet over Stillingdam og siden giennem Aarhusgaards Mark til Aarhus.... "Johan Rantzou föd thill franchfurt an der Oder, Gefreyter Vnder Öffuerst Lytenants Compagnie, Erllig och welbiurdige Mand Pouell Sehst, og Johan Köster Balbiergesell föd til Staae" udstedte Vidne mod deres Vert, Claus Badsker, der om Natten var kommen hjem og havde mishandlet sin Kone, kaldet hende en "horre och en teffue" og slaget hende til Borde og Bænke. 1 Rhinsk Gylden blev udlagt for $7\frac{1}{2}$ R ; 6 Lod Sölv og dertil lagt 12 β var $4\frac{1}{2}$ Slet Daler. 8 August. 8 Mænd vidnede, at de saae og hörde at Chr. Jensen Kjær stod udenfor Thinget og gjorde Byfogden og Byskriveren Ulyd. Rasmus Nielsen i Elsted Söndergaard, "diellefouget" til Vester Lisberg Herred, paa sin Husbond welb. Hr. Erik Grubbe til Thiele Ko. Ma. Befalingsmand paa Aarhusgaard, hans Vegne æskede Dom over Jnger Marquorsdatter for 6 Gange begaaet Leiermaal. Hun havde 4 Gange staaet aabenbare Skrifte og nu, efter Ko. Ma. Forordning, — som siger, at naar sligt tidt og ofte af en Person begaaes, Gud til Fortörnelse og andre til Forargelse, da skal den Paagjeldende straffes til "Kaget" — blev hun straffet til Kagen. 15 August. Thomas og Jens Stefensen Dobler tiltaltes, den förste for at have skudt Jens Bysvend ihjel, da han stevnede ham til Borgemester.

Claus Badsker, der paa samme Tid blev stevnet for Borgemester, fordi han havde fradoblet en Aalemand hans Penge og Aal, drog sin "Degen" og stak Axel Bysvend gjennem den venstre Arm, og sigtedes dernæst for at have været med at skyde Jens Bysvend ihjel om Aftenen den 30 Juli. Peder Vævers Pige, Else Ibsdatter, fandtes ihjelslagen den 19 Juli og Sandemænd svoer P. V. hendes Bane til. Jens Jensen, Vintapper, tilspurgte Apotheker Folmer Thomsen, om han ikke havde udskibet Korn her for Byen og i Randers? Svar: Det behövede han ikke at svare paa. Om han ikke havde solgt tysk Öl i Tönder og Kander, og holdt Vin fal? Svar: Jo, efter Ko. Ma. Brev. Han lod oplæse et Ko. Ma. Brev, hvorved det var Wulff Baltzersen forbudet at handle med Speceri, -men Apothekeren med Kornvarer. Folmer Thomesen, æskede af Jens Jensen, Vintapper, at han enten til Sanct Michelsdag efter Ko. Ma. Brev afskaffer sin Vinhandel, Salg af "Danstöll, Thystöll, Mum och anden Tapperie", samt afläder at udskibe Korn, Smör etc. eller ogsaa afskaffer Specerihandelen. Velbaarne Jomfru Lisbet Friis til Vosnisgaard omtales dette Aar. Jacob Lauritsen, Procurator i Aars. Christoffer Jensen i Hovet kaldes "Lytenant vdj skanderborrig Lehn"... I Anledning af et anholdt Quantum Korn, sees det, at man fortoldede det formalende Korn hos Borgemester. Velbaarne Cristoffer Schade til Kierbygaard. Capitain Richwins og Capitain Hartuigs Compagnie omtales. Laurits Jacobsen Möller i Aarhus Mölle 1621. Mickel Clausen kaldes ogsaa Procurator. Christen Jensen Kier tilspurgte Albert Hansen Skot, om han vidste noget uærligt med ham. A. Skot

svarede skriftligt, at dersom Sagen angik en brun Flöiels Hue med 8 Rader Snorer om, da stod Christen Kier ved Bordet, da den blev bortstjaalet, men han sigtede ingen fuldkommen. 4 Borgere vidnede, at de havde været hos Maren Madsdatter og tilspurgt hende, hvormange Börn, hun havde avlet, og da svarede hun, at hun havde avlet 3 Börn udi Horerie, det første for 22 Aar siden, og siden efter 2 andre. "Och laae hun Samme Dag och Tid wdi hindis Sengh och war gandsche skabett paa hindis Krop".... N. Madsen, Fogetsvend, lod fremføre for Retten Karen Söffrensdatter, der "v-pint och v-tiltvungen" bekjendte at have avlet 3 Börn, hvert ved en anden Fader, det sidste ved Peder Pouelsen, Tromsllaer, under Callö Compagnie. Paastanden var, at hun efter Ko. Ma. Forordning skulde stryges til Kagen, og saaledes faldt ogsaa Dommen, "Och nu strax sin Execution att Vdstaae".

1650. Torsdagen den 25 April. Dom af Aarhus Byeting over Rasmus Nielssen födt i Löngaa, som beskyldtes for, om Natten at have opbrudt en Mands Hus i Söften og stjaalet en Koe, han siden solgte for 3 Daler. Han blev dömt "thill gallie och green" og henrettet. 9 Mai. Dom over Christen Anderssen, Profos, der havde været med at ihjelslaae Bysvenden Rasmus, der vilde arrestere ham. Dömt at rettes med Sværd. Anne Sörensdatter dömt at stryges til Kagen og förvises Byen for stedse, for Tyverie.

1656(?). 15 August. Dom over Peder Knudsen og Niels Mortenssen for Hestetyverie "att straffis paa dieris Liff vdi En Gallie". 29 August. Dom over Billedhugger Jörgen Mortenssen, der for 12 Aar siden i Königsberg var viet til Marie Smedes af Lybeck, hven han havde forladt, var reist til Danmark og havde

i Aar giftet sig med Maren Andersdatter fra Veile. Dömt fra Livet og til at rettes, om Kongen ikke vil benaade ham.

1667. Efter Commissariernes Dom tilkom Hr. Niels i Ebeltoft for udlagt Brandskat, pro qvota Andel af afdöde Birgitte Andersdatters Boder, Hus og Smedie 69 Sl. D^r. 3 $\frac{1}{2}$ 1 β . Efter samme Dom var der tilkjendt ham for hans Udlæg, foruden de 84 $\frac{1}{2}$ Dlr., der vare betalte, en Sum, der med Renter til 1652 belöb sig til 454 Rd. 5 β . Som det synes var dette en Del af Ebeltoft Byes Contribution til de Svenske 1644. S. A. En Bonde i Lisbierg tiltaltes for en udstedt forsegleet Obligation paa 9 Rd.; en Bonde i Egaae for en paa 6 Rd. med 18 Aars Rente. Nok en Bonde-Obligation for 6 Sldr. 2 $\frac{1}{2}$. En anden Bonde udstedte i Januar Bevis for 7 $\frac{1}{2}$ Sld. at betale til St. Mortens Dag og derfor at give 4 Skpr. Byg. ”Taarsdagen den 21 Martij 1667. Andfangen J. Jesu Naffn — (Sigillantes) Christen Lauritzen Kongl. Maist. Byefogitt vdj Aarhus, Anders Jensön aff Hans -Kgl. Maist. Stiftslendesmand Velb. Jörgen Friis forordnet i Schriffueres Sted och Mogens Knudsen i Kemneres och thinghöreres Sted*). Borgere ibid

*) Byens Kæmner og Thinghörer var Michel Michelsen, der almindeligt sad i Retten dette Aar; altsaa en anden i hans Forfald beskikket. Den 11 April var Gert von Nichten i Kæmners og Thinghörers Sted. 2 April 1668 hedder det blandt Sigillantes: Michel Michelsens Fuldmægtig Jörgen Hansen i Kæmners og Thinghörers Sted.

Det er, som det forekommer mig, tydeligt, at Kæmneren sad i Retten med den samme Betydning paa Byens Vegne, som Byfogden paa Kongens Vegne, nemlig for at haandthæve Retfærdigheden, og da denne i den ældre Tid væsentligt hævdedes ved Böder og Mulkter, for at paa-see, at disse dikteredes efter Forseelsens Beskaffenhed. Forskjellen mellem disse to Embedsmænd var altsaa blot, at Kongens Foged var beklædt med større Myndighed til at inddrive de dikterede Böder. Lovkyndigheden forudsattes udentvivelige hos dem begge. Overhovedet synes det,

Otte Mænd: Rasmus Oluffsen etc. Borgere ibid. S. A. Bertel Jensen Worm i Linaae vidnede, at han den 10 Juni Kl. 6—7 om Aftenen var indkommen til Willum Thestrup, hvem han fandt siddende sammen med Envold Brochmand "och gjorde dennem lystig met instrumenter for sig", saa kom Jens Knudssen (Byskriver) ind til dem og var drukken, og han satte sig ned ved W. Th. W. Th. tog et "frantz Glas Vin" og drak J. K. til, men denne tog Glasset, drak det ud, og slog det i Gulvet, "och wilde iche driche Enduold Brochmand det til". "Saa spurgte W. Th. J. Knudsen hvi han det gjorde, vilde han sidde i Venlighed, saa skulde han være ham en velkommen Gjæst, men var han kommen paa Klammeri, da maatte han hellere gaae hjem, saasom han i Aften ingen Klamerie vilde have". Saa lovede J. K. at være rolig. Nogen Tid efter gik de ud sammen (fra Middelgade) over Torvet, hvor J. K. forlod dem og gik ind i sit Hus, gjennem Borgeporten og ned ad Vestergade med Instrumenter (Trompeter) foran dem, hvor de vilde "lade blæsse et styche for Leutenant Bomgads Quartier". Som de nu stode der udenfor og Trompeterne blæste, kom J. K. løbende med en dragen Kaarde og søgte Envold B., der trak blank og værgede sig, men da W. Th. ogsaa trak, for at skille dem ad, kom han sammen med J. K. og stak ham ihjel. S. A. Sören Pedersen, barnfød i Elöff, blev ihjelskudt af Drengen Christen Matzen hos Maren Clemensdatter, som derefter undveg. Hans venstre Arm var saaret og Blodet havde forløbet ham. Kort forhen var Hans Pedersen

som om man i den ældre Tid har anseet alle Mennesker for lige dygtige til at haandtere Loven, endog i den Grad, at det at være Sættedommer i Byfogdens Forfald, endnu i det 18de Aarhundrede betragtedes som et borgerligt Ombud, hvortil f. Ex. Kjöbmænd kunde vælges.

Höstmark dræbt her. S. A. Ved Höiesterets Dom d. d. 27 Juni 1665 blev Raadmand Jens Lassen dømt til at betale Michel Willer den af ham og hans Medborgere udstedte Obligation paa Brandskat af Aarhus med Rente 6 pCt. til Betaling skeer og for Omkostningerne 100 Rd., hvorimod Borgemester, Raad og Aarhus Bye tilpligtes at refundere Jens Lassen hans Udlæg, tilligemed endnu 40 Rd. for Omkostninger inden 6 Uger efter denne Doms Dato*). Rescript d. d. 10 August 1666 befaler Magistraten, at naar Taxer-Borgerne have lignet dette Paalæg, skal den gjøre den Anordning, at enhver betaler sit Qvotum ved Nam og Vurdering i hans Bo. Foruden denne Summa fordrede Jens Lassen efter hans Regnskabs-Bog 155 Rd., han havde udbetalt til Grev Königsmarks Tjenere, Exeqver Ryttere, Gevaldigere etc. og desuden en Discretion for dem af Borgerne, som hos ham vare i Arrest. S. A. 2 September befuldmægtiger Mogens Friis til Boller etc. etc. J. N. Hutfeld til at skjøde til Raadmand Jörgen Juul i Aarhus, en hans Kornhave, beliggende ved Magazin-Huset i Aarhus, fra den östre Stolpe, som staaer uden for Indkjöringen til samme Have og til Svend Skibbyggers Hus, langs med Fiskergade 52 Favne, fra Svend Skibbyggers Hus i den nordre Ende og til Stengjerdet i den söndre Ende 127 Favne, fra den vestre Ende af Stengjerdet og langs inden for Diget, som er imellem Haven og Kjöreveien uden for Selkier og til den östre Ende af Haven 50 Favne, fra den östre Ende og til Hjørnestolpen af det store Hus, som staaer ved Indkjöringen

*) Övennævnte Skat blev lagt paa 1600 Rd. Foruden hos Michel Willer havde man ogsaa optaget Penge til samme Brug hos Schröder (i Hamburg?).

til Haven, 103 Favne. S. A. 12 December. To Bød-
kere kom ind til Jens Lauridsen Fiskers Kone i Man-
dens Fraværelse, tvang hende, som Manden klager,
til at give sig Öl, og da de havde faaet for 1 $\frac{1}{2}$ og
hun forlangte Betaling, bankede de hende, skjeldte
hende for en fordrucken Hore og Taske og derpaa
gik de ud paa Gaden og skjeldede uden for Hu-
set, kaldte hende en "Sæch, Hore och en fordruchen
Caron" . .

1668. 20 Februar. Jacobus Gesius's Svend
Johan Hachmand eller Hartmand havde solgt Gift til
en Bondekarl, som ikke havde Præstens eller Fogdens
Attest, men som, efter Apotheker Svendens Paastand,
havde havt en Borger med sig som Borgen. Sagsö-
geren, Christian Fisker til Silkeborg, hans Fuld-
mægtig paastod, at da Apotheker Svenden mod Ko.
Ma. Recess havde solgt Gift uden at iagttage den be-
falede Form, saa skulde han enten stille Borgen eller
borge for sig selv. Retten tilspurgte Apotheker Ja-
cob Gesius, om han vilde borge for Svenden; hvor-
til han svarede, han vilde gaae hjem og raadføre sig
med sin Hustrue, og saa komme igjen med Besked.
Da han blev borte, sendte Retten to Borgere til ham
at æske Svar, der da löd saaledes, at dersom Svenden
havde gjort Uret, maatte han selv forsvare det, han
gik ikke i Borgen; men han havde fæstet sin Svend
for Kost og Lön til Paaske, dersom man nu arre-
sterede ham og han derved led Skade i sin Næring,
vilde han söge Regres hos Vedkommende. S. A.
blev der taget Dom over Johan Stobber (Steuer) Apo-
theker Svend paa Rosenholm, eller som han ogsaa
kaldes "Velb. Hr. Erik Rosenkrantzes Apotecer",
for adskillige Varer, mest Fruentimmer Stads, som han

siden 1656 havde skyldt Sören Störch til Belöb 46 Sl. Dl. S. A. 25 Juni. Efter at Peder Pedersen "forige Borger her ibid" (han kaldes ogsaa Quottrup) havde mistet sin Eiendom o. s. v., finde vi ham for Bythinget fremført ved Byens Tjener "ledig og löss" af Arresten, mistænkt for at have kjøbt den Ärsenik, hvorfor Jacob Gesius's Svend led Tiltale (vide 20 Febr. 1668), og hvormed Laus Lausen i Fare var forgiftet, item for at han for nogle Aar siden havde ombragt et Fruentimmer, der fandtes dræbt og udkastet i Lading Sö. Siden blev han tiltalt, fordi han havde pantsat sin Gaard til En og skjödet den til en Anden. Han var nemlig, af Mangel paa Bevis, mod sin Benægtelses-Eed, bleven frifunden for de andre Beskyldninger*).

1669. Der anföres en Qvittering "Wdgiffuet aff Key, ssom kaltiss Löche" til Mads Eriksen for Fæste, en Oxe og 4 Sldr. af det Boel i Örsted, hans Fader Erik Madsen sidst paaboede, samt en Oxe til Afsoning for Beliggelsemaal, han med Karen Nielsdatter begaaet haver. D. d. Randers 8 Novbr. 1655. S. A. 28 October. Kjöbmand Anders Lauritzen, Frue Kirkes Værge, havde ladet udbrække af Muren og nedtage en Sten, hvorpaa var udhugget, at Sören Frost havde skjænket 200 Rd. til en evig Löverdags Aftensangs Præken i Frue Kirke og det Aarstal 1619 og ladet ophænge en Tavle istedet. Desformedelst tiltaltes han af Doctor Mathias de Brobergue til Siellef Skovgaard og hans Medarvinger efter Sören Frost, nemlig Christen Pedersen Frost, Helle Sl. Hr. Svend

*) Peder Pedersen Fare i Aarhus skjödede i 1667 et Stykke Jord, udenfor Munkeport, 21½ Sjællandske Alen i Bredden, til Jens Sörensen Vinter "formedelst min store Trang och Nöds schyld til min Sl. Hustrues Begræffuelse."

Arhoes og Kirstin Sl. Mikkel Langballes. Ved Bythinget faldt den Dom, at A. Lauritzen inden 15 Dage skulde fremvise sin Befaling fra Kirkens Forsvar (Stiftsövrigheden) til at gjøre denne Forandring eller restituere Stenen paa sin Plads. Anders Lauritzen beviste den 26 Mai 1670, at han havde borttaget sin Tavle og ladet Stenen sætte paa sin Plads igjen. S. A. Et Vidne udsagde, at han for 5 Aar siden havde været tilstede "paa Börsen". (maaske et Værtshus, saa kaldet) her i Byen, da det og det skete. S. A. nævnes Rasmus Stredfarer. S. A. Blandt en Del Arvegods opregnes: "it Hollandsche Benche Dyn War weffuet udj Historier" . . S. A. den 17 Jüli skulde Hr. Johan Lönborg, Capellan til Domkirken, hans Datter Lisbeth Johansdatter bære en Æske med noget Pynt for hendes nygifte Tante, Kjöbmand Jacob Werkamp i Skanderborg, hans Kone, til Tolderen Niels Madsens Kone. Den lille 13 Aars Pige mödte paa den nederste Mindebro Sören Pedersens Kone, Ane Marie, der forlangte at see, hvad der var i hendes Æske, tog den fra hende, og da faldt en Guldring med 7 Diamanter i (vurderet for 70 Rd.) gjennem et Hul i Broen ned i Aæn. Da raabte den lille Pige: "O Wj, O Wj, der falt Ringen udj Aæn, huad haffde i udj min Esche at bestille". S. A. 16 December. Simon Sörensen af Helnes kom af Dage. Blandt de desangaaende optagne Forhör findes blandt andet følgende: Simon S. sad blandt flere Gjester hos Skipper Jörgen Olufsen (Værtshusmand) og sagde til Jörgen Ibsen: jeg sælger Dig min Anpart i Jagten for 70 Sldlr.; dertil svarede Jörgen: "holdt dine Ord, Jeg schall betalle Dig inden i Morgen Kl. 12", og dermed tog han 28 β af sin Lomme og lagde paa Bordet, sigende: "det er dj Fattiges

Penge paa Kjøbet". Men Simon skjød Pengene fra sig, hvorpaa Jörgen strög Pengene ind igjen med den Erindring til Simon, at han skulde holde sine Ord; saa tog Simon den "Træpotte som dj druch aff" og slog Jörgen i Hovedet med, Jörgen derimod tog Simon i Brystet og kastede ham paa Gulvet og saa skildtes de ad. S. A. Kirsten Sörensdatter, Peder Nielsen Mollerup og Christen Jensen Holst overbevistes om Tyverie. Bodel, Mikkil Sörensens Enke i Gieding havde Tiltale til en Mand og Kone i Grundför, en Mand i Skeiby og en Mand i Lisberg, fordi de den 13 Marts 1669 om Aftenen Kl. 9 havde overfaldet hendes to Sønner Jón og Jens Mikkelsen uden for Studsgadesport, i Maren Clemensdatters Kornhave, med lange Stavrer (3 Al. lange, 1 Quarter tykke), som de havde taget af Gjerdet og dermed ynkeligt forslaaet dem, saa at Jon, foruden andre Saar og Skader, havde faaet sit Pandeben knust, hvoraf han inden faa Timer døde.

1670. Naar en Stævning blev forkyndet for en Herremand, synes det stedse at have været for Porten. Iblandt mange deslige Tilfælde anföres et, hvor Brödrene Marselis skulde stævnes i Anledning af Synsvidne over en Mand, der var faldet ned af et Stillads paa Bisgaard. Kaldsmændene gave da Dhrr. M. Varsel for Bisgaards Port, talte med nogle Bønder der i Gaarden, og skreve paa Porten: "hid til Thinget med 14 Dages 3, 4, 5, 6 og 7 Ugers Varsel". S. A. skulde omtrent 20 Skyldnere indstævnes til Betaling af Öster Lisberg Herred. Kaldsmændene kom tilbage og sagde, at de ikke havde været at finde, men deres forrige Naboer havde sagt, at nogle af dem vare døde i Armod, andre römte bort til Sjælland

o. a. Steder. S. A.(?) Peder Jensen Port, Klosterlem her i Hospitalet og hans Søn, Sören Pedersen Port, bekendte at have af og til stjaalet Penge af de Fatiges Blok i Frue Kirke. Igjennem en Sprække i Blokken, havde Sönnen ved Hjelp af en Krog af Staaltraad trukket Pengene ud, hver Gang nogle Skillinger, hvilke han havde delt med Faderen og drukket op med ham. S. A. Dirik Lauritzen i Harlev havde stjaalet to Svin her i Aarhus og faaet Peder Rasmussen til at sælge dem. Da den sidste blev anholdt og fængslet, römte den förste. P. Rasinussen döptes saaledes: da hans ærlige Vidnesbyrd og Stokkenævn fremlagdes, heller ingen beskyldte ham for nogen anden tyvagtig Handling, men han af Dirik Lauritzen var forfört til at være Medvider og han desuden ingen Betaling havde faaet for Svinene, . . . döptes han til at römme Aarhus Stift under Straf til Bremerholm, om han herefter antræffes i Stiftet. S. A. den 27 Jan. "Paa Aarhus Raadhuss, Som da Thing holdtes for Guds Veirligs Skyld"). Anders Jörgensen vidnede, at den 13 December om Aftenen, som han laae i sin Köie, og hans 2 Mænd sadde i Kabysen, da sagde en: "der raabte en Mand i Söen"; han sprang op, og da han löb fra Fjellebroen ved Mindet hen paa Jordbroen, hörte han ham skrige om Hjelp. Da han med de andre to kom hen til Velb. Erik Grubbes Smakke, kom Jens Carlsen löbende med en Lygte. De saae da Styrmanden paa Smakken, Oluf, liggende ved den höire Laaring af Smakken, og han var da död (sic). Saa sagde han til de andre: "huad schal wj nu gjöre wed hannem, Monne wj schall drage hannem op eller iche?" Da svarede Jens Carlsen: "Ja wi faaer at tage

*) Holdtes Thinget ellers under aaben Himmel?

hannem op och lade Föedderne henge neder i Wandet. Och saa toeg dj hannem op aff Wandet och lagde hannem paa Plichten aff Boeden och loed föedderne henge ned i Wandet, och gjorde Boedden fast Jndtill Byefogden komb der neder at see hannem^{*)}. S. A. 27 Januar. Jens Huas, Capitlets Ridefoged etc. De 6 Höringer havde tidligere dissenteret fra Byfogden og ikke villet tiltræde dennes Irettesættelse og Dom over Oluf Christensen, hvem Mag. Lauritz Bording søgte for Gjeld 280 Rd. Da de derfor bleve tiltalte af Mag. Bording, dömte Byfogden dem at böde efter C. 3 Recess 10 Artikel. Nu i Dag dömte de samme 6 Höringe O. Christensen paa hans Faldsmaal, fordi han ikke var mödt til nöiagtig Erklæring enten til de foregaaende 3 Thing eller nu til 4de Thing etc. S. A. 24 Marts. Det bevistes med Thingsvidne, at Gamle Rasmus Hjulmand i Söften af Polakkerne blev dreven fra Huus og Hjem, hans Qvæg bortdrevet og hans Gods ruineret og fört til Aarhus, men han selv nogen Tid derefter at være död i stor Armod. S. A. 1 December. Skrædderlauget havde Tiltale til Sören Rasmussen barnföd i Aars. Niels Nielsen og de andre Skræddermestere vidnede, at han i Mandags 8 Dage var bleven indhentet paa Laugshuset og da han var indkommen tilspurgte Mestrene ham: "om det waar Ret, at en Dreng stoed for Retten och Laden med sin Degen paa efftersom en Suend iche maatte giöre det, langt mindre en Dreng. Da toeg S. Rasmussen sin Degen self fraa sin Side och lagde den paa Oldermændens Seng.

^{*)} Den Fordom, at man ikke torde röre ved en druknet eller hængt Mand, er udentvivel fremkaldt af Byfogderne, hvem det var om at giöre at Kongens Ret ikke forkortedes.

"Dereffter tilspurte dj hannem huad hand waar for en, om hand gaff sig ahn for en schreddersuend? Da sagde hand Ney, hand gaff sig ahn for en Lössgengere". Sören Rasmussen vidnede, at da han stod frem for aaben Lade, da havde Mesterne sagt, at det var ikke Ret, at han for aaben Lade havde sin Degen paa, "da sagde hand, det hand vilde noch lige Degnen fraa sig med det schiell, at hand maatte tage den igien, Saa lagde hand Degnen paa föderne aff Oldermændens Seng, da komb Oldermænden strax och lagde den paa Himelen aff sin Seng, saa sagde Vng Nielss Schredder lad den ichon ligge der, saa schal wj driche den op for hanss schyld saa dyre som den Waar aff Sölff". Niels Skrædder og de övrige fragik denne Beskyldning. Den 12 Januar klagede Sören Rasmussen at Skrædderne i Laugshuset havde frataget ham hans Degen voldelig, og at Oldermænden forholdt ham den, item at de havde faaet Tilladelse til at sætte ham i Kjeldereren, men da han var paa Veien derhen, blev han paa Godtfolks Forbön befriet.

1671. I Anledning af at Niels Jensen, Matros, var fundet druknet ved Mindehovedet, formodentlig af Tungsiindighed, forklarede en Matros, at den Af-döde var fulgt ned med dem til Skuden og var gaaet strax til Köis "huoreffter Oluf Lauritzen (Referenten) ved Lius leste en Aftenbön och gich saa med Kochen til Sengs"... S. A. Skipper Jörgen Olufsen kom ind til Peder Mikkelsen, Baadsmand, i hans Stue, hvor der sad to Dragoner ved Bordet, og spurgte efter hans Kone, "den Hore og Tyv", derpaa gik han ud i Kjökkenet, hvor de to Dragoners Heste stode og søgte til et lille Kammer, hvor Konen var inde, spændte Dören op, skjeldte o. s. v. S. A. 23 Februar. Peder

Mogenssen, tjenende Stifts-Lehnsmanden Velb. Jörgen Friis, kom med et Træ-Ölstob i sin Haand ind i Rasmus Jensens Forstue og sagde: er det her fröndtlich Rasch boer? og löb saa ud paa Gaden igjen. Da kom Rasmus Jensens Hustrue löbende med en Ildskee i Haanden og kastede den ud af hendes Haand efter ham paa Gaden. Han optog Ildskeen og kastede den efter hende, men da kom Rasmus Jensen selv löbende til, tog Ildskeen og slog Peder Mogensen med den saa den blev krum, men da han tillige slog to Staver over i Öl-Stobet, har dette maaske taget det meste. Da Peder Mogensen strax derpaa kom grædende og klagende sig ind til Sören Mikkelsen Pöll for at kjöbe et Stob Öl, og denne spurgte, hvorfor R. Jensen havde slaaet ham, svarede han: "fordi jeg kaldte hannem fröndtlig Rasch". Da sagde Sören Pöls Hustrue: "kald hannem ved sin rette Naffn, det er smuch at kalde folch som dj hedder". Rasmus Jensen klagede, at han först var indkommen med dette Spörghmaal, hvortil Pigen havde svaret, Nei her boer ingen saadan. Derpaa var han kommen igjen med det samme Spörghmaal etc. S. A. blev der fundet et spædt Barn med knækket Hals i Aaen ved Fiskergyden. Konen som fandt det vidnede, at hun raabte til en anden Kone: "See her Johanne huad monne det were her liger?" og da hun kom nærmere raabte hun: "O wj, O wj, det er it Barn" "och da saae dj at der laae it Barn udj Aaen med Hoffuedet ned til Vandet i Aaen och Födderne op ad Landet... ved Fiskergyden". S. A. 2 December. Thönne Jörgensen Friis som Monsr Meulengrachts Tjenere havde dræbt*), var stukket igjennem Bugen ud

*) Denne Sag vil findes noget nærmere omhandlet i det næste Nummer, der er Udtog af Raadstu-Justitsprotocollen.

i Ryggen og gjennem den venstre Arm ind i Brystet, Næsen var ganske afbidt, den underste Læbe var afbidt og knust, og Dagen derpaa var han paa Ryggen og Lænderne brun og blaa slagen af store Træer og Köller, de havde brugt at slaae med. Johan Borchfeld, som var med Friis og Thestrup, havde en lang og blodig Skade over Panden i hans Hoved, og han var af samme Træer og Köller saa forslagen paa den höire Side, at han næppe kunde gaae. Da Monsr Meulengrachts Folk kom med Karmen til M. de Brobergue, sagde En til dem, hvor de vare blevne af saalænge, da svarede Laurs Lund, Tjeneren: "vi haffde en frisk Clamerie med nogle Folk og vi have givet dem saa meget, at de vel skulle söge Revange i Morgen". Da sagde Peder Kudsk til ham, at han skulde tie stille, drog sin Kaarde og slog med den i Stenene, saa Gnisterne flöi af den. Disse to römte, men den tredie blev arresteret og der gik Dom over ham for "Aaraad". S. A. den 21 December. ... Otte Offuessen, Kleinsmed, Borger ibid, "vandt med Ed og oprakte Fingre, at den næste Söndag efter Hl. Korsdag nest forleden, da som fornævnte Abraham Offuessen og Engelbret Lauritzen bleve forligte om Kjöbmandskab i Rye at bruge, da lovede Engelbret Lauritzen forne A. Offuessen at holde hannem forskrevne Kjöbhandel fri der i Byen, at ingen skulde handle flere end han, efter derom Hs. Kgl. Mai. naad. Benaadning Engelbret Lauritzen meddelt var", derimod skulde Abraham Offuessen give ham ugentlig 2 $\frac{1}{2}$ danske. Anders Offuessen, Kleinsmed ibid, fremstod og vidnede, at han ogsaa var nærværende ved denne Overenskomst. S. A. Den 21 Januar faldt Peder Sörensen hos Michel Laussen

Skipper, ned af en Trappe og slog sig ihjel. Hans Kammerat Öffli Jensen af Saldrop kastede sig over den Döde og raabte: "Hierte Broer lille huor er det fatt med dig, suar mig it Ord". Jens Pedersen, Snedker, klagede over 3 Smedesvende, at de den 12 Marts mellem 12—1 om Natten vare komne for hans Dör, og havde skjeldt ham for Skjelm og Tyv, og da han gik ud i Gadedören fandt han En bevæbnet med et Stykke Jern, En med to store Sten og En med en Kaarde. Da han talte til dem, sagde den ene: "nu schall du faae Karen Grossdatters Knegte at see" og slog i det samme til ham med Jernstangen saa han tumlede om paa Gaden og vilde være blevet end mere mishandlet, naar ikke Folk vare komne til. 3 Mai. Underfogden lyste to Dragoner Vold over, fordi de den 13 April havde skudt gjennem Vinduerne i Sl. Mads Værns Gaard. Mads Vangvogter anklagede Niels Laussen paa Broberg, fordi han uden for Brobergs Port voldelig havde overfaldet hans Kone og ikke alene banket hende blaa og blodig, men endog kastet hende med store Sten, saa hun var nær död, fordi hun havde villet hindre ham i at slaae hans Heste löse i en anden Mands Kornhave. Hun havde udæsket ham med at "Trads din tiuff och Schielm tör slaae" derpaa slog han hende, saa hendes Hue flöi af, hvorpaa hun foer ind paa Niels og greb i hans Haar og Skjæg, derpaa stöde han hende fra sig, og saa gik hun sin Vei. 11 Mai. Loduig Guldsmed og Kone klagede over Anders Kruses Kone, Johanne Pallisdatter, hvem deres afdöde Datter sidst havde tjent, at hun var Skyld i hendes Död ved ideligt at mishandle hende med Hug og Stöd. Et Vidne sagde, at have hört Moderen sige til Dat-

teren, da hun skulde berettes: "Datter lille nu kommer Præsten til dig, Du schall inted klage offuer Johane Pallisdatter". Hun svarede: "Ney Moeder lille Jeg schall giöre ederss Willie och inted klage offuer hende". Jens Oluffsen anklagede Niels Mikkelsen i Faarup og Niels Christensen i Kirkegaard i Sabro, (den 25 Mai) at de den 29 April paa Marken havde overfaldet ham med Vognkjeppes og mishandlet ham, saa han siden havde ligget til Sengs og spyttet Blod. Da Jens Olufsen var kommen lidt til sig selv igjen, forfulgte han og en anden Karl Bønderne, og da fik han flere Hug og tilsidst kastede Bønderne ham med Steen. Omsider maa det vel have fortrudt dem; thi de tilbøde den Fornærmede og hans Medfølger, at de maatte give dem ligesaamange Hug igjen, om det saa maatte blive derved. Den Bonde, der især var virksom, havde grebet Jens Olufsen i hans Skjæg med den ene Haand, medens han bankede ham med Vognkjeppen, sigende: "der schal fare en Dieffuel i Dig". Jens svarede: "gid det faar i Dig Selfff". Ebbe Jensen, Hattemagersvend, var bleven overfaldet af en Handskemager paa Graven og havde faaet et Slag i Hovedet med en "Hugdegen". En Pottemagersvend og en Skræddersvend klagede paa en Rytter, en Maler og en Handskemager, at de voldelig havde overfaldet dem, kastet dem til Jorden og slaet dem blaae og blodige i Johan Fachs, Organistens, Forstue. En Styrmand fandtes druknet uden Saarmaal. Den 9 Juli havde han været et Sted inde fra Kl. 6 og drukket omtrent 3 Potter Öl "och iche hand waar synderlig druchen". Laurs Kornmaaler vidnede om denne Styrmand, P. Mogensen, at han havde hørt ham indbyde Niels Præst paa en Pot Öl, og da de havde drukket den, maatte Niels Præst betale den.

"Siden waar han Pigen noget skyldig for Öll derfor beholt hun hanss hat for 8 β ". Sören Jensen Remmer, Borger, klagede over to Bønder af Horsleff, en Skomager og 2 Sadelmagere af Aarhus, der paa Aalsøe Mark overfaldt ham og ilde mishandlede ham, da han var staaet af Vognen for at oplede sin Hat, der var afblæst. De kom fra Grenaa Marked. 5 October. Sören Rasmussen klagede over Christoffer Skoflicker, at han havde bidt ham en blaa og blodig Rift i hans ene Kind. 90 Personer, som dreve borgerlig Næring uden at have taget Borgerskab, bleve indstevnede til at tage Borgerskab.

1672. 18 Februar. Rasmus Jörgensens Hustru havde sendt en Del Gods hen i Byfogdens Hus til Forvaring for en Sum, der skulde have været gjort Udlæg for hos hende i Mandens Fraværelse. Da Manden kom hjem, bragte han Penge og noget mere Gods hen til Byfogden til Afgjorelse af samme Gjeld, men da man var ifærd med at veie disse Ting, Kobber og Jern etc., kogte Galden op i hans Kone, der var fulgt med ham til Byfogdens Hus, og hun sagde denne mange Uqvemsord. Da sagde Byfogden: "Quinde") jeg vill iche schiendiss med Eder, gaar hiemb, ederss Mand kand vel udrette huad der paa Rettens Vegne er at bestille". Da svarede hun "at hun waar en erlig Dannequinde, en quinde waar en hoerre dottede hannem mange gange och sagde hand schulle wisse hoerer og scharn sin döerre", och derhos sagde, "at Christen Lauritzen havde berövet hendes Huus" ... Derpaa bad Byfogden sin Pige at skaffe hende bort, hvilket hun ogsaa gjorde, men strax efter kom de begge ind igjen, og Pigen græd og klagede, at Rasmus Jör-

*) Har Byfogden maaske sagt: Quind?

gensens Kone havde givet hende en paa Öret. Dette vedgik Konen, men sagde hun havde Ret dertil, saasom Pigen forhen havde tjent hende. Saa maatte Byfogden sende Bud efter hendes Farbroder, Niels Nielsen, som skammede hende til at gaae hjem. S. A. 28 Marts. Paulus Reinhardt Krahmer omtales som "Postmester her i Byen". S. A. 27 Juni. Peder Jörgensen gik om Aftenen, Kl. mellem 9 og 10, med 2 Violinspillere foran sig fra Torvet (Emmervad?) over Badstugade, Studsgade, ned til Enden af Middelgade, hvor han gik ind til Portholderen, Jens Hollender, og kom i Klammerie med Tolderens Karl, der efter noget "Rykkerie" stødte sin Kniv i ham, hvoraf han døde").

*) Den 16 Octbr. 1673 fremførtes Jens Laussen Holländer og hans Kone for Retten "ledig og löss" og bekjendte, at de den Söndag, Bundj Jacobssen skulde have Bryllup, bröde en Fjel ud af Maren Mogensdaters Plankeværk ud til deres Gaard, toge Hvirvlen fra Dören, gik ind i Gaarden og Huset og bare hendes Skrin ind i deres Kjökken, bröd det op, og da de havde fundet en Nögle deri, gik de atter ind og lukkede hendes Kiste op og toge omtrent 100 Sldr. i Rd. Sldr., "Rytter och anden Myntt", hvilke de grove ned i en Have. J. Holländer paaviste ogsaa omtrent 7 Sldr. af sine egne Penge, som han havde glemt for sin Kone i sit Bryggers. Disse tvende Forbrydere vakte udentvivil en höi Grad af Medlidenhed. Saaledes skrev Stiftamtmanden fölgende: "Edle Höy Achtbahre och Velfornehme HEr Borgem och Raad, Da Jeg hafrt bekommet dieriss goede schriffuelsse anlangende tuende fanger, saa stiller ieg altingest til dieriss Egen goede betenchende, huorlediss dermed Christeligst och bäst kunde magis, thj den scharpeste Ret at bruge i Saadan ssager Siuniss betenchelig dennem paa Liffuet at straffe, menss huad dj ellerss Siuniss at dj schal Lide stiller ieg udj dieris Egen goede sensur och Willie, gör altid gierne huiss dennem til behagelig Thieneste kand Were, och vil hermed hafrue dennem under den Höyestis Beschiermelsse befallet, forbliffuende HEr Borgem och Raadss Beredwilligster, Mögelkier d. 22 Octb. 1673 Henrich Rantzov m. p. p." Da de fleste af Magistraten ikke havde været tilstede, da Jens Holländer og Hustru bleve examinerede, fandt Byfogden sig foranlediget til ved 2 Mænd at lade Enhver særligt forkynde en Advarsel, at de vilde indstille sig til Thinget efter Recessen den næste Torsdag, da der skulde falde Dom, "och i Dommen vere mig behjelpelig" d. d. 17 Octbr 1673. Herpaa erholdt han et saa lunke

S. A. 1 August. Felbereder Jacob Christensen var af de øvrige Mestere hersteds bleven frataget den Bog, hvori de indførte deres Dreng, og Mestrene vedgik, at de havde gjort saa, indtil han beviste, at han havde aftakket fra Svendene til Mester. Desaaarsag fremlagde han nu i Dag et skriftligt Vidnesbyrd d. d. Horsens den 1 Juli 1672, udstedt af Felbereder Iver Andersen fra Haderslev, at han for 32 Aar siden, som Svend havde været i den ældste Felbereders Hus i Aarhus tilligemed 2 Mestere (Svende?) af Flensborg, en af Kolding, en af Assens og flere, han ikke kunde erindre, tilligemed alle de da levende Mestere, og da havde J. Christensen gjort "sin geböhr med aftachen fraa suene och til Mestere" . . . Da han siden yderligere beviste dette, saa faldt Bythings-Dommen til hans Fordeel og blandt andet: "Effter forberörte Leilighed sees iche forskrevne deres Samblede Mommensnach at komme J. Christensen i hanss Embede til nogen hinder" . . .

S. A. 19 September. Dirik Christensen, Hospitals-Forstander, lyser efter Sören Sörenssen, der havde havt en Hospitals-Gaard i Pierstrup, var römt fra den med Qvæg og andet, som til de Fattige var udlagt og ham til sin Bjerring betroet, og havde efterladt en stor Restans til de Fattige; desaaarsag havde Hospitals-Forstanderen ladet ham sætte i Fængsel i Hospitalet, men nu havde han den 24 August gjennebrudt Mur og

Svar, at han atter maatte tilstille dem den samme Advarsel ved 2 Mænd, og da svarede de, at Byen var begavet med de Privilegier, at Magistraten var Overdommer, og de vidste derfor ikke, om det tilkom dem at sidde Ret paa Bythinget, men nu vilde de komme for denne Gang, til de kunde faae indhentet nærmere Efterretning. Dommen faldt da den 6 November . . . "och efter ssagens Beschaffenhed fordj det er det förste Som Videss her at dj wdj tiuffuerj er befunden" . . . saa tildömmes han at arbeide paa Bremerholm i Jern hans Livstid og hun "i Arbeide hendiss Lifss Thid" . . .

Dör i Hospistalet og var flygtet med en "Fæderlaas" om Benene. Tidligere tiltaltes Sören Hagssen af Egens, for at han den 22 Juli om Morgenen havde været paa Pierstrup Mark för Solen stod op, og havde afmeiet Rug-Sæden af 14 Agre, samt bortført den paa 15—16 Vogne, han havde med sig, og dette var 8 Dage för andre Folk höstede.

1673. 3 April. Nicolaus de Brobergue Jur. utr. Licent. skjödede til Borgemester Jacob Michelsen en Kornhave liggende her ved Byen "uden Broberg", som var ham tilfalden i Arv efter hans Moder, hvilken med vestre Ende stödde paa Byens Forte, med söndre Side til Forten ved Mindet, mod Östen til den Gröft ved Jörgen Juul Borgemesters Steengjærde og mod Norden til Doctor Matth. de Brobergue, hans Jord, tilligemed et öde Eie eller Byggsted kaldet "Michel Bruns Eie", som mod Sönden stöder til Michel Bruns Datters öde Eie, mod Norden til Sal. Niels Bössemagers Sted, mod Östen til bemeldte Toft og mod Vesten til Adelgaden paa Broberg. S. A. 17 April. Velb. Jörgen Friis til Lindholm, Kgl. Mai. Befalingsmand over Örum, Vestervig og Dueholms Kloster, æskede Syn over den Gaard ved Borgeporten, hvori han residerer, (Marcus Bechs Gaard). S. A. 1 Mai. Værten Christen Knudsen, Vintappersvend paa Stads Vinkjelder, aflagde sin skriftlige Bekjendelse: "Eftersom ieg aff Kongl. Mai. Byefogedt her i Aarhus er steffnet her til Tinget, och Siden i Dag haffr veret i welachte Borg^m Jesper Nielsenns Huuss huor jeg er foreholdet at schulle affligge skriftlig (saa som ieg det nest Gudss hielp haffr at forssuare) huiss udj mit huuss imellem den 27 och 28 Martij (Skjærtorsdag og Langfredag) om Natten er passerit som er: Om Afftingen

Klochen vaar ved 8 Slett Komb Niels Pedersen, Jenss Jenssen Todbiørg, och en fremmet Karl wed Naffn Mogens Kolding, begjerte it stob Öll, bekomb det ochssaa, och som wj haffde Saat it Lidet begjerte dj it Kort, som Peder Bödicher hente, effterssom ieg undschylte mig, at min Pige iche schulle hente noget Kort for dennem for denne Afftenss schyld, och da den tid dj bekomb Kortet, begjerte en aff dennem at ville lege Labeet, huortil jeg Suarede at jeg intet dermed wille haffue at bestille, och intet Legger jeg heller om Penge, Strax effter kom Jenss och Mogenss til at lege Labeet. Saa midlertid dj nu ssad och spilte refererit Jenss imod Mogenss nogle ord dennem vaar imellem faldt i Kjöbenhaffn, huor ud offr dj Rachte i haaret aff huerandre, der effter fik ieg och Niels Pederssen dennem strax schild ad, och gaff huer Andre dieriss hender paa at möde for Porten om Morgenem for en degn. Der nu Klochen vaar wed 10 Slet och dj ey wilde gaa huer til sit, gich jeg i min Seng, och min Hustrue bleff oppe. Min Hustruess Beretning er ssaa huiss effter den tid passerit. Da Wanseet min Hustrue dennem tidt och offte paamindt at en huer wille gae til sit, tilmed forholte dennem nogen tid Liuss, Jenss Jenssen. lagde sig dereffter paa Benchen ved 3 Slet at Soffue, den Karl Mogenss Nielssen Kolding och Peder Bödicher bleff Siddendiss hoss huer Andre, effterssom den Karl Mogens iche wille gae bort, for Löffte schyld hand och Jenss Jenssen haffde giort huer Andre, som offuen er meldt. Huiss oss begge tilssammen er widre beuist, da om morgenem som det ringede til först predichen wognede jeg, och i det ssamme hörte at Peder Basballe (Kjöbmand) talte i Stoer Stuen, och spurte om mig, huortil min Hustrue

suarede at jeg laae i min Seng" . . . Peder Basballe spillede med Mogens om en Pot Bittervin eller to, og medens de drak den, kom Peder B. og Jens Jensen i Uenighed og gave hinanden et Par Örefigen. Da Værten kom ind, hørte han Jens Jensen sige til Peder B. "Jeg haffr faaet thoe Örefigen giff mig den 3 till, saa schal Du see huad jeg schal giöre" dermed tog han en "blot" Kniv og holdt i sin Haand, og stak den strax "blot" i sin Lomme igjen. Saa hvidskede Bödkeren noget til Peder B. og denne gik hen og tog Bödkerens Tingsel og sagde til Jens, at han kunde nu bruge sin Kniv. Under alt dette bad Værten dem begge at være rolige, hvorpaa ogsaa P. B. lagde Tingselet fra sig, tog derpaa Glasset "och druch Jenss Jensen til" I det samme bleve de igjen ueens og fik hinanden i Haaret. Da Værten havde reddet Glasset, og han med de andre var kommen imellem, saae de, at Jens havde en blottet Kniv i den oplöftede Haand, hvilken de vri-stede fra ham. I det samme gik Peder Bödker imellem, holdt en dragen Tællekniv i den höire Haand, lagde den venstre Haand paa Jens Jenssens Pande og sagde: "huo ssom taber den staar jeg med". Derpaa tog man ogsaa Kniven fra ham. Peder Basballe saae sig i Speilet, at han var lidt krädset ved Næsen, da vendte han sig til Peder Bödker, sigende: "denne Action haffr du wolt", og gav ham i det samme et Slag paa Hovedet. Peder Basballe skammede sig for at gaae over Gaden formedelst bemeldte Rift og gik derfor ind i Bagstuen, hvorhen Værten fulgte ham, fordi han ikke vilde være hos de andre. Imidlertid kogte Galden op i Jens Jensen, han greb Peder Bödker i Haaret og slog ham til Jorden, sigende: "det schall Du haffue for denne Clamerie som du haffr begynt imellem

oss toe". Værten kom til og fik ham paa Bénene, og da kunde han neppe staae for Drukkenskab. Da han nu vilde gaae hjem og stod ved Dören ud til Forstuen, løb En til ham, saa han styrtede næsegruus ud i Forstuen, og da var det allerede høit op paa Formiddagen o. s. v.

1674. 26 Marts. Jens Lassen, Raadmand og Henrik Molboe, Kjöbmand (eller Skipper) havde nogle Ord sammen (ved Mindet), og fik hinanden i Haaret, hvorved Jens Lassens Hat og Kalot kom af og Henrik Molboes Hat kom ogsaa af. Da de havde slaaedes lidt med hinanden, gik man imellem og skildte dem ad. S. A. 4 Juni. "Rassmuss Christenssen Smid Borg^r her i Byen Eschet Winde. For Retten fremstod for^{ne} Rassmuss Christenssen Smid, Och effter at hanss forrige Suend Sören Pederssen her for Retten, nu waar tilstede gaff Rassmuss Smid tilkiende huorlunde hand hannem Wdj Raadhuuss Kielderer for nogen ssin imod hannem begaaede Faut och forsseelsse haffde ladet indssette och Anholde, Och hand nu igien haffde fornöyet och tilfridtz Stillet for^{ne} Rassmuss Smed for ssamme Forsseelsse, doeg met Slige Wilchor at Sören Pederssen Sig straxen her fraa Byen och aff Landet schall begiffue, Och iche udj Landet lade ssig finde wdi Fire Aar, Saa frembt hand iche paa nye Wil angribess och straffis, Och effter ssamme Fire Aars forløb Saa frembt hand ssig her i Landet igien achter at begiffue, bringe met ssig Loulig Beviss at hand ssig Jmedlertid Erliggen haffr schichet och forholdet, Thj Anbelofft och tilforpligtet for^{ne} Sören Pederssen ssig i alle maader at forholde ssom forsch^r Staar. Dernæst fremstod och nu her for Retten Anne Rassmussdtr Anderss Pederssen Kleinssmids hustrue, Som

har weret medwidere udj for^{ne} Sören Pederssens forseelsse, Och Anbelofft ssaa frembt hun i nogen Maa-der worder offuerbeuist ssig wretmæssig at forholde her effter da tilforpligtet hun sig at lide effter Öff-righedens Sigelsse, och straxen Aarhuuss Bye at Römme. Och stoed for^{ne} Rassmuss Christenssen Smed, Sören Pederssen och Anne Rassmussdtr met hin Anden och de Otte Mend til Wedermælle der dette Winde udgich". Den 1 Octb^r tiltaltes Sören Pederssen paa ny, fordi han blev gaaende her i Byen "och hannem" (hans forrige Husbonde Rassmuss Christenssen) "brauerer". Nu dönte Byfogden ham paa hans Forpligt (af 4 Juni), enten at römme Byen og Landet eller at anholdes og fængsligen straffes paa Kroppen. S. A. 16 Juli stevnedes Albert Jbssen til Ruegaard i Framlev Herred. S. A. 13 August. Claus Duus, Feldskerer, æskede Vidne og beviste med Vidnet Karen Villadsdatter, at da han i Mandags 8 Dage var inde "til hendes", hørte han et Raab i Gaden, og da løb han ud fra fra hende. Vidnet saae, at han løb hen til Jörgen Vævers Dör, tog fat i sin Kones Skjört og trak hende baglends ud af Dören. Item at Jörgen Vævers Kone raabte: "derssom min Mand haffde iche werit ssaa schulle ieg giort Kaal paa hende", og at Claus Duus bad dem drages til Minde. Ligesaa vidnede de andre Vidner. S. A. 13 August. Christen Jensen, Sognepræst i Vjiby, lod lyse i Hegn og Freden ham tilhørende Skov, Thingskoven kaldet. S. A. 27 August. Jens Dynessen af Elsted kjörte ud af Studsgade for at drage gennem Fægdyden hjem, og kom til at kjöre paa Studsporten (stod formodentlig ved Bager Sperlings) og kjörte Stabelen af Porten. Da han havde hjulpet Portbetjenten, Niels Vinter at sætte

den i igjen, sagde han, at hans Sadel og Svöbe vare borte. Disse Ting fik han igjen og vilde kjöre, da kom Broderen Rasmus Dynessen af Noring til og gav Skjeldsord, hvorpaa Betjenten bad ham følge med til Borgemesteren; men det vilde han ikke. Saa kom han i Slagsmaal med Betjenten, og de kom omkuld, da raabte R. Dynessen: "Komb met Klingen Broder", da kom Broderen med en Kaarde og sagde til Niels Vinter "nu schal Du faae en Wlöche", men en Kone, som var hos, viklede sit Forklæde om sin Haand, greb fat om Kaarden, saa han ikke kom til at slaae, og derpaa kom Bysvendene til etc. S. A. 26 November. Abraham, Kobbersmed, klagede over Johan Fach, Organist, at han den 15 November, da han var gaaet ind til ham for at klage over, at hans Koe og Gjæs havde afædt hans Kaal, havde svaret: "da Kunde han det betalle, och ssagde gach ud aff min Dör, Du schalt faa Dieuelen, och med det ssamme gaff mig en Örefigen". Derpaa kom de sammen og Johan Fach raabte til "hans bessoffuede Quinde Anne Dinusdatter", at hun skulde hjelpe ham, hvortil hun sagde: "Ja Gud schal ieg Saa", greb ham i Haaret og rykkede ham baglænds, saa han faldt omkuld med Joh. Fach, hvilken sidste slap lös og sagde "holt hannem nu fast, nu vil ieg sslaee hannem ihjel", greb derpaa et Bismer og tilföiede ham nogle Buler og blodige Saar i Hoved, Ansigt, paa Brystet og Lemmerne etc. Joh. Fach svarede, at det var Lögn, han sagde, at han var en urolig Mand, som 5 Gange havde overfaldet ham i hans Hus, en Gang med en Kaarde, en Gang med en Fork etc., og man kunde ikke regne hvad han sagde, da han næsten altid var fuld af dansk Brændeviin etc. Da Abraham Persche, Kobbersmed,

ingen Vidner havde, svore Sandemændene Joh. Fach fri for Vold. S. A. 24 December. Blandt adskillige Spørgsmaal Borgemester og Raad lod forelægge Jacobus Gesius, Apotheker, var ogsaa det: hvorfor han ikke havde taget Borgerskab, som hans Formænd, Apothekerne, før ham havde gjort*). Han sagde, at han havde boet her i Byen i 14 Aars Tid, og at man ikke før havde spurgt ham om sligt....

1675. 12 Februar. Christen Christensen ved Aaen klagede sig om Aftenen den 27 Januar, at han havde ont og forlangte at ligge alene. Han sagde at han havde ingen Ro i Sengen; omsider blev han stille. Konen satte sig at sove paa en Stol. Lidt efter vaagnede hun derved, at Døren blev slaaet haardt i. Da hun lyste ind i Sengen, saå hende hun Manden, hvorpaa hun løb ud paa Gaden og kaldte paa ham. Da kom han op ad Laagen fra Aaen og var vaad. Han sagde at han var falden i Aaen. Da hun bemærkede at han blødte, tilstod han, at han havde stukket sig med en Kniv (2 Saar over Navlen, 1 Saar under Navlen og 2 Saar i Pungen). Mange Vidner forklarede, at han havde sagt det var kommen deraf, at om Aftenen, da han vilde gaae hjem, var der kommen en sort Kat, som havde løbet foran ham og imellem hans Been, hvorover han var bleven saa forskrækket, at Haaret reiste sig paa hans Hoved. "Det har veret Dieffuelen", sagde et Vidne til ham, men han svarede, at det havde været Maren Mogenssdatter paa Thunøe. Chr. Christensens Kones Stiffader vidnede, at 8de Dagen før denne Ulykke skeete, var Præsten paa Thunøe, Hr. Christen, kommen ind til Chr. Christensen og

*) Jac. Gesius havde nyligt vundet en Høiesterets Proces mod Borgemester Jörgen Juul, og ved Dommen var denne tilfunden at betale ham 300 Rd. Omkostning, Skade, Tæring etc.

havde sagt til ham: "Er J intet Reed for hende paa Thun, Maren?" dertil han svarede Nei; saa spurgte han Konen "om hun intet var Reed for hende?" hvortil hun svarede Nei; hun kjendte ingen paa Thun". S. A. 4 Marts. Hans Nielsen Kandestöber, Kæmner, æskede første Ting til Dele over 47 forskjellige Personer, der opholdt sig her i Byen og dreve borgerlig Næring uden at have taget Borgerskab. S. A. "Fredagen den 25 Juni, som er næste Sögnedag efter St. Hans Dag." Christen Andersen Skomagersvend, vidnede, at da han i Söndags 8 Dage stod i sin Mesters Dör, om Aftenen omtrent Kl. 9, da gik Nicolaus Handskeknagers 3 Svende forbi, og de to havde "blotte Degener" i Hænderne og de huiede og holdt sig lystige. Da sagde han til dem: "det waar Ret Karle i holder Eder lystig, dertil dj svarede Jo dj gjorde". Da de vare komne et Stykke bort, hen til Byfogdens Port, raabte de til ham: "Huad vil din Hunssfott?" hvortil han svarede han var ingen Hundsfot "dj maatte vere det Selff" og da han kom hen til dem, og havde hilst paa dem, da havde de to dragne Degener og den tredie havde Sten i Armen, og de sagde, den Ene: "Ret nu schal ieg stiche dig ihjel", den anden: "Ret nu schal jeg slaae Dig ihjel" Og derpaa slog de efter ham og ramte ham i Ryggen med en Sten, men saa kom der flere Folk, og reddede ham fra videre Skade.

Nr. 212.

. . . . Udtog af Raadstu-Justitsprotocollen i Aarhus.

1641. Maren Söffrensdatter sigtede Key von Allefeldt, Rytter under Oberstlieutenant von Buchwalds Compagnie, for Voldtægt. Han var kommen

ind til hende Kl. 7 om Aftenen, havde slaet hende til Jorden, slaet hendes Hoved med den ene Haand, holdt begge hendes Hænder med den anden, bidt hende i hendes venstre "Kindben", nappet hende i hendes Bug, slaet hendes Kakkelovn istykker o. s. v. Paa Anskrig kom hendes Nabokone tilhjelp. S. A. Folmer Thomsen lod oplæse sit Privilegium af 17 Januar 1631, efter hvilket han var berettiget at holde Apothek med gode, sunde, billige Medicamenter, Speccerie etc. I den Anledning vidnede 24 Mænd, at han i Almindelighed var saa slet forsynet, at de ofte maatte hente deres Medicamenter i Viborg og andre Stæder, og han var saa dyr, at de hos andre kunde kjøbe Urter, Kryderi m. m. meget billigere.

1648. Poul Poulsen, Soldat og Christen Andersen, Profos ihjelsloge den 29 Juli Rasmus Bysvend, der af Borgemester Wulf var udsendt at arrestere Christen Profos for Parlemeute, han gjorde udenfor Borgemesters Dør. Maren Mortensdatter fremkom paa Raadstuen og klagede over hendes Mand Laurs Nielsen, Væver, at han mishandlede hende og forødte deres Bohave. Manden forpligtede sig "wnder hans Liff och halsses Fortabelse", herefter ikke "at slaa och berie" sin Hustru og foröde deres Gods. Herfor maatte han inden Aften stille to vederhæftige gode Danne-mænd til Borgen eller borge for sig selv.

1649. Torsdagen den 11 Januar. "Paa Aarhus Raadstue for Raad och Ret fremkomb Augustinus Miller, Byeschriffuer i Aarhus och war wenlig begierendes aff Borgemester och Raad Som da tilstede war, at dj wille förunde hannem Jt stöcke Thræ i Rijschoff til at brende, da bleff hannem Suared, at dj sich Selffuer Jndtet, der for kunde hand iche heller

noget bekomme, Menns hand haffde hans Lön deraff kunde hand Kiöbe Ildebrandt. Da sagde Wulff Baltzersen at hand wiste iche huor for hand schulle haffue den store Lönn hand gjorde Suar lidet derfor, ey heller war dennem tienlig thj huad hand schreff for nogenn kunde dj iche bekomme fraa hannem Jgjen. Da suarede Augustinus huem der wilde betalle hannem for hans Vmage att schriffue schulle dj deris breffue gierne bekomme, Och sagde thil Wulff Baltzersen i haffuer altid weret effter mig, See thill at j löber icke an en gang. Da sagde Wulff Baltzersen till Augustinus Jeg achter icke meget huad Du staaer och Snacker; thi dine Ordt gielder icke Meget, thi du est dömbt vdi Kongens Naade Och Vnaade. Da Suarede Augustinus W. B. igienn: Da er det icke for nogen værlig Sag, Jeg haffuer iche optinget for tyffuerj Söm i haffuer giort, och i buorde iche at side paa bench hoës dj ærlig mend i Sider hoës. Och will i haffue Raadstue Winde der-effter eller min egenn haand der paa, will Jeg giffue eder det beschreuen. Och duter eders hund, och icke nogen ærlig Mandt”.

1651. Augustinus Miller klagede paa Byfogden Lauritz Rasmussen og hans Fogedsvend Mikkel Eriksen Loft, at de havde banket ham, da han havde været med at skrive ved Skiftet efter Sören Gylling ved Mindet. Byfogden æskede af Sören Pallisen, Skomager, hans Böder for den Qvinde, han havde beligget i hans Hus, hvortil han svarede: ”hand hobdes det war iche den sag at mand kunde Sette en schatborger i Kielderens for”. Sören Olufsen bragte i sin Skude, drægtig 7 Læster, fra Lybeck til Aarhus: 8 Sæ Stang-Jern; 4½ Læst Lyneborg-Salt,

7 S \mathbb{Z} Hör, 3 S \mathbb{Z} Hamp, 2 S \mathbb{Z} Blaar, 12 Tdr. Spansk Salt, 3½ Læster Humle, 2 Tdr. Kringler og 1½ S \mathbb{Z} Bly, Aarhus Borgeres Gods. Desuden 2 $\frac{3}{8}$ Td., 2 Poser og 3 smaa Skuffer med 3 Kurve Rosiner og en Del Specerie af Værdi 195 \mathbb{P} Lybsk, 400 \mathbb{Z} Svedsker, 150 \mathbb{Z} lange Rosiner, 130 \mathbb{Z} Anis, 100 \mathbb{Z} Corinther, Brasilie Holdt, Papir og Brunrødt for 95 \mathbb{P} , 2 Frd. Sæbe 300 \mathbb{Z} Amdam, 300 \mathbb{Z} Allun, 100 \mathbb{Z} Vitriol, ½ Deger Corduan, 4 Huder Puntlæder, vog 80 \mathbb{Z} , 3 Stkr. sort og blaat Lærred, 1½ Tdr. gemene Kramvarer, Lübecks Borgeres Gods. Deraf betaltes i Strömtold i Nyborg 9 Rdr. 11½ β Lübsk, "her for uden angiffuet for schipper och folchens Föring 6 Tdr. Humle, 2 S \mathbb{Z} Hör og 2 S \mathbb{Z} Jern". Accise Betjent Jffuer Giertsen havde Tiltale til en Mand paa Broberg, som havde fört Malt til Mölle, uden at angive det; til Möllerenken Anne Nielsdatter, Sal. Berndt Klodts, fordi hun havde modtaget Maltet uden Accise-Seddel og til Vognmanden, som havde fört det til Mölle. Borgemestre og Raad dönte Kornet at være forbrudt. Jens Nielsen, Skrædersvend anklagedes for, at han i Dobbelt havde vundet 20 Sldr. fra en Bondekarl, 2 Sldr fra en anden og 4 Sldr. fra Peder Joensen föd i Aalsö. Peder Joensen föd i Aalsö tilstod, at han havde stjaalet en Stud paa Lyngby Mark og solgt den her i Aarhus for 6 Sldr. Deraf havde han tabt 4 Dlr. i Spil. 2 Dreng, resp. 11 og 10 Aar, tiltaltes for at have stjaalet og solgt en Böst Kedel. Den ældste bekendte, den anden fragik. Paa Raadhuset tog Augustinus Miller og Jens Söffrenssen, tjenende Jens Hansen, Borger og Byskriver her ibm, hinanden i Haand og lovede at de skulde være hverandre "Ubeuaret i Hus og uden Hus, paa Liff och

Lemmer" . . . Jens Söffrensen stillede 2 Mænd i Bor-
gen for sig.

1652. Raadmand Anders Lydichssen lod læse og paaskrive et Indlæg m. m. anlangende den Brand-
skat, han havde udlagt for Borgerskabet "udj dj
Suensche fienders indfaldt", hvilket Udlæg var ham
tilkjendt efter Commissariernes Dom og nu ved Ko.
Ma. og Rigens Raads Dom. Mette Bertelsdatter, der
efter hendes Bekjendelse havde levet 55 Aar blandt
Fremmede, vedgik, at hun af to Piger her i Byen var
bleven anmodet om at skaffe sig en Tyvsfinger. Den
ene Pige laante hende en Kniv, og saa gik den Gamle
ved Middagstid op til Galgen og skar den ene Haand
af en af Tyvene, som var nedfalden af Galgen. Om
to andre Piger sagde hun, at hun vilde have foræret
dem en Tyvsfinger at hænge igjennem Spundset ned
i Öltönden, for at de skulde faae en strygende Af-
sætning. Om en af disse Piger bekjendte hun, at
hun havde givet hende Penge til en Krukke: "derudj
kunde en quinde komme noget aff hendes eget aff
det Röde, som haffde en ond Mand, och giffue hanem
det indt i Naffn Gudt faders, Söns och Hellig Aands
Naffn, och sige, saa kier som Christus haffde Marie
schalt du bliffue mig, Saa bleff hand goed imod hin-
de" . . . Pigerne benægtede ved deres höieste Ed at
have modtaget noget eller anmodet hende derom. En
af Pigerne sagde, at hun havde givet hende noget i
en Pjalt, men hun havde kastet det bort. Endvidere
bekjendte Kjellingens, at hun nu i Vinter maalte Ras-
mus Lassen, Bagers Kone for "Moed-Soet", hvorfor
Manden gav hende 1 Fjerdingkar Mel, hvilket han
vedgik. Tilsidst producerede hun Tyvshaanden for
Retten, og da hun blev spurgt om, hvor den femte

Finger var, svarede hun, hun vidste det ikke. Christen Smed paasagde Jochum Reinmer, at han ikke vilde betale de 4 Rdr. Mulkt til Lauget og de Fattige, som han havde lovet for Borgemester og Raad, og at han havde sagt nogle Gange: "hand wilde schide i Borgemester och Raadt" ...

1653. Frantz Mortensen, en Bondekarl, fandt et Stykke Guld i Tising paa en Gaards Lod, som tilhørte Bispem og Capitlet, hvilket veiede 45 Lod. Borgemester og Raad lod ved 4 Borgere Borgerskabet tilbyde nu strax at vælge en Mand til at oppebære den Told, som Hs. Maist. havde bevilget til Havnens Reparation. Da Borgerskabet forlangte Betænkning i 8 Dage, fordi det vilde supplicere herom, saa fandt Magistraten sig beföiet til, paa Lehnsmandens gode Behag at forordne en Borger til denne Bestilling. Augustinus Miller, som havde paasagt Byfogden Laurs Smed ærerörige Ting i en Supplik, desuden paa mange Maader truet ham, og som derfor var under Tiltale, og da han ikke havde kunnet stille Borgen for sig, var bleven sat i Arrest, maatte give en skriftlig Forpligt fra sig, at blive tilstede til Sagens Uddrag og imidlertid ikke at angribe Byfogden paa Ære og Lempe.

1655. Bertell Söffrensen og Carell Nielsen, Hörere ved Aarhus Latinske Skole, Clemend Rasmussen, Studiosus og Albert Hansen Skot havde Tiltale til Rasmus Pedersen "scholesperson" her ibm, fordi han havde sagt, at der skulde gjøres en Smædevisse over dem, der kom til Thomas Schotts Datters Bryllup. 24 Mænd udmeldte den 13 October 4 Borgere Jacob Nielsen, Söffren Söffrensen Vgelbölle, Peder Söffrensen og Rasmus Lassen,

som den 20 October skulde möde i Viborg, at hylde hans Fyrstelige Naade, Prindsen.

1656. M. Pouel Reinhardt Krahmer og M. David Woldter, Barberere i Aarhus indgave Klage over den afsatte Præst Hr. Augustinus, hvis Hustru Maren Christensdatter befattede sig med at aarelade og currere, uagtet hun for et Aar siden havde lovet Borgemestre og Raad ikke mere at aarelade under 10 Rdr. Straf.

1661 var Portoen af et Brev fra Aarhus til Kjøbenhavn 12 β .

1662. En Person, der var under Tiltale for Bigami, blev tilkjendt at stille Borgen for sig eller at borge for sig selv i Raadhus Kjelderens. 2 Borgere fremstillede sig og lovede for den Skyldiges Tilstedeværelse "under deris Halsis fortabelse".

1663. 6 August. "Begge Borgemesterne ere vdj Kgl. Commission" paa denne Torsdag. Peder Christensen af Kjøbenhavn med hans "Spil Jagt" drægtig 2½ Læst kommende fra Lybeck var gaaet fri for Strömtold ved Nyborg, fordi han havde angivet Lasten for sin Eiendom, siden angav han for Tolderen, at den tilhørte en Lybecker, Rasmus Claussen. Desaaarsag blev den dömt til Confiscation tilligemed Jagten. Om en Mand, som fragik en Skyld, siges, at han "haffuer Standit for Ting och Dom och lagt sin Haand Paa boggen ich en gang men mange gange ved Gud och sin Salighed haardelig benechtet, det hand iche haffde bekomit samme goedtz"...

1664 den 4 Januar lod S. S. Ugelbölle læse og paaskrive et Ko. Ma. Brev og Bestalling paa Raadmands Embede i Aarhus, efter at han "nu nyligen thill Houffue hanns æed gjort och aflagt haffde". Jör-

gen Juul, der ligeledes havde gjort Ed til Hove, lod ogsaa sin Raadmands Bestalling oplæse. S. A. den 30 Juni havde Jacobus Gesius, Apotheker, en Sag at udføre for Poul Langermand i Hamborg mod Folmer Thomsens Arvinger. (I Skiftebrevet efter Folmer Thomsen af 11 Juli 1657 var Apotheket vurderet for 802 Dlr. 20 β .)

1665. 15 Juni. Christian Mortensen Lelius, Dr. Morten Madsens Søn, æskede af Magistraten Vederlag for 1130 $\frac{1}{2}$ Lod Sölv, som af hans Faders Bo blev udtaget den 26 Januar 1644, medens Boet stod under Forsegling. S. A. befalede Kongen, at ovennævnte Sölv, der var udtaget til Stadens Contribution til de Svenske, skulde erstattes med Renter af Værdien. Et andet Kongebrev af samme Dato paabyder, at hvor Christian Mortensen eller hans Medarvinger kunne finde Jordegods, Haandskrifter, Lösöre m. m., som har tilhört Dr. Morten Madsens Bo, der skulle Ihænderhaveerne være pligtige at fremlægge deres Adkomster for deres Övrighed eller Herskab ... Der skal foretages Skifte efter Dr. Morten i Overværelse af Universitetets Fuldmægtige, og endelig fornyes de Haandskrifter, der formedelst den langvarige Proces ere blevne over 20 Aar gamle.

1666. 10 December. Edel Nielsdatter havde stjaalet Klæder, men da hun angrede og bad om Naade, blev hun af Borgemestre, Raad og Ko. Mai. Byfoged forskaanet for videre Straf, end at hun de 3 næstfølgende Dage skulde staae 3 Timer i Gabestokken, derpaa udføres af Byen ved Byens Tjenere med Betydning, at hun ikke "under it Kagstubende" torde vende tilbage.

1667. Böddelhaven som Helle Jensdatter, Sak.

Herr Svend Hansen Arboes "effterlatte widue" ejede udenfor Munkeport, med 2 Damme, i hvilke der kunde saaes 8 Tdr. Byg, blev taxeret for 500 Sl. Dlr. og anslaaet til 30 Dlr. aarlig Leie.

1671. To af Hans v. Möllengrachts Tjenere og hans Kudsk overfaldt to Personer Natten mellem 1ste og 2den December paa Gaden, af hvilke de ihjelsloge den ene, Thönne Jörgensen, Foged paa Katholm. De to römte, den tredie blev sat fast og dömt fra Livet.

1674. En Kone skjeldte en anden for en Troldqvinde, en Troldqvinde Unge*) og en Hore, hendes Mand for en Skjelm og en Tyv. Hun blev dömt til en Æreserklæring.

1675. 3 Februar. Nathan Moses, Kgl. privilegeret Tobakspinder i Ribe, blev anholdt med to Kasser Tobak, hvorpaa han havde en Toldseddel paa Jöde-Dansk, af egen Fabrik. S. A. Johan Rulle, Borger i Kjöbenhavn paa Mons. Peder Jacobsen Möllengracht's Vegne, sögte Hr. Hans v. Möllengracht, Hgl. Maiestæts Over-Toldinspecteur, Indvaaner i Aarhus, for to Aars Rente, 600 Rdr., af en resterende Capital 5000 Rdr.; men denne henskjöd sig under Kammer-Collegiet, og Magistraten henfandt Sagen derhen... I et Pantebrev paa 9539 Slettedaler, udstedt 27 September 1670 i Kjöbenhavn, havde H. v. M. givet sin Söstersön og Myndling P. J. Möllengracht Pant for den nævnte Sum, der er hans Fædrene-, Mödrene- og Broder-Arv, i 263 Tdr. 4 Skpr. 1 Frk. 2 $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn Jordegods, beliggende i Jylland og Sjælland.

*) I Aaret 1839 har jeg været Vidne til, at en Dreng i Aalborg drillede en fuld norsk Kone, der medens hun dinglede truede ad ham med en Öxe, skjældte ham ud for Adskilligt, blandt andet ogsaa for en "Troldkone-Unge".

1676. 12 Juni fik Hans v. Möllengracht, som formedelst en og anden ham paa hans Middel og Formue tilføiet Skade var kommen tilbage, saa han ikke kunde opfylde de ham paahvilende Forpligtelser, et Ko. Maist. Benaadnings-Brev, at han paa 3 Aars Tid maatte være fri for alle hans inden- og udenlandske Kreditorers Krav og Tiltale.

1685. 3 October blev Magister Claus Lesle af den constituerede Byfoged anholdt ved Callundborg Smakken, med hvilken han vilde reise, bragt i Arrest, og hans Töi vurderet for 3 Rdr. 8 β ; Resten af hans Eiendele Böger, Glas m. m. havde hans Vert Christen Knudsen taget. Han blev sigtet for ublu og skammelig Omgjængelse under hans Cur med Anne Pedersdatter, for Jomfru-Krænkelse, og Pigen sigtede ham som hendes Barnefader. Pigen var en Datter af Peder Bunde^{*)} og hendes Morbroder var Hr. Gregers Gregersen Pryds i Törslef. Mag. Lesle kalder sig selv en bedaget Mand og siger, at han den 2 September 1679 var reist fra hans Kone og Börn. Ane Pedersdatter havde været i Cur hos Mester David, Badsker siden Mikkelsdag 1681 og kom til Mag. Lesle i Mai 1682; "hendes schade waar under ganen och ofuer Suelled i hendes halls og gich op i næsen paa begge Sidder, saa huad hun schulle söbe eller driche gich hende ud igien af hendes næsse naar hun det schulle svælle". 1684 flyttede

^{*)} I 1690 forlangte Gregers Pedersen i Nibe at vide, hvad Tilstand hans Fader havde efterladt sig. Herpaa svarede Magistraten under 30 Juni, at hans Fader Peder Jensen Bonde (om denne Mand findes et Document i Geheime-Archivet i Anledning af, at han modsatte sig Fogden ved en Execution) var geraaden i Fattigdom og derfor i nogle Aar af Trang havde været Betjent ved Consumtionen, i hvilken Tid ved Nam var skeet Udvurdering i hans Bo, saa han döde i stor Armöd, og hans hele Bo kun var bleven taxeret for 1 Rdr. 3 $\&$ 6 β .

Peder Bunde af Gaarden hen i en Bod, og da lagde han den svagelige Datter i Kjøkkenet i Kulden i den strænge Vinter, "saa tog hendes Næse til at raadne", hvorpaa han flyttede hende i Varmen igjen. Den 18 Juli 1685 fødte hun et fuldbaaret Barn til Verden. Mag. Lesle erklærede, at han havde behandlet hende i 3 Aar og ikke faaet en Skilling, uagtet han havde kjøbt dyre Medicamenter paa fremmede Apotheker o. s. v. For Raadstureten gjorde han sin Benægtelses-Ed for at være Barnefader, for at have beligget Pigen og havt legemlig Omgang med hende, hvilke to sidste Punkter han ikke for Bythinget havde villet gjøre Ed paa. Foruden at være Barnefader beskyldtes han ogsaa for at have forgivet Barnet i Tørslef Præstegaard ved at have indgivet det "noget Tøi", hvoraf det døde næste Dagen. Han siger, at han besøgte hæderlige Præster, om nogen Hjælp til Livsophold, og paa denne Reise tilfældig kom til Hr. Gregers, uden at vide, at Ane Pedersdatter var der. Man behandlede ham ellers grovt, kaldte ham en Landstryger, en Landløber og en gammel Skalk, og Hr. Gregers kalder ham en gammel Ædere.

1686. 3 Juni tiltaltes Jens Sørensen, Baadsmand, fordi hans Kones Lig havde staaet, Kisten utillukket paa 6te Dag. Han mødte og erklærede, at han ikke vidste det var Køn. Maist Forordning, at Kisten skulde tilslaaes den 4de Dag, desuden var han da selv syg. Torsdagen den 7 October æskede Maren Christensdatter Confirmation paa en Bythings-Dom, Byfogden og hans 8 Meddomsmænd havde fældet over en Trolldqvind Karen Madsdatter her af Byen, hvem hun langsommelig Tid havde holdt fangen, fordi hun havde forgjort hendes Sal. Mand Jens Lauritzen Bjerre,

forhen Borger og Kjøbmand og i Vacancen 1685 constitueret Byfoged ibid. Den 19 Juli var Hexen bleven forhört af en Borgemester, en Raadmand, Byfogden, Byskriveren og 4 Testificanter, efter at "Blommen, den Throldquinde" havde udlagt hende for Trolddom. Karen Madsdatter bekjendte nu, at Karen Kronborgs kan maale for Moedsot, at Karen Nielsdatter paa Broberg, Doretthe Skolemesters ved Aaaen, Maren Rasmusdatter paa Graven og Kirsten Nielsdatter i Klosteret havde været med at forgjøre Jens Lauritzen bag Klosteret, tilligemed Maren Rasmusdatter Svales, der havde Anke til ham for nogle Klæder. En Kone havde givet hende et Bröd derfor, men hun kunde ikke huske hvem det var, dog var det en af de samme Troldqvinder. Jngen havde faaet dem dertil uden deres egen Galenskab. Byfogden tilspurgte hende "hvorledes og paa hvad maade de hafde forgjort hannem?" De havde gjort Kors over hans Hoved; der var 3 med hende, og de vare alle som brogede "Katte Töi", og det tykkedes hende som de tog ved Klinken og kom saa ind til ham, ligesom de Andre, "som et Vind ad Dören", da han laae alene i Sengen. I det sidste Forhör blev hun tilspurgt, hvorledes de kom i Katte-Lignelse, da svarede hun: "hun smurte sig med Tjære da blef hun til en Kat og kand de gjöre Tjære af en död Kat." "Hvor de fik den Tjære fra?" "Fanden gjorde det, og at de blev til Katte og smurte hende og de andre i Ansigtet, saa de bleve grimede alle sammen, og saa vare de Katte". Byfogden: "hvad de gjorde i saadan Gestalt?" "De snakkede og bade for ham og gjorde, at han skulde döe knap". Byfogden: "om de havde et Vox Barn?" "Ja, Karen Nielsdatter havde et Voxbarn, og

de satte Ild i den ene Taa, at den skulde brænde i 3 Mænds Vold "for de vilde gjøre hannem lenge i pinen" saa slukkede de det ud "og gich schach ud" og de vare 3 eller 4 brogede Katte. Byfogden: "om hun hafde en Dreng af Fanden?" Dette benegtede hun først, men paa ny Tilspørgsel sagde hun, at Fanden havde flyet hende en Dreng, som hed Piller. Byfogden: "hvorledes hun var kommen i Tieneste med Fanden?" "En Kone i Hadsten, Ane Rasmusdatter bragte hende dertil, da de vare samlede i Haar, hvor Fanden kom til dem i en tændt Brand, og spurgte om hun vilde lære "den Kunst", hvortil hun svarede Ja; saa forsvor hun Daab og Christendom og da var hun 17 a 18 Aar gammel. Hun har vel villet gaae i Kirke, men hun veed ikke hvordan det har været. Dermed sluttede dette Forhör, men da hun kom udenfor, lod hun Byfogden kalde, og da han strax efter kom ind med hende, bad han hende for de Tilstedeværende at gjentage, hvad hun nu nylig havde sagt ham, paalagde hende derhos ikke at lyve, men at sige Sandheden. "Ja mæn schal A saa" og saa bekjendte hun, at Mikkell Sualis Kone havde kommet dem til at forgjøre Jens Lauritzen. Den 21 Juli bekjendte Karen Madsdatter, at Fanden var kommen til hende første Gang som en Hare med store Ören, da hun gik med en Kone af Skjoldlev paa Gjedding Mark. Denne Kone "som for lang Tid siden har faaet den evige Varme" lærte hende, og Haren spillede for hende, og Konen sagde, at Haren var kommen ligesaa til hende det første hun lærte, item at det var Fanden, og Karen spurgte, om hun troede paa Haren, da svarede den anden, hun havde ligget i med ham 4 eller 5 Aar. Saa gik Konen og

sladdrede for hende, men hvad hun lovede hende det havde hun holdt som et Skarn. Det var 30 Aar siden, og en anden Gang sagde hun, at hun var 17 Aar gammel, da dette skeete. Da hun spurgte, hvad han var for En, svarede Konen: "det er en som en anden, og der er saa mange han gjester", og derpaa gjorde hun Pagt mellem hende og Fanden. "Derpaa blev hun tilspurt om hun da gaf sig i med fanden? Svarede, de kunde vel tenche hun hafde gifuit sig i med fanden". Paa Spørgsmaal hvad hun havde lovet Fanden, og hvad hun havde gjort, siden hun var kommen i hans Tjeneste, svarede hun, at Fanden havde spurgt om hun vilde lære den Troldoms-Kunst, saa svarede hun ja, saa sagde han: "J kand intet faa megen Rigdomb" hvortil Konen sagde: "Ja hun schal vel faae, hun tör intet friechte for", og da forsvoer hun hendes Daab og Christendom. Paa Spørgsmaal om Fanden kom til hende siden den Tid, svarede hun, at Fanden siden kom til hende som en slem Abe. Den 22 Juli var atter Forhör, og da var Hr. Lyder Lassen med. Da bekendte hun det samme om Gjedding Mark, om et Voxbarn, med hvilket hun havde været med at forgjøre Jens Lauritzen, og at hans Sygdom kom af den megen Korsen, som de gjorde over ham o. s. v., men hun nævnede tildels andre Deltagere i hendes Forbrydelse. Efter megen Snakken frem og tilbage, hvorved hun snart anklagede nogle Qvinder for Medviderie, snart igien sagde, at det var Lögn, og aldeles frikjendte dem, blev hun tilsidst staaende ved, at hun selv var en Troldqvinde og Else i Möllestien og Dorette Skolemesters at have været i Ledtog med hende. Kirsten Nielsdatter i Hospitalet havde hun ogsaa sagt fri, men da fremstod for

Retten Hospitals-Lem Poul Anderssen Wildschött og vidnede saaledes imod Kirsten Nielsdatter, at hun havde bekjendt for Lemmerne i Hospitalet, at hun havde ingen Ro om Natten for den onde Aand "hand staaer og gaber ad hende;" desuden havde han bemærket, at det var om Natten Kl. 12½ ligesom Skorstenen skulde falde; item at hun samme Tid faldt ud af Sengen og tumlede "ligesom det hafde weret en Sech med 4 schipper Rug udi". Nu blev Karen Madsdatter atter tilspurgt om hun havde været med at forgjøre Jens Lauritzen, "Ja hafde hun saa;" om hun havde fortroldet eller forgjort nogen anden, "Nei hafde hun iche".

Dommen faldt nu saaledes..... "Og saasom Karen Madzdatter til Bythinget Saauelsom paa Raadstuen, hafuer bekjendt og wedstaaed, at hafue forsoret Gud og sin hellige Daab og Christendom Og hengifuet sig til Diefuelen da bör hun effter Louens 6 Bogss 1 Cap. 9 Art. lefuendis Kastis paa-Jlden og Opbrendis, Og hendis Hofuitloed at were forbrut. Signatum" etc. General-Fiscalen havde skrevet til Magistraten, at man havde erfaret, hvorledes Jörgen Arenfeldt ofte havde betjent sig af Skarpretteren i Aarhus i Trolddoms Sager. Han forlangte derfor Oplysning om alt hvad der var foretaget af Skarpretteren i deslige Sager, saavel i Aarhus som andre Stæder, og om han havde aftvunget de Anklagede deres Bekjendelser ved at dryppe dem brændende Svovl paa Brystet, ved at strække deres Lemmer eller ved andre Pinsler. Den 16 December. "Mester Herman (Höker) scharp Richter bleff effter derom wel Edle Herr General Fischals schriffuelsse och begiering til Borgemestere och Raad och Kongl. Maj. Byefoged frembkaldet for

Retten och formanet sin Sandhed fuldkommeligen at udssige, och ved Æd at vidne Angaaende huiss Totur och medfart hand paa de for Throldom beschylte Personer haffde brugt Och want hand ved Æd med opragte Fingre effter Lowen saalediss: Huiss Jeg haffr bestilt haade paa Rugaard, J Ebeltofft och her i Aarhuuss med de fanger Jeg haffuer hafft under Hender, da noget för Paasche Sidst forleden haffuer Kongl. May. Ridefoget Hanss Jacobssen i Ebeltoft mig tillschreffuet, at jeg wilde Reisse til hannem, som Jeg og gjorde, och der Pindte en fangen Quinde, Som var beschylt for Throldomb, och Siden i fengsselet döede, och det tuinde Gange med thoe Beenschruer, og en paa fingeren, och intet mere eller Anderlediss, Och dog bekjendte hun Samme tuinde Gange intet menss siden fri villig for Retten paa Raadstuen haffuer gaaed til Bekjendelsse. Effter Paaschedag schichet Welb. Jörgen Arentfeld mig bud, at Jeg ville komme til hannem Som Jeg og gjordte, Och da bestilt Jeg gandsche intet hoss hannem Enten at pine eller forhøre Gye Kochiss, Menss en Mand Kaldiss Peder Kierj Som de tog fat Samme Dag, hannem Kaste Jeg paa Wandet, och da Suömmede hand som en Gaass, Och Ingen flere haffuer Jeg Suemmet for Welb. Jörgen Arentfeld. Jmellem Hauren och Biug Sæden Reiste Jeg effter Jörgen Arentfelds Begiering til hannem och brendte Gye Kochiss, Och Samme Dag Pindte Jeg Blommenss Moder och Peder Kierj, och den Änden Dag ligessaa, dog de Slet intet bekjendte. Och, schede det effter Hiembtingssdommen. Vngefehr 3 Vgger effter Pindsedag schichet Welb. Jörgen Arentfeld mig atter Bud at Jeg ville komme til hannem Som Jeg og gjorde, Och da brendte Jeg Blommenss

Moder, Och inttet videre haffr Jeg forrettet for welb. Jörgen Arentfeld undtagen nogen April Reisser Jeg haffr effter Hanss Begjering Reist mig til schade. Och min Wmage iche en Gang haffr Betalt. Her udj Aarhus haffuer Jeg effter Öffrighedens Begierning Suömmet threy quinder Som for Throldomb vaar beschylte Och de Suömmede Ret vel paa Wandet. Och ey videre haffuer jeg derued her forretted". Under.. December 1686 indsendte Magistraten Skarpretterens Forklaring og berettede da endvidere, at Karen Madsdatter, da hun var bleven anholdt for at have forgjort Jens Lauritzen, strax bekjendte "at kunde med Zegnen, Maalen og Maanen", men om Troldom vilde hun intet vide. Da hun blev tilspurgt om hun vilde fri sig ved Svömning, svarede hun ja, men da hun blev kastet paa Vandet, svömmede hun, og nogen Tid derefter bekjendte hun frivillig at have forgjort Jens Lauritzen o. s. v. "Same Qvinde hafuer og udlagt og personlig beschylt tuende Berögtede gamble stodre, som hun Selfuer, med hende i denne schendig gierning at hafue verit huilche og er blefuen anholt, og effter Tilspörgelse, erklered sig deres Uschydighed og ved Suömen at vilde gifue tilkiende, som og er sceed, der paa med sær föylig maader udsatt paa Vandet og da gierne sig med magt der under vilde begifue mens blef alt ofuen paa, af huilche tuende dend ene nomen Dorite scholmesters som loed sig finde i Sær Lögn Agtigheder, en Tid lang, der effter i Kielderren bleff siug og döde, dend Anden meget halstarrige og indtet vilde bekjende, forvist Landet" . . .*)

*) Den 12 Juli 1687 skrev Magistraten til Cancellie-Collegiet, hvad de skulde gjöre med Karen Madsdatter, som endnu sad fangen, da Sagvolderen Jens Lauritzens Enke ikke formaaede at holde hende længere, eller at stevne Sagen til Höieste-Ret og derfor havde frafaldet Sagen i

1687. Fra dette Aars Begyndelse er Raadstuedagen, der tidligere holdtes om Torsdagen, forlagt til Mandagen. I en Sag: Gregorius Beaufin, "Regimentzfeldscher" contra Jacobus Gesius Apotheker, bleve Mester Gert v. Nichten Bartscher og Henrich Grönneberg Krydenerer af Magistraten beordrede til, "i Edle Hr. Doct. Andreas Custerum M. P." samt Parternes Overværelse at tage Recepterne for sig og sammenligne dem med Apothekertaxten. S. A. den 19 Marts. Mester Eilert, Bartscher mødte for Retten og med Ed bekræftede, at det ikke var "Pocher", Mette Jenssdatter, Christen Mikkelsens Hustru havde den Tid han kom til hende og tog hende under Kur. Mester Gert blev for Retten tilspurgt, om han havde seet den Skade, Christen Mikkelsens Hustru havde, om det var Pocher? hvortil han svarede, han havde ikke selv seet den, men han havde forordnet Mercurialvand, som hans Hustru havde brugt til hende. Gerts Kone, (der roste sig af at have cureret i mere end 30 Aar) havde i 3 Uger behandlet Mette Jenssdatter for et Halsonde, hvorpaa man afskedigede hende og gav hende 1 Rdr. istedetfor 2 Rdr., som hun fordrede. Hun tilbød alligevel sin Tjeneste ved Nat og Dag; men da man nu antog Mester Eilert, slap hun sin Tunge

det Hele og ikke mere vilde have med den at gjøre. I den Anledning udgik under 15 November s. A. et Kgl. Rescript til Biskopen, at Karen Madsdatter i Aarhus "som til Boel oc Brand for Troldoms Sag var hendömt", formedelst særdeles Aarsager var pardonneret paa Livet, imod at hun skulde udstaae Kirkens Disciplin og af Geistligheden om hendes Forseelses Storhed alvorlig paamindes.

Den 9 Juni 1688 udgik et Kgl. Rescript til Bispen angaaende Peder Rasmussen (Kjerri?), der formedelst Troldoms Sag, paafört ham af Jörgen Ahrenfeld til Rugaard, var af Præsten bleven udelukket fra Alterens Sacramente, men da intet mod ham var bevist, saa befales Bispen at föie Anstalt til, at han igjen til Alters kan admitteres.

(Raadstu-Copibog.)

lös, sagde at Sygdommen var Franzoser o. s. v. og derpaa opstod Proces. Ved den Synsforretning, som Dr. Küster og Greg. Beaufin foretog over den Syge, udsurgte Doctoren hende først, saae hende i Halsen, erklærede et Udslet ved Munden for en Crysipelas, lod hende aarelade, og efter nogen Tids Forløb undersøgte han Blodet og fandt det at være sundt og godt Blod.

1688 bleve 10 Handlende paa Raadstuen opfordrede til at gjøre deres Ed paa, at de ikke havde eller vilde handle med fremmede Silkestoffer, men at de vilde forsyne sig fra Manufacturet i Kjøbenhavn, efter Kongl. Maist. Befaling. Blandt disse var ogsaa Gert Cölpin.

1689 omtales Johan Berentz, Simon Jude og Levin Jude, Jöder her i Byen. Den første af disse havde leiet "den murede Gaard i Emervad" af Claus Nielsen for deri at anlægge et Tobakspinderi; men Claus Nielsen hævede Contracten under det Paaskud, at hans Medeier Landcommissair Friis ikke vilde have en Jøde til at bo i sin Gaard. Gert Cölpin synes ogsaa at have været en Jøde, for hvem Amtmand Bjelke henvendte sig til Landcommissair Th. Friis*) om den murede Gaard, men han svarede, han havde kun Pant i Gaarden, Eieren kunde leie den, til hvem han vilde: han vilde ikke intercedere for en Jøde.

1690. Et Vidne forklarede, at have hørt Helle sige til Ane: "J kand maale fra Eder med En stachet Alne"; saa sagde Ane til Helle, at hun var en Hore og en Tyv, til hun beviste hende noget over. Vidnet blev tilspurgt, om det ikke havde hørt Ane sige: "Du

*) 1690 var Kammerraad Friis, formodentlig ovennævnte, død; hans Enke var Karen de Hemmer.

est en daglig Hoere, og en tiuf, og har stollet En Poesse Penge fra Lars Elsegaards Kone".

1693. Dr. Andr. Küster Medicus, Gert von Nichten, Herman v. Barve og Jacob Davidsen Bartskjerere vare alle med at syne en druknet Lods paa den "Stattinske Galliot", som laae her for Reisen til "Stattin". Greg. Beaufin og Mester Albert Tide- man havde erklæret, at den Döde, der i alle sine Klæ- der blev funden medio Mai, 5 Uger efter hans Död, var opsvulmet i Hovedet og havde en Streg sortebrun af Farve omkring Halsen, Tungen udrakt og Tæn- derne derigjennem, item hans Skrotum stort og op- blæst, "som er deraf, at de vasa spermatica er strax forstoppet og aldeles intet Vand var i hannem, for- medelst at de Spiritus vitales og Naturales var for- flöien og borte förend hand kom i Vandet"... heraf dögte de, at han var qvalt og derefter kastet ud. Dr. Ebling commenterer herover, efterat have givet Bar- bererne en Reprimande for den Dristighed at give sig til at forklare Dödens Aarsager. Forövrigt er han af samme Mening og forklarer dette om spiritus vitalis m. m. Dr. Küster og de förstnævnte Barberere er- klærede herimod, at Liget var forraadnet, og at der intet var at sige derom med Bestemthed, hvorpaa de "Stattinske" Matroser bleve frikjendte.

1695. 21 Januar. Slagterne vare støvnede paa Raadstuen og det blev dem betydet, at herefter ingen maa gaae omkring med Kjöd af stort Qvæg, men alene af Kalve, Faar og Lam.

1698. Mandagen den 29 August. "Antonj Georg Hardung, Chirurgus, föd i Delmenhorst fick Bestallings Breff, Effter at hand haffde frembuist Sin Geburts Breff og Lærebreff, og afflagt sin Borgerlig

Eed at were Chirurgius og Bartskeer her, og nyde Frihed for alle Byenss Bestillinger og paalegge og udi neste thoe Aar frij for alle Byenss schatter”.

1699. Hans Bendixen, Vintapper, havde antaget Anders Pedersen Tollund, Søn af Degnen i Krage-
lund, en Dreng paa 18—19 Aar, for aarlig Lön 20
Sldr. eller 20 Rdr., til at skjænke ud i Vinkjelder-
en. Da han ikke kunde svare Regnskab, fordi han havde
borget en Del ud, saa lod H. B. ham arrestere, först
i sit Hus og siden i Stadens Arresthus. Han havde
borget ud til følgende: Anders Jensen for 22 Rdr. 4
ⷈ 12 β, Mouritz Andersen 8 Rdr. 2 ⷈ 8 β, Morten
Halkier 62 Rdr. 5 ⷈ, Anders Jörgensen Broe 9 Rdr.,
hvorfor denne havde sat i Pant en Jern Kaarde med
Sölv-Greb og Dupsko, en Messing dito med Gehæng
med Jern-Pukler, et Spanskrör med Sölvknap, en Fil-
fras-Muffe med Sölv-Ring udi. Lucas Klokker 4 Rdr.
1 ⷈ 8 β, Jörgen Snödj 1 Rdr. 5 ⷈ 8 β, Peder Niel-
sen Cantor 51 Rdr., Niels Hansen Gylling 27 Rdr.
3 ⷈ, Peder Basballe 4 Rd. 5 ⷈ 8 β, Peter Sache,
Bogholder, 16 Rdr. 2 ⷈ 1 β, hvorfor han havde
pantsat en sort Kjole, saa god som 10 Rdr., Elias
Verneschi 1 Rdr. 3 ⷈ 8 β, Rasmus Rasmussen Rand-
lef i Möllen 1 Rdr. 2 ⷈ, Johan Slothover 7 Rdr. 4 ⷈ,
Anders Pedersen, Balbersvend, 6 Rdr. 4 ⷈ 8 β, Ja-
cob Killie 1 Rdr. 2 ⷈ, Johan Bochel 5 Rdr. 1 ⷈ, Kjeld
Michelsen tjenende Regimentsqvartermester Hans Jung-
hans 15 Rdr. 3 ⷈ 14 β og Jens Fog 11 Rdr., Sal.
Hans Mogensen, Studiosus, 3 Rdr. 1 ⷈ 7 β, Conrad
Gotfred i Linæa 3 Rdr. 2 ⷈ 6 β, Niels Fris 4 Rdr.
5 ⷈ 8 β, Mogens Robertson 1 Rdr., Niels Andersen
Möller af Randers 3 Rdr. 1 ⷈ, Jörgen Pedersen ved
Mindet 1 Rdr. 12 β, Rasmus Michelsen Soel 3 Rdr. 4 ⷈ,

Monsr. Helvig 1 Rdr. 3 R , Niels Rimsøe 9 Rdr. 3 R , Sal. Oluf Jul 10 Rdr. 3 R 14 β , Rasmus Brokjer 1 R 10 β , Hans Storm 1 Rdr. 2 R 8 β , Morten Fog i Linaae 1 Rdr. 2 R 8 β , Sören Nielsen Mangelslar 5 R , Peder Nielsen Habendorf o. fl. Anders Pedersen Tollund siger, at han omtrent 1½ Aar havde været i Tjeneste og i den Tid havde været betroet Vin og Brændevin for 2000 Rdr., hvorfor han havde gjort Rigtighed, undtagen for 212 Rdr., som han havde borget ud. Ellers sigtede Hans Bendixen ham for Utroskab og søgte at bevise, at han havde gjort sig en ulovlig Indgang ind i hans egen (H. B's) Kjelder, men dette kunde han ikke bevise. S. A. den 26 November om Aftenen Kl. 9 kom Stud. Theol. Peder Andersen Kjep ind paa Hans Bendixsens Vinkjelder, hvor han traf Præsten i Hvirring Hr. Jens Felding. Nogen Tid efter kom Knud Henrichsen, Svend paa Else Pøvelsdatters, Sal. Christen Knudsens, Vinkjelder derind og opfordrede P. Kjep til at spille "en Forkering, Bredspil eller tichtach", hvortil Peder Kjep svarede: "Tichtach spiller jeg iche, men Forkering vil jeg noch spille om en Daler og Jan dobbelt". Saa bleve de accorderede om at spille Tichtach om en Mark og Jan dobbelt. Efter at de havde spillet nogle Spil, bleve de uenige, som det paastodes, fordi Kjep havde sagt til den Anden, at han tog hans Penge "som ingen braf Karl". Knud H. havde nemlig vundet et Par Mark og tog derfor en Daler i Brettet, der tilhørte Kjep, og som denne i Mangel af en Brikke havde brugt til at markere med, paa hvilken han gav ham 2 R tilbage. Herover blev Knud Henrichsen meget vred "begyndte at træffe efter mig med Glassene", som Kjep siger, desuden böd

han ham ud paa Kirkegaarden i Eurum, hvortil Kjep svaréde, at han mente hel vel at være ham mægtig, og han vilde være meget villig til at gaae ud med ham, naar han ikke skulde præke i Morgen. Efter Nogle fordrede Kjep ham ud for en Kaarde at møde ved Skandsen. Alligevel fik de hinauden i Haaret, da Klokken var bleven henimod 5 om Morgenen, og Kjep fik rigtigt Knud Henrichsen under sig, men de af denne imidlertid indkaldte Vægtere stode aabenbart med ham. Da P. Kjep saae sine Fjender saa mandstærke, sprang han op paa Bænken for at skjule sig bag Præsten, og siden søgte han i illsom Flugt ud af Dören, men forfulgtes skarpt af de andre, der indhentede ham ved Bispens Mur, og Vægterne satte Morgenstjernen for ham, begjærende at han skulde give dem 2 R eller gaae i Arrest. Han böd dem 6—8 B , hvilke de afslog, men under denne Parlementeren fik han Morgenstjernen vristet fra Væggen og löb af alle Kræfter ind i Skolegaarden, hvor han synes at have logeret. Da han her stod ved Hörer Peder Nielsens Dör, og var i Begreb med at lukke op, kom Vægterne og reve ham fra Dören, saa han tabte Nöglen. Han bad om Fred, men Vægterne vilde have Penge eller han skulde gaae i Arrest. Derpaa forsögte han, om han kunde komme ind hos Hörer Bagge Junghans, men da hans Dör var lukket, naede Vægterne ham og en af dem strakte ham til Jorden med et Slag af Morgenstjernen. Da Bagge Junghans kom ud af sit Kammer, og spurgte hvad der var paa færde, fortrak Vægterne og de Tilskuere, der vare fulgte med fra Vinkjelderen. Den 21 November klagede P. Kjep til Byfogden, og da saae han efter Synsmændenes Attest saaledes ud: "hand

hafde et langt blodig Huul mit for i Hofuedet unge-
 fehr $1\frac{1}{2}$ Tomme lang, som var dybt til hofuet Bennen,
 Jt langt Reeht (Rift) under hans höjere Öie, Jt lidet
 Saar paa huer af hans trej yderste fingre paa bege
 Henderne, Hans sorte Vest war gandsche Refvet i stö-
 cher, saa dend iche lengere kunde brugis, Hans Kjord-
 tel war gandsche Refvet i stöcher og forderfvet, og
 Klappen var Refuen af dend og et stort huul paa
 dend Enne side, Hans halveschiorte var Refuen gand-
 sche i stöcher, hans half Ermer war blodig, hans
 Boxsser war og Refvet i stöcher". For denne yukelige
 Tilstand beskyldte han Knud Henriksen og en af
 Vægterne. Kjep spurgte for Retten et af Vidnerne om
 han samme Nat "druch" mere til sin Part end $1\frac{1}{2}$ Pot Öl.
 Vidnet svarede, at han til hans Part ikke "druch"
 mere end $1\frac{1}{2}$ Pot Öl. Præsten i Hvirring, der havde
 været med fra först til sidst, gav en skriftlig Attest
 eller Forklaring over det Passerede paa Viukjelderen
 "huor jeg da var indgangen, for at talle med en god
 Ven, som jeg hafde noget at handle med, förend ieg
 Dagen derefter hjemreiste fra Aarhus". Byfogdens
 Dom er mærkelig derved, at han ikke blot mulcterer
 Knud Henriksen, men da han af Vidnesbyrdene
 etc. ikke kunde finde, hvem der var den Skyldige, af
 Vægterne, saa mulcterede han dem "begge for En",
 endelig mulcterede han ogsaa Klageren "Peder Kjep,
 der som en geisslig persohn hafuer hensidit paa
 Kielderens mesten dend gandsche Nat og sig i Spil
 indlat huor ofuer Clammeri er kommen, uagtendis
 hand Morgenen Ester schulle Prediche" $1\frac{1}{2}$ Rdr. til de
 Fattige etc. Dette tager P. Kjep ham meget ilde op,
 eftersom "vides iche Rettere, i hvor ilde ieg om Nat-
 ten Tracterit, end joe Tjennisten om Morgenen dog

louglig og schichelig blef forretted uden ald Klage"... Raadstureten skjærpede Mulcterne for alle de Anklagede, men hvad Klageren, Peder Kjep angik henfandt den Sagen til den geistlige Ret. Efter at Bagge Jung-hans havde fordrevet Vægterne etc., kom disse tilbage paa Vinkjelderer, hvor Vagtmester Viby "commenderede til Vægterne 1 Pot Vin, som endnu (i Juli 1700) staaer ubetalit".

1702. Natten för Skjærtorsdag, altsaa i den stille Uge, droge 3 Studenter, Præstesønner fra Hasle, Ödum og Grundför, med blæsende Musikantere foran sig igjennem Byen, som det synes fra Kl. 7—8 om Aftenen til henimod Morgenstunden, de "gik Græsaten Gang". Först droge de saaledes hen, hvor en ung Kjöbmand fra Hamborg, Monsieur Sömmermann logerede. Da de kom uden for hans Logis, forlangte Studenterne, at Musikanterne skulde "blæse paa Monsieur Sömmermanns Respect", hvilket de ogsaa gjorde. Monsr. Sömmermann kom da ud og böd dem ind til sig, hvor de fandt Jens Mikkelsen, Ankersmed, der havde spillet i Brettet med Monsieur S. Monsr. Sömmermann tracterede dem nu og gav tre forskjellige Gange Musikanterne Penge, hver Gang en Daler, for at formaa dem til at bie. Derefter gik de ud sammen for at gjøre Spektakler. Beständig med Musik foran. Först gik de hen paa Hans Bendixens Vinkjelder (Fulling), derfra ned ad Middelegade, Graven og de fleste af Byens Gader, tilsidst ned ad Vestergade, hvor de lode blæse udenfor Raadmand Peder Jessen, Farver, brækkede et Stakitværk istykker, brækkede Grene af et Træ, der stod uden for hans Dör, sloge Vinduer ind m. m.

1703. Dr. Thomas Laurentius havde Proces

med Jesper Sörensen Herskind om en Amme, der skulde være fæstet af den sidste, men laant af den første. Da Ammen uden videre forlod Doctoren og Jesper Herskind sendte sin Pige med et Bud i den Henseende, tog Doctoren til sin Stok. Pigen søgte at undfly, men indhentedes af Doctorinden, der skal have holdt hende, medens Doctoren bankede hende. Formedelst Vidnernes Uoverensstemmelse frifandtes Doctoren, og Processens Omkostninger ophævedes. Maren Bakkelsekone vidnede blandt andet, at da Pigen ringede, lukkede Doctorindens Søster op for hende og hun spurgte: "om deriss Fader og Moder war inde", hvortil Doctorindens Søster svarede "ja, at de vare i Stuen inden for". Saa gik Pigen ind til Doctoren og hans Kone. Gjertrud Bødkers vidnede, at hun saae Pigen komme ud fra Docterens og "schriig", og da hun spurgte, hvad hun feilede, svarede hun "Hille Pine Död det vil jeg vel troe, Doctoren har slaget mig saa jeg kand iche gaae, og det for jeg var der inde at tale om woriss Amme og holte hans Kone mig" ... Pigen vidnede blandt andet, at da Doctoren slog hende med sin Stok, holdt hans Kone hende og raabte: "Ja slaae, slaae dicht mit Hjerte!" S. A. Vintapper Knud Henrichsen aflagde sit Vidne om et Klammerie, der var opstaaet hos ham den 5 Mai sidst Kl. 3 om Morgenen, mellem to "Instrumentist Svende" og en Del unge Mænd tildels Kjöbmænd og Borgere her i Byen. "Musicant Svendene (P. Schmit og Svend Leth) stoed och drach en Glass Öl eller toe, da de hafde uddruchet deris Öl stoed de op og wilde gaae bort, imidlertid kom Niels Gylding, Sören Bagger og Jens Nielsen Brant ind og drach en pot Öl og som for ermeldte Musicant Svende vilde

gaae bort, sagde Niels Gylding (Kjøbmand) Monsr Peter Smit bie lidet lad os spille en Tiktak, hvortil ieg svarede, jeg har ingen Bretspil udi denne Gaard, (han var nylig flyttet) hvortil Niels Gylding svarede saa lad os spille en cinqueuf, der til Peter Smit svarede jeg vil vel bie lidet. Og saa kom de udj Spil sammen, og da de en föie Tid tilsammen med hverandre havde spillet og Niels Gylding hafde wunden (fra) Petter Smit de hos sig havende Penge, begierte Smit en anden Gang at ville have Revenge, hvorpaa bemeldte Smit gik lidet bort. Imidlertid delte Jens Brandt og Niels Gylding Pengene med hverandre, og saa kom Peter Smit igien med Penge, som de paa ny anfangede med hinanden at spille, saa Niels Gylding want flere Penge fra Petter Smit, da sagde Jens Brant og Sören Bagger til Niels Gylding: holt nu op; da bad Petter Smit at enhver wilde schytte sig self og lade dennem med fred, som spilte, thi Spillet vedkom ei flere at tale udi, end som de der med hverandre spilte, da stod Niels Gylding op og slog i Bordet, og sagde: nu vil jeg iche spille længere; raabte til Hans Bastian, som ved Bordet sad med sit Hoved liggendis paa sine Arme, Stat op Broder muelig de haver Lyst til Klamerie, de schal finde Karle for dennem. Da opstod Hans Bastian og gich ud af Dörren, og Petter Smit imidlertid gich spasserede ofver gulfvet, og Jens Brant, som iligemaade ogsaa gich ofver Gulfvet. Da hörte jeg at Petter Smit raabte til Jens Brant og sagde: "Monsr hvorfor löber I mig paa Armen haver jeg iche forlof at gaae herinde med fred". Og Sören Bagger med Lowise Egertsen Vinfalader, gich med deres Stoeche i Hænderne og stampede mod Gulfvet, og bemeldte

Lowise Egertsen Vinfalader sagde til Petter Smit: "Mons" gjører deraf ingen Wæsen, eller vil det iche bekomme Eder wel". Da tog bemeldte Smit sin Kaarde med Balgen og alt fra Siden og holt dend under Armeu, sagde derhos: "hæver de afvunden mig mine Penge, og dertil vil cujonere Oss, da schal Dievelen före i Hundsfotter paa Dörren", og blef Dörren opluchet og kom alle derud, undtagen den sidste af dennem, som Smit slog paa Bagen med Kaarden at den sprang itu, derpaa de samplig kom ud ad Gaden til. Strax derefter som jeg vilde gæe ud i Gade Dörren, saae jeg at Jens Brant stod bag ved Smit, og hafde hannem fast om Armene, saa hand iche kunde rörre sig. Saa kom Sören Bagger löbendis og slog Smit med en Stoch ofver henderne, effter at hand forhen med Svend Leth sig hafde slaget, da bad Petter Smit at Jens Brant wilde slippe hannem, hvor til Brant svarede, saafremt hand ej vilde gjöre hannem ont schulle det schee, der om de og blef Accorderet, saa at hand slap Smit og de gaf hverandre deris hender, der effter og Smit hannem ei noget ont gjorde, men som Sören Bagger efter at hand hafde slaget Smit med Stochen som för er meldt, i Hans Bastians, Lovise Egertsen og Niels Gyldings Nærværelse, löb hand ofver til Junghanses forhen iboende Gaard og Smit löb ofver efter hannem og slog hannem nogle Slag med Stöchet af Kaarden, som hand i Haanden hafde. Dermed kom de fra hver andre og Smit med sin Cammerat Svend Leth forföiede sig ned ad Gaden paa Weien til deris Logament, strax efter dem fölgteis Wiinforladeren og Hans Bastian ned ad samme Gade. Vngefehr da de var kommen ned til Hr. Raadmand Niels Laurit-

zens iboende Gaard, og jeg stod uden for min Dör, kom Niels Gylding löbendis med et stort Træ i Hænderne, som gich og need ad samme Gade efter Musicant Svennene schieldende og raabende med de Ord: holt de schielmer og de Hundsfotter, de schal faae en U-löche. Noget derefter kom Niels Gylding tilbage igien og sagde ydermeere, jeg hafde en stoer Steen hafde jeg ramt dennem med den, da hafde de faaet en U-löche”.

Jes Festerssen lod læse et Ko.Ma. Brev d. d. 12 September 1704 at være Farver i Aarhus tilligemed Raadmand Peter Jessen og Morten Hansen.

1705. Mandagen den 12 October blev læst Stiftamtmandens Bestallings-Brev for Hans Hööger at være Skarpretter her i Byen.

1708. Oluf Klokke ved Domkirken blev dömt til at kagstryges og at arbeide sin Livstid paa Bremerholm etc., fordi han havde stjaalet af Lysekroerne i Kirken, Messing af Kisterne i Begravelserne, Bly, Mursten etc. af Domkirkens Tilhörende, og solgt.

1710 den 4 August ”Bleff foraffschedet mellem Baggerne og Hans Lybsker schomager og hans Kone, at de denne Gang nyder det fraatagne Smaae Bröd og Egeschaller i gien til deriss fattige Börn. Men her effter intet at befatte sig med samme Slags at bage og selge, Enten her eller paa Marcheder, under vedbörlig straff” etc. . . Item at Bagerne herefter ikke maa tage sig selv til Rette, men skal före de Skyldige til Byfogden, som Politimester.

1711. 20 April overleverede Stiftamtmandens Fuldmægtig Magistraten et Exemplar af Kongeloven.

1717. 13 December blev læst Ko. Ma. Forordning d. d. 30 November 1717, der forbyder Brugen

af Ege-Ligkister. Ogsaa specielt læst for 14 Snedkermestere her i Byen.

1719. 12 Juni fremkom 4 Slagtere paa Raadstuen og tilkjendegave, at de havde oprettet et Slagterlaug ved Magistratens Bistand.

1720. Dr. Georg Sebastian Neuhaus, Medicus provincialis i Aarhus Stift, hans Bestalling d. d. 20 Octbr 1720 blev læst paa Raadstuen Mandagen den 16 December.

Ko. Maist. Brev d. d. Kbhavn 12 Februar 1724, at om der findes nogle Mestere ved Snedkerlauget i Aarhus, som ikke ere behövlede, da skulde deres udlærte Drengelige fuldt antages til Behövling, og deres Svende ansees ligesaa gyldige, som de behövlede Mesteres.

1725 havde Borgemester Christen Basballe for 2 à 3 Aar siden (som det synes uden sine Collegers Minde) overladt Jörgen Mogensen, Consumtionsbetjent paa Brobjerg, en liden Gyde, Hans Jensens Gyde kaldet, der förte ned til Möllen. Hans Jensen Amstrup, som selv havde attraaet denne Gyde, eller som ikke vilde have den aflukket, beskylgte Borgemester B. for at han dermed havde søgt sin Fordel.

Dr. med. Joh. Theodor Beck fremkom 1729 7 Marts for Retten og forligtes med Procurator Lauritz Rhode Klaumann om den Uenighed, der havde været imellem dem, (det synes som de havde givet hinanden Örefigen) og erklærede paa begge Sider at ville betale de Böder, som Bythingsdommen havde tilfundet dem.

1730. 20 Marts. S. M. Gylling, Raadmand, lod læse et Kongl. Privilegium for sig og Arvinger

at oprette et Tobakspinderi i Aarhus og et Instrument, hvorved han antager Jörgen Nielsen Brink og Anders Andersen, begge Tobakspindere i Aarhus, til at forestaae dette Tobakspinderi.

1736 tiltaltes Dr. Joh. Fr. Bech for at have leiet sin Vogn ud til 2 reisende Jöder at befordre dem til Randers. 4 Vognmænd attraperede Vognen $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen. Raadstue-Retten idömte Dr. B. en Mulct af 4 Rdr. og Proces-Omkostning 8 Rdr.

1737. 23 December. Niels Lauritzen Römmer af Aarhus, der havde optaget og forsvaret hans Södskendebarn, Michel Anbek og Hustrues lögnagtige Beskyldninger mod Præsten i Hammel, Hr. Otto Christian Lihme, og fört denne omkring til mange Thinge og Retter, gör nu, fældet ved en Commissions Dom, Præsten en fuldkommen Afbedelse.

Borgemester Laasbye lod den 12 Januar 1739 indføre i Protocollen, at saasom han formedelst Svag-
hed nogen Tid havde været borte frá Raadstuen og ikke i den Tid ved Raadstue-Budet var bleven Protocollen etc. forevist, saa forlangte han nu Underretning om, hvad Magistraten i det begyndende Aar havde afhandlet med Borgerskabet, og alluderede til den ham paakastede Beskyldning for hans Forhold i Hans Rasmussens Stervboe, samt den i denne Anledning af nogle Magistrats-Personer til Stiftamtmanden indgivne Memorial. Raadmand And. Stæhr svarede, at skjönt her ikke var Tid og Sted til Forklaringer af den Natur, maatte han dog sige, at med Hensyn til de paa Bythinget förte Vidner, og det deraf opstaaede Land-Rye, fandt han sig beföiet til at undslaae sig for Underskrift og enhver anden Delagtighed med Laasbye i Embedsforretninger, indtil Dom,

Erklæring eller Kgl. Resolution var paafulgt. Hvad Stiftamtmandens Resolution angik, da kunde den ikke tjene Laasbye, saa som derfor var en høiere Løv (Loven p. 431 art. 4). Han erklærede desuden, at han med det første vilde indgive Ansøgning om Afsked. Borgemester S. M. Gylling vedgik at have medunderskrevet Memorialen til Stiftamtmanden, og han erklærede som Stæhr. Ligesaa Borgemester Basballe. Raadmand Sören Jensen erklærede, at han ikke vilde have med denne Sag at gjøre. Den 29 Juni indfandt Stiftamtmand Holck sig personlig paa Raadstuen og lod læse det Kgl. Rescript om denne Sag d. d. 13 Februar sidst, og dernæst tilføiede: "Efterat dend allernaadigst anbefalede Revocation og Deprecation af vedkommende Magistrats Personer var præsteret, fant Stifthefalingsmanden sig beføjet end videre at admonere Ermeldte Magistrat at lade sig denne Forretning tiene til Advarsel udi deris opførsel efterdags. Dernest og alvorlig at formane Magistraten udj almindelighed til Een indbyrdes Enighed Ret-sindig at Concurrere med flid og troschab uden privat Affecter deris Embede at forestaae med nidkjerhed det publiqve Bæste befordre, og i alt udviise sig imod fattige, saavel som Rige af denne Byes indvaanere, som velintentionerede Övrigheds Mænd Saa kunde de forsichre sig: at Stifthefalingsmanden Dem udj alle billige occasioner, ald fornöden hielp vilde og skulle beviise; Derjmod de og maa være forventende: at i vidrig tilfælde vilde Enhvers ulempe tilbörliken vorde iagttaget og andseet. J særdeleshed blev Borgemæster Basballe erjndret, at endschiönt hand nu fast i 3 Aar fra Raadstuen sig har enthholdet, og dog hieme i sit huus underschrifer med de övrige af Magistraten,

hvilchet hans adfær udj denne af Vice Borgemester Gylling og Raadmand Stæhr projecterede og af Hs. Kgl. Mayst. disapproberte selvraadige foretagende, udviser, at hand herefter abstinere fra ald passion, som confunderer dend publiqve Eenighed, med mindre Stiftbefalingsmanden, som i henseende til Borgemester Basballes lange Betiening udj Embedet, og nu tiltrædende Alderdom og svaghed hans fraværelse fra Raadstuen hidtil har conniveret ugieerne skulle fatte de Messures, som icke vilde blive ham behagelige. Til slutning blev samtlig Magistraten af Stiftsbefalingsmanden tilholden unanimiter at underskrive de Erklæringer, som dennem injungeris, og saa fremt Nogen skulle finde sig beföjet at dissentere, Da dog tillige at anmelde de Raisons, hvorfor hand fra underskrift har abstraheret. Skulle denne nu atter igientagne Ordre ej behöriq vorde observeret, maa vedkommende imputere Deris Egen animositet eller forsömmelse De heraf ufeilbarligen fölgende Sviter". S. A. den 11 September bevilgedes det Raadmand Stæhr at være fri for Raadmands Bestilling. S. A. 13 November fik Thöger Kjersgaard ligeledes Afsked med Rang udi Gang og Sæde med Borgemestere. Regiments Feldtskjær Anthoni Hardung döde d. 3 September s. A.

Rescript 22 April 1740, angaaende Forordningers Publication, at istedetfor at man oplæser Forordn. i Kjöbstæderne for de tilstedeværende Borgere, skal nu Dagen för Publicationen det samtlige Borgerskab opkaldes at höre paa Oplæsningen, naar Forordningen angaaer hver Mand, og paa Landet skal Sognefogden oplæse den paa Kirkestevne efter Gudstjenesten. S. A. 16 Mai blev oplæst Ko. Ma. Forordning d. d. 9 April 1740 om Oprettelsen af Colleg. med. reg. i Khavn.

Stiftamtmand Eyler Holck døde den 23 Mai 1740. Mandagen den 8 August S. A. indfandt Vice-Stiftamtmand Conferentsraad Gerstorff sig paa Raadhuset og installerede Borgemester Laasbye paa ny i sit Embede, formanende hans Colleger at omgaaes ham som Collega, og Borgerskabet at vise ham Lydighed etc. Han var ved Commissions-Dom frikjendt, men hans Colleger havde, paa Anmodning om at tilstede ham paa ny i deres Samling, svaret, at om han fandt den fældede Dom grundet, "saa maatte han nu see til at faae den exequeret, og den kunde endnu appelleres til Høieste-Ret", hvilket dog formeentlig var ham umuligt, da Hovedmanden for Søgsmålet frafaldt sin Paa-stand. Nu forlangte P. Laasbye af Borgemester S. M. Gylling, at han skulde gjenkalde den Befaling til Raadstubudet og Politibetjentene ikke at gaae til Laasbye med ankomne eller afgaaende Breve, Ordre etc. til Underskrift, samt at han skulde lade ham levere de ham affordrede Nøgler til Raadstuen, Archivet, Raadstukisten og Riiskov, Skov-Stemplet, Nøglen til Smedelaugets Lade og det lille Raadstu-Segl etc. Raadmand Gylling svarede, at naar han havde confereret med den fraværende Borgemester Basballe, skulde han give Svar.

1741 den 5 Juni døde Doct. Joh. Friedr. Bech. S. A. 19 October. Stiftamtmand Iver Holck (i Aalborg?) fragik Arv og Gield efter Stiftamtmand E. Holck paa hans umyndige Börns Vegne, da Gjelden beløb sig til 40000 Rdr. og derover. S. A. 26 October gjorde Dorethe Reedz, Sal. Eyler Holcks det samme. S. A. den 30 December bekendtgjorde Rentekammeret, at 12 Oppebørsels-Betjente vare blevne den Kgl. Kasse tildels anseelige Summer skyldige; den 4 Januar

1742 ligeledes om 19 og 16 Oppebørselsbetjente resp. i Hertugdømmerne, Danmark og Norge. Hvo som kunde opgive noget de nævnte utro Embedsmænd tilhørende Gods, der kunde komme Hs. Maist. Kasse tilgode, skulde af den indkomne Sum erholde 10 pCt. til Belønning. Dette er gjentaget 9 Januar 1743 med Hensyn paa 41 Oppebørselsbetjente.

1743. 11 Mai. Bevilling for Joh. Bernhardt Schmuæl at være Chirurgus i Aarhus tilligemed den derværende.

1744. I Anledning af et Slagsmaal mellem Peter Zönnich og 3 Mursvende sees det, at ogsaa Mursvende brugte Parykker. P. Z. og den ene Mursvend forvexlede nemlig deres Parykker efter Affairen.

Nr. 213.

. . . Udtog af Smedelaugets Protocoller^{*)}.

1575. "till siigis Nogen aff Lagx Broder aff Lagx Bud mett oldermends Beffaliing [og ikke möder] förste gang eptther skraaen ij β anden ganng 1 Fr. Öll tredie gang $\frac{1}{2}$ tönde oc gör hans gylle lös till han wiider (vinder?) lagett igen". (En Dreng blev indskreven, hvorfor betaltes $\frac{1}{2}$ Td. Öl og 1 Gylden til Lauget.) S. A. den 1 Juli blev Sörren Remssner pligtig 1 $\frac{1}{2}$ till Falsmaal for Jorddrætt og 1 Td. Öl i Laget. Michel Kyckelhan 8 β og $\frac{1}{2}$ Td. Öl til Falsmaal. Jost Smed 1 Td. Öl for hans Gjæst. Morten Grydstöber 1 Td. Öl for Sagefald. Niels Kleinsmed $\frac{1}{2}$ Td. Öl for Sagefald. Jörgen Smed 1 $\frac{1}{2}$ og 1 Td. Öl for Sagfald. Jens Remsner 1 $\frac{1}{2}$ og 1 Td. Öl for Sagfald. Dynes Smed og Jörgen Smed 3 $\frac{1}{2}$, dag til

^{*)} Smedelauget i Aarhus Eier ikke mindre end 10 Protocoller, hvoraf den ældste er fra 1575.

St. Hansdag^{*)}. "Löffuerdagen nest epther Sti Michels Dag 1575 bleff Jost smed oc Mortten grydstöber wenligen oc well forligtt wdj aaldermannes Matts Felbereders Hus om all theres trette till thenne Dag, saa att hvem ted först opröcket igen han skall görrett paa ærlös säg och aarbotte Maal ij Niels Jenssen Raadmandz Neruerrelsse och menig Lagxbröders then Dag till stedde wor".

1578 bleve Michel Kychel, Hans Kleinsmed og Morten Grydestöber forligte om nogen Trætte... "dog saa att der som böyen eller Kongen haffuer der noget med det er undtaget her vdi".

1584. Tha lodt Allermænd tiill bijude paa en ffastende steffne menig Lax Brödere ij thenne ffarliigh thiid och laadt thenom att spörre alle och huer ffor segh om thii vüilde ijnnd gange att ffølge therres Döde och aff gangen Brödre och Söstre tiill therijs syste Leyrstedt medtt theres suene, Piger och Börn. Tha ssuarede the alle och huer ffor segh och gänge thaa ffram och thoge therijs Allermænd (i) Handt huer for segh att thy skulde möde ffor huilken Manns Dör som Lijgett leeger ijnden ffor vnder $\frac{1}{2}$ Td. Öll tiill vijde och ijngen naade medtt ij nogen skreffuet Sancte Barthemey^{**}) (24 August).

1585. Jens Guldsmed og Niels Guldsmed paa hans Hustrues Vegne forligedes om nogen Trætte dem imellem var. $\frac{1}{2}$ Td. Öl til Vide, hvem der opbryder denne Trætte först.

^{*)} En Fortegnelse paa Laugsmestere omtrent ved 1550 indeholder 40 Mestere med Remsnidere etc., dog som det synes uden Felberederne.

^{**}) Omtrent ved samme Tid betalte 9 Mestere hver 1 Td. Öl for deres Hustruers Indgang i Lauget.

Efter R. P. Thestrups Dagbog grasserede en svær Pestilens i Thestrup 1585.

1588. Christen Hansen Kleinsmed blev Oldermænd og inodtog da^{*)} 1 stor skoll oc v passelig skoler oc Laussens schrin mz kallend breffuen oc Kong Hansis stadffesting wnder deris elst gildskraa oc Laussen^(s) Segell. Endnu 3 Gildschraer som borgemester oc rad haffuer oc Laussens feder oc bösse, endnu Laussens trume. Dett forskreffinne anamitt hand same dag aff Claus suertfeger som war oldermænd for hahem oc ey anamitt hand anditt, dett winde wij^{**)}.

1589. Torsdagen för Fastelavn beviste Tønnes Smed sin Mester Gjerning og udgav sin Gylden "oc vj skoller". S. A. 8 Dage efter beviste Gert Mestergjerning og gav 1 Gylden. Iste Söndag i Faste Anders Rasmussen ligeledes og gav 1 Gylden^{**)}. S. A. gaff Augustinus (Jacobssen, Guldsmid) enn thönne Ahrss öll för hannss Lerdrenng Reinnholt Schou, som Lerte höss hannem ij 8 Ahr^{***)}. 18. A. den 17 August laante Christen Mørtensen, Grydestöber, 1 Daler paa 14 Dage og skal derfor give 3 β hver Uge †).

1593 lovede 3 Mestere at gjöre og opvise deres Mestergjerning til en bestemt Tid eller og at give 2 Tdr. Öl istedetfor 1 Td. "och sen mester gierning lige vel vgiort".

*) Anno 1589 (Söndag för Pindsedag) annammede Sören Remsnider aff det Ovennævnte af Christen Hansen "oc der wdoffuer en mesings oldermand Kedell oc vj smaa skoller."

**) Desuden var det udentvivil almindeligt at stille 2 Mænd i Borgen ved Indtrædelsen, som det hist og her findes optegnet.

***) 1641 antog en Kleinsmed en Læredreng paa 1½ Aar og en anden paa 2 Aar.

†) 1650. 10 Februar laante And. Söffrensen, Kleinsmed, af Laden til i Dag 14 Dage at betale eller 2 penge for en — Penge 1 Rdr.

1594 Forligedes Jens og Niels Guldsmed om Trætte og de erklærede hver for sig om hinanden "saa ad hand wed inted med hapum ind aldt er och godt" "och wicken aff denum som repiter denne Sag igien — enten quind eller mand hoffne sig forbrødt tre gode tunder öl til Lauged. S. A. vare 8 Dännemænd for Dören og forligte Per og Jacob Guldsmed om nogen Trætte dem var imellem "och wiloken som vpripper denne trette igien schal giue en 1/4 Last Öl vden alle nade"

1596. Naar Mesterstykke skulde antages gik 8 Mænd "vth for Döör", for at kjende derpaa og antoge eller forkastede det.

1599 har Jens Guldsmed indført i Smede Laugets Protocol: 1598 var jeg Oldermænd. 1599 var jeg Maygreve om Pindsedag.

1611. 14 Dage för St. Michelsdag "indbare" 8 Mænd Söffren Smed for 1 Td. Öl "for den Quinde de bar til sit Lersted som boede it, andetses iij Byen".... 14 Dage efter Michelsdag indbare 12 Mænd Oldermænden Dinies rimsnyder for 1 Td. Öl for hans Forseelse med at udtage Laugsens Bog mod menige Laugsbrödres Samtykke og Villie, "och ingen der wiste vd aff" og med at lade Fremmede see "huoris Lagis rettigheidt".

1612. 14 Dage för Fastelavn havde Oldermænden forbudet Söffren Grovsmed Dören med Laugsbrödrenes Samtykke, men han gik ud alligevel, brugte mange Uqvemsord og sagde: "wii mott forbyde Kaggen". S. D. "som wij haffde en tönne öll at Dricke" kom Gert og Hans, Kandestöbere, i Trætte "sijden Vaben och werrie var oplyst" Gert blev sigtet for at have en Kniv paa sig. Derpaa trak Gert sine Klæder

af, og 4 Mænd besaae dem, men kunde ingen Kniv finde. Denne Sag blev bilagt i Overværelse af Willum Worm som Bisidder, saaledes at den, som repeterer samme Sag, skal give en Tønde Öl "uden all nade". S. A. 14 Dage før Paaske paa Laugsstevne klagede Hans Kleinsmed over Oluf Kleinsmed, at han havde anklaget ham "for öfrighed för hand klagede ham for Laget" i Anledning af en Fiil, han havde tabt og en Anden havde solgt til Hans. "Bekende Söffueren Groffsmed med sin Helligens Ed at Oluff haffuer wiselig klaget den Sag för Byfogen, och olluff bleff till spurt aff ollermand om hand kunde benecte at hand haffde klaget det för öfrighed. Der till suarre Olluff at hand icke haffde behoff at benecte det".

16013. (sic) 8 Mænd gik för Dören för at samtykke hvad de skulde drikke, da samtykte de, at Lauget i Dag skulde drikke 1 Td. Öl og 3 Tdr. i Fastelavn. Da Lauget sendte Bud til Peder Sværdfeier om 5 β til den Td. Öl, der var drukket, "da sende han oss bod igen, han vill giffue oss syv Thusinn Deffle". "Anno 1613 14 Dag för pinds Dag drach gamell Jens Guldsmid 3 Mands Beger vd med tör mund". S. A. vedtog 8 Mænd, at der skulde drikkes 3 Tdr. Öl i Pindse Helligdage og de som drak mere, end der var indbaaren, uden det var med menige Laugsbrödres Samtykke, "daa skall huer bethalle som han Dricker". S. A. 2den Pindsdag förböd Oldermanden ved 2 Brödre Sören Grovsmid og Jens Guldsmid, Felberederne Jacob og Knud samt Anders Remsnider, at de ikke skulde lade Nogen komme paa deres Möller, för de havde gjort Rigtighed i Lauget, ved 1 Td. Öl til Vide.

"Anno 1623 den 10 Augustj sagde Niels Biörn-

skouff ij Laugshusidt, at Lauridtz Feltbereder war den Karll at hand icke wile dricke aff pott med hannem, förend hand antuorditt sig, effter som for^{ne} Niels Björnskouff, haffde forderitt hannem paa sin Ære at möde hannem wden Byen". S. A. den 23 November klagede Niels Björnskov over Lauritz Felbereder, at han i sit eget Hus havde kaldet ham en Tyv. Iligemaade klagede Knud Ibsen, Felbereder, at han havde kaldet ham en Tyv, og at han "skulle giffue for^{ne} Knud Jbsen en Røe Klening, for den Klening som hand skulle haffue giffuit hannem". I denne Sag blev der afhört Vidner: Gjertrud Jensdatter "hun wandt wed Helgenss Ed med Opracte Finger", at Lauritz Felbereder havde kaldet Niels Björnskov og Rasmus Baarfoed en Tyv, og at han skulde have dem hængt i den "Gallie" ved Stilling Dam. Han havde ogsaa kaldet Anders Rasmussen en Tyv og sagt, at Envold Felbereder havde givet ham en Læder-Trøie for han havde aget ham 7 Tdr. Ved hjem fra Havreballe-gaards Skindmølle. "Lige suoren eed winder karenn Knudz dater och Ane Jenster". S. D. sagde Knud Felbereder, at Lauritz skulde tage de Skind vare, som bleve udtagne af hans Seng i Randers, og hvorfor han maatte løbe til Aarhus efter Vidnesbyrd. "Benec-tet Lauridtz Rasmussen alle disse Ord ved Helgenss Ed". Den 30 November gav Lauritz Felbereder en Æreserklæring til Envold Felbereder og Niels Björnskov. S. D. kjendte Oldemand og Bisidderne paa denne Sag, stöttede paa den 21 Art. i Laugsskraaen, som indeholder "at huilken laugsbroder eller Söster som i Forsamling beskylder hinanden och med wqvemss Ord offuerfalder, at de da skal straffes derfor epter Ollermandens Och Bysiderens Sigelse och dog Kong.

Matt. och Byenss Retighed dermed wforkrencket, Och Böderne thil di fatige". De dönte Knud Ibsen Felbereder, Thomas Felbereder og Niels Bjørnskov til hver at böde 5 Rdr. til de Fattige og være Lauget forviste "Jntil for^{ne} Sag bleff aardielit thil thingit och der paa byenss och K. Maytz^s wegne at gaa saa wit ssom Loff och Ret ehr". S. A. den 23 November "war Mening Laugitt forsamelitt ij Laugsshusitt da sagde dj, At dj Jcke wille kiende Söffren groffsmed for at were dieriss Olermand, förend hand forskaffitt dennom dieriss Laugtzskraae wforkrenckitt Jgiern, som hand Jmod dieriss willie och Minde haffuer faaedt fraa sig, dit war mening Laugss Ord. S. A. den 7 Desember. Er dit Ollermandenss Klage, at for Nogen Thid siden, da kom Görridtz Sadelmager ij hanss Huuss, Och Begeritt at hand wilde laade hannem see den Copije aff Laugtzskraaen Och saa fick Söffren smed hannem denn Och med dit same stack hand den ij sin Lomme Och gick wd med den, Siden kom forne söffren Smed ij geridtz Sadelerss Huss och Begierit Copijen Jgjen, da suarit hand At Mening Laug haffde Befaldt hannem at gjemme denn". S. A. den 29 December klagede Oluf Sværdfeier i Smedelaugshus over Lauritz Felbereder, at han paa St. Steffensdag sidst, da de vare samlede hos Jochum Remmer paa Broberg, havde raabt, i det han gik ud af Dören, at Oluf var en Lærreds-Tyv, og at alt hvad han havde, det havde han samlet med "Tyffuerij och throidom". Rasmus Barfod og Poul Stienn vidnede om Sandheden "med opracte Fingre och Helgenss eed". Da Olermanden sendte Bud efter Lauritz Felbereder for at svare til denne Klage, svarede han, at han intet havde der at bestille, da han var Lauget forvist.

1624 den 4 Januar da vidnede Maren Anderster (sic) i Laugshuset, at Maren skrederkuon paa Vestergade den 23 sidst var kommen til hende og havde spurgt, hvad det var Oluf Sværdfeier "kom ind med ij Aftes ij hans boxer". Da hun svarede, hun ikke vidste dette, saa sagde Maren Skrædderkone, at det var Gert Guldsmeds Lærred, og om hun vilde bære en Pröve til Gert Guldsmeds Kone, "da giffuer hun dig j Huosseklede eller lerit thil Jt Oplod". Dette vidnede hun med oprakte Fingre og Helgens Ed. S. D. benægtede Lauritz Felbereder med Helgens Ed alle de Ord, som Oluf Sværdfeier havde paasagt ham og som Vidnerne havde vidnet, og sagde, at han vidste ikke andet end Ære, Dyd og Godt med Oluf Sværdfeier. S. D. vare 8 Mænd for Dören og kjendte Oluf Sværdfeier i Fald for ij P , for et blodigt Mundslag, han slog Lauritz Felbereder i Jocum Rimmers Hus og Lauritz Felbereder i Fald 1 P for samme Klammeri. "Dog Kong. Mayt. och Byenss Retighed der med wforkrenekat". S. A. den 11 Januar klagede Oluf Sværdfeier, at han den 4 Januar sidst havde havt et Thingsvidne i Lauget, men det maatte ikke blive anseet, læst og paaskrevet. Derfor blev han strax kjendt i Straf 1 P . S. D. gav Maren Nielsdatter Oluf Sværdfeier en Æreserklæring og sagde, at hun ikke vidste hvor han havde det Lærred fra o. s. v.

S. A. paa Kyndelmissedag var Lauget samlet og da "formedelss Forbönss skyld och wdaff Naade" efterladt de den 30 Novbr. f. A. idömte Böder, saa Knud Ibsen giver 1 Sldr., Niels Björnskov 1 Sldr. og Thomas Felbereder $\frac{1}{2}$ Sldr. "dit war menig Laugtz ord, dog wdaff Naade". S. A. Fastelavns-Söndag spurgte Lauritz Felbereder for menige Laug om Knud Ibsen vidste nogle uærlige Sager eller Stykker med ham, hvortil Knud

svarede, at han vidste intet andet med ham end hvad ærligt og christeligt er i nogen Maade.

1625 den 28 Januar. Jochum Rimmer fremstod i Smedelaug og bekjendte at have forseet sig deri, at han havde anklaget en af sine Laugsbrødre for Borgemester, før han havde klaget i Laugshus. For Böns Skyld betaler han til Lauget $\frac{1}{4}$ Rdr. S. A. Kyndelmissedag vidnede Lauritz Felbereder med oprakte Fingre og Helgens Ed: "att som i gaar war ote Dage, war Clauss schreder inde till mit och hagde en Böss i sin Haandt, och Jörgen Bössmager war och der inde. I blant Andit da schödt Claus schreder wd aff mit windue och holt bösen i weiret och schödt tuende gange. Som dett war scheedt schöd der enn vdi gadenn, hvem det var wiste ieg icke, Och icke ieg saa for^{ne} Jörgen Bössmager samme tid schöd eller haffde nogen Bösse". Det samme vidnede Christen Deuster, som samme Tid var inde hos Lauritz Felbereder. S. A. den 24 Juli besluttede Smedelaug om tre Mestere, der stode til Restans med Penge til Ligklæde, at naar de ikke betale disse Penge i Dag 8 Dage, skulle de pantes "med byesuenden, och de som pantit möster schall betalle byesuenden" . . . S. A. Söndag efter St. Hansdag. Jörgen Bössemager klagede paa sin Dreng Oluf Pedersen, der var römt bort fra ham, og paa Jep Christensen i Odeuall, som havde sat samme Dreng i Lære hos ham.

1626. Fastelavns Söndag vedtog Lauget, at om der kommer smitsom Sygdom i Byen, da skulle Ligklæderne blive hos den, som först bruger dem, indtil et andet Hus faaer dem Behov, og de skulle ikke sendes til Oldermannen hver Gang de ere blevne brugte, men fra det ene Hus til det andet. Og maa Ligklæderne ikke laanes ud udenfor Lauget enten i eller uden

Byen. Denne Vedtægt blev fornyet det næste Aar paa Fastelavns Mandag.

1631. Anden Pindsedag gik 8 Mænd for Dören, for at kjende paa en Klage fra en Laugsbroder over Oldermænden Niels Bössemager, der skulde have nægtet ham Ligklædet, og dömte Oldermænden i Fald for 1 Sldr. uagtet hans Paastand, at han ikke havde nægtet, men kun bedet Budet erkyndige sig om, hvilket Ligklæde han vilde have. S. A. den 10 Juli gik atter 8 Mænd for Dören i den Sag efter Oldermændens Begjæring, og da kjendte de hine første 8 Mænd til selv at betale den Mulct, de havde tillagt Oldermænden.

1632 den 29 Januar i Bisidderen Rasmus Pedersen Gius (Borgemester?) og Oldermænd Niels Bössemagers og menige Laugsbrödres Nærværelse blev i Smedelauget samtykket "att naar otte mend opneffnis och ganger for Dören, huis otte mend da Jndkomer och Affsiger schal stande for fuldt i alle maader wndertagen huis benaading Mienige Laugsbrödre vil dennom med benaade". S. A. den 2 April er samtykket af menige Laugsbrödre, at hvo som sværger "vtiltuongen om Christi pine och Död och andre vnötige eder" böde for hver Gang 4 β til Lauget. S. A. den 5 August vidnede menige Laugsbrödre, at da der blev opnævnet Mænd til at möde paa Raadhuset at tale paa Gamle Jens Guldsmeds Part i Ligklædet, da blev det vedtaget, at hvo som blev opskreven dertil og ikke mödte, han skulde give en Td. Öl til Lauget til 3 Rdr. S. D. vidnede Laugsbrödrene, at den Tid, der blev opnævnet 8 Mænd at möde paa Raadhuset "att thale Jmod dj frij Kober Smed", da blev vedtaget, at den, som ikke mödte, skulde give 1 Td. Öl til Lauget, saa god som 3 Dlr. og sigtede Oldermænden Laurs Kleinsmed,

Hans Refeld, Sadelmager, for at han ikke den Gang mödte. S. A. den 25 November lovede Hans Refeld at betale 2 $\frac{1}{2}$ til Lauget for hans Forsømmelse i Jens Guldsmeds Sag. Jacob Kedelsmed som ligeledes havde forsømt at møde mod Kobbersmedene, blev ved 7 Mænd, der gik for Dören, dømt at böde $\frac{1}{2}$ Rdr.

1633. Knud Ibsen, Felbereder vedgik at betale 2 $\frac{1}{2}$ til Lauget for den Forseelse af hans Folk, at de havde taget Niels Bjørnskovs Skind af Aaen og opført dem i hans Gaard, og igjen lagt dem ned i Aaen.

1636 den 31 Januar var Smedelauget samlet. Felbereder Niels Bjørnskov havde kaldt Laurs Sadelmager en Tyv, og hans Kone en Hore, og derom vare de forligte hos Övrigheden, hvorfor han ikke vilde give noget derfor i Lauget. Oldermænden og hans Hossiddere spurgte N. B. om han vilde forliges med Laurs Sadelmager. Dertil svarede Niels Bjørnskov "och bad Diefflen fare i hans Liff den Daug hand lod sig forlige med for^{ne} Laurtz Sadelmager Och for^{ne} Aar och Daug vdi Laugs Huss tog for^{ne} Niels Bjørnschouff och Lauritz Sadelmager i hver Andres Haand och bekjende dennom at verre venligen forligtt om ald huis tuestighed dennom til denne Daug haffuer Jmellom verritt, saa di icke ved Andet med huer Andre eller dieris Höstruer end dett som erligt er i Alle Maader". Den som herefter paafører den Anden Parlamente böder 1 Rosenobel").

1645 den 2 Marts. Oldermænden i Smedelauget, Jacob Andersen, klagede paa Jacob Remmer, at han ikke hjalp at flytte Lauget. Dertil svarede denne, at han

*) Niels Bjørnskov var en af de Mænd i Lauget, som gjerne hvert Aar havde flere Klammerier og blev gjentagende mulcteret. Dette Aar blev han Oldermænd og forestod sin Bestilling vel, som det hedder ved Aarets Ende, og Laugsbrödrene takkede ham o. s. v.

ikke var hjemme den Tid, desuden havde Lauget forerettet ham deri, at hans Navn ikke var indført den Tid de skrev Oldermands Navn ind i Laugsbogen "oc ydermere sagde hånd, at haffue saa kier en Hore loffuit ham, som en Tiuff lastet hanom", hvorved han pegede ad Oldermanden med hans Hossiddere. "Otte Mend, som ere strax kalden i Gaarden oc da kjendt paa den Sag" erklærede, at de havde sagt ham i Straf "dog med naade", 3 Rigsdaler.

1646 den 15 Februar klagede Rasmus Christensen, Felbereder, over Jacob Remmer, fordi han ikke var med at flytte Lauget forgangen Aar og sagde ydermere: "jeg troer ikke at hånd var heden at age Møg den Dag, huorpaa Jacob Remmer suarede Rasmus oc sagde det var Lögn". S. D. straffede Oldermanden Jacob Remmer, fordi han gik ud af Laugshuset uden Oldermandens Forlov, uagtet Lauget havde Tiltale til ham, 3 R efter Stads-Rettens 22 Artikel og for Uqvetsord, han havde havt med Rasmus Felbereder, 1 Rdr., efter Stads-Rettens 21 Artikel. S. A. den 31 Marts blev Jacob Remmer forligt med Laugbrødrene, for hvis han sig mod dem forseet havde indtil denne Dag, og skal give i Straf 1 Rigsdaler, hvilken han Aaret derefter betalte.

1648 den 9 Juli var almindelig Stevne i Gamle-Smedelaug, i Bisiderens, Borgemester Rasmus Nielsens Nærværelse og blev da vedtaget at holde det strængt med Begravelse "saa naar de følger til Huset igien, oc da befindes nogen, Vden loulig forfald at vere borte, da strax laugget at lade dennem pante effter breffuetz indhold".

1649 den 27 December bleve 10 Mestere multerede i Anledning af en Begravelse paa 1 R slet, og

20 Mestere, som havde fulgt Liget til Jorden, men ikke vare fulgte med tilbage til Huset, hver paa $\frac{1}{2}$ slette.

1650 kjøbtes til Prøve 1 Kande Öl til 8 β og 1 til 6 β . Nok en Kande Öl til Prøve hos Söffren Clemidssen 8 β . S. A. blev Christen Persen, Kleinsmed, multeret paa 1 Rdr., fordi han i Laugshuset havde kaldet Chr. Jörgensen, Kleinsmed, en "Esel". S. A. den 12 Januar da menige Laugsbrödre vare forsamlede i Smedelaugshus, "da haffuer Frederik Jörgensen, Maler vdj Jesu Naffn indgiffuet sig i Lauget saa vit Ligferdt er anlængendes, oc haffuer anloffuet at indgiffue derfor i Laugshuset en Td. Öll saa god som 3 Dlr. til fastelaffn förstkommendis, disligeste loffuet paa sin oc sin Hustrues Vegne at schiche oc forholde dennem effter deris Artichels breff oc vere diss försömelssis straff vndergiffuen, saa vit same Ligferd er angaaende oc ellers intet videre". gaff til de Fattige 8 β). S. A. den 17 Marts var Smedelaugset samlet, og da vidnede 3 Mænd og flere Laugsbrödre, at da de den 4 Marts sidstleden vare forsamlede i Ooldermanden Niels Kandestöbers Hus, da hörte de, at Christen Jörgensen Kleinsmed, sagde til Anders Spormager "det er Dig de taller om med disse Senop". Da svarede Anders Spormager: "Klager I paa mig for de Senop". Da sagde Christen Jörgensen: "der sidder Christen Persen som haffuer sagt det, huor til hand suarede Nei. Og nu i Dag for menige Laug, i Bisideren Christen Carlsens Nærværelse, sagde Christen Jörgensen at Anders Spormager burde ligesaa vel at tinge op for samme Senop her i Laugshuset, som hand haffde tinget

*) Saavel Mænd som Qvinder bleve hyppigt multerede, naar de kom for silde til Begravelse eller rent udebleve.

op for den paa andre steder hos Öffrigheden. Hertil svarede Anders Spormager: at Christen Jörgensen skulle bliffue en Tyff, til hand beuiste hannem noget Værligt offuer". Derpaa blev Christen Jörgensen Lauget formeent "til hand sig louglig paa slig schielden erklærer oc det beuiser". Den 14 Juli var Lauget samlet og da blev den Sag afgjort saaledes, at Christen Jörgensen og Anders Spormager gave hinanden Hænderne med den Forsikkring, at de Skjeldsord vare faldne i Ubesindighed, og de vidste intet andet end ærligt med hinanden. Den som opripper denne Trætte, skulde give 4 Rdr. Straf og Christen Jörgensen for sin Forseelse 1 Rdr. "Kongens oc Byens Rettighed her vdj vforkrenchet".

1651 den anden Marts var der i Smedelaugget i Aarhus: 2 Kandestöbere, 1 Grydestöber, 14 Kleinsmedde, 8 Grovsmedde, 2 Sværdfeiere, 5 Bössemagere, 4 Guldsmedde, 1 Stenhugger, 4 Sadelmagere, 5 Remmere, 1 Sporemager, 12 Felberedere, 1 Maler. Summa 60 Mestere. Samme Tid var der 16 fattige Enker ved Lauget*). S. A. den 8 Juni klagede Jacob Remmer over Niels Bjørnskov, at han havde sagt til ham i Ry Marked, at han havde Tyvsvidne paa ham. Niels Bjørnskov vedgik dette og sagde, det var Jacob Remmer, hans Hustru og Sön anrørende. Den 29 Juni fremlagde han et

*) 1665 blev der af Lauget paafört adskillige Haandværkere Proces, fordi de ikke vilde begive sig i Smedelaugget, nemlig 2 Kandestöbere, 2 Kobbersmedde, 1 Stenhugger og 1 Kleinsmed, hvilke ved Byfogdens og Raadsturettens Dom bleve dömt til at gaee ind i Smedelaugget.

1689 var Smede-Liglaug ved at gaee overstyr, og da blev det fornyet for følgende Haandværkere: 1) Uhrmagere, 2) Grovsmedde, 2) Kleinsmedde, 4) Kandestöbere, 5) Sadelmagere, 6) Stenhuggere, 7) Sinkelmagere, 8) Guldsmedde, 9) Felberedere, 10) Sporemagere, 11) Knivsmedde, 12) Sværdfeiere, 13) Bössemagere, 14) Remsnidere, 15) Rotgieter, 16) Kobbersmedde.

Vidne af en Jørgen Jørgensen paa Endelave, for Lauget, hvilket blev læst, men da Bisidderne forlangte, at det skulde paategnes, stak Niels Bjørnskov det i Lommen og vilde ikke lade det blive paategnet. Saa sagde Jacob Remmer, at dersom det kunde bevises ham over, at have handlet med bemeldte Tyv, vilde han rømme Lauget og Byen, men i modsat Fald skulde Niels Bjørnskov gjøre dette. Derpaa blev Niels Bjørnskov Lauget forment indtil han beviste.

1652 den 15 Februar fremstod Niels Bjørnskov for Lauget og beskyldte Jacob Remmer for, at han havde sagt for menige Laugsbrødre, "at hand haffde Jntet stollet oc baaret hiem igien, som Niels Bjørnschouff oc hans haffuer gjort oc schiöd sig til laffuet at hand med laugsbrøderne vilde det beuse". Derpaa tilspurgte han forskjellige Mestere, i alt 20, om de ikke havde hørt det, men de svarede alle Nei. S. A. den 7 Marts mödte de for Lauget, efter at de først havde været for Borgemester og Raad og vare der forligte. Niels Bjørnskov erlagde 2 Rdr. og Jacob Remmer 4 Rdr. og derpaa gave de hinanden Hænder o. s. v. og den som oppriper Sagen at böde 4 Rdr. S. A. den 30 Mai lovede Jacob Remmer menige Laug at betale de 4 Rdr. Straf-Penge til St. Hansdag. S. A. den 11 Juli spurgte Oldemanden Jacob Remmer, om han efter langt Ophold nu vilde betale de 4 Rdr., som han for Borgemester og Raad og for Lauget havde udlovet, hvortil han svarede "at hand aldrig vilde giffue dem vd" *). S. A. samtykkede 26 Mestere i Smedelaug et godvillig at udlægge 40 Sldr. 2½ ʒ til 6 Alen Klæde

*) 1653. Dom. 24 post Trinitat lovede Jacob Remmer at betale 3 Rdr. om otte Dage, og han og Niels Bjørnskov gave hinanden Hænder og bleve om den forrige Trætte venlig og vel forligte.

til et nyt Ligklæde "Allen 5 Sldr. 1 $\frac{1}{2}$, som beløb sig paa hver Person 5 $\frac{1}{2}$ til Klædet oc 1 Rigs $\frac{1}{2}$ til fryntzer silche och Arbeds Lön". S. A. blev det vedtaget, at det nye Ligklæde ikke skulde udlaanes til Brug udenbyes (dette havde man før gjort, og derfor taget 2 a 3 $\frac{1}{2}$ Leie), og hvo som i Byen vil bruge det, betaler 1 Rigsdaler derfor. Hvo som desuden vil have Underklædet dertil, betaler for begge 2 Sldr.

1653 den 6 Februar blev bestemt at tage 2 Rdr. til alle Ligklæderne af hver den, der indtræder i Lauget. S. A. den 20 Februar satte 8 Mænd Christen Jörgensen i Straf-Penge 2 $\frac{1}{2}$, "for hand med Vhøfflig Ord sagde til Anders Kleinsmed Vnder aaben Lade, at hand schule blese i hans Röff".

1655 den 9 December fremkom Envold Sadelmager og Christen Sadelmager for aaben Lade og lode oplæse en skriftlig Klage over Mathis Remmer og hans Svend Hans Meier, som vare faldne i Sadelmager Haandværket. Der afhørtes to Vidner: And. Matthisen og David Suabe, Sadelmagersvende, hvilke vidnede, at de den 8 December sidst havde været med Envold Hansen i Matthis Remmers Hus, og der havde seet 3 Sadelbomme, og en Karl, der stod og arbeidede paa den ene, og Envold spurgte ham, om han var Mester eller Gesel, hvortil han svarede: Mester. Saa tog Envold den Bom, han stod og arbeidede paa, og slog den mod Jorden, saa den gik istykker. Herimod fremstod Matthis Remmer og tog Bisidderen Jens Hansen, Raadmand, Oldermænden, hans Hossidere og Envold Sadelmager i Haand, og lovede og forpligtede sig: "her effter icke at gjöre nogen ny Sadel eller holde nogen derpaa at arbeide vnder Straff-

Penge 10 Rdr. Oc dermed schal ald forige Klage herom vere Casserit oc Mactelös”.

1656 den 10 August blev af menige Laugsbrødre samtykket, at hvo som herefter skal annammes i Smedelaugget for en fuldkommen Laugsbroder, han skal give til Lauget for Laugs-Rettighed at nyde, Penge 6 Rigsdaler og 1 Ungarsk Gylden eller dens Værdi. Desuden til de Fattige 8 β og til Skrивeren 8 β .

1657 den 25 Januar omtales som en bedrøvelig Tid og i Marts 1660 udsagde en Mester for Lauget, at han den 12 Marts 1657, ”som war udi fjendtlige Jndfalds Begyndelse” havde antaget en Læredreng o. s. v.

1662 den 26 Januar. Peder Nielsen, Grovsmed, klagede for Lauget over Anders Pedersen, Kleinsmed, fordi han faldt i Grovsmed Haandværket og navnlig med at hugge Jern i Stykker for Andre, f. Ex. nylig nogle Skippund for Christen Basballe. S. A. den 29 Januar. Lauritz Pedersen, Felbereder fremstod i Smedelaug for aaben Lade og klagede paa Peder Olufsen, Felbereder, at han i Aftes var kommen for hans Dør og havde skammelig overfaldet og udskjeldt ham for ”Fuscher, Hundzfott, Flegell och schelmer”.

1663 den 16 Februar havde Smedenens Oldemand, Anders Spormager, ladet Lauget sammenkalde for at fælde Anders Sörenssen for nogle Laase, der ikke vare dygtige. Bisideren (en af Magistraten) skulde dømme; men han sagde ”Huad er dette, er her nogen af I Dannemænd; Hossiddere eller andre, som biuder sig til Anders Söffrenssen och beuiser hannem noget offuer, eller Jeg befatter mig intet hermed? Huortil Anders Spormager stod op med stor Traadsighed, efftersom hand vaar gandsche fuld, och sagde; nu saa seer jeg at jeg maa ingen Ret skce, saa vil

jeg ei heller holde nogen Laugsrettighed." Den 18 Februar holdt Bisidderen Laugssamling i sit eget Hus, og da Anders Spormager ikke var mødt med de andre, sendte han først to Mænd til ham, hvilke fik til Svar, at han intet havde at bestille hos ham: der var Laugshus i hans eget Hus. Derpaa sendtes atter 2 Mænd til ham, og da disse vendte tilbage omtrent med samme Svar, saa blev Jacob Andersen, Felberegder sat i Oldermands Sted. Derpaa bleve 8 Mænd ombudet "at gaae for Dören at sige i den Sag" hvilke indbragte den Dom, at Oldermannen Anders Spormager skulde böde 1 Rdr., og Bisidderen sin Ret for Förseelse mod ham forbeholden. Samme Dag klagede Anders Kleinsmed over Anders Spormager, at han havde nægtet ham Laugets Ligklæder for Betaling. S. D. drak Lauget 1 Rdf. op i Bisidderens Hus, hvilke Penge toges af Bössen. Den 27 Februar samme Aar omtales Anders Spormager som död.

1664 den 7 Februar regnedes 1 Ungersk Gylden for 11½ P . De 4 almindelige Laugs Stevner vare: 14 Dage för St. Hansdag, 14 Dage för St. Michelsdag, 14 Dage för Julen, 14 Dage för Fastelavn. S. A. den 25 April. Povl Grovsmed klagede paa Anders Pedersen, Kleinsmed, at han havde skjeldet hans Broder for en Fusker. Herimod opstod Anders Pedersen for aaben Lade og sagde, at hverken Oldermannen Christen Sadelmager eller hans Hossiddere Niels Kandestöber og Envold Sadelmager havde noget i Smedenes Sager at sige, og han blev ved dermed, slog Bössen i 3 eller 4 Gaenge og sagde, at de intet havde i den Haandtering at tale. Den 4 Juli blev denne Sag paakjendt af 8 Mænd, som dönte Povl Grovsmeds

Broder for ubeviselig Klage 1½ Rdr. og Anders Pedersen for Ulyd mod Oldermænd og Hossiddere 1 Rdr.

1667 den 3 Februar, blev det vedtaget i Smedelauget, at den Oldermænd, som Lauget flyttes fra, herefter skal være fri for at give Ost og Kringle; men skal derimod give en Sl. Dlr. til de Fattige^{*)}. S. A. blev det vedtaget, at Laugsstevne herefter skal holdes om Mandagen og ikke, som hidtil, om Søndagen. Denne Vedtægt er ved en Paategning sanctioneret af Rasmus Værn, Bisidder, og fornyedes med Sammes Paategning 1668.

1668 den 23 Januar har Bartholomæus Jacob Stur "Guld og Sølv Arbejder" foræret en Laugsprotocol til Smedelauget. Han fik ogsaa samme Tid Laugs Skraaen og Vilkaars-Brevet fornyet. I Forening med 5 andre Mænd skjænkede han Lauget "en Velkom" af Tin, der med Tin og Arbejdsløn kostede 4 Rdr., "for alle erlige Embedtzbrødre som her efter Indtræder for en fuldkommen Laugssbroder, denne Velkom aff Oldermænden at Præsenteriss och den at gjøre Bescheden aff treij Dröcke wnder tilbörlich Straff". Til at indvie denne Velkom med, gav han desuden 1 Tönde Öl.

1669 blev Clemen Guldsmed Oldermænd, han udkaarede 2 Mænd til Hossiddere, En til at bære Skildtet, to til at bære Skrinet, en til at bære Velkømen og en til at bære Laden. Der blev opnævnet 8 Mænd til at kaare Oldermænd^{**)}. S. A. forbigik disse 8 Mænd Lauritz Felbereder, fordi han nylig havde mistet sin Kone og var i slet Tilstand, item Thomas Iversen,

^{*)} Dette Paabud blev fornyet 1668 med den Forandring, at Oldermænden ikke skal give Ost og Kringle, under Straf af 1 Sidlr. til de Fattige.

^{**)} 1718 den 18 udnævnedes Lauget fire Mænd til at kaare en ny Oldermænd, hvilket de gjorde.

fordi han havde skjeldet Lauritz Felbereder og ikke clareret derfor, og kaarede Clemen Guldsmed, som næst efter disse stod for Tour; dog skulde de ikke dermed være fri, men vælges naar deres Stilling var derefter.

1672 den 25 Februar fordrede Oldermænden i Smedelaug Anders Felbereder og hans Hossiddere af Anders Sörensen, Kleinsmed, hans Straffpenge "en Gang, trei eller fire". Efter mange unyttige Ord tog han 1 Sldlr. op og kastede den paa Bordet for Oldermænd og Hossiddere, aaben Lade og menige Laug, sigende: "der har I den, och alle mine Vlycker med". S. A. den 6 Mai havde Lauget efter Byfogdens Dom forsøgt at forlige Sören Remmer og Peder Sadelmager for den sidste Æreskjelden. Da han blev spurgt "om hand vil schierre" Sören Remmer her for Lauget og siden for Ting og Dom og erstatte ham hans Omkostning, svarede han: Nei, men han vilde give sig under Laugets Straf efter Skraaen. "Da henfinde vi dette for voriss Offuerdommere och Gunstige Öffrighed Welviisse Borgememestere och Raad, och de der at gaais om med hinanden saa meget Lou och Ret er. Dette at vere scheid och passerit i voriss Bisiderss Neruerelsse Bekjender jeg vnderschreffne

Niels Mickelssen Egen Haandt".

1676 den 7 Februar "vare samptlige Laugsbröderne for Dören at kjende och dömmen paa de gamle Restandtzer och Straffer, som Laugsbröderne ere falden fore da senterit de samptlige saaledes derpaa, at hvis Straff de ere falden fore til denne Dag, schall gandsche vere casserit och efftergiffuen, med voriss Gunstige Bisedderss, uelviisse Carll Christensens beuilling och Samtycke, Drengpenge undtagen, men

hvis Strafpenge som kand falde efter denne Dag" o. s. v. (Undertegnet af 25 Mestere.)

1718 den 18 December vedtoges i Smedelaug, at den, som forsømmer Lig, skal böde 2 R (man kunde ellers den Gang sende en Svend eller anden anstændig klædt Mand for sig). Den, som ikke møder i Laugshus, böde 2 R og ligesaa meget den, som naar en Laugsbroder eller hans Hustru skal begraves, ikke gaaer i Kirke, og forbliver der til Prædikenen har Ende, og følger hjem til den Afdödes Hus.

1731 den 13 Juni kom Befaling fra Borgemester og Raad, at Smedelaug et skulde bortbære Byens Tjener Rasmus Thommesens Lig, hvilket det ogsaa gjorde den 15 Juni ved samtlige Laugsbrödre i sorte Klæder og Kapper. Derfor sendte Magistraten til Lauget 4 Rdr., som Brödrene delte mellem sig, paa hver Part 20 β , altsaa 19 Brödre og 1 Fraværende gjør 20. S. D. om Aftønen kom Laurs Mogensen, Kleinsmed, og Johan Rædder, Grovsmed, i nogen ubetydelig Trætte; da kom den Sidstes Kone, Ellen Lofft, "i en Hastighed" ind i Laugshuset og slog Laurs Mogensen under Öret i en Del af Laugsbrödrenes Paasyn. Denne Sag blev saaledes forligt, at Ellen gav 2 R i de Fattiges Bösse*).

1738 blev Smedenes Ligfærds Laug, som da var nær ved at gaae overstyr, atter fornyet og ved en af Magistraten authoriseret Skraa befæstet. I denne Skraaes 16de Artikel bestemmes, at om en Laugsbroder kendes i Mulct for nogen Forseelse, og ikke retter for sig den næste Samling af Lauget, da skal Oldermændene have Frihed "ved Laugsbuddet og tvende andre

*) Dette er det eneste Parlamente, der omtales næsten i 50 Aar eller længere. Laugsbogen indeholder for den Tid kun Indmeldelser og Regnskaber etc.

anordnede Laugsbrødre, uden nogen undseelse eller Rettens middel, at lade udpante hoss hannem for ded, som hand staaer tilbage med ubetalt". Vil han da ikke löse Pantet efter Oldermændens Tilbydelse, da er denne berettiget til inden 12 Ugers Udgang at lade Pantet vurdere ved 2 Mænd og derefter bortsælge ved Auction. S. A. den 30 Juni. Rasmus Krag, Kandestöber, der ved en Ligfærd "var druchen og beschienchet og falt under Baaren om paa Jorden, da Ligget blef baaren paa gaden", blev ved 4 Mænd "i Henseende til dend Schiempt Lauget blef paakast" dömt i en Mulct af 2 $\text{R} \frac{1}{2}$ 12 β og en Svend, der ved samme Leilighed var beskjenket, 1 $\text{R} \frac{1}{2}$ 4 β .

1739 den 1 Juli i Smedelaugs Samling blev Rasmus Sörensen, Kandestöber, dömt i en Mulct af 2 β , fordi han havde forladt et Ligfølge ved Graven, og ikke var fulgt med tilbage, til Huset. Herover blev han höilig fortörnet, bandte og stöiede, vilde ikke betale, betalte omsider, men blev ved at bande, skjænde og stöie og at gaae fra et Værelse i et andet og vilde paa ingen Maade lade sig berolige. (To andre Mænd kom samme Tid i et privat Klammeri.) Istedetfor nu, efter gammel Skik, at udnævne en Jury, henviste man Sagen til Bisidderen, Borgemester Sören Mikkelsen Gylling, ved en Memorial af 2 Juli, af den Grund, "at det er alles vores Sag og voris paastand imod hannem, saa er det iche mueligt, at vj self eller nogen af oss, enten kand eller maa dömmе paa ham (R. S.) eller hans brugte Insolentier".... De henstille til Borgemester, om han ikke bör at böde 2 Rdr. og til de Fattige $\frac{1}{2}$ Lod Sölv, og om de to Mænds mod hinanden brugte Udtryk jo burde at mortificeres, for at de kunde være blandt de andre Laugsbrødre. En

yderligere Forestilling om denne Sag af 4 Juli ligeledes til Bisidderen, Borgemester Gylling. En dito af 23 Juli, angaaende to andre Mænd, der unddroge sig for at svare som andre Laugsbrødre. Denne blev af Borgemester Gylling sendt til disse to Mænds Erklæring. Saa følger "allerydmygst" Erklæring fra disse to Mænd af resp. 13 og 16 August. Derefter følger Laugets Svar paa disse Erklæringer af 19 August og endelig Borgemester Gyllings Resolution af 24 September, omtrent saalydende: 1) Rasmus Sørensen burde vel at mulkteres betydeligt, men paa Grund af hans svage Kræfter skal han slippe med 1 Quintin Sölv eller 12 β ; men kommer han igjen med Allarm og Tumult, da at mulkteres efter Skraaen paa 1 à 2 Rdr. Hans Udtryk mortificeres. 2) De to Mænd, som havde klamredes, betale for denne Gang 1 Quintin Sölv og deres Udtryk mortificeres. 3) De to Mænd, som ikke ville yde til Lauget (en samtidig Klage) tildømmes at betale det Skyldige, under Straf af 1 Rdr. til de Fattige, "og saa fremt de mutvillig overtræder bliver dennem straxen dend forfaldne Mult udpantet ved Byfogdens Assistance, og dog alligevel forelægges dennem atter, til dend neste Sambling igjen skeer, at indfinde dennem under Mult af to Rixdaler, som ssaaledis continuerer saalænge indtil de lader deris opsætzighed bortfalde, undtagen di kan have lovlig Aarsag at beskyldte Lauget for noget usømmeligt og beviser deres Beskyldning til den ordinaire Lands Lov og Ret" Derpaa Laugsmestrenes Underskrivter. Item Paategning af to Stevningsvidner, at de havde forkyndt Dommen, for den ene den 19 October og for den anden i November Maaned. Den ene af disse Mænd, Johan Lollich, Guldsmed, udeblev fra Lauget og he-

talte ikke, drev Spas med Lauget i Marts 1740 o.s.v., og den 18 Juli 1741 resolverede Borgemeter Gylling, at Oldermænden skulde bestemme ham og en Del andre Restantere den næste Torsdag Kl. 12 Middag, og om han da ikke betalte, skulde han stevne ham og tage Dom over ham. Ikke desmindre procederede man endnu det følgende Aar med ham. Saaledes var Laugets Retspleie og Disciplin forandret.

Nr. 214.

. . . Udtog af Felberedernes Laugsprotocol.

Den ældste Amts-Protocol er skjænket 1663 af Jacob Anderssen, Felbereder, en Tydsker *).

1662 vare følgende "Gesseller" forsamlede: Christoffer von Spangenberg, Karsten von Thöndern, Lucas von Flensburg, Lorentz Kli von Sönderburg, Lorentz von Holbeck. Thomas Nissen, fød i Haderslef, blev taget i Lære i 5 Aar.

1663 den 2 Februar var Haandværket samlet, fordi Peder Olufsen den 5 Januar var bortgaaet "fra oss offuer Handtwerkes gewonhed" hvorfor hans Værksted blev ham "forlagt", og det blev ham forbuden at komme til nogen ærlig Mesters Mölle, för han havde ladet sig afstraffe for Mestere og Svende i Aarhus. Til samme Tid blev det Jacob Christensen betydet, at han ikke maatte lade Peder Olufsen komme til hans Mölle under Straf af 4 Rdr. Da Jacob Christensen havde overtraadt dette, saa bleve to Mestere sendte

*) Uagtet Felberederne søgte Laug med Smedene, havde de dog ogsaa deres egne Laugssamlinger. Forbindelsen med Smedene var uidentivl oprindelig blot bleven til for Ligfærds Skyld, og det var kun ved Misforstaelse og Uforstand, at man i Tidens Löb saa aldeles forglemte den oprindelige Betydning af denne Forening, at man satte en Felbereder til Oldermænd i Smedelauget og til at kjende paa Smedearbeide m. m.

til ham paa Haandværkets Vegne "at forlege hans Wercksted, och Jngen Swen at holde offuer 14 Dage, och Jche heller hans Lære Dreng hans Thid at stha wed Macht" indtil han retter for sig. Men han svarede Carsten von Flensborg og Jacob Jensen von Hadersleff, der vare skikkede til ham paa Laugets Vegne: "at hand achtet oss Jntet, och at hand wilde schide J oss". Den 10 Februar 1664 clarerede Jacob Christensen herfor.

1663 den 3 Januar var det ærlige "Büdeler" Handtwerck forsamlet paa en "Karckenbott" i Anledning af, at Thomas Jffuerssen havde havt en "Wittgerber" Svend paa sit Værksted, og derimod ladet "wor erlig Swend Christian von Witzenhausen" vandre. Dagen derpaa beskikkede Amtet ham ved to Svende, hvem han svarede "at hand gaff oss Diefflen thilhobe och Jcke hand vilde komme i den ældste Mesters Hus i hans Dage och svarede at wi icke skulde pracke hannem nogen Pending aff" etc. . . . "Er klar gjort".

1665 den 13 August lovede Jacob Christensen, "Weissgerbergesell" at begive sig til Felbereder Haandværket, og Amtet lovede "at vere Jacob Christensen efter woriss Hantuerck lidelig saa hand Jcke schall klage offuer oss".

1668 den 19 Januar var Lauget forsamlet, og da udlovede Jacob Christensen "at gjöre oss et Nöjachtig gestebud disligeste en god Thönd öll forswarlig, och . . . for handtuerkes gemess Penge 15 Rdr. och at gjöre oss dette gilde thil Midfaste Söndag förstkommandiss, och pengen at leuere nu thil S. Wolborig Dag förstkomendis". giffuen til di Fatige penge 1 $\frac{1}{2}$.

"Anno 1671 haffuer Jeg Lauritz Pederssen Klj haffde en Lærjung wed Naffn Hanss Poulssen barn-

föd vdj Husom, som haffuer Lært sit Felbereder Handtverck thil Parchim vdj Mechelborig, som nu forleden Helligtrekongerdag war paa Möllen med mit Arbeid och Leder, woroffuer hand haffuer schameligen och forsömeligen forbrendt och forderffuet mit godz, som jeg haffuer haftt erllig Mester och Sven der offuer til Siun, och haffuer offuerveiet same schade for 20 Rixd., huorfor Jeg Lauritz Pederssen Klj holder hannem Jcke bedre end en schelm och en Tyff, indtil hand komer till Aarhuus och betaller mig 5 Deger schind som war forbrendt, och det foruden med nogle aff min Kleder som hand tog med sig vlouligen, huilcket wi Mester och Swen alle samtligen bekender med woriss egen hender wnderschreffuen, och herhoss forbydess alle samptlige Mester och Swen, det were wo det were kand, at Jngen vndersteher sig at gjöre, eller lade hanom gjöre til Swen, wnder höieste Straff förend hand erklerer sig at gjöre klart for samme schade, som hand haffuer gjort". — Sign. af 5 Mestere og 1 Svend.

Anno 1672 den 17 Juli "Var voris Lifflice Bydeler Handverck" forsamlet og da blev besluttet at udvælge Thomas Jffuerssen til "ældst Mester fordi Jacop Christenssen icke haffde afftacket fra Suene och til Mester for Voris Erlige Bydler handuerk. Och same gang er hand strax gangen fra oss offuer. de 4 β och entet ville enten gjöre Ret eller suare til Ret der fore kiender vi hannem fuldkomen i straff." Efter et Indlæg af 1672 fra samtlige Mestere var Jacob Christensen staaet op og havde budet Farvel, da han blev anmodet om i Samlingen at forevise sit Bevis for, at han havde aftakket fra Svende til Mesterne. Derefter havde han indstevnet Amtsmesterne til Bythinget, hvor

der var dömt, at han skulde "aname dieris Handuerckis bog, om hand sig döchtig at uere kunde kjende der till". Derefter havde Jacob Christensen fortsat Processen. Han findes ikke efter den Tid at have været med i Laugets Samlinger.

"Anno 1684 den 16 August da hafuer voris Erlig Boytler haandtuerch weret forsamlet i woris Elste Mesters Huuss at forenes. Da hafuer vi Samptlig samtöcht denne Contract: 1) Schal alle Erlig Mester och Suene ved dieris Sammenkömst were höflig och Erbare och Stille, foruden Eeder och Banden, huem som Suerg Nogen Eed uden dend blifver fordret af hannem skal gifue förstegang 2 β i Armbössen, och huem som suerg af Mutuillighed eller Trodtzighed da at straffess effter Mester och Suenis Töche. 2) Schal en huer Mester were forpflicht til at holde af di Suene som er paa voris Boytler handtuerch i sit Arbeide, och om det kom af fornödenhed at en Mester trengde til En Suend och icke kunde faa Nögen af voris wanderschabe maa hand wel tage En af et Andet wanderschab, Jndtil hand blifuer Nogen tilbuden eller tilskoned af voris egen Suene, da schal hand gifue dend Suend Arbeit som er paa voris Eget wanderschab. Behöfuer hand to maa hand demb begj beholde, mens dog at gifue dend Fremede, som icke Er af woris Suene först Forlov, och huem som forsser sig her imoed da at straffis effter Mester och Suenis samtöche. 3) Dersom Nogen Mester besuerger sig ofuer at hand hafuer Nogen suend som icke Er döchtig for sit Arbeide, Eller at hand gjør hannem Nogen Molest eller schade i Nogen Maader, da at angiffue det for woris Handtuerch, at Mester och suene kand kjende der paa huad Ret Eller u Ret Er, da at Strafess

derfor som Ret Er. 4) Dersom nogen Mester effter denne Dag forsser sig J Moed woris handtuerch. da at være afschafet fra woris handtuerchss Retighed och Ey Mere at hafue med oss at bestille enten med voris suene at hafue J Arbeide Ey heller sin Drengē at antage Eller Lössgiffue før voris Boytler Handtuerch". — Sign. af 5 Mestere og 3 Svende. (Paa stemplet Papir.)

1737 den 1 April indgave to Mestere en Klage til Magistraten over deres Medbroder Christen Rasmussen Hasle og Hustrue, fordi de om Löverdagen havde staaet med beredte Skind til fal paa Torvet. Dette var nu skeet 4 Gange "hannem sielv til allerstörste Ruin os (og) aldellis til ingen Nytte". De havde anmodet ham om at lade det være, men forgjæves, nu bede de Magistraten om at forbyde ham det. D. d. 24 May S. A. resolverede Magistraten (Christen Basballe, Peder Laasbye, S. M. Gylling, Sören Jensen, And. Stæhr), at naar Klagerne med noget gyldigt kunde bevise, at C. R. Hasle havde handlet imod Laugs-Artiklerne og Haandværkets "tilladelige" Vedtægter, "skal nermere herfra vorde svaret". D. d. 26 November S. A. tegnede C. R. Hasle paa Klagen, at der behövedes ikke at föres Beviser "herpaa", da han vedgik, at hverken han eller nogen "kand" staae paa Torvet med beredte Skind, uden paa de ordinaire Markedsdage.

D. d. Colding 6 October 1749 har Felbereder-Lauget i Kolding (9 Mestere og 4 Svende) tilskrevet Amtet, som Svar paa en Forespörgsel fra Mester Jacob Brun i Skanderborg ("et Brev med 4 Lbss"), at han kan lösgive sin Sön Ulrich Christian, da man er underrettet om "at han er ægte föd", Jacob Brun

er en Mesters Søn og har pleiet Laugs-Rettighed i Aarhus etc.

1755 var Amtet her i Byen dømt i Straf af Mestere og Svende i Haderslev og en Mester i Apenrade, men havde intet Strafbrev modtaget. Tvende Mestere: Hans Jensen og Ludovig Weiss forlangte nu skriftlig under Amtets Segl, ved Gesel Moritz von Niburg, at blive underrettet om, hvilke Puncter Amtet var dømt for. Dersom Sagen angik Mester Herman Kösters Klage (over Tilsidesættelse eller saa), da kunde Bringeren M. von Niburg vidne, at baade han og hans Svend havde været tilsagte paa 4 Lbss.

Skrivelse fra Amtet i Kolding af 19 Juli 1810, som Svar paa en Skrivelse fra Herman Köster, at man ikke havde noget imod, at de brugelige Ceremonier, saasom Kroning o. desl. bleve afskaffede, og at Drenge blot blev udskreven, naar han havde udstaaet sin Lære. "Til den Ende har Amtet i Kolding afskaffet den brugelige Umschauen, thi enhver Fremmed Landstæder Svend som her kommer til Reisen, maae selvsten see sig om Arbeide og faaer han ingen Arbeide, so udbetale Mestere og Svendene ham 24 β dansk til Natlager, og seer vi gierne at andre Amter vilde forholde sig paa samme Maade. Hermed vi forblive Tienstvillig Hans Jversen. F. D. Rubert. Niels v. Colding".

1822 den 24 Juni søgte Amtet om Confirmation paa de Felbereder-Lauget forundte Laugsartikler af 6 Marts 1686, men forgjæves.

Saavidt Laugsprotocollen. Jeg skal hertil føie et Par Notitser, der ere mig meddelte af en Felbereder-svend, jeg for nogle Aar siden behandlede paa Fatigvæsnets Sygestue i Aalborg, og for hvilke jeg alt-

saa ikke kan indestaa. Jeg henstiller dem til nærmere Undersøgelse, om Nogen skulde agte en saadan Umagen værd. Der ere 7 Vandringskaber blandt Felberederne: Landstädter, Seestädter, Rheinisch, Schwäbisch, Rössler, Erfurter und Franzosen. Man havde tidligere følgende Skikke i Felbereder Lauget, hvilke dog nu for det meste ere afskaffede. Naar en Dreng skulde gjøres til Svend, kom han paa Herberget (om ikke Handlingen foregik i Mesterens Hus), hvor Oldgesellen og to andre Svende modtog ham. Oldgesellen kaldtes "Vater", den næste Svend "Pater", den 3die "Pfaff und Küster". Den vordende Svend valgte sig en Pige til "Kränzjungfer", der maatte være "noget saa nær" en Mö, og som siden kom med til Gildet. Hun malede ham først et sort Knebelsbart, hvorpaa Oldgesellen satte en Krone paa hans Hoved, hvilken almindelig var af Buxbom, men naar Svenden havde noget mod Drengen, da af de tornede Blade af Ilex aquifolium. Derpaa kyssede Pigen ham og tog Kronen bort, og satte en Krands, "Jungferkranz" istedet. Derefter holdt Oldgesellen følgende Tale: "Also mit Gunst! will ich dir einen Degen an deine Seit' verehren den selbigen sollst Du tragen unser Handwerck zu ehren; ehe ich dir aber diesen verehre so leidest Du dieses von mir, hernach aber von keinem andern mehr". Derpaa gav han ham 3 Örefigen, saa kyssede Pigen ham, vadskede Knebelsbarten af ham og tog Jomfrukransen af hans Hoved, hvorpaa "Vater" hængte ham Kaarden ved Siden. Dernæst blev der drukket Broderskab med "Vater", "Pater", "Pfaff und Küster", men ikke med de andre tilstedeværende Svende. Ved denne Leilighed holdt Oldgesellen atter en Tale, saalydende: "Also mit Gunst! hier bringe ich dir zu unsere hoch-

lößliche Brüderschaft; den Meister sollst Du Er'zen und den Gesellen Du'zen, und hat er ein Bart bis auf die Schuh, so heisst es: Bruder Du und Du". I Felberedernes Haandværk skal det være Tilfældet, at den gifte Svend altid maa vige Pladsen for den ugifte. Naar der f. Ex. kommer en ganske ung Svend til at arbeide sammen med en gift Svend, kan han forlange dennes Plads og Værktöi, og den gifte maa see, hvor han kan faae sig en anden Arbejdsplads udsögt, ligesom han maa bruge det Redskab, den ugifte Svend har casset. Vil Mesteren afskedige en af sine Svende, uden at have noget at klage over dem, da maa han lade den gifte Svend vandre, för den ugifte *).

Nr. 215.

. . . Udtog af Bagernes Laugsprotocol **).

1634 den 12 Marts var der 11 Mestere og den 12te blev da optaget. S. D. blev vedtaget, at ingen maatte sætte Bröd fal ved Mindet eller andre Steder "wden wed Borgeporten" eller i Borgeporten og i deres Huse, undtagen paa almindelige Markedsdage. Et Privilegium af 1 April 1634 findes i Afskrift i den nye Protocol begyndt 1750, og er et Forbud mod at Borgere af anden Haandtering falde Bagerne i deres Næring. Skeer det, da skulle Overtrædere 1ste og 2den Gang aftinge "og tredie Gang ei være deris Borgerskab nærmere, end voris Lehnsmand der samme steds samt Borgemester og Raad ville". Dog skal det ikke være nogen forment at begive sig i Bager-Haand-

*) Det var altsaa ogsaa her "Pebersvendene".

Udg.

***) Den ældste Laugsprotocol er fra 1634.

værk, naar han overgiver sin anden Næring*). Dat. Skanderborg 1 April 1634.

1645 den 7 Mai blev vedtaget, at naar nogen Laugsbroder eller Søster bliver tilsagt at møde i Laugshus og udebliver, da strax at give deres Böder, som ere vedtagne "eller oc haffue fulmagt med Statztiener dennem det frapante".

1650 vedtogte samtlige Mestere at falholde Bröd i deres Huse og ved Borgeporten alene, og aldeles at afskaffe Ombæren af Bröd i Kurve fra Gade til Gade.

1664 blev denne Vedtægt fornyet.

1665 bevilgede Lauget 2 Mænd af Byen at maatte bage Rugbröd og Smaabröd (Sigtebröd) at falholde i deres Huse og et vist Sted paa Gaden mod 2 Rdr. "i straff" til Lauget. Denne Bevilling findes gjentaget i de fölgende Aar, for et Aar af Gangen, og 1667 blev det 5 andre Personer tilladt at bage Grovbröd alene til Salg i deres Huse og "at staae i Gaden", mod Betaling til Lauget af 2 à 4 $\frac{1}{2}$ aarlig.

1668 opregnes 7 Mestere. S. A. blev det vedtaget at enhver kunde gjöre sit Bedste med at afsætte sit Bröd og bage hvor mange Slags han vilde. Man behövede ikke at sidde stille paa et Sted paa Gaden, men kunde lade Brödet ombære, dog maatte hver Mester kun holde een Pige dertil, og ingen maatte give mere end 3 Hvedebröd for 1 Skilling. De af Bagerne Folk, som gaae om med Bröd eller sidde i Borgeporten, maatte ikke forulempe hinanden med Skjeldsord under Straf af 8 β til Lauget.

"1673 den 15 Februar Er kommen en schude fra Nacschou med Huede Och haffuer lagt her paa Redett schiperen heder Christen Christensen haffuer

*) Omtrent af samme Indhold er det saakaldte Privilegium af 1702.

vdj schuden hen ved 64 tdr Huede. Er kommen ett forferdelig Veir med Nordost Storm haffuer drefuett fra begj sin Anker och staatt paa Landett ved schuoll-trapen ved Mester Niels Krogs Buoluerk, der haffuer vj Laassett hannem Mesteparten. Er saa kommen vdj flot Vand igjen thill Aften er hand drefuett iland igjen ved Anders Lydicksens Buoluerck haffuer opboritt sitt Huede paa Maren Clemensdatter Lofft, som var vott och forderffuitt som vi motte daa thage nogett aff dett vaade Huede och schille hannem aff med”.

1685 vedtoges Bagerne, at ingen maatte have uden eet Stade oc Een til at gaae omkring med Bröd, Ingen af Folkene maatte sidde eller være hinanden til Fortræd med Raaben etc.

1708 vedtoges, at ingen Bager maatte have mere end eet Bodstade og 2 Kurvekoner til at bære Bröd om.

1719 vedtoges, at ingen Bager maatte have flere Steder at udsælge Bröd ”end allenniste een Taske” og kun en til at bære Bröd omkring, hvilke Ombærere dog aldeles ikke maatte vise sig om Söndagen paa Gaden. Da i 1720 nogle fattige Bagere anklagede nogle Mestere for Overtrædelse, beklagede sig over denne Vedtægt og ”underdanigst” begjærede Tilladelse at lade ombære Bröd til Salg, saa besluttede samtlige Laugsmestere at holde Vedtægten af 1719 ubrödelig. (Denne Forhandling synes at have foregaaet paa Raadhuset.)

1724 blev vedtaget ligesom 1719.

1733 blev Vedtægten fra 1719 paa ny indskjærpert ”At ingen Bager maa haue mere end en Kroe eller Höchere som her kaldis Tasker” etc. etc.

1753 vedtoges, at ingen i Ols Marked maatte have

uden een Bod med en Selle og ikke lade ombære uden 2 Kurve*).

Fra 1766 til 1786 varierede Antallet af Mestere fra 9 til 10, Antallet af Svende fra 2 til 7, oftest 3 eller 4, og af Drengene fra 1 til 5, oftest 2 eller 3.

Efter et Andragende fra Bagerne af 1786 grunder deres Laugs-Ret sig paa Kongl. Privilegium af 1 April 1634 og 28 Januar 1702. Ellers gjelde ogsaa Christian den 5tes Bagerlaugs Artikler af 23 Juni 1683.

1826 søgte Bagerne om, at Lauget maatte indskrænkes til de daværende 13 Mestere og ingen flere antages; men Ansøgningen blev afslaaet. S. A. den 9 Marts vedtog samtlige Mestere, at da man hidtil havde benyttet saamange Koner til at sælge Brød, at en enkelt havde haft 6—7 eller flere, maatte nu ingen Mester have mere end 2 til at gaae med Kurven. Og i Stedet for at man før havde givet dem 3 β af Marken, maatte nu ingen give mere end 2 β af Marken.

1838 var der 15 Mestere i Bagerlauget.

Nr. 216.

... Udtog af Rasmus Pedersen Thestrups Optegnelser.

Stam Bog paa huis fornemlig, som er schedt fra min Födztels Dag och thill denne neruerendis Dag, saa witt mig, eller minne Forældre eller Blodsforuanthe ehr anrörendis, disligeste Naar, och paa huilchen Thidt minne Börn ere födt och kommen thill Scholle, och anden forfremmelse, huor effter dj

*) Endnu i 1826 blev en Bager mulcteret, fordi han imod den gjeldende Overenskomst (der senere skal være hævet) istedetfor 2 havde holdt 3 Koner, til at bære Brød om til Salg.

dennom vdi sin Thidt kandt haffue att rette och wiide huor fra, och aff huadt Sleett dj erre kommen. Gudt giffue till Lyche och Welsignelse. Amen. Rasmus Pedersön Thestrup. m. m. p. Den 37 Psalm. Haabe paa Herren och gjør gott, bliff i Landet och nær dig redelig etc. Den 145 Psalm. Herren er neer hos alle dennom, som kalde paa hannom etc. Wdi Jesu Naffn. Huad min Heerkomst er anlangende paa min Faderfaders Side, da er jeg aff dj Can och Balle Folchs Affkom, Och min Faders Oldefader Rasmus Michelsön boede och döde vdi Can, och aatte den for sin eggen arffue och Eye, mens formedelst it Drab, som hand och hans Sønner gjorde paa tho aff dj Balle Mend, som war dieris eggen Söschinde Börn; (och war vdi en stoer Thrette medt dennom om Jt stöche Jord och Eyedomb imellom Canne och Balle March, som nu er ligendis til Can) och bleff for^{ne} thuende Brödre drebt en Dagh, der 24 Siunsmend stoede Neéruerendis hoes paa huer Siide, som war kalditt paa for^{ne} Eyedomb, huor offuer Canne er daa kommen vdi Kongens weere, som for^{ne} Rasmus Michelsön, (huilcken jeg er neffnt effter) maatte forære Konning Fredrich den 2, förindt handt och hans Sønner kunde beholde dierris Fred. For^{ne} Rasmus Michelsön i Can, aufflet min Oldefader, som var Niels Rasmussön vdi Krekjer, hand aufflett min sallige Fader, Peder Nielsön, som boede och döde vdi Thestrup, huis Sjell Gud haffuer. Min Oldemoder, paa min federne Side, war Buold Nielsdatter föd vdi Rude, aff det Saxsild Sleett, som haffde for^{ne} min Oldefader Niels Rasmussön vdi Krekjer. Saa er dett nu kortelige opregnett, at jeg haffuer min oprindelse, och Heerkomst, paa min fæderne Side aff dj Canne och Balle, saa och aff

dj Ruude och Saxsild folch, disligiste paa min möderne Side, aff dj Fogs och Borumb folch, saa och aff dj Letter och Långbygaards Folch, alle, Gudschelouff ehrlige och egtige forældre. Item min Oldefader paa min möderne Side, Peder Nielsen Fog, som först boede i Wolby, och siden vdj Farre, var födt i Borumb, döde den 7 April A° 1614 hans Alders 83 Aar. Hans Fader hede Niels Føg. Och hans Höstru Maren Nielsdaatter (som var min Oldemoeder) var föedt vdj Söndergaardt, som Långbygaardt nu staar, hun döde den 30 Juni A° 1612, hendes Alder 73 Aar. Hindis Fader heede Niels Lett och hindis Moder Johan Söndergaard. For^{ne} min Oldefader och Oldemoder aufflet thilsammen Nj Börn. War Jt naffulöes föd, dj andre kom alle vdj Ecteschab. Dj leffde tilsammen 52 Aar. Dieris Börn: 1) Som war först Maren Pedersdr, som haffde min Faders Earbroder, Sal. Clemend Rasmusön vdj Thestrup. Hun med for^{ne} hendis Hosbunde och Börn, döde vdj en stoer Pestelentzs, som graserede vdj Thestrup Anno 1585. 2. Anden war min S. Moder Ingeborig Pedersdaatter, som haffde min S. Fader Peder Nielsön, och stoed dieris Brullup vdj Thestrup, Anno 1587 om Midttsommeren. Dj leffde tilsammen paa dett 16de Aar, och aufflede thilsammen 6 Börn, som var 4 Söinner och 2 Döttre, huilche alle medt dennom hen döde vdj en forgiftige Pestilents 1603: mig Allenne vndtagen, som da var vdenlands, och leffuer saa lenge Gud vill. Anno 1603: min S. Fader döde den 9 Majj, min S. Moder döde den 16 Aprill. Disligeste minne S. söschind: S. Niels Pedersön Fog döde den 13 Mai; S. Niels Pedersen Krekjer den 29 Mai; S. Clemmend Pedersön döde den 16 April; S. Maren Pedersdaatter den 12 April; S.

Anne Pedersdr den 29 April. Hvilche alle leger begraffuen paa Morslett Kierchegaard, rett lige vden for wabens dörren, hoes min S. Modersöster, som jeg haffuer ladit legge Ligthreer paa alle dieris graffue. Och döde der thilhaabe, aff den enne gaard, aff samme forgiftig Pestelens hen wed 17 Menischer. 3. Thredie war Her Niels Pedersön Fog vdj Storning, proust i Framlöff herrett. Hand haffde til Egte Berette Her Lauritz's, hans Formands Daatter. Dj aufflede tilsammen 9 Börn, blant hvilche war: 1. M. Lauritz Nielsön Fog vdj Feldballe, proust i Sönderherrett, som finge hans Formands, Her Gregers Hansöns Höstru wed Naffn Jnger, Her Rasmussis Datter i Fou-sing; Och 2. Her Niels Nielssön Fog vdj Ödum, proust i Galten Herrett (döde den 7 Januarij 1654), som finge Mortten Jensön, Raadmand i Aars hans Daater Sedtzell thill sin Höstru. Fog^{ne} Her Niels Fog vdj Storning, hand döde Anno 1628 den 13 Julij. 4. Fierde war Her Niels pedersön Fog vdj Grönbech, hand finge til höstru (Anno 1611 den 6 October) Karen Pedersdaatter, Hans Formands, Her Lauritzis Höstru. Dj aufflede thilsammen 5 Börn. Hand döde Anno 1628 den 25 Julij. 5. Femfte war Mitchell Pedersön Fog i Thestrup, Sandmand i Ningherett, (hand er den thridie Söschind vdj den gaard). Hand finge til Höstru Anno 1605 Sidtzell Jens Jbssöns Dater i Raffnholt, som tilforn haffde Niels Christenssön i Haslager. Dj aufflede thilsammen 7 Börn. Han döde Anno 1632 den 11 Maij. 6. Siette war Anne Pedersdaatter, som finge Knud Mogensön vdj Floustrup, Sandmand vdj Ningherett, (döde 8 Julij 1636). Dj aufflede 9 Börn sammen. Hun döde den 13 Martij Anno 1653. Hindis Alder 74 Aar. 7. Siuff-

uende war Lauritzs Pedersön Fog i Farre, Sandmand i Giernherett. Hand haffde thill Hustru, Anne Lauritzsdaatter, Lauritzs Jepsöns Daatter vdj Resendaell, Och aufflede medt hinde 8 Börn. Dieris Brulup stoed i Resendall den 25 Septembr. Anno 1614. 8. Ottende war Buold Pedersdatter. Hun finge thill Egtte Her Niels Michelssön vdj Giern, och siden finge hun Her Rasmus Christensön ibm., Proust i Giernherrett, Anno 1621, den 3 pentzedag. Dj aufflede thillsammen 1 Sön och 1 Daatter. Saa er dette nu en kort och enfoldig Berettning om min neste Slectt och Foruantte, baade paa fæderne och paa möderne Side. Nu vdi Jesu Naffn treder jeg thill min egenn födtzels Linnie, som her epter følger. Den 28 Junij Anno 1588 er jeg Rasmus Pedersön födt vdj Thestrup, vdj Nedergaardt, vnder Krabbens Teggen och indplanttet vdj den Christelige Kierchis Sambfund om Söndagen der nest effter S. Hans den Döberis Dag indfalt, och döbt vdj Morslett Kierche aff hederlige och höyelderde Mand Mester Michel Nielsön ibm. Gud for sit hellige Naffns Schyldt, lad mig woxse och forfremmis till dit hellige Naffns Ærre, for Jesu Död och Pinnes Schyld. Anno 1599 paa St. Gregori Dag haffuer Mine kjerre Forældre satt mig thill Dansche Schoelle, hoes Matzs Jörgensön Ringdegen her vdj Aarhus, och lærde at Leesse, schreffue och Regne hoes hannom vdj 2 Aar. Var i mit elffte Aar. Anno 1601 der jeg war vdj mit threttende Aar, komb jeg vdj schoelle hoes Lauretzs Christensön Duerigh, her sammesteds, och leerde at schreffue och Regne hoes hannom paa Jt Aars thidt. Anno 1602 war den Store pestelens her vdj Aars. Samme Aar 8 Dagge for S. Mortensdag forskicket Minne K. forældre mig thill Lybeck,

huor jeg ochsaa lærde att schreffue, och Regne, Paa Jt halff Aarstidt, och vdj Medler thidt, jeg war vdj Lybech thill schoelle, döde Minne S. forældre i Thestrup aff Pestelentzs om paaschen. Anno 1603: der jeg waar vdj mit 15 Aar, Komb saa her hjem igjen fra Lybech 8 Dagge for pentzedag vdj samme Aar, och waar saa vdj Thestrup nogit Neer vdj thoe Aar. Anno 1605. Om Paaschen flötte ieg her vd till Aarhus, der jeg war vdj mit 17 Aar, och samme Aar den xj Jullj soer ieg min Borger Edt her paa Raadhussit och gaff ieg Söffren Christenssön som da war Kemmener mit Borgeschab: 6 figs dlr. Anno 1606 Gaff ieg 1 Td. öll och 1 schaelle i Laugitt. Anno 1607 Laae ieg Siug aff den Kolde i xj Vgher och Samme Aar war ieg en aff Tinghörerne 1 fjerding Aar, som da war först begyntt. Anno 1608 Thog ieg Biugen op paa Raadhussitt paa Byens Wegne*) eptter Borgemesters Anordning och befalling,: Anno 1609. Gaff ieg Minne Kremerpenge vdt till Peder Christophersen som daa waar Oldermant i Laugit, Nemlig x $\frac{1}{2}$ d. till Laugitt, och 4 β till dj Arme: Anno 1610 Paa S. Gregoriedag, som var den samme Elffte Aarsdag ieg Komb vdj schoelle och vdj Mit Alders paa dett 22 Aar bleff jeg aff guds faderlige forsiun och tilladelse haandloffuit medt Ehrlige och gudfryctige quinde Maren Oluffsdater, S. Olluff Michelsön Bödicher, och Mette Christensdaatters, daatter, her sammesteds (som thilforne haafde hafft Niels Jensön Karlbye, Borger her sammesteds paa xj Vggers Thidt). Samme Aar den 3 Majj, der Kong Christian den 4 drog her igjemmell Byen att lade sin Sön Herttug

*) Formodentlig Afgiften af Voregaards Mark, jeg troer 36 Tdr. Byg aarlig. Udg.

Christian den 5 hylde vdi wiborig er mig paa-
 komen en farlige Vforuarendis Vlyche formedelst en
 Böes ieg affschöedt, och vforuarendis kom Jld vdi 2
 Fade Krudt, som gantze slemmelige forbrende mit
 heele Ansicht och begi minue Hender, doeg gud sche-
 loff Jeg inden en Kortethidt, Kom well thill Rette igien
 och bleff helbredit och aldiellis vden Lyede. Anno
 1610 Paa Hellige Threfoldighedssöndag stod mit Thro-
 loffuelse medt Maren Olluffsdaatter, och bleff der liust
 for os den förste, anden och thredie Söndag effter Tri-
 nitattes, och bleff wij vdi Herrens Naffn wielt tilsam-
 men vdi Dombkierchen Söndagen den 8 Julij S. A.
 aff Hederlige och Höylerde Mandt M. Niels Christen-
 ssön Spendtrup, Sogneprest och Cannich till for^{ne} Kier-
 che, vdi mit Alders 22 Aar, och minn Höstrues 18
 Aar saa wi war da ligge 40 Aar, Epttersom hun er
 föedt Anno 1592, 8 Dage eptter S. Olluffsdag, vnder
 Löffuens Theggen. Gud Almectigste for sitt hellige
 Naffns schyld forlenne os att leffue Eptter dinne hel-
 lige budt och wilge, Amen. War Jeg Kiöbsuendt
 Nesten 5½ Aar och Boede paa Brobierig 4½ Aar och
 vdi Emeruadt nesten Jt Aar, och Anno 1610 flött ieg
 Neder paa Meilgaade i Terpesgrdt och boede der vdi
 6½ Aar förind ieg Kiöbte sielff gaardt. Anno 1611
 och 1612 war ieg en aff wongherrerne her samesteds.
 Anno 1612 Torsdagen som indfalt den 9 Januarij bleff
 min Sön Peder Rasmusön Thestrup föedt, der Klochen
 war 3 Eptermedagh der Sollen war vdi steenbuchen,
 och Mannen vdi Löffuens tegen, och bleff döbt om
 söndagen der nest eptter aff M. Niels Wellatzen och
 nefntt epter min S. fader, och boren till Kierche aff
 min godmoder Hans faederre vaere disse Epterschrne:
 Clemend Smagbier, Jacob fosberigh, Jens pryds, Jb

Suendsön — Maren Pr. Prsöns Anne Hans Hamborghs, Maren Jens Mörchis. Anno 1616: Paa S. Gregorie Dagh komb hand först Vdj schoelle, der hand war 4 Aar och 9 Vgger gammel Och Anno 1629 den 9 Aprillis kom hand adt Mesterleys i hans 17 Aar. Anno 1634 den 19 Aprillis bleff hand medt sin broder Olluff deponerede vdj Kjöbenhaffn, och samme Aar den 4 Augustj finge dj beggj Kongens Kost i Klosterett. Anno 1635 finge hand dj Frisespenge som hand tilfornne Anno 1625 var indschreffuen for. Anno 1636 den 29 Aprillis finge hand saauell som hans broder Olluff, beggi dieris Attistatzs, paa en Dag, som vor lige 2 Aar och 10 Dage epter dj bleff deponeret. 1636 den 29 May som var paa 2 Pentzdag predichede hand til Höiemees vdj Regenskerchen och Olluff hans Broder till Affthensangh: den 8 Junj predichede 2 Gang i Regentzen och 2 Julj den 3 Gang och finge sin Demis. Anno 1637 bleff hand forordnit aff Dr. Jesper at verre welb. Christian Sparres Informator paa Sparresholm, huor hand var paa det fierde Aar indtil Gud hannom henkallede, och predichede paa sparisholm, Egede i Toxverd och Everdrup Kiercher offuer dj hundrede predichener som med hans egen Haand er att Beuisse. Hand var it megit gott och lydigt gemött: haffde sendt mig her hiemb förend hand döde 700 Dlr. Ann^o 1640 er hand angrebben med en hefftig febrüis huor aff hand döde den 9 Augustj, hans Alder 28½ Aar och liger begraffuen vdj Toxverd Kierche, der sammesteds. Anno 1613 Löffuerdagen, som indfaldt den 30 Octbr. der Klochen war 12 om Medagen, bleff min Sön Olluff Rasmussön Thestrup föedt, der Sollen war vdj Schorpionens, och Mannen vdj wegttens Thegen och bleff döbt, paa alle

Helgens Daug, som da indfalt den neste Manddag der effter och boren till Kjercken aff min goedmoder, och neffnt epter min Höstru fader. Hans faederre warre disse Efftersch^{ne}: Pouel Nielssön, Tomes Jespersön, Söffren Nielssön och Olluff worm Borgemesters Sön, som nys war hjemkommen; Mette Christensdater, Maren Olluffsdater, Maren Deinusdater. Anno 1617 om Paa-schen kom hand först vdj schoelle, der hand var 3½ Aar och Anno 1629 den 9 April kom hannd i Mesterleys der hand var vdi sit 16. Aar. Anno 1634 den 19 Aprilis bleff hand medt sin Broder Peder depone-redt vdj Kjöbenhaffn, oc samme Aar den 9 Aug. finge dj begi Kongens Kost i Closteret. Anno 1636 den 29 Aprilis finge hand saauel som hans Broder Peder dieris Atistatzs som var 2 Aar och 10 Dage epter dj deponerede och samme Aar fich hand dj Frisers penge, och bleff strax Hörer paa Soer Closter. Var der siden it halfft Aar, och Anno 1637 den 7 Julij bleff hand Hörer i Anden Lexe, och siden vdj 3 Lexe her vdj schoellen, bleff derfra kaldet at werre welb. Axell Brahes schoelmester, och siden at werre præst till Dalbye och Stuberup Anno 1640. Anno 1642 den 3 Febr. stod hans brulloppe med Kirstine Mathisdaatter paa domhusit i Wiborigh megit prægtig. Dertill var 130 aff Adell. Anno 1615 war jeg Byens Dieller paa it Aarstid. Samme Aar den 7 Julj loedt jeg reyse dett fierde gaadehus i Thestrup, som staa Nordwest, fraa Gaarden. Anno 1616 Löffuer-dagen som indfaldt den 27 Januarij der Klochen war 3 om Natten, Bleff min daatter, Ingeborig Rasmusdaatter föedt, der Sollen war vdj wandmanden, och Man-nen vdj Jomfruens tegen, och bleff döbt paa Kyndel-messedag aff M. Niels Wellatzen och neffnt epter min

S. Moder, och boren till Kierchen aff min Goedmoder. Hendis Faedere wore: Jens Stigssön, Niels Clemendsön; Setzell Pr. Jbsöns, Gierthrud Pr. Lönges och Anne Chr. Corsörs. Anno 1621 S. Gregoriedag kom hun först vdj Schoelle, der hun var 5 Aar och 7 Vgger gamell, och leerde saa at leessee, schriffue och regne paa 6 Aars Thidt. Anno 1627 kom hun til Sömquonne huor hun leerde at söye och kneple paa 2 Aars Thidt. Anno 1629 den 20 Augusti er hun dödt aff Sprinchell eller Meisling paa den 9 Dag epter hun bleff siug: hindes Alder $13\frac{1}{2}$ Aar och 3 Vgger. M. Paasche Jensön predichede offuer hinde aff den 27 Psalm. Leger begraffuen vdj mit Leiersteds vdj Domkierchen. Anno 1616 Haffuer jeg giffuedt thill Morslet Kierche, huor minne Forældre leger begraffuen 2 Ager legendis till min Gaardt vdj Hörrett, vedt Hesteshöye paa Hörett March, som aarligen schall schylde till Morslet Kierche 8 β d., som min Haand der paa viderre findis indt schreffuen vdj Morslét Kierchebog. Samme Aar loed jeg Fogsgaard paa Brobierig forbedre, och nesten allsammen ombygge paa Nye. Och samme Aar loed ieg böyge dj 4 Nye Boeder paa den söndre Side paa Kandstöbers æye bag Closterett slett op aff nye. Same Aar den 8 Decbr. kiöbte jeg den Gaard jeg iboer, som kaldes Jens Kioldsöns æye (aff Wilhem Worm) och komb der först vdj at boe om Paaschen 1617. Anno 1617. Den 1 Julij da gaff Jeg en 1 Td. Öll vdj Kremmerlaugit for min Höstru, till Jgangsöll och 4 β till dj Arme, som Jörgen Strömesön da Olderland vdj Lauuidt annamit. Anno 1618 Skjertorsdag, som da indfaldt den 2 Aprilis, der Klochen var 6 om Efftermedagen ehr min Sön: Niels Rasmusön Testrup föedt,

der Soellen var vdj wederen och Mannen vdj Schorpionnens tegen, och bleff döpt om Anden paasche dag aff M. Niels Wellatzen, och borenn till Kierchen aff min guedmoder, och neffnt eptter min S. Broder. S. A. den 5 Novbr. bleff hand affwand, der hand var $\frac{1}{2}$ Aar och 5 Vgger formedelst en stoer Siugdomb hans Moder var vdj. Anno 1624 den 15 Aprillis bleff hand satt till dansche schoelle der hand var 6 Aar och Anno 1628 den 4 May bleff hand satt till latinsche scholle, der hand var 8 Aar. Anno 1634 den 23 Aprillis bleff hand satt till Regne och schriffuer schoelle, och var tilforne öffuerst saaneer som 3 vdj 4 Lexe. 1636 den 29 Aprill forrextte hand till Kjöbenhaffn till sinne Brödre Peder och Olluff, at gaae i schriffuer och Regneschoelle paa it $\frac{1}{2}$ Aarstid war siden hoes welagt och forneme Mand Bartolomeus Hagensön ibm en Aarstidt och der hand haffde sin Riktig pas och beuis fra hannom bekomit och wille haffue rextt her hiemb, er hand kommen vdi Tieniste medt den velagtte och forneme Mandt Jörgenn Danielsön, da Borgemester i Kiöbenhaffn, huor hand strax medt en hetzige pest, som Regerede i Kiöbenhaffn, och deraff henrögt thill sit Euige Fædernelandt den 17 Octbr. Anno 1637. Mester Olluff Wind prædichede offuer hannom. Hans Begraffuelse koste migh offuer 60 Daller. Anno 1619 och 1620 war jeg winpröuer her vdj Byen sielffjerde vdj for^{ne} 2 Aar. Anno 1619 war den store pestelentz her vdj Byen, som var begynt om Aaret tilforne och waredede till Anno 1620 paa det 3 Aar. Samme Aar den 14 Julj förde jeg threj aff minne Börn, som war Peder, Olluff och Ingeborig till min Modersöster i Gjern huor dj war $\frac{1}{2}$ Aar. Och samme Aar den 25 Augustij

flött jeg till Thestrup, med dit fierde Barn som var Niels, medt Höstru och Folch och var der vdj 12 Vgger. 1620 Thog jeg Byeschötterpengen op aff alle Roedmester vdj 26 Roeder. Item S. A. den Söndag för S. Olluffsdag bleff ieg Kierchiewerge vdj disse tuende Sogner, och siden vdj 2 Aar. S. A. war der 2 aff minne Sönnner, som war Peder och Olluff hos min Suoger vdj Flöustrup, for Pesten som inda graserede, var der vdj 7 Vgger. S. A. den 9 Nouenbris bleff jeg satt thill Roedmester, for Wagnen (Wagner?) vdj denne Roede, och war siden Roedmester vdj 5½ Aar. S. A. Thorsdagen — — den 10 Nouenber — Kl. 12½ om Natten bleff min Daatter Maren — — föedt, der Sollen var vdj Schytten och Manen vdj Steenbuchenstegen, och bleff döbt om Söndagen der nest eptter — — och boren till Kierchen aff min Goedmoder, och Neffnt epter min Oldmoder Maren Peder Fogs i Farre — — och döde hun — 1621 — den 28. Septbr. — — Hendis Ligpredichen haffde Mester Niels Spendtrup aff wisdomsbogs 4 Cap. Anno 1622 war jeg en aff Thaxsier Borgerne, som thaxsieret och lagte al Schatten vdj Jt Aar. S. A. bleff jeg thillagt att were Oldermant vdj Kremmerlaugett och war siden med Jens Stigsön Raadmand, Oldermant vdj 2 Aar. Och S. A. bleff jeg tillagt att werre Corperall offuer den 8 part aff Byen, war siden vdj 12 Aar. S. A. den 16 Aprillis kjøbte jeg dj thuende Gaardseye nest norden wed som jeg böer. Jtem S. A. den 9 Augusti bleff jeg aff Borgemester och Raad tillforordnet at werre Christen Nielsön Frissis Werge, som bleff siden Prest i Rorup. Var jeg deri vdj 2 Aar. S. A. den 15 Novbr. vdloffuit jeg till dett spansche Companie 50 Specie Dlr., som jeg betalde om Aaret her

epter. Anno 1623 Paa S. Pedersdag i Faste bleff ieg Kemner, och var siden till Aarsdag dernæst eptter vdj en besuerlig Tid. S. A. Fredagen som indfaldt den 14 Martj der Klochen var 8 om Formiddagen ehr min Daatter Mette — föedt, der Sollen var vdj Vederens, och Mannen vdj Stenbuchens tege — — Anno 1630 den 26 Aprillis kom hun först vdj Schoelle, der hun var vdj hendes Alders 7 Aar och 6 Vger. Anno 1639 den 4 Julij rextte hun aff medt sin Broder Oluff till Kjöbenhaffn, der fra till Trögeueld..... 1643 den 2 Julij, som var paa Mariebjerggangsdag stod hennis Throloffuelse med Jens Söffrensön Wiutter. Gud giffue tillyche, och S. A. den 29 Octbr. stod die-ris Brullup her paa Raadhusit. Jt pretig (sic) Brullup, och stod ingen merre werdschab der eptter paa Raadhusit paa det thredie Aar, Jens Jacobsön(s) i Stadsgrd stod*). Anno 1624 den 13 Decbr. kiöbte jeg den Eyedom som wender om till den Nordergaade bag Closterett som da var 2 Boder, och byggte saa den 3 aff ny der hoes, som alle threj bleff nederbrött med 2 Boder paa den anden Side vdj Fjendernes Tidt och loed dennom siden paa det Ny alle femb igien opbygge A° 1630. Anno 1625 Söndagen som indfalt den 3 Aprillis wed Midnatstider bleff min Sön Peder Rasmusön Fog föedt, der Sollen var vdj wedderen, och Mannen vdj Krebenstegen... Anno 1631 den 10 Maij kom hand till Schoelle, der hand var 6 Aar och 5 Vger gammel. Anno 1646 den 5 Octbr. kom hand medt sin Broder Clemend i Mesterlexe. Anno 1651 den 26 Aprilis bleff hand med for^{ne} hans Broder

*) Hendes Börn vare: Sören, föd 19 October 1644, Peder, f. 18 Februar 1646 og död Aaret efter af Börnekopper; Maren f. 26 Marts 1647; Hans f. 31 Marts 1648; Peder f. 2 Januar 1650; Mette f. 6 Marts 1651.

deponerit i Kiöbenhaffn. Anno 1654 den 6 Majj finge hand med for^{ne} hans Broder Dieris Attistatz och strax der epter dj Friisers penge 3 Aar. Anno 1626 den 9 Febr. bleff jeg aff Söffren Frost paa Leensmandens Wegne och aff Meninge Borgemester och Raad, paa Raadhusitt tillforornidt att werre Offuerformönder medt Peder Pedersön Borgemester, oc war siden vdj 12 Aar och 3 Vger. S. A den 21 Febr. kiöbte ieg dj thuende Gaards Eye thuertt offuer fraa migh. Noch S. A. den 20 Majj bleff jeg aff Borgemester och Raad tilforordnit att werre Offuer Rodmester, for alle Roderne her vdj Byen, och war Jeg siden i samme Bestilling vdj 2½ Aar. Jtem S. A. den 31 Augusti bleff ieg paa Raadhusitt, aff Borgemester och Raad tilsatt och forordnit att werre Maren Justdatter (Hans Grönbech, forrige Borgemesters Effterleffuersche) hendis werge ... och war jeg siden hendis werge indtill huu finge Peder Biering i Wiborig, som siden bleff Borgemester der sammesteds. Anno 1627. Den 20 Septbr. er Kongens Rytter kommen her till Byen, och plöndrett mange gott Folches Husse, och haffr holdett selsom Hus, her saa well som andensteds. En Tidlang. Men strax der Effter en Freddag som var den 5 Octobris ere Keyserens Folch hidkommen, och haffuer Byen saauell som gantze Judtland, och windsyssel med andre flierre prouinser indtagen Om Söndagen dernest eptter er Jeg tilthuongen aff Öffuersten Her Johan Ernst von Scharffenberch, Byefogdens Bestilling att forwalte, och war jeg vdj samme Bestilling paa 7 Fjeringaarstid endtill Freden igjen bleff gjort och gjorde siden Kong. Maytt Rentteschriffuer Ernst Ernstson Borgemester vdj Horsens mit Regenschab Anno 1630. Samme Keyserens Krigsfolch war her siden

indtill pentzedag Anno 1629 nogett neer vdj 7 fjerding Aar och holt selsom Hus her inde, saa dett suier till det Barn i Vugen leger men werden staar. Fredagen som indfalt den 16 Novbr., der Klochen var 7½ S. M. er min Sön Clemendt Rasmussön Testrup födt, der Sollen var vdj Schytten och Mannen vdj Krabens tegen ... Anno 1632 den 3 Augusti komb hand i Schoelle, der hand var 4½ Aar och xj Vger gamel. Anno 1646 komb hand vdj Mesterlexe (vide antea) Anno 1628. Dette Aar war it bedröffueligt Aar formedelst dj mange Krigsfolch och Fiender, som war Landit megttig, doeg war her gott Kiöb paa Korn och Fættallie, saa at huemb som haffde penge kunde kjöbe 1 Schip rog for 6 β, Schipe Biug 4 β Schipe Hauffuer 2 β en Oxsse 1 Rigsdr., 1 Koe 1 Rigsdr. och ellers Heste, Suin och anditt, som dj wmilde Menischer staell och röffuit fraa fattige Folch saa well som Kobber, Thiu, Mesing och Kleder kunde kjöbis for ringe werdt menns pengen war alt aff Landit och vdgiffuen til Schatt. Anno 1629 den 5 Junj er her omslagen med 4 Thrommer paa den store Kierchegrd och vdj Emeruad och Freden vdrobtt, At werre gjort imellom Keyⁿ och Kong. Maytt. Gud scheloff. — den 13 Junij ere dj siste aff Krigsfolchen bort wandritt. Anno 1630 den 11 Julij kiöbtt jeg den Eyedomb paa schoellegaede som kaldes Pottmagers Eyedomb. S. A. Mandagen som indfalt den 9 Dag Augusti föede min Höstru Tueling, som var ij Drengböörn der Klochen var 2 om Morgenen er min Sön Christen — föedt, der Sollen war vdj Löffuen och Mannen vdj Steenbuchens tegen*) der Klochen war 7 om Aff-

*) Döde 1634 "aff Börnepock".

tenen bleff min Sön Wilhem Rasmussen Worm*) (den anden Tvilling) föedt, der Sollen ... och Mannen ... Anno 1637 den 27 Aprilis kom hand först vdj Latinsche Schoelle der hand var i sit 7 Aar. Anno 1647 den 3 Majj komb hand i dansche Schoelle, der hand var i sitt 17 Aar, der hand da haffde werret vdj Latinsche Schoelle vdj x Aar och var 6 nedent for hannom vdj fjerde Lexe. Maa derforre tache sin egen Vlydighed, om hand dett fortryder naar hand bliffr gammell.... Anno 1631 den 2 Aprilis kjøbte jeg den Koelhaffue vnder Klintten som kaldis Rodschouffs Haffue. Item S. A. den 17 Aprill kiøbte jeg den Eyedomb paa Kanichegaade som kaldis Roghalms æyedomb, som jeg tilforne haffde vdj Pantte aff Wilhem worm Borgemester ibm. Anno 1632 den 29 Januarij döde min Höstru Moder Mette Christensdatter föed i Schaffuengaard ved Wibørig vdj hindis Alders 81 Aar och bekomb ieg efter hinde vdj Eyedomb Halffgorden hun iboede och halff den Haffue vden Stursgade. Anno 1632 Thorsdagen den 8 Martj der Klochen var 10 Efftermedaug bleff min Daatter Ingeborig Rasmusdaatter föedt, den Tid var Sollen ssaauell som Mannen begi vdj Fischenstegen.... Anno 1634 var hun siug aff Börnepock. Den 16 Augustj Anno 1635 var hun siug aff Mesling. Anno 1639 den 27 May kom hun vdj Schoelle, der hun var 7 Aar och xj Vger gammell.... Anno 1652 den 28 Septembris er hun södelige hensouffuidt vdj Herren paa den 12 Daug epter hun var bleffuen Siug aff en heftigh Sprinchell Siuge... S. A. (1632) den 2 Decbr. loed jeg opbygge den Nye Bod paa pottmagersæye nest op till Her Christen Hendrichsöns boer i Løngaae,

*) Opkaldtes efter Vilhem Worm "fordum" Borgemester i Aarhus.

saauel som Gangen till Kielden, och offuer den Boeder nest sänden wedt. Anno 1633 den 26 Nouembris köbte jeg welb. Fru Ollua Löches Grund och Eyedomb paa Graffuen som da stod i Pantte, och laae da slett ödde i Grunden och brugtte jeg Thrette och forhuerffuede domme derpaa Anno 1634 och Anno 1635 loedt ieg bygge en liden Gaardt och thoe Boeder derpaa. Anno 1634 var den store Plage och Siugdomb her vdi Byen saauell som Andensteds aff Börnepock saa att mange Hundrede Börn aff samme hesige Siugdomb bleffue döde och laae 3 aff minne dj smerest Börn siuge deraff, som var Christen, Wilhem och Ingeborg, aff huilche for^{ne} Christen döde den 17 Augustj. . . S. A. kjøbte jeg halffpartten aff ditt Bygge paa Borttrup March och siden schiffte mig en Part till deraff, saa jeg haffuer nu di 2 partter der aff och nogitt aff den 3 partt. S. A. kjøbte jeg en Sösterloedt i den halffue Grdt i Malling. Den 16 Decbr. kjøbte jeg den liden Gaardt paa Brobierig som kaldis Seylings Gaardt. Anno 1635 war det en gruelige scharp wintter och fulde en thör sommer der epter. Anno 1636 den 15 Majj döde D. Mathias Jacobsön Medicus och prælat her sammesteds, vdi hans Alders paa dit 67. Anno 1637. Denne Sommer var det en gruelige Regen och wandløb som gjorde stor Schade. Anno 1638 den 3 och 4 Septbr. lod jeg det sönderste gaadehuus i Thestrup opreysse som staaer nest vesten ved Grden och haffde aldrig werret Hus tilforne paa den Stedt. Anno 1639 den 11 och 12 Julij loed jeg reysse dett Mellemste och westerste Gaadehuus vdi Thestrup slett op aff nye. Anno 1640 den 25 Februarij bleff 6 Quinder hudströgne ved Ning Herretzting for Horrerrj. Dj 5 haffde huer fanggitt 3

Börn, och den 6 haffde fanget 4 imoed Kongens Forordningh. Anno 1641 den 27 Martij bleff jeg anden Gang forordnit till at werre Oldermænd vdi Kremerlagett medt Jens Lassön Borgemester och var siden till Aarsdagenn. Den 1 Septbr. loed jeg opsette den forgylte Epitaphium offuer min S. Forældre i Morslet Kierche. Anno 1642 den 8 November er min Sønnesøn Tygge Olluffsön föed vdi Dalbye i Fyen och neffnt eptter S. Tygge Brahe till Tostrup, en welb. Mand. Den 24 Majj brende Spesen paa Dombkierchen och Klockerne her sammesteds aff Liunjld. Anno 1643 den 19 Junij loed jeg opreyse den wester Ende aff det Norder Gadehus i Thestrup slett op aff nye. Anno 1644. Vdi dette nye Aars begyndelse hörris mange bedröffuelige och onde Thidinger, formedelst Suenschens Krigs Armade som vformodendes var indfalden vdi Holsten ved Oldenslöff nogit for Jull. Jeg maatte allenne gjörre en Saldat vdt medt ald sin geweer och Besolding. Fienderne er kommen till Schanderborg 10 Januarij, och her til Byen den 16. Jeg finge en Ritmester aff Adell med 27 Personner och 31 Hæster. Hand holt saa huus hoes mig at jeg nepelig foruinder dett her i Werdenn, thi vdi medlertid fienderne war Landett megtig kom jeg till agters baade paa min Eyedomb, Husleye, gjeld och Formue nesten for 4 tusinde Dallers werdt. Anno 1645. Nu maatte jeg fattige Mand paa det Nye Jgjen till at opbygge det, som dj vmilde Mennischer for migh haffde nedreuen och gantze forderffuet och den Gaardt paa Cannichegaede slett aff Nye lade forferdige, saauell som minne Boeder bag Closterett, paa Brobierrigh, Schoellegade, graffuen och paa Kierchegaarden, dj thuende Eyedommer her nedden for

migh war gantze ruineret och forderffuit, saauell som alle minne Eyendommer paa Landsbyen, i Hörritt och i Thestrup megit Jldē forderffuit och medfaren. Anno 1646. Den 7 Decbr. bleff en Boed fuld af folch imellem Ringkloster och Schanderborig, huor paa war 25 Personner, Karlle och Quinder, och nogle aff Quinderne var fructsommelige. Var och nogle Geislige der iblandt och ingen leffuendes der aff til-land. Anno 1647. Den 22 Septdr. lod jeg denn Öster Ende aff det mellerste Gadehuus i Thestrup opreysse aff nye. S. A. den 28 Septbr. finge jeg Domb paa den halffue Bundegaard vdj Bortrup, som jeg tilforne haffde vdj Pantte, och Aaret der epter kjøbte jeg den fjerde Part dervdj, saauel som den 4 Part i den anden halffue part derhøes, och den 4 Part i den Gaard i Morslet och den 4 part i Tusers Byege der sammesteds, som jeg haffuer dj andre Partter der aff tilforne vdj Pantt baade vdj gaarden och Byggestedett. Anno 1648. Den 28 Februarij döde vor naadige Herre, Kong Christian den 4 i sit Alders 71 Aar ÷ 6 Vgger 1 Dag och Regiering paa det 52 Aar. Ringet siden med alle Klocherne her i Landet till den 18 Decbr. hand bleff begraffuen. Anno 1649. Den 21 Aprillis var det en grulige stor Storm, som gjorde stor Schade baade paa Bögningh och Husse, mange tusinde threer vdj Schoffuene omblest. Jeg finge Schade paa merre indt 3000 Tagsteen, som affbleste, foruden paa winduer, Plancher och andre Husbygningh. S. A. lod jeg opbygge 5 guolff Huus i den nordre Ende aff det Synderste Gaadehuus vdj Thestrup gantze aff nye. S. A. den 11 Octobris er jeg aff Borgemester och Raadt sampt 24 Borger anden gang vdtualdt att werre Offuer Kiöbmand her

vdj Byen och war siden til Snapsting der eptter, jeg dett igjenn affsagde. Anno 1650. Den 13 Februarij war dett en gruelige stor Storm och Wind, meget större ind den i forgangen Aar, huis Lige haffuer iche werrett siden Anno 1603, och var it grueligt Schouffaldt och mange Husse ombleste baade vdj Kiöbstederne och paa Landit, saauell som paa Herregaarde. Jeg finge Schade paa Husse och Thagsteen for meerre indt 100 Dlr. S. A. den 12 Junij var jeg vdj Kjöbenhaffn til Herredage paa Byens wegne anlangende Brandschatt her aff Byen, och var bortte vdj 7 Vgger ÷ 1 Dagh, förind jeg komb till mitt Huus gjenn. Kost vell Penge. Anno 1651. Den 15 Maij stod welb. Niels Friis till Forschouff och Schamstrup hans Begraffuelse her i Byen. Anno 1652. Den 17 Januarij var jeg paa Dronningborig medt flere her aff Byen anlangende den forige Bepis D. Mortten Matzens Börn, som jeg var tilforordnit werge for. S. A. og D. Min Lügsteen vdhoggen och ferdig giordt, at lege paa Stedet till denne tid. Anno 1653. Dette Aar epter den forgangen Dyrretidt haffuer den goede Gud ladet voxe en stoer welsignelse aff Jorden, baade aff Roug, Biug, Huede, Haffre, Ertter, ja offuerflödig Nöder, Höer och endrefflige Olden; baade paa Eggen och Böggen; men huemb som iche haffde sit Korn indhöstet för den 29 August tog en stoer Schade, thi daa begynte det at regne, och holt stelle ved Nat och Dag nesten vdj 3½ Vgger. March Flesch vsaltet som tilforn haffde gjelt 2 β kjöbtes nu for 1 β, Schipe Nöder 10 β — 8 β och paa det siste ichon 6 β, och Kornit gott Kjöb paa frem for tilforn. Anno 1654. Till den 9 Martj haffuer jeg werret vdj Aarhus, der jeg da komb först i Schuolle indtill nu Vdj

55 Aar, mit Alder till den 28 Junij er 66 Aar, mit Ecteskab till den 8 Julij er 44 Aar, och min Hustrues Alder til den 6 Augustj 62 Aar. Waar nu vdj dette Aar såa guodt en Thidt, som tilforne haffde werrett en hard och ond tidt i mange Aar, Saa at i forgangen Aaring der er giffuidt for 1 Schipe Rog 3 $\frac{1}{2}$ 4 β , kjøbtes nu til St. Olluffsdag for 7 β , ja for 6 β , Schipe Biug for 6 β , Schipe Haffre for 3 β och Schipe Ertter 12 β . Men der jmod var der en dyerkjøb paa weedt Kuoll, Thömmer, frem for det var der Schipe Biug gielte 2 $\frac{1}{2}$ 4 β , Schipe Haffre 1 $\frac{1}{2}$, Schipe Ertter 2 $\frac{1}{2}$, och besynderlige var det dyrt for Embids Folch och Tjenistefolch och dj som gich for Daglön. Vdj dette Aar er mit Alder ligge, eptersom jeg er föedt vnder tho 88, och kommen till schoelle vnder tho 99, och mit Brullup var Jt 10, Jeg haffuer werret vdj Ecteschab tho 44, och werret vdj Aarhus tho 55 och mit Alder er vdj Aar tho 66. Thuende Ting haffuer jeg aff min Vngdom op hafft stoer Lyst till, och der altid epter tragtet, som haffuer werret Bögger och Eyedom, och det haffuer den gode Gud rigelige och rundelig begaffuet och velsignet mig med, Hans Naffn werre ærit i Euighed, saa jeg haffuer hafft offuer jt halfftusinde indbundne Bögger foruden 85 Aars Almanacher till denne Tidt, och foruden mange gamle Ducamenter och Antiquiteter, inddoeg Fienderne och minne Börn mange deraff haffue forkomit, saa och offuer dj 70 Jldsteder och Wonninger ssmaa och store, baade her i Byen, och paa Landett, som varre alle besatte förindt at Fjenderne kom her ind och det forderffuede, och siden en Diell deraff erre epter Haanden bortsolde. Huilchet den almegtigste Gud iche noch sammelige kand fuldtache for, men huor minne

Börn och epterkomer epter min Död, dermed vill omgaas, det giffuer Tiden*).

(Udtag efter Originalen i Stiftsbibliotheket i Aalborg).

Nr. 217.

. . . Udtag af Borgerskabsbogen. (Fortsat fra 1ste Bind.)^{**})

1602. Jens Rasmussen (Losby?), Borgersön.

1603. Michel Nielsen, födt i Malling, gav 6 Dlr.

1604 den 5 Juli. Berendt Jung [Apotheker], födt "thor Lippen", gjorde sin Borger-Ed og gav 6 Dlr. til Byens Kjemner. Pro eo Pouel Nielsen og Jörgen Knudsen, Borgere ibid.

1605. Rasmus Pedersen, födt i Thestrup i Ningherred, gav 6 Dlr.^{***}). Jacob Krey gav 6 Dlr.

1607. Jens Lassen Prydtz, födt paa Mols, gav 6 Dlr.

1609. Niels Sörensens Prip, Borgersön.

1610 den 26 April gjorde Jens Sörensens Bögi-skouff sin Borgereed og stillede Kjemneren tilfreds for 6 Rdr., hver Daler til xxxiiij β Lybsk.

1611. Jens Christensen, födt i Ans, gav 6 Dlr. †).

1612. Söffren Jenssen Frost, Slotsskriver paa Schanderborg, Borgersön, barnfödt her i Aarhus, gjor-

*) Originalen er en lille Bog i Sedez af Pergament, indbunden i sort Flöiel; den smukke Skrift er Rasmus Thestrups egen Haand.

**) I det i forrige Bind, leverede Udtag af Borgerskabsbogen, har jeg i Texten nöiagtig fulgt Borgerskabsbogens Ord og kun i Noterne brugt mine egne; jeg skal her i Texten bruge mine egne Ord og ved Gaaseöine udhæve, hvor Originalen følges ordret. Dette er bleven nödvendig for at undgaae den store, intetsigende Vidtlöftighed og Bredde i Udtrykene i dette Tidsrum.

***) Han er Stammefader til Familien Thestrup de Thestrup.

†) Han er udentvivel Stammefader til den Familie Basballe, som senere gav Aarhus to Borgemestere, og formodentlig ogsaa til Basballe i Rentekammeret o. s. v.

de sin Borgereed den 23 Juli, gav 13 β . Forlovere Peder Ibssen og Niels Ibssen.

1617. Rasm. Rasmussen Wern, födt i Ebeltoft, gav 6 Dlr.

1618. Claus Sager, Bartskjær, födt i Rostock, gav 6 Dlr.

1620. Peder Jenssen, födt i Baesbölle sönden Ribe etc.

1621. Söffren Wdssen, födt i Tostrup i Nörreherred, gjorde sin Borgereed og stillede Kjemneren tilfreds for 6 Cour. Dlr., 5 $\frac{1}{2}$ i Daleren. En Anden gav 6 slette Daler.

1623. Poul Sörensen betalte 6 Courant Daler "er 8 slette Daler". S. A. Anders Christensen, Bartskjer, födt i Aalborg. Christen Deuster og Jens Deuster, födte i Kjöbenhavn. Jörgen Sommerfeldt, Borgersön. Bernt Klodtt, födt i Hamborg.

1624. Söffren Rasmussen Wærn, födt i Ebeltoft, gav 6 Dlr.

1625. Hans Deuster, forrige Skriver paa Aarhusgaard.

1626. Arndt Althartt (sic), födt i Ham i Westphalen, gav 10 Slette Dlr."). Jacob Heylemant, födt i Hessen. Morten Söffrenssen Agerup, födt i Agerup paa Samsö, gav 10 slette Dlr.

1627. "Folmer Thomissen" [Apotheker] "födt i Kolding, gjorde sin Borgereed stillede Rasmus Laursen Kiemner tilfredz for vj Dlr. slett den 28 Juni. forloffr Christen Karlssen Jens Olluffssen".

1628. "Dyrik von Feldt skoster gjorde sin Borgereed den 21 Augustj gaff ij Rigsdaler Simen Laurssen anamit Kom till Vin edik till öffuerst Vagttmester forloffr Jens Anderssen, Christopher Rye".

*) Stammefader til Familien Althalt paa Lyngbygaard o. s. v.

1634. Rasmus Nielsen, Skriver, födt i "Warens", gav 10 Daler. Hans Lydell "Bardskjer och Bader", födt i Österrige, gav 4 Sl. Dlr.

1636. Augustinus Miller, födt i Odense. Hans Borgerskabspenge bleve ham af Borgemestre og Raad eftergivne.

1638. Anders Lydickssen (Lydrichsen) födt i Schleswig, gav 10 Sl. Dlr.

1639. Knud Wærn, födt i Ebeltoft, gav 6 Dlr.

1642. Bertel Klöcker af Hamborg, gav 16 Dlr. Jochum Lorentz aff Lybeck gav 16 Dlr.

1643. Christen Jacobssen Basballj, Borgersön. S. A. 19 Januar. "Hanns Hansen Schonning födt i Rydtzgaard wed Ydstad i Schaane gjorde sin Borger Eedt stillet Kemner tillfreds . . . pro eo Augustinus Miller och Tomas Olluffssen".

1645. Morten Nielssen Huas, födt i Viborg, gav 6 Daler.

1647. 8 Juli. Niels Pederssen "Krydenerer", barn-födt i Kolding i Jydland etc. (Ved denne Tid sank Borgerskabs-Pengene ned til 3 à 4 Slettedaler, det var sjeldent at de naaede 6 Rdr.)

1650. Matz Rasmussen Wern, Borgersön.

1652. Mester Poul Reinhardt Kramer, födt i . . . gav 6 Dlr.*).

1656. Hans Wessel, Skrædder, födt i Kjöbenhavn, gav 3 Sldlr.

1661. Morten Jörgensen Sommerfeldt, Borgersön. Geert von Neden (Nichten) "Bartscher", födt i Oldenburg. 3 Dl. Michel Michelsen, födt i Malling, gav 5 Dlr.

1663. Hans Bendixen Harding, födt i Töndern,

*) I Randen læses om denne Mand, at han 1660 den 26 April op-sagde sit Borgerskab.

gav 4 Rdr. Johan Arentsen (Althalt), Borgersön. Peter Jessen, födt i Aabenraa, 5 Dlr. Jörgen Jull, forrige Borger i Malmö, födt i Hads Herred, gav 10 Dlr.

1664. Jens Christensen Basballe, Borgersön.

1674 den 15 Januar^{*)}. "Jens Rassmussen Lasön Borgersön her vdi Byen fich ssit Borgerschab och gjorte ssin Borger Æd, anssagde ssig aff Kiöbmandschab til Landss och Söess (Nest Guds hjælp) at wille Ernere. Foræret denne Nye Borgerschabss Boeg. Forløftis Mend for hannem Jens Lassen Raadmand och Hanss Bendixssen Harding Borger ibm." "Rassmuss Pederssen Winter Borgersön her i Byen gjordte sin Borger Æd, schall giffue til Borgerschabss Penge, Som en Borgersön Seduanlig aff gammel Tid giffuet laffuer En Rix Ort." "Peder Jacobssen Bodzmand föed paa Sambssöe . . . ansagde ssig wed Seyladssen at wille ernære schal giffue til Borgerschabss Penge thow Rdr." "Michel Rassmussen Wognmand" . . . vil ernære sig af "Wognmandssfart, sampt Korn Auffel . . . schall giffue 2 Sldr." Jörgen Höeg Veier og Maaler her i Byen, födt i "Holsten i Helvad Sogn", som vilde ernære sig af sin Bestilling samt Öl Salg, gav 4 Rdr. Alle de fölgende gave 2 Rdr. eller 2 Sldr., undtagen en Skipper, der gav 4 Rdr. og en Tömmermand 2½ Rdr. Jesper Eskildssen, der vilde ernære sig af Handel og Söfart, gav 4 Rdr., Michel Jenssen Roed, der vilde ernære sig af Avling og Husnæring, gav 3 Rdr., Lauridtz Anderssen Kjöbmandskab . . 3 Rdr.

1676. Oluf Joenssen Hollender, födt i Norge i "Garbbye" ved Christiania.

1678. Morten Værn, Borgersön. Dynes Pedersen Wirtz, födt i Mariager, gav 6 Rdr.

^{*)} Den ældste Borgerskabsbog slutter med 1673.

1679. Peder Rasmussen, Baadsmænd, født paa Samsø, vilde ernære sig af Seilads og gav 1 Rdr. 1 Ort 8 β. Lauritz Pederssen, født i Randers — Guldsmed Haandværk — gav 4 Rdr.

1682. Christen Jensen Wegerslef, Borgersøn — Kjöbmandskab. Peder Hansen Kryssing, Borgersøn. Hans Jensen Farver, født i Rabsted i Holsten. Hans Gertsen von Negten, Borgersøn. 1 Ort. En Skoflikker gav 1 Rdr., adskillige gave 1 Sldr., en Sören Rasmussen, der var født "her i Byen" og vilde ernære sig af Skrædder-Haandværk, gav 2 Sldr. til Borgerskabspenge.

1684. Johan Plum, Guldsmed, født i Bergen, gav 2 Rdr. Rasmus Madsen Værn, Borgersøn — Kjöbmandskab. Laus Elsegaard, Bager, født i Nakskov. Michel Sörensen, Skipper, født i Gylding, gav 1 Rdr.

1685. Jens Jacobssen Skiffholm, født i Skibholme Præstegaard, tog Borgerskab paa Kjöbmandskab og gav 4 Sldr. (1709 opsagde han sit Borgerskab for at flytte paa Landet.) Johan Santhoff, Bogbindersvend, født i "Gripswald", gav 2 Sldr. Jan Gertssen, Glarmester, født i Christiansand, blev fri for Borgerskabspenge, imod at han skulde indsætte de Vinduer paa Raadhuset, som vare ituslagne.

1686 den 25 November "bleff aff Borgemestere och Raad Sambtöcht ingen forloffuere for dennem ssom sich Borgerschab at schulle indschriffuiss, mens de wille Selff kjende dennem for gode för de tog dennem i Borgerschab her effter." R. L. "Arbeids Karl født paa Helgeniss gjorde sin Borger Eed, agter sig af Plidss Gjerning at Ernære" . . . Borgerskabspenge 3 Ɔ. J. J. "agter sig aff Arbeid som en Plidss Karl at Ernære", Borgerskabspenge 3 Ɔ.

1687. 23 Mai. Daniel Berendt, Jöde, födt i Hamborg, fik efter Ko. Maist. Tilladelse-Brev sit Borgerskab, gjorde Borgereed og vil ernære sig af Tobakspinderi. Gav 4 Rdr. Samme Dag lod Jens Pederssen, Tobakspinder, sit Borgerskab opsigte: "Ey længere her at vilde boe og Suare som en Borger".

1688. 23 Januar. Jacob Davidssen, födt her i Byen... agter sig af Bartskjær Haandværk at ernære, gav 1 Rdr. 30 Januar. "Gregorius Baufein, Feldscherer ved Hr. Obriste von Preens Regiment fød vdj Græffschab Durlach, fich ssit Borgerschab, giordte ssin Borger Æd, agter ssig som en Chirurgius at Ernære. Hanss Borgerschabss Penge er hannem aff Magistraten efterlat". (Anmærkning in Margine:) "Dend 12 Martz wed en sin schrifftlig indleg, som hanss Sön leverede til Borgemestere og Raad formedelst at Jacob Davidssen og Clauss Duuss nyder Frihed og henger Bæchen ud, opsagde hand igjen sit Borgerschab".

1691. 16 Februar toge 5 Murmestere Borgerskab, af hvilke en var födt i Schweitz, en i Saxen, en i Kolding, en i Randers og en i Lading. 3 Juni Christen Michelsen Sicher, födt her i Byen, tog Borgerskab paa Söfart. Betalte 2 Rdr. - 14 December. "Gregorius Baufein Feldskjærer, som tilforne haffde taget sit Borgerskab og dend siden igjen opssagt og giffuet ssig under Militien fick sit Borgerschab, gjorde sin borgerlig Eed agter ssig som en Chirurgius aff ssin Kunst at Ernære giffuer Borgerschabss Penge 2 Rdr." S. D. Jacob Sörensen, Borgersön her i Byen, gjorde sin Borgereed, agter at ernære sig som Kjöbmand, og gav Borgerskabsspenge 4 Rdr.*). S. D. Povel Nielsen, Kalkslager, födt her i Byen, tog

*) Tidligere betalte Borgersöner kun Skriverspenge.

Borgerskab som Kalkslager og betalte 1 Rdr. Gert Kölpin födt i Güstrov, tog Borgerskab som Kjöbmand og betalte 2 Rdr. Mogenss Robertssen, födt her i Byen, gjorde sin borgerlige og Procurator Eed, vil ernære sig "aff ssame profess". "Frilat for noget derforre at giffue".

1692. Niels Michelssen Sicher, födt her i Byen, agter at ernære sig af Söfart, gav 1 Rdr. 2 $\frac{1}{2}$. Morten Huas, Borgersön ... Söfart ... gav 2 Rdr. Peder Astrop, Slagter, "som her har boed i Byen offr 20 Aar, och foregiffuitt att haffue faaed Borgerschab Menss som hand iche i Borgerschabssbogen findess indfört, Eller i nogen Maader kunde giöre beviissligt at were Eedssoren Borger fich hand dog nu sit Borgerschab, gjorde sin Borger Eed, giffuer Borgerschabss Penge 1 Rdr."

1694. 30 Juli. "Herman Barve Bartscher, fich sit Borgerschab, agter sig aff Chirurgij og Bartscher Kunst at ernære, gjorde sin borgerlig Eed giffuer Borgerschabss Penge 2 Rdr. Er födt i Pernow i Liff-land".

1695. Sören Jensen Saubro, Borgersön, födt i Aarhus ... smaa Hushandel ... gav 1 Rdr.

1696. Johan Henrich Koniss, födt i Ostfriesland i Windschot .. Hattemager .. gav 2 Rdr.

1697. Jes Festersen, Farver, födt i Aabenraae, gav 3 Rdr.

1698. Christen Jessen Basballe, födt her i Byen .. Kjöbmandskab .. gav 6 Rdr. 29 August. "Anthonj Georg Harding födt i Delmenhorst. Er Chirurgij eller Bartscheer Svend fich sit Borgerschab gjorde sin Borgerlig Eed agter sig aff Chirurgia at Ernere, og formedelst medbragte goede Testimonium er hand fri-

giffuen for Borgerschabss Pengiss Betalling". S. A. toge 6 Mænd Borgerskab som Kornmaalere.

1700 tog en Haandværker Borgerskab og stillede en Mand i Borgen for, at han til en vis Tid skulde skaffe sit Lærebrev tilstede.

1701. Jacob Kabel, födt i Ebeltoft... Söfart... gav 1 Rdr. Arnt Johansen (Althalt), födt her i Byen... Korn-Kjöbmandskab og Söfart... gav 4 Rdr.

1703. Jesper Sörensen Herskind, födt i Herskind.. Kjöbmandskab og Söfart.. gav 4 Rdr.

1704. Morten Hansen, Farver, Borgersön, gav 4 Rdr. Nicholai Svingfeuer, födt i Aalborg, "fich sit Borgerschab gjorde sin Borgerlig Eed. Agter sig aff parychmacher handtverch at Ernære giffir Borgerschabss Penge 1 Rdr. 2 $\frac{1}{2}$. En Daglönner tog Borgerskab paa "Plidtz" Arbeide og stillede 2 Mænd i Borgen for at han var fri for Herre-Tjeneste.

1705 stillede en Daglönner en Mand i Borgen for, at han var fri "for Herskabs Tiltale og Indrölering".

1706. Sören Michelsen Gylding, födt i Aarhus.. Söfart.. 2 Rdr. Hybert Pedersen Stub, födt i Kirchetoft (Kirketerp) Præstegaard, tog Borgerskab paa Handel og gav 4 Rdr.

1707. Svend Rasmussen Herskind, födt i Herskind.. Söfart.. gav 4 Rdr.

1709. Bartholomæus Skow, Borgersön... Söfart og Kornhandel... 4 Rdr. Peder Laasbye, födt her i Byen... Kjöbmandskab... 4 Rdr. Skipper Jens Arendal, födt i Arendal... Söfart.. 3 Rdr.

1710. Willum Hanssen Steenvinkel, födt i Skeen i Norge, agter sig af "Chirurgiæ og Bartscher Kunsten at ernære", gav 4 Rdr. Thöger Clemendsen Kjersgaard, födt i Sael i Hovelbjerg Herred, Kjöbmandskab,

4 Rdr. Pali Sörensen Kjellerup, födt i Kjellerup i Lysgaard Herred, Smaahandel og Hestekjöb, 3 Rdr.

1713. Jens Olufsen Skjödstrup, födt i Skjödstrup, Handel og Söfart, 4 Rdr. Johan Frederich Foss, födt i Güstrov, agter at ernære sig som Podemester, gav 2 Rdr. 3 $\frac{1}{2}$.

1714. Povel Gregoriussen Baufein, Bartschersvend, födt i Kiöbenhavn, men siden Borgersön her i Aarhus, agter sig af Bartscher Kunst og Chirurgie at ernære, gav 4 Rdr. Sören Jensen Brogi, födt i Ebeltoft; Söfart, gav 6 Rdr.

1719. 27 Novbr. Claus Frees Hornemann, barnföd i Nestved, fich sit Borgerschab, agter sig af Kramboed Handel og anden borgerlig Næring at ernære, gav Borgerskabspenge 6 Rdr., og aflagde sin borgerlige Eed.

1720. 9 December. "Knud Nielsen Bech barnfödt paa Fæmøe ved Laaland fich sit Borgerschab aflagde sin borgerlige Eed, agter sig af Söfarten ved Seiglads at ernære. Gav Borgerskabspenge (med Seilet) 4 Rdr."

1722. Michel Olufsen, "Rottgitter", födt her i Byen; "Rotgitter" Haandværk, 2 Rdr.

1723. Skipper Michel Andersen Herskind, födt i Herskind; Söfart, 4 Rdr.

1725. 18 Juni. Sören Clausen Thrane, födt i Hornslet, gammel 44 Aar, vil ernære sig af Kjöbmandskab, gav 10 Rdr.

1726. Mads Wærn, födt i Aarhus, Farverie, gav 6 Rdr.

1727. Christen Jacobsen Kabel, födt *ibid.*, 26 Aar gammel; Handel og Seilads.

1728. Jens Rasmussen Gjeddning, födt i Aarhus; Skipper og borgerlig Næring. Niels Peiterssen Stub,

födt i Kirketerp Præstegaard, 42 Aar; Kjöbmandskab til Lands og Vands.

1730. Jörgen Nielsen Sikker, födt i Aarhus, 32 Aar; Kjöbmandskab til Lands og Vands. S. A. den 4 December. "Jens Jensen Snedicher, som hafde været Cuirassier i Kongl. Tjeneste fremviiste Kongens Pass den 1 Novbr. 1720, at hannem skal meddeles Borgerskab uden Betaling, aflagde sin borgerlig Eed agter sig af Snedker handværk at ernære". S. A. den 11 December toge 3 Consumtionsbetjente Borgerskab og agtede sig "som en Consumtionsbetjenter at ernære", den ene af dem vilde ernære sig som en "Consumtionsbetjenter og en Daglønner".

1731 bleve to andre Consumtionsbetiente Borgere, som ligeledes vilde nære sig som Consumtionsbetjente og Daglønner. S. A. 19 November. Mads Pedersen Galthen, 32 Aar gammel, födt i Galthen i Galthen Herred, vil ernære sig af Vintapperi og Kjöbmandskab.

1734. Christen Sörensens Kjersgaard, födt i Sael, 30 Aar; Skipper. Christen Sörensens Blach, födt i Farre i Gjern Herred, 36 Aar; Skipper og Reder.

1736. 13 August. Mogens Blach, födt i Leerberg i Laurberg Sogn, 32 Aar; Kjöbmandskab. S. D. Peder Pedersen, födt her i Byen, 36 Aar; Tobakspinderi.

1738. Jacob Laursen Gjedding, födt her i Byen, 27 Aar; Kjöbmand. S. A. 22 December. Knud Johansen Conis, som den 8 December 1727 havde taget Borgerskab paa Hattemager-Haandværk, forlangte nu Borgerskab paa Kjöbmands-Handel og Tobakspinderi.

1740. Niels Mortensen Malling, födt i Malling; Söfart.

1741. 18 December. Peder Thyresen Böggild,

födt i Ans Kroe, 33 Aar, fremviste sit Pas fra Hr. Christ. Fischer paa Allinggaard, fik Borgerskab som Kjöbmand.

1742. Jens Nielsen Kjellerup, födt i Kjellerup i Hörup Sogn, 31 Aar; Hestekjöber.

1743. Olle Ollesen, Seilingsmand, födt i Uddevalle; Borgerskab som Skipper og Kjöbmand.

1744. 24 Februar. Johan Bernhardt Schmule, Kongl. beskikket Chirurgus, fremkom for Retten, begjerede sit Borgerskab; aflagde Ed; födt i Rostock; 32 Aar gammel. 16 November. Peder Kaarsberg, födt i Kjöbenhavn, 26 Aar gammel, tog Borgerskab som Kjöbmand.

1747. Mads Höstmark, födt i Urlev Præstegaard, 37 Aar, Kjöbmand.

1749. Sören Pallesen Kjellerup, 27 Aar, födt i Aarhus; Hestekjöber. Jacob Jessen, födt i Holsten, 36 Aar, fremviste Kongl. Bevilling af 17 November 1746, at være Bogbinder i Aarhus efter Johan Zimmermanns Död; og efter at han havde fremvist Andreas Zimmermann, Bogbinder i Horsens, som under 11 Aug. 1724 havde faaet Kongl. Bevilling paa det samme, hans Declaration, at han ikke vilde benytte dette Privilegium, blev der givet ham Borgerskab som Bogbinder. Jochum Christopher Bärens födt i; Herbergerer. Johan Friderich Berner, födt i Marnitz, 31 Aar gammel, begjerte Borgerskab som Chirurgus, fremviste sit Lærebrev af 1 Mai 1742 at have lært samme Profession i Bergen og Attest fra det Kgl. Amphitheatro anatomico chirurgico, dat. 26 October 1748, der indeholder: "at hand vel ikke aldeles efter Forordningen har kundet præstere allern. anbefalet Examen Publicum, men eftersom hand hafde nedsat sig her i Aarhus og tilkjöbt sig et Privilegium, og foruden dette forpligtet sig i Eftertiden til alvor-

ligere Applicering paa sin science, saa var hand vel istand til at tractere Beenbrud, forretninger og Saar item Contusioner, hvorved ingen haarde Tilfælde befinder sig", hvorpaa hans Begjæring blev consenteret og han aflagde sin borgerlig Eed. Jens Kjellerup den Yngre, födt i Kjellerup By, Horup Sogn, begjærede Borgerskab som Kjöbmand og Handelsmand, fremviste Magistratens Attest fra Wiborg, at han sit vundne Borgerskab haver opsagt og er entlediget, hvorpaa hans Begjæring blev tilladt og han aflagde sin borgerlig Eed.

1751. Frederich Jepsen Raae, födt i Österbö-
sting i Smollerup Sogn, 29 Aar; Kjöbmand.

1752. Mandagen den 17 Januar. Welædle og Welbaarne Herr Commerce Raad Mogens Schow, föd her ibm og nu . . . Aar gl., sisterede sig paa Aarhus Raadstue for at vinde sit Borgerskab, som Kjöbmand, ifølge en afsagde Politie Rettes Dom paa bem^{te} Aarhus Raadstue den 7 Junj 1751. Aflagde derpaa sin Eed, hvorunder hand forbandt sig at opfylde alle de Pligter, som en Borger, efter Loven og andre Kongl. Anordninger, er paalagt at svare og forrette, saaviit hans Stand og Character er Convenabel. Lorentz Rasmussen Fangel, födt i Fangel Sogn i Fyen; Bager; lært i Odense. Peter Christian Asmussen, födt i Heininge i Sjælland, 30 Aar; Farver.

1755. Jens Andersen Agerup, födt i Aarhus, 34 Aar; Skipper. Jens Antonsen, 26 Aar, födt i Christiansand, vandt Borgerskab paa Gjörtler Professionen og liden Handel med smaae Kræmmerie at reise om med til Markeder. Foreviste sit Pas, dat. Vordingborg den 2 Juli 1755 at være fri fra Regimentet sammesteds under Hr. Greve Ahlefeldts Haand og Segl.

1757. Peder Herskind, födt her i Byen, 21 Aar gammel; Kjöbmand.

1759. Johan Frederich Jan^{*)}, 40 Aar, født i Preusisk Pommern; Trykker paa Linned. Johan Simoni, født i Aarhus; Seilmager.

1760. Daniel Simoni, født i Fredericia, 39 Aar; liden Hus-Næring.

1761. Jens Andersen Smith, født i Aarhus; Kjøbmandskab undtagen Alenkram.

1763. Jens Bröchner Feilberg, født i Nibe; Farver.

1765. Jess Fester, født i Brabrand Præstegaard, 28 Aar gammel, Kjøbmand. Frederich Christian Gulmann, født i Rosenholms Skovhus, Skrædder.

1767. Niels Kjeldrup, født i Aarhus, 27 Aar, Kjøbmandskab undtagen Alenkram. S. A. Thomas Pedersen Funder, født i Funder Sogn, 36 Aar, smaat Kjøbmandskab undtagen Alenkram.

1769 den 8 Mai. "Hr. Marcus Galten, født her i Aarhus, 29 Aar gammel, fik Borgerskab som Vinhandler og Kjøbmand med alle Varer undtagen Alenkram."

1770. Peder Jensen Frausing, født paa Allinggaards Gods, 32 Aar, Skipper. Anders Jensen Agerup, født i Aarhus, 26 Aar. Jacob Kjellerup, 25 Aar, født i Aarhus, al Slags Handel, undtagen Alenkram, og Skipper. Peder Raae, født paa Hauborregaard i Haderup Sogn, Skipper og Kjøbmand, undtagen Alenkram.

1772. Jens Christensen Raae, 23 Aar, født paa Houbrogaard i Hammerum Herred, Skipper.

1773. Christen Jensen Kjellerup, født i Aarhus, 25 Aar, Kjøbmand og Skipper. Lars Larsen Kyssing, født i Kyssing, Skipper og Kjøbmand.

1775. Knud Nielsen Bech, født i Aarhus, 25 Aar, Handel, undtagen Alenkram. Sr. Rasmus Holbeck, 29 Aar, født i Træden Sogn, Handel uden Alenkram.

*) Stammefader til Familien Jahnsen.

1776. Anders Kaarsberg, født i Aarhus, 27 Aar, Handel uden Alenkram. Peder Jensen Røgind, født i Gjern, 52 Aar, Avlsmand. Rasmus Sørensen Faur-schou, født ved Faur-schou, 36 Aar, Borgerskab som Tømmermand og med smaa Hus-Næring.

1778. Peder Laurentin, 26 Aar, født i Kjerte-minde, al Slags Handel, "ja endog Alenkram".

1779. Christen Kjellerup, født i Aarhus, 23 Aar, Handel uden Alenkram.

1781. Poul Pedersen Frausing, 31 Aar, født i Ans Kro, Handel og Alenkram.

1782. Hr. Thyrrer Pedersen Bøggild, født i Aarhus, Handel og Alenkram. Laurs Thomasen Gjedding, Kjøbmand, Alenkram undtagen.

1784. Christian Christensen Raae, født i Aarhus, Kjøbmand og Skipper, uden Alenkram.

1786. Jens Johansen, født i Fyrstendømmet Glücksburg, Bogbinder.

1787. Jens Røgind, født i Aarhus, 27 Aar gammel, "Skipper og Hus-Næring".

*) Siden 1727 findes ingen Vedtegning, over hvad man gav i Borgerskabspenge. Fra den 17 September 1787 er der hos Enhver vedføjjet, hvad han vilde give til de Fattige om Aaret. En Smed lovede saaledes 24 β , en Kjøbmand (Smaahandler) lovede 2 \mathcal{K} ; Hans Raae, (31 Aar) lovede aarlig 1 Rdr.

Ifølge Rescript 8 Marts 1793 blev bestemt, at for de ved Forordningen 16 December 1707 bestemte 6 Frihedsaar fra Byens Bestilling skulde fastsættes en Summa til Erstatning for Byen i det Tilfælde at Vedkommende flyttede bort inden 12 Aar vare forløbne. Peder Pedersen Skiby, født i Skiby, var den første (25 Marts 1793), han lovede at give de Fattige 4 \mathcal{K} , og Erstatnings-Summen blev ansat til 50 Rdr.

Hans Clemensen Krysting, født i Aarhus, 32 Aar, tog 29 April 1793 Borgerskab som Skipper, han vilde kun udlove 24 β , men Magistraten satte ham for 4 \mathcal{K} til de Fattige. Erstatning for de 6 Frihedsaar 90 Rdr.

1794. 18 August. Harboe Meulengracht, 27 Aar, tog Borgerskab paa Kjøbmandshandel, undtagen Alenkram, lovede 4 Rdr. aarlig til de Fattige. Erstatning for de 6 Aar 120 Rdr.

1787. "Peder Laursen Schmidt, 28 Aar, født i Norup paa Søbygaards Gods hvorfra han har Friheds-Pas, dat. 29 April 1775 og desuden tillige er forsynet med Attest om sin præsterede Styrmands-Examen. begjært og tilstaaet Borgerskab som Skipper og Kjøbmand med alle Varer, Alenkram undtagen. Til de Fattige udlovet aarlig 3 $\frac{1}{2}$ ".

1791. Gotfried Simoni, født i Aarhus, 29 Aar, Kleinsmed.

1793. Mathias Ræmisch, født i Böhmen, 42 Aar, Vertshushold og Kjøbmandskab, uden Alenkram.

1794. Wulf Frederich Asmussen, født i Aarhus, 32 Aar, Farver.

1795. Daniel Lauritzen Guldman, født i Aarhus, 31 Aar, Kleinsmedmester. Laurs Danielsen Guldman, født paa Palstrup Gods, 47 Aar, Handel undtagen Alenkram.

1798. Peder Andersen Grarup, født i Brande (Pinneberg?), 38 Aar, Tobakspinder.

1799. Peder Jensen Agerup, født i Aarhus, 30 Aar, Skipper.

1801. Peder Funder, født i Aarhus, 28 Aar, Handel uden Alenkram. Til de Fattige 4 Rdr., ansat efter Rescript 8 Marts 1793 til 80 Rdr.

1803. Peder Hertz, født i Aarhus, 40 Aar, forhen Borger i Randers, Skipper. Mogens Larsen Guldman, født i Aarhus, 28 Aar, Rebslager.

1805. Ignatius Appelt, født i Böhmisches Kömnitz, 30 Aar, Kjøbmand.

1806. Nis Jörgensen Mussmann, født i Haderslev, 25 Aar.

1807. Carl Gottlob Schwedler, født i "Zeulentzig" i Preussen, 27 Aar.

D. d. Sören Jensen Schmit, 28 Aar, 4 Rdr. . . 120 Rd.

S. A. 25 August. Rasmus Malling, 27 Aar, 4 Rdr. . . 120 Rd. for de 6 Aar.

1818. 4 Mai tog Mouritz Chr. Raee Borgerskab som Skipper og blev ikke ansat efter Rescript 8 Marts 1793, ei heller nogen af de Efterfølgende.